

a **Duplicia sunt** in quibus quilibet est actor & reus: ut utri possidentis: ut institut. eo. §. tertia. quandoque aliter dicuntur duplicia: ut infra ca. l. §. fin.

b **Simplicia** in quibus alter agit, alter est reus: ut d. §. tertia. sed & in duplicibus qui prouocat, habetur actor. vel forte discernitur: ut arg. §. de iudi. i. trib^o.

& facit. §. de procura. l. si defunctus. §. si. Accur.

c **Uti possidetis**. ut. j. uti possid. si duo. §. hoc interdictum. & ut ubi: ut d. §. tertia. & de superficies: ut. j. de superfi. l. j. §. proponitur. & de aqua quotidiana & æsti. l. quandoq; ut cū proponitur inter emptores & heredes. & bono. poss. ut. j. de aqua quoti. & æsti. l. j. §. ait prætor, inter heredes.

d **Exhibitoria**. exempla horum accipe. §. l. prox. §. interdictorum. in primo interdictorum.

e **Prohibitoria**. supple. §. hoc de arboribus cedēdis: quod est prohibitorium: ut. j. de arbo. cedē. l. j. in prin. & de iti. actūque priua. quod est similiter prohibitorium: ut j. dixi: quia non omnia prohibitoria sunt simplicia: sed quædam duplicia sunt: ut uti possid. & ut ubi: ut instit. eo. §. tertia.

f **Uti de religione**. exemplificatiue lege: quia & sacra sunt, & religiosa. vel dic. ut. id est sicut: & sic statim duo de quolibet ponuntur.

g **Ne quid in loco sacro**. exemplum diuini iuris. & est hoc infra ne quid in loco sacro. l. j. de restitutorio de quo subiicit, non habemus, sed eius meminit infra ne quid in loco pub. l. j. §. locorum.

h **Et de mortuo**. exemplum religionis. & habes hoc. §. de mor. infe. l. j. in prin. & §. prætor ait. Potest addi & quintum, ne quid fiat in loco sa. ut supra ne quid fiat in loco sa. l. pe. & si. nam & sanctæ res quodammodo diuini iuris sunt: ut supra de rerū diui. l. j. in princ. & instit. de re. diui. §. sanctæ.

i **Pertinentia**. supple vel ad priuatam: ad priuatam dico, vel sui iuris, &c. Accursius.

k **Uti liceat**. ut infra ne quid in lo. pub. l. ij. §. fin.

l **Flumine publico**. ut infra ut in flu. pu. na. lic. l. j. in prin.

m **In via publica**. ut. j. ne quid in loco publi. l. ij. §. ait prætor in via. Sunt & alia quæ collige à titu. infra ne quid in lo. pub. vsq; ad titu. de vi & vi arma. & fa. supra eo. l. j. §. quæ sunt alicuius.

n **Liberis exhibendis**. in quibus habemus ius patriæ potestatis: ut institut. de pa. po. in princ. In libertum habemus ius patronatus: in neutro habemus dominium: ut supra eo. l. j. circa prin. & ideo nõ pertinent ad rem familiarem. Adde his interdictum de vxore exhibenda: ut infra de lib. exhib. l. ij.

o **Officij causa**. quod debet homo homini: ut supra de ser. expor. l. seruus ea. & caue tibi: quia hæc subdiuio aliàs ad publicã, & aliàs ad priuatam utilitatem se refert: alia vero fieri potest quæ respicit exercitium: quia alia sunt publica, id est publice cuilibet competunt: & sic sunt popularia: & hæc sunt octo. alia priuata: quia tantum ei cuius interest dantur: & hæc sunt. xxviiij. quod dic ut instit. eo. §. interdictorum alia sunt publica.

p **Rei**. id est proprietatis.

q **Priuate**. scilicet secundum quod datur volenti reficere iter: unde probat dominium seruitutis: ut infra de itine. actūque priua. l. ij. §. ait prætor. & §. hoc autem. & idem in interdicto quod datur pro aqua ex castello ducenda: ut infra de aqua quoti. & æsti. l. j. §. fina. idem de interdicto de arbo. cedē. ut. j. de arbo. cedē. l. j. in princip. & §. non solum.

r **Proponuntur**. quæ dixi fore quinque: ut supra ca. l. §. j.

f **Veluti**. id est quasi. nam in veritate non habemus eorū proprietatem: ut institut. de rerum diui. §. nullius.

t **De liberis**. & de his habuistis in. §. iuris sui. & supple hic obtinet causam quasi proprietatis: nam nec hi sunt in nostro dominio: ut §. l. j. circa princ. est ergo proprietatis & quasi: ut hic: sic & possessio vera, ut in rebus corporalibus: & quasi, ut in incorporalib^o: ut supra de serui. l. quotiēs. ij. sed in quo est. §. causa proprietatis, & hic quasi: Respon. supra oportet probari dominium seruitutis, quāquam possessio agatur: hic filiationem & libertinitatem, & rem sacram vel religiosam: sicut si ageretur petitorio iure dominij, vel quasi: vel simili: ut per in factum: ut. C. de sacrosan. eccle. l. sancimus. & supra de rei vind. l. q. re religionis. vel in re preiudiciali: ut supra de rei vind. l. j. Item effectus victorię erit similis causę proprietatis vel quasi, quia sicut causa proprietatis finita totum finitur, sic hic: ut hic. & d. l. j. de aqua quoti. & æstia. l. j. §. fina. secus in possessorio: quia secunda quæstio proprietatis remanet: ut. C. eo. l. incerti.

u **Uti non sit**. Nam cum interdicta de religiosis & sacris, & de his quæ sunt iuris sui tuēdi causa inuēta, hoc habeant, scilicet causam proprietatis: non mirū si & illa quæ ad rem familiarem pertinent, hoc habeant quandoque. nam si id de quo minus videtur inesse, inest: multo magis id de quo magis. & facit ad. §. supra de Publicia. l. cum sponsus. §. Publiciana.

x **Speculant**. quæ sunt vnum membrum sub diuisionis. §. positæ in §. j. & facit instit. eo. §. sequens. Accursius.

y **Quorum bonorum**. de quo est infra titu. j.

z **De pignoribus**. id est de possessione rerum coloni tacite obligatarum: ut. C. de Sal. interdic. l. j. & de hoc est. j. de Sal. interdic. l. j.

a **Quo minus**. quo casu emptor de quasi possessione seruitutis adipiscendæ contendit: cuius verba non habemus: sed eius mens est infra de iti. actū. priua. l. pe. Accursius.

b **Sub rubrica**. directum scilicet & vtile: ut vusufructuario & vsuario: ut infra de vi & vi arma. l. iij. §. vnde vi. & §. item si non vsufructus. simile videtur in interdicto de precario: ut infra de preca. l. j. in princ. §. j.

c **Aliqua enim**. scilicet alia interdicta recuperandæ possessionis.

d **Sub hoc titulo**. id est post hunc titu. sic supra si cer. pe. l. j.

e **Uti possidetis**. & ut ubi: ut instit. eo. §. recuperandæ. & etiã illud, ne vis fiat ei. ar. infra ne vis fiat ei. l. j. in prin. & §. j. in princ.

f **Diximus**. §. eo. l. j. in princ. sed alio modo hic, & alio modo ibi. ergo hic sunt duplicia recuperandæ & adipiscendæ possessionis: ut est interdictum ne vis fiat ei: ut supra ne vis fiat ei. l. si quis missus. §. cum prætor.

g **Interdictis**. CASVS. In interdictis veniunt fructus ex die litis contestatæ: non priores: & de hoc dic ut in glossa domini mei. Accur. Francis. Accursius.

h **Edita**. id est lis in eis interdictis contestata.

i **Non retro**. ut & §. de preca. l. quæsitum. §. ex hoc. sed hoc fallit in interdicto vnde vi: in quo habetur ratio ex die expulsionis: ut infra de vi & vi ar. l. j. §. ex die. quæ est contra. & idem quandoque in interdicto quod vi aut clam: ut. j. quod vi aut clam. is qui in putum. §. quod ait prætor. Et nota sex regulas affirmatiuas in interdictis. Prima, quod omnia sunt personalia: ut. §. eod. l. prox. §. pe. Secunda, quod in omnibus habetur ratio fructuum ex die contestatæ litis: ut hic. Tertia, quod in loco cuiuslibet in factū actio datur:

Interdicta sex regulas affirmatiuas & quatuor negatiuas continent.

vt institui. eo. §. fin. Quarta, vt quæstio per interdicta præcedat, cū sint de possessione: vt. C. eo. l. incerti. & quorum bonorum. l. fina. Quinta, quod ea quæ sunt annalia, sūt perpetua de eo quod peruenit ad eum cum quo agitur: vt. j. l. proximi. Sexta, q̄ ea quæ sunt annua ad agendū, sunt perpetua ad excipiendum: vt. C. de excep. licet. Addunt & septimā, quod omnia reddantur noxaliter: quod est falsum, cum enim ea tantum quæ ex maleficio sunt noxaliter dantur: vt. j. l. proximi. ergo non alia. Econtra quatuor no. regulas negatiuas. Prima, quod nullum interdictū infamat: vt. j. de vi & vi ar. l. neque. Secunda, quia nullū solenniter redditur: vt institui. eo. §. fin. Tertia, quia in nullo habetur ratio fructuum antelut. contesta. nisi in interdicto vnde vi. Quarta, quod nullū redditur inter nō subiectos: vt. C. eo. l. ij. Adde & quintam, quia nullum pœnaliter redditur.

EX quibus. **J CASVS.** Interdictū vnde vi durat anno de eo quod nō peruenit ad vim inferentem. at de eo quod peruenit, perpetuo durat: vt infra de vi & vi ar. l. j. in princ. Fran. Accursius.

EX quibus. **J CASVS.** Interdictū vnde vi durat anno de eo quod nō peruenit ad vim inferentem. at de eo quod peruenit, perpetuo durat: vt infra de vi & vi ar. l. j. in princ. Fran. Accursius.

a Sabinus respondit. vt. j. de act. & oblig. l. in honorariis. & infra de vi & vi ar. l. j. in princ. & §. fi. & l. iij. §. j. & C. vnde vi. l. vi. pulsos.

Interdictis. **J CASVS.** Quædam interdicta sunt noxalia: vt sunt ea quæ ex delictis seruorum dantur: vt si seruus meus vi deiecit aliquem: nam teneor vel emendare damnum, vel dare seruum pro noxa. Item si seruus meus fecit aliquod opus vi vel clam in meo fundo, ex quo habes dānū seruitutis quā habes in prædicto fundo, quia ea vi non potes. nam si volō restituere, id est destruere opus mea impensa, in amplius non teneor. si autem volo tantum patientiā præstare tibi vt destruas opus, & non impensas: teneor dare seruum pro noxa: vel ad impensas condemnabor. si autem nec patientiā præstare volo, nec opus destruo, in tantum condemnabor in quantum iudex æstimauerit: perinde ac si ego fecissem. de quo dic vt in glo. domini mei Accursij. Fran. Accur.

b In potestate. serui, non filiali. vt institui. de noxa. §. fi.

c Vi deiecerunt. vt & j. de vi & vi ar. l. j. §. quod ergo adiicitur.

d Absoluat. ab impensis destructionis.

e Et absoluat. ab expensis. & ad hoc facit. j. quod vi aut clam. l. si alius in princip.

f Iudex. vt damnum farciatur, & impendia domino restitueretur: vt infra quod vi aut clam. l. is qui. §. quod ait prætor. Ioan.

QUORVM BONORVM.

A primis verbis interdicti nominatur, sicut & in aliis interdictis, dixit ergo in genere de interdictis: nunc in specie: & primo de vniuersali, quod solū istud inuenitur: & datur directum bonorum possessori, vtile heredi de iure ciuili: sicut contra peti. heredi. directa heredi, vtilis bonorum possessori: & differt à peti. here. & consonat: vt not. in rub. C. eo.

Explicationem inchoat ab interdicto de vniuersitate, quo præparatur petitio hereditatis, (vt fere interdicto quoq; aliqua actio ciuilis) quā etiā in ordine actionū prætulit actionibus singulariū rerum. sed petitio hereditatis de iure est, interdictū quorū bonorū de possessione. est enim ex parte bon. possessoris apiscenda vel adprehendenda, ex parte possessoris restituenda possessionis. Et petitio hereditatis datur in eū qui possidet ex eis bonis corpus vel minimū pro herede vel pro possessore vel qui ius quasi possidet veluti in debitorē hereditariū. idēq; est in interdicto quorū bonorū, nisi quod nō datur in debitorē hereditariū. Cuiā.

It prætor. **J CASVS.** Agnatus meus decessit. ei volo succedere. vnde in eius bonis petij po. posses. vnde agnati. & habui. & sic ei succedo de iure prætorio. nunc volo consequi bona corporaliter. dicitur q̄ agā interdicto quorū bonorū contra eū qui tenet hæc bona pro herede, vel pro possessore, vel dolo deest possidere. Secūdo dicit: per hoc interdictū peto restitui. i. dari

bona. & ad vniuersitatē bonorū spectat. quod expone vt in glo. & vocatur quorum bonorum: & est adipiscendæ poss. & eo interdicto conueniuntur corporum possessores. non autem debitores hereditarij. & hoc dicit hæc. l. & seq. Franc.

g Ex edicto meo. secus si à iure ciuili: quia tunc vtile: vt no. in rub.

h Possessio. subaudi bonorū: vt sit vna dictio, & denotet ius: vt supra de bo. pos. l. iij. §. j. nam verbū possessionis simpliciter positū, factum denotat: vt. §. de acqui. poss. l. j. §. si vir. decretalis ergo verbo tenus data erat, non facta.

i Pro herede. aut pro possessore. hæc verba expone vt institui. eo. de interdict. §. pro herede. & §. pro possessore.

k Vscaptum. sed cum possidere pro herede vel pro possessore, non sit habere titulū: vt. C. in qui. cau. cessat lon. tēp. præscrip. l. hereditatem. quomodo habet locum vsuca? Respon. probabilis fuit error: vt supra de vsuca. l. non solū. §. quod vulgo. & secundū hoc ad possidentem pro herede referretur. nam si pro possessore, non nisi. xxx. an. præscriberet: qua præscriptione & hoc interdictum de peti. here. tollitur: vt. C. de peti. here. l.

quædam legem des? quod que do. d. C. l. iij. c. l. iij.

** Sumpta ex titu. de peti. here.*

in genere: nunc sequitur de interdictis in specie: & præmittitur de interdicto quorū bonorum, quod est generale, & denominatur à prima parte bonorum. Barto.

I. VLP IANVS libro sexagesimo septimo ad Edictum.

It prætor: Quorum bonorum ex edicto meo illi possessio data est: quod de his bonis pro herede aut pro possessore possides, possideresve si nihil vscaptum esset, quod quidem dolo malo fecisti vti desineres possidere: id illi restituas. Hoc interdictum restitutorium est: & ad vniuersitatem bonorum, nō ad singulas res pertinet: & appellatur Quorum bonorū: & est adipiscendæ possessionis vniuersorum bonorum.

II. PAVLVS libro vicensimo ad Edictum.

Interdicto quorum bonorū, debitores hereditarij non tenentur: sed tantum corporum possessores.

hereditatis. sed hoc nō videtur posse stare: quia secundum hoc post vsuc. tenetur hoc interdicto. nam sicut dicit, siue possides pro herede vel pro possessore: siue possideres, scilicet pro herede vel pro possessore, nisi quia est vscaptum: teneris ad rem vel æstimationem. quod non videtur: vt. d. l. C. de pe. here. & in quibus cau. ces. lon. temp. præscrip. quare dic vsucaptum non ab eo qui conuenitur, sed à quodam tertio, isto dolo se dimittente vscapere. sed cōtra hanc opinionem. nam quomodo potuit interpellare vsucap? Respon. iste ei vendidit, vnde emptor vscapit: licet qui alienat, malam fidē habeat: vt. C. de præscrip. lō. tēp. l. j. vel dic vt no. §. de peti. here. sed & si lege. §. quod ait. verfic. sed & culpa. sed & prima potest saluari: vt iungas: & si nihil vscapis, cum eo quod dixerat pro here. possides. & quod dicit possideresve, & c. iūge cū eo quod dicit: quodq; dolo, & c. & ad hoc facit. C. eo. l. ij. & §. de peti. here. Item §. item si quis dolo. & pro socio. l. nemo ex sociis. in fi.

l Restituas. nisi incontinenti paratus sis probare res tuas: vt no. C. de edic. diui Adri. tol. l. ij.

m Hoc interdictum restitutorium est. vt & institui. eo. de interdic. §. restitutoria. vt verbum restituas, dandi significationē habeat: vt. j. de verbo. fig. l. verbū. ac si dicat nō prohibitorium vel exhibitorium.

n Non ad singulas. imō & ad singulas: vt. j. de fur. l. hoc amplius. & l. seq. quæ sunt cōtra: vt. §. ea. l. in princ. hoc innuit vbi dicit, quod ex his, & c. sed respon. sub. tantum. f. non tantum ad singulas, & c. vel dic datur alicui non quia successit in res singulares, sed quia in vniuersitatem: ideo ad eum pertinere dicitur. sic est in peti. hered. vt supra de peti. here. l. regulariter. in fi. & l. licet.

o Interdicto. Non tenentur. & in hoc differt à peti. he. vt. §. de peti. here. l. etiam. §. fi. differt & in aliis: vt no. §. in rub. actione ergo heredit. eos conueniet.

QUORVM LEGATORVM.

scilicet possessionem quis occupauerit: id restituat heredi. Legatorum, sicut superius est adipiscendæ possessionis, sic & hoc: vt infra in princ. & ideo de hoc post illud ponit. Accursius.

Sequitur interdicta quæ ad res singulas pertinet, ac primū id quod dicitur à primis verbis, quæ admodū cetera fere omnia, Quod legatorū, æquē apiscendæ ex parte actoris, restituendæ ex parte rei, sicut superius Quorum bonorū, quo utitur heres aut bon. possessor paratus satisfacere legatorum nomine aduersus legatariū aut fideicommissarium qui occupauit vacuā possessionē rei legata sine voluntate heredis, vt scilicet adeptā possessionē sibi Falcidiam seruet per retentionem. nec enim heredi erat Falcidia vindicatio, sed retentio tantum. & ex eo intelligitur cessante Falcidia, huic interdicto locum non esse. Cuiacius.

Hoc

in ad singulas intelligendos & peti. hereditatis

Hoc interdictum.] **CASVS.** Hoc interdictum, cuius mens est. j. statim, vocatur quorum legatorum, & est adipiscendae pos. & habet locum quotiens legatarij sua auctoritate acceperunt aliquid legatorum nomine, nam tenetur illud dare. non enim æquum est ius dicere sub ipsiis, & ad heredem veniunt hæc bona, & datur hoc interdictum heredi, & heredi heredis: & bonorum pos. & eius heredi.] **QVIA AVTEM.** Nunc dicitur quod aliquando datur hoc interdictum cum alia actione: ut si incertus est heres quo titulo possideat, conventus, an tanquam legatarius, an tanquam heres, vel possessor. nam hoc casu proponitur utrumque, id est petitione hereditatis, & hoc interdictum. sic & aliis: ut si nesciam qualiter quis possidet rem heredi, an tanquam ex causa empti, vel simili, an tanquam heres. nam & hoc casu agam utraq; via, scilicet rei vin. & petitione hereditatis. [SI QVIS.] Rem donatam a testatore causa mortis, donatarius sua auctoritate accepit. dicitur quod reuocat eam heres per hoc interdictum: non totam, sed in eo quod est ultra Falcidiam. Secundo dicitur: Testator plures heredes instituit, & vni eorum ante partem aliquid legavit: siue per hoc verbum præcipiat, siue per alium modum: cum quatuor erant olim modi legandi: ut habes instituit de legat. circa prin. & ille sua auctoritate rem legatam recepit. dicitur quod tenetur per hoc interdictum eam reddere coheredibus: excepta portione hereditaria quam in ea re habet. [QVOD AIT.] Verba edicti, quæ & quod non habemus, vult exponere: & erant fortalia: quorum legatorum pos. legatarius occupavit, id reddat: siue habeat, siue dolo desit habere: nisi habeat voluntate eius ad quem ea res pertinet: & si satisfactum est vel per eum scilicet heredem, vel per bono. pos. non stat. & hæc verba vult exponere Ulpianus per ordinem. & primo illud verbum, dolo desit habere, &c. i. desit habere facultatem rei restituendam. tandem dicitur: si alicui legatus est usufructus vel usus alicuius rei, vel seruitus aliqua: & legatarius sua auctoritate accipit: an tenetur hoc interdictum, quæritur? Et videtur quod non: quia talia non dicuntur possideri, sed teneri. tamen dicitur quod bene habet locum. Sed pone quod legatarius conditionalis vel in diem est missus in pos. causa legatorum seruandorum, quia sibi heres non cauebat. nunquid tenetur hoc interdictum? Et dicitur quod non: cum non possideat: sed custodit. item quia iussu iudicis tenet, nisi heres satisfactus, & non reddat rem legatarius. nam amodo tenebitur hoc interdictum: cum videatur amodo possidere. Tandem dicitur: hoc interdictum tenetur legatarius, item eius heres, & ceteri successores. Postea vult exponere verba illa, nisi habeat voluntate eius, &c. & sunt sic intelligenda, ut si heres vel bono. pos. postquam adiuit, ratificat quod legatarius fecit: cessat hoc interdictum. secus si ante aditam hereditatem ratificet, nam tunc non valet. Sed pone quod legatarius duas res sibi legatas ambas occupavit: heres vel bono. pos. postquam adiuit, in vna re ratificauit: in alia non. in vna cessabit hoc interdictum: in alia non. Idem si in vna re legata & in parte rei ratificat. in parte non. Tandem dicitur: hoc interdictum competit siue legatarius cepit possidere rem legatam, siue eius heres, vel successor etiam singularis. Postea dicitur: quod dixi voluntatem heredis facere cessare hoc interdictum, est verum siue a prin. ceptæ pos. interueniat voluntas heredis: siue postea, & sufficit semel voluisse: licet pœniteat, sed si duo sunt heredes, & vnus ratificat quod fecit legatarius, alius non: quo ad ratificantem cessabit hoc interdictum: quo ad alium durabit. Postea exponit alia verba, hæc scilicet, & satisfactum sit. nam heres debet satisfacere de legato dato, ad hoc ut vincat in hoc interdictum. & debet talis satisfactio dari quæ duret, & præstetur vel ipsi legatario, vel eius proci. & satisfactio est pro quibusdam rebus legatis: pro quibusdam non: pro his pro quibus est cautum & eorum augmentis habebit locum hoc interdictum: pro aliis cessabit. Postea exponit vltima verba, hæc scilicet, vel per eum non

* Vul. Quorum leg.

† Quorum.

* Idem Arist. lib. 3. Polit. cap. 6.

QVOD * LEGATORUM.

TITVLVS III.

I. VLPIANVS libro sexagesimo septimo ad Edictum.

Hoc interdictum, vulgo Quod legatorum appellatur. Est autem & ipsum adipiscendae possessionis: & continet hanc causam, & quod quis legatorum nomine, non ex voluntate heredis occupavit, id restituat heredi. Etenim æquissimum prætori visum est, vnumquemque non sibi ipsum, ius dicere, occupatis legatis: sed ab herede petere. Redigit igitur ad heredem per hoc interdictum ea quæ legatorum nomine possidentur: ut perinde legatarij possint eum convenire. Hoc interdictum & heredem heredis, bonorumque possessoris habere, propter utilitatem huius dicendum est: nec non ceteros quoque successores.

stat. nam si non stat per bono. pos. quo minus satisfactus: habet hoc interdictum cum effectu: nec debet ipse offerre, sed petenti præstare moram non debet. Tandem dicitur: legatarius hoc interdictum conventus si non cedit, condemnatur in interesse. Tandem dicitur: Pone quod legatarius non vult sibi satisfacti sed caueri, dicitur quod auditur. Sed pone quod vult pignora: & heres sponte dat. bene est. sed si legatarius non vult sibi aliquo modo caueri, cogitur tamen reddere rem legatam: nisi nunc conventus pœnitent, & vult sibi caueri: nam pœnitens auditur. Idem e contra. nam si per bono. pos. stabat, quia nolebat satisfacere, & modo vult: auditur in hoc interdictum. & hoc inspicitur tempore lit. conte. & hoc dicitur hic. §. cum. l. sequen. vsque in eius finem. Franc.

Vbiunque incertitudo causatur ex facto rei, admittitur libellus incertus. **Barr.**
Quia autem nonnunquam incertum est utrum quis pro legato, an pro herede, vel pro possessore possideat: bellissime Arrianus scribit, hereditatis petitionem instituendam, & hoc interdictum reddendum: ut siue quis pro herede, vel pro possessore siue pro legato possideat, hoc interdictum teneatur: quemadmodum solemus facere quotiens incertum est quæque potius actio teneat. nam duas dictam, h. protestati ex altera nos velle consequi, i. quod nos contingit.

Si donatarius re sibi donatam causa mortis sua auctoritate accipit: reuocatur per hoc interdictum in eo quod est ultra Falcidiam. id est in ea re quam quis occupat, quæ sibi prælegata fuit: quia tenetur eam restituere: & intellige quocumque genere legati fuerit relicta. **Barr.**

clam. l. j. §. & parui. & supra pro lega. l. penult.

d Ad heredes. nulla opposita exceptione: ut hic, & argu. j. quod vi aut clam. l. j. §. & parui. & C. de loca. si quis conductionis. Acc.

e Ut perinde, &c. sed videtur quod ius suum amiserit: vnde non possit amodo agere: ut. C. de legi. l. non dubium. quæ est contra. sed ibi erat hereditas adita: hic non, secundum Azo. Alij aliter, ut ibi. Item eodem modo contra. s. quod me. causa. l. extat. & j. ad leg. Iuliam de vi priua. l. pe. sed ibi qui abstulit, habebat ius in re vel pro re quam abstulit. hic nullius erat, cum ante aditam hereditatem abstulit: vel si post, erat sua propria. nam adita hereditate fit legatarij, adeo quod præsumatur ex die mortis sua fuisse: ut. j. de fur. à Titio. Item ad idem ob. C. vnde vi. l. cum quærebatur. sed ibi loquitur de vacante possessione, quæ est alicuius, puta absentis: hic nullius. Alij dicunt quod hæc per illam corrigitur. Item ob. eodem modo. C. vnde vi. l. si quis in tantam. sed hic nemo possidebat. Item eadem ratione habet locum interdictum vnde vi. Item nec ob. j. de cri. expi. hered. l. ij. quia ibi extraneus, non legatarius occupavit. Item nec ob. in alium modum. j. de doli ex. l. dolo. & s. de Car. edi. l. iij. §. summam. vbi si euidenter appareat non filius, non datur ei Carbonianum. at hic etiam si euidenter appareat deberi, legatum tamen reddit. Sed sol. vt dixi. d. l. dolo. Item no. hoc edictum tunc demum habere locum, secundum quosdam, & bene, cum heres vult ut retentione Falcidiam: non aliis: vt. C. eo. l. j. in princ. & in fin. Item not. hoc interdictum dari contra titulum possidentem, ut hic:

D quod non est in superiori. sed datur contra eum qui possidet pro herede vel pro possessore: vt. s. tit. j. l. j. circa princ. Accursius.

f Bonorumque possessoris. sic ergo & heredi & bonorum possessori datur secundum tabulas. Accursius.

g Incertum est. heredi.

g Incertum est. propter factum, non ius: maxime aduersarij: vt in precedenti exemplo. Ad quod simile est quod dicitur supra de præscript. ver. l. j. ij. & iij. & l. si rem tibi. j. respon. Azo.

h Dictamus. si verò certum esset plures competere, & ex eodem facto: & idem per sequentes: actione vna, non omnibus esset vtendum: ut infra de actio. & ob. l. plura. sin autem diuersæ ex diuersis factis, omnibus vtendum est: ut infra eo. titu. de actio. & ob. l. qui seruum. & infra de priua. deli. nunquam. Ir.

i Velle consequi. scilicet commodum. No. ergo aliquem simul proponere duas actiones posse: & sic sunt contra. C. de codicil. l. si. in princ. Sol. vt ibi. & j. de reg. iur. l. nemo ex iis. §. quotiens. & s. de tribu. quod in heredem. §. eligere. & de lega. ij. cum filius. §. variis. Solu. secundum Azo. hic conventus non certificabat actorem de qualitate possidendi: sic nec actor reum certificet de qualitate agendi. & licet hic dicat, quotiens, &c. quasi generalis. scilicet cum dubi-

Interdictum quorum legatorum, datur contra eum qui possidet pro herede vel pro possessore: & vult contra titulum possidentem.

tamus, restringe, si dubitemus propter factum conuenti: vt erat hic. & idem potest contingere si possessor rei non certificet heredem, possideat titu. vel non: & sic nescit agat rei vindicatio. vel petitio. heredi. & idem in similibus. alijs si ex alia causa dubito, secus est secundum eum. Alij aliter soluunt: vt not. in d.l. quod in herede. §. eligere. & facit supra de acquir. poss. naturaliter. §. nihil. & supra nau. caup. stab. l. licet. §. possumus.

a Cessabit. Py. est, vtique necesse habebit interdictionem, scilicet vitile. & tunc plana. sed communis est, vtique cessabit interdictionem: & tunc directum dic: sed vitile locum habet, quia &c. vel dic verius cessat, scilicet in totum: quia non tota res reuocatur, sed quatenus est ultra modum Falcidiae: vt. C. ad leg. Falcid. si quis quadringentorum. sed in legato reuocatur totum: vt supra ea. l. §. rediguntur. Not. ergo hic casum in quo differt legatum a donatione. sed regulariter conueniunt: a vt instit. de donat. §. j. & haec est ratio, quia in traditione differt: cum donatio a testatore, & legatum ab herede detur: vt instit. de lega. §. j.

b Praeceptionis. scilicet possideat.

c Alio genere. Quatuor enim sunt genera legatorum: vt instit. de lega. §. j.

d Quod ait prator. verba forte erant talia: quorum legatorum possessionem legatarius occupauit, id reddat: siue habeat, siue dolo habere desiit: nisi habeat voluntate eius ad quem ea res pertinet: vt infra. §. quod ait. j. & si satisfidatum sit: vt infra §. quod ait. ij. nam hic duo impediunt hoc interdictionem, scilicet voluntas, & cessatio satisfidationis, &c.

e Possidetur. scilicet ciuilitate: vt supra de acquir. re. do. l. adquiretur. §. fina. sed naturaliter sic: vt supra de acquir. poss. naturaliter.

f Relicta. vt debeat ex praedio hereditario: & legatarius occupauerat. secus econtra, si alius debeat praedio hereditario: quia tunc non venit in hoc interdictionem: sicut nec in petitione hereditatis: vt supra de pet. hered. l. & non tantum. in fin. quae est contra. Solu. vt ibi not. in glo. didici. hoc tit. etiam incorporalia venire, vt hic: quod non est in superiori: vt supra tit. j. l. fin.

g Custodit. vt & supra pro hered. l. ij. in princip. & de acquir. poss. l. ij. in fin. & l. si quis ante. & vt in poss. lega. l. is cui. in princip. & quibus ex cau. in poss. eatur. l. cum legati. Argu. contra supra communi diui. l. communi diuidendo. §. si duo. fit autem haec missio cum heres non satisfidat praestari legata existente die vel conditione. Accursius.

h Habet. per quod videbatur hoc interdictionem non teneri: argu. supra de acquir. poss. l. iuste.

Si quis **†** ex mortis causa donatione possideat, vtique cessabit **a** interdictionem: quia portio legis Falcidiae apud heredem ipso iure remanet, etsi corporaliter res in solidum translatae sunt. **Qui** vero ex causa praecceptionis, **b** vtique tenetur hoc interdictionem: sed pro ea scilicet parte quam iure legati habet: non etiam pro ea quam quasi heres habet. Idemque erit dicendum & si alio genere **c** legati vni ex heredibus legatum sit. nam & hic dicendum est, pro ea parte qua heres est, cessare interdictionem.

Exponit verba edicti. & dicit quod istud interdictionem habet locum etiam si quis propria auctoritate occupat seruitute, vel vsum fructum sibi legatum: licet talia non proprie videantur possideri, sed teneri. hoc dicit.

Quod ait praetor, d Aut dolo desiit possidere: sic accipere debemus, desiit facultatem habere restituendi. Vnde est quaesitum, si vsum fructus vel vsum fuerit alicui relictus, cumque occupauerit: an hoc interdictionem restituere sit compellendus. Mouet, quod neque vsum fructus neque vsum possidetur, **e** sed magis tenetur. Potest tamen defendi competere interdictionem: Idem dicendum est & in seruitute relicta. **f** Quaesitum est, si quis legatorum seruandorum causa missus sit in possessionem, an hoc interdictionem teneatur ad restitutionem. Mouet illud primum, quod non possidet is qui missus est in possessionem legatorum causa, sed potius custodit: **g** deinde quod praetorem habet **h** huius rei auctorem. Tutius tamen erit dicendum, hoc interdictionem competere: maximè **i** si satisfidatum sit iam legatorum nomi-

i Maximè. abundat. sic. C. de test. ma. l. fin. §. j. nam si non satisfidat heres, ille non exit: vt supra vt in poss. leg. l. si pecuniae. §. fin. vel supple. idem & si paratus sit satisfidare, vel etiam soluerit: vt infra de solu. l. si pro me quis. & sic non abundat.

k Videtur. propter interuersionem quam facit: vt supra de acquir. poss. si quis rem. & infra de vi & vi arma. l. colonus.

l Eius. scilicet legatarij ad quem legatum transmittitur, si purum est, vel purificatum: vt C. de cadu. tol. §. cum igitur. & §. sin autem.

m Quod ait praetor. supple haec verba, vt dixi supra ead. l. §. quia autem. Accursius.

n Adgnitam. scilicet secundum tabulas.

o Cesset. si tamen errore facti credens bona sufficere, consensit: reuocat per conditionem indebiti quod ultra dodrantem est occupatum: vt supra ad l. Falcid. l. j. §. si legatarius. & C. ad leg. Falcid. l. error. Alij dant in factum.

p Possessionem. secundum tabulas.

q Debere. Contra. C. de pact. l. j. Solu. vt ibi. cor. §. de lega. ij. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. & §. de pign. l. j. §. in specie. & supra quod iussu. l. si tutoris. §. fin. & supra qui. ad liber. procla. non licet. l. penul. & §. de rescit. vendi. Titius. arg. contra. C. de tempo. appel. l. fina. in fin. & infra a quibus appel. non licet. l. j. §. j. & §. de aqua plu. arcend. l. in diem. & §. de euic. l. vindicantem. & §. de pigno. l. si fundus. §. aliena. quibus legibus potest renuntiare iuri futuro. Quid autem in ipsa apprehensione, vel parum ante? Resp. idem, vt valeat: arg. C. de pac. l. petens. idem si prius: sed postea ratum habet: vt infra §. prodest. Accur.

r Reuocari possit. quae non ex voluntate occupata est. Accur.

s Auferetur. facit. §. de acquir. poss. si ex stipulatione. Accursius.

t Siue in rem. hoc speciale secundum Io. vt personalis actio sequatur successore rei: regulariter contra: vt. §. ad Trebel. l. j. §. quod si heres. & de iudi. si fideicommissum. §. tractatum. sed de iure excipiendi constat: vt. §. de exceptio. rei ven. l. fi. & §. de diuer. & tempo. praescrip. l. de accessionibus. & §. de pactis. si tibi. §. pactum.

u Accessit. facit. §. de aqua plu. arcen. l. si autem. in fin.

x Ex voluntate. post aditam hereditatem, vel bonorum possess. agnitam: vt supra ea. l. §. quod ait praetor.

y Quia semel. sufficit semel voluisse: vt supra ad Maced. l. si tamen. in fin. & de aqua plu. arcen. l. in diem. §. nulla. & C. de actio. & oblig. sicut. & instit. de rerum diui. §. religiosum. versi. in alienum locum. & argu. supra de fideicom. liber. l. quidam. in fin. j. respon. Sed arg. contra supra de diuor. & rep. si praemittit. vbi admittitur poenitentia eius qui miserat libellum repudij. sed ibi voluntas non poenitentis affuerat tantum: hic vtique.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† huius.

† No. ex isto text qualiter Falcidia ipso iure relectat. con. cor. text. in. l. linea margar. r. aru. & in l. Plau. ius. §. ad. l. Falc. qd facit ad id quod voluit Bart. hic.

† i. legatio p praecceptione relicto. de quo Vlp. in frag. & Pau. in ienten.

† alia gl. debet intelligi vt loquatur i donatione causa mortis, que in aliquibus habet conuenientiam cum legato: vt not. in ap. fil. ad. l. Marcellus. §. i. in ap. fil. i. versi. differunt. super glo. in versi. reuocata sunt. §. de do. causa mor.

Actio personalis quandoque rei successoris sequitur.

a Quos quos supra ea. l. §. hoc interdictum. Accur.
 b Nisi satisfidatum sit. l. non dabo interdictum, nisi satisfidatum sit. l. A ab herede ipsi legatario de reddendo legato salua Fal.
 c mittatur. scilicet legatarius qui iam accepta satisfidatione restituerat: quæ nunc forte inopia fideiussorum facta est inutilis: vt & supra vt in possess. lega. l. planè.
 d Ipso iure. l. cum cautum est sibi. Azo.
 e Per mandati actionem. vt quia procuratori ei est cautum. ad quod est supra de adqui. possess. l. possessio quoque. §. fin.

† Sic edidit Taurel. quâ uis in ar. e. typo esset, voluit, vt ipse adnotauit.

f **D**iuersum. Adcreuerit. iure conuentionis, vel usufructu, vel alluione.

g Tenentur. ipsi legatario ab herede dati.

h In totum. quasi in omnem causam quæ ea occasione prouenit, fideiussisse videatur: vt supra loca. & cõdu. l. que-ro. & infra de fideiuss. si quis pro eo. §. si nûmos. & ar. s. ad Vel. non putat. §. j. & facit. s. de dâ. infec. l. damnû. §. si is. & s. de pac. do. l. inter. §. cû inter. & secundum hoc de parte quæ adcreuit, poterit agi interdicto.

i **Sed petiti.** l. legatario. oportet ergo eum interpellare. ad quod est supra de ope. liberto. l. cû patronus. sed argu. contra. C. de iure emphy. l. ij. & C. de contra. stipu. l. magnâ. & j. de verb. obliga. si fundum. & j. titu. j. l. fi. in princ. & s. vt in possess. le. l. j. §. non exigit. & C. de luit. pig. l. fi. **ADDITIO.** Dic secundum Barto. hic, qd ibi certa dies erat apposita ad aliquid faciendû: quæ dies interpellat p homine: hic vero dies erat apposita in qua heres debet satisfidare.

k **Condemnari.** veniunt etiam fructus à die contestationis litis: vt. s. de interd. l. iij.

l **Noluit.** aliàs voluit: vt quia & heres voluit. aliàs noluit: & tunc dic similiter, quia & heres noluit, sed fideiussorem dedit: nec cogitur dare pignora, vt. j. de præto. stipu. l. prætoriz. iij. Accur.

m **Satisfidetur.** quia non petit: vel si petiit, oblatâ accipere noluit.

n **Possessorem.** secundum tab. quo minus satisfidaret, & sic non fuit admittendus ad interdictum.

o **Sed modo.** cum vult agere interdicto.

p **Editur.** i. ponitur in iudicio per cõtest. li. & sic no. hic posterior moram nocere. a sic. s. de peri. & commo. l. illud. & j. de verbo. oblig. si seruum. §. sequitur. item facit. s. de oper. no. nun. l. prætor ait. §. si quis paratus. & de arbi. l. Celsus. §. idem ait.

a] Limitabis, nisi prior morosus commiserit doli vel negligentiam in prima mora: vt no. glo. in l. si per emptorem. in prin. s. de actio. emp. glo. in l. hominem. s. l. mora. & in l. mora. & ibi dixi tu a-

NE VIS FIAT EI QUI IN POSSESSIONEM MISSUS ERIT.

Hic ti. tanquam generalis ad omnia possessoria, vt. j. e. l. i. §. est autem. proponitur: & est prohibitorium & restitutorium: vt infra eo. si quis missus. §. cum prætor.

Tituli verba sunt interdicti prohibitorij verba, sed adiunctum statim erat restitutorum veluti de possessione. Quod dolo malo factum est quominus is in possessionem bonorum veniret, id restituas: atque etiam pœnalis actio qua proponitur. l. i. Itaque si quis post redditum interdictum prohibitorium dolo fecerit quominus quis in possessionem bonorum sit, is vel interdicto restitutorio tenetur vel coercetur actione in factum pœnali. Cuiacius.

Si alter ex heredibus, iisve ad quos ea res pertinet, voluerit re à legatario possideri, alter non: ei qui noluit, † interdictum competet: ei qui voluit, non competere palam est.

Idem est aliquid non facere, & aliquid facere, non tamen debito modo.

Quod ait prætor, Nisi satisfidatum sit: b accipere debemus, si perseveret satisfidatum: scilicet vt si non perseveret cautum, mittatur c in possessionem legatorum seruandorum causa. Satisfidatum sic arbitrator, si sic satisfidatum sit, vt legatario vel ipso iure d adquisita sit idonea cautio, vel per mandati actionem e adquiri possit: & tunc interdicto locum fore.

Si satisfidatum est pro quibusdâ rebus legatis, pro quibusdâ nõ: pro his pro quibus est cautum, & eorum augmentis, competit hoc interdictum: pro aliis verò non

Si quarundam rerum nomine satisfidatum sit, quarundam non sit satisfidatum: earum rerum nomine sine impedimento agi poterit, de quibus satisfidatum est, cæterarum non poterit.

II. PAVLVS libra sexagesimo tertio ad Edictum,

Diuersum est, si postea pars legato adcreuerit. f nam hoc nomine tenentur g fideiussores in totum. h

Non videtur bonorum possessor esse in mora, si non ferat sponte hanc satisfidationem, sed tunc demum si petitam non præstat.

Quod ait prætor, si per bonorum possessorem non stat vt satisfidetur: sic



It prætor. CASVS. Primo ponitur edictum: postea Vlpi. verba edicti exponit. Edictum est tale: Si aliquis dolo malo veniit quo minus quis mitti iussus siue à me siue ab aliquibus qui iurisd. habent, in poss. alicuius rei, in poss. esset, vel prohibedo intrare, vel iam ingressum deiiciendo, in eum act. in factum dat prætor quanti interest prohibiti. Postea Vl. comẽ dat hoc edictum, di. bene dixit prætor: nã frustra iuberet de mittendo homines in tenutâ: & frustra mitteret nisi prohiberet vim inferri missis, vel intrare volentibus. Tandẽ dicit: hoc edictum generale est, & locum habet in omnib⁹ qui mittuntur vel iubentur mitti in poss. bo. siue causa rei seruadẽ, siue legatorum causa: siue vêtis: & habent isti prohibiti ac. in factum: nec est vis quis sit prohibes, siue dominus rei, siue nõ. Itẽ siue prohibeat intrare, siue ingressum prohibeat. idẽ est & siue in hac prohibitione interueniat vis, siue non: idẽ est. Vltimo dicit: pone qd prohibes intrare hac de causa prohibuit, quia re illã credebat suã: vel sibi obligatã: vel nõ esse illius in cui⁹ bonis debebat fieri missio: cessabit hoc casum hoc interdictum. [H A C V E R B A.] Nunc exponit verba edicti, illa scilicet, quãti ea res erit: & dicit qd in hac ac. venit quiddid interest prohibiti qd nõ habuit poss. quod expone vt in glo. domini mei Ac. si ergo nihil debebatur isti qui erat iussus mitti, licet nõ fuerit admissus, non tamen habet hanc act., Postea dicit: Pupillus & furiosus licet phibeant intrare iussus, nõ tamẽ tenentur hoc interdicto. fallit in eo pupillo qui est capax doli. Quid si tutor nomine pupilli prohibuit? tenetur pupillus in quantum tutor est soluendo: & etiam ipse tutor tenetur. Quid si filius vel seruus voluntate patris vel domini prohibuit? ipse pater & dominus tenetur. Postea dicit: Hæc actio quæ datur ex hoc edicto, durat anno. hoc fallit in legatario prohibito, & bene dixi dari intra annum, cum sit pœnalis. Item in heredes non datur, nisi in id quod ad eos peruenit: heredibus autem datur. & bene dixi, secus esse in legatario. nam legatario vel fideicommissario prohibito datur hæc act. perpetuò: & in heredem datur: & redditur ratio: nam si prohibens offerat satisfidã. de legato soluendo adueniente die vel condit. liberatur ab hac act. etiam si erat alius quàm heres: & si in hoc releuatur, merito in hoc grauetur, vt teneatur hac act. perpetuò, & in heredem hoc casu vadat. Franc. Accursius.

postil. ad Dy. in eod. ver. l. s. sol. matr.

accipimus, si paratus sit satisfidare.

Non ergo offerre debet satisfidationem: sed petenti i satis, moram nõ facere. Ex hoc interdicto qui non restituit, in id quod interest, debet cõdemnari. k Si legatarius repromissione retentus fuit, dandum est interdictum. Idem dicendum est si legatarius pignoribus noluit l sibi cauere. Si per legatarium factum sit quo minus satisfidetur: m licet cautum non sit, tenetur interdicto. sed si forte factum sit per legatariũ quo minus satisfidetur, eo autem tẽpore quo editur interdictum, satis accipere paratus sit: non competit interdictum, nisi satisfidatum sit. Item si per bonorum possessorem n stetit quo minus satisfidaret, sed modo o paratus est cauere: tenet interdictum. Illud enim tẽpus inspicitur, quo interdictum editur. p

NE VIS FIAT EI QUI IN POSSESSIONEM MISSUS ERIT.

TITVLVS IIII.

Diuiditur in tres partes. Primò ponuntur verba edicti. Secundo commendatio eius edicti. Tertio expositio edicti. secunda ibi, hoc interdictum summa. tertia ibi, hæc verba. vel ibi, est autem generale. litera per se satis plana est, si bene punctues eam.

I. VLPIANVS libro septuagesimo secundo ad Edictum.

Ait prætor: Si quis dolo malo fecerit quo min⁹ quis permissu meo, eius ve cui⁹ ea iurisdicctio fuit, q in possessionem bonorum sit: r in eum in factum iudicium, quanti ea res fuit f ob quam in possessionem missus r erit, dabo. u

pillus in quantum tutor est soluendo: & etiam ipse tutor tenetur. Quid si filius vel seruus voluntate patris vel domini prohibuit? ipse pater & dominus tenetur. Postea dicit: Hæc actio quæ datur ex hoc edicto, durat anno. hoc fallit in legatario prohibito, & bene dixi dari intra annum, cum sit pœnalis. Item in heredes non datur, nisi in id quod ad eos peruenit: heredibus autem datur. & bene dixi, secus esse in legatario. nam legatario vel fideicommissario prohibito datur hæc act. perpetuò: & in heredem datur: & redditur ratio: nam si prohibens offerat satisfidã. de legato soluendo adueniente die vel condit. liberatur ab hac act. etiam si erat alius quàm heres: & si in hoc releuatur, merito in hoc grauetur, vt teneatur hac act. perpetuò, & in heredem hoc casu vadat. Franc. Accursius.

q **Ea iurisdicctio fuit.** quem oportet habere imperium: vt. s. de iurif. om. iu. l. iubere. Accursius.

r **Bonorum sit.** impediendo missionem, vel eiiciendo: vt. j. eo. §. j. & §. hæc actio. Accursius.

f **Quanti ea res fuit.** hoc ex expone vt. j. eo. §. hæc verba.

t **Missus.** vere, vel destinatione.

u **Dabo.** idem habes. s. de dâ. infe. l. dies. §. si intra. versi. an tamen. & s. quibus ex cau. in poss. eatur. l. pen. & de re iud. l. si quis dolo. §. j. habet & aliud auxilium: vt. j. e. si quis missus.

a Tueretur. quoad satisfidetur: vt. j. vt in poss. lega. l. is qui. §. qui in possessione. Azo. & supra qui satisfida. cog. l. de die. §. plane.

b Venire. iussu prætoris. & facit. §. de acqui. possess. l. permisceri. §. species. item facit. j. de iniur. l. iniuriarum. j. §. conductori. & infra l. proxi. in eo scilicet quod hic dicit, conuenit prætorem tueri.

c Sine dominus. cum fuerit conuētus vt soluat.

alio enim cōuento, vel nullo, nil ei nocet: vt supra ea. l. §. si quis ideo.

d Venire. ab initio.

e Cum venisset in possessionem. sic infra de vi & vi ar. l. j. §. vi possidere. & supra de dam. infect. l. damni. §. penult. & de acquir. poss. clam in fi.

f Vi fecerit qui. sufficit enim dolo prohibitorum. sed si vi factū est, nunquid habet locum constitutio, si quis in tantam, C. vnde vi. quod videtur: vt argu. infra eod. si quis missus? Sed respon. non. cum enim non possidet missus, vel mitti iussus, vt. §. de acquir. poss. l. iij. §. fin. non habet locum interdictū vnde vi: nec, si quis in tantam: vt. j. de vi & vi ar. l. j. §. interdictum autem hoc.

g Prohibuit. sufficit enim dolo malo prohibitorum esse: vt supra ead. l. in princ.

h Putabat. etiam supine: cum dolo tantum veniat, non lata culpa: vt supra ea. l. in prin. sic infra ad. l. cor. de sic. l. in lege. & infra de fur. l. inter omnes. §. recte. hoc ergo ipsum summam cognoscitur, vt supra de re iud. l. à diuo. §. si super. & facit. §. ne quis eum qui in ius vo. l. antepe. §. fi.

i Utilitatem creditoris. quia exceptione peremptoria summoueri non potest. non ergo iurat in litem. secus in eo qui exemit: vt. §. ne quis eum qui in ius vo. l. pe. §. j.

k Possessionem habere. si ergo possess. non valet nisi duos denarios, & debitum sit centum: duos denarios habet tantum creditor. Item si possess. valet plus debito: non consequitur plus debito, secundum Azo. quo interesse ab isto soluto an debitor verus liberetur, si forte iste sit alius? Respō. sic: vt supra de re iudi. si quis dolo. §. j. Ar. contra supra ne quis eum qui in ius vo. l. pe. in fi. & l. fin. sed ibi in eo quod est in pœna. nam iuratur ibi in litem: & sic exceditur verum interesse creditoris.

l Exceptione. nisi forte erat talis ex qua solutum repeti non potest: quia quod fecit iudex, debitor fecisse videtur: vt. C. de euic. l. si ob causam.

m Propter nullam. hoc est contra. §. qui. ex cau. in possess. eatur. l. penul. §. j. in fi. Solu. vt ibi.

n Constat. licet faciant contra hoc edictum, quia &c. & est ratio bona: vt. §. eo. in princ. & hoc nisi locupletiores sunt: vt supra de dolo. l. sed si ex dolo. & §. de act. emp. l. Iulianus. in fi. & §. quando ex facto tuto. l. iij.

o Contra erit dicendum. nam tenetur vt ex quolibet delicto: vt in sti. de ob. ex de. §. pe. præter carnis: vt. j. de adul. si minor.

p Soluendo. concor. §. de admi. tuto. l. fi. in princ. & de pec. l. summa. §. si dolo. Sed contra. j. de reg. iur. neque. ij. Solu. ibi deliquit non nomine pupilli. & plenè dic vt ibi. Item eodè modo respon.

Hoc edictum summa prouidentia prætor proposuit. Frustra enim in possessionem mitteret rei seruandæ causa, nisi missos tueretur, **a** & prohibentes venire **b** in possessionem coerceret. Est autem generale hoc edictum. pertinet enim ad omnes qui in possessionem à prætore missi sunt. Conuenit enim prætori, omnes quos ipse in possessionem misit, tueri. Sed siue rei seruanda causa, siue legatorum aut ventris nomine in possessionem missi fuerint: habent ex hoc edicto in factum actionem: siue **†** dominus **c** siue alter prohibuerint. Hæc actio non tantum eum tenet, qui prohibuit quem venire **d** in possessionem: sed etiam eum qui possessione pulsus est, cum venisset in possessionem. **e** nec exigitur vt vi fecerit **f** qui prohibuit. **g** Si quis ideo possessione arcuerit, quia rem suam putabat, **h** vel sibi nexam, vel certè non esse debitoris: consequens est vt hoc edicto non teneatur. Hæc verba, *Quanti ea res erit, ob quam in possessionem missus erit*: continent utilitatem creditoris: **i** vt quantum eius interest possessionem habere, **k** tantum ei qui prohibuit, cōdemnetur. Proinde si ob falsum creditum, vel ob falsam petitionem missus est in possessionem, vel si exceptione **l** summoueri potuit: nihil ei debet prodesse hoc edictum: quia propter nullam **m** causam in possessionem missus est.

Hoc edicto neque pupillum neque furiosum teneri constat: **n** quia affectu carent. Sed pupillum

ad. l. j. tit. j. l. pe. cōtra. & §. de act. emp. l. Iulianus. §. idè Iulianus. in fi. & §. quod vi aut clam. is qui in puteū. §. si tutoris. in quibus dicitur indistincte non teneri de dolo tutoris. at hic distinguitur sit soluedo, vel non. e contra alij dicunt eum indistincte teneri: vt supra de euic. l. iij. & §. de ædil. edic. quod si nolit. §. quod in procuratore. contra. Solu. hic subaudi maxime, secundum H. & sic ad cedendum tenebitur: vt supra de tribu. l. procuratoris. §. j. vel dic vt not: super quolibet contrario:

eum debemus accipere, qui doli capax non est. ceterum si iam doli capax sit, contra erit dicendum. Ergo & si tutor dolo fecerit, in pupillum dabimus actionem: si modò soluendo **p** sit tutor. Sed & ipsum tutorem **q** posse conueniri Iulianus scribit. Si domini vel patris volūate prohibitus quis sit à possessione, in ipsos dabitur actio, quasi per alios hoc fecerint. **r**

Hanc actionem, excepta legatorum missione, **s** intra annum **t** competere, & non postea, sciendum est: cum sit pœnalis. **u** Nec in heredes similesque personas dabitur, nisi in id quod ad eas peruenit: sed heredi similibusque personis dabitur. Nam cum **x** prohibitus quis est legatorum vel fideicommissorum causa possessionem adipisci: tunc actio & perpetua est, & in heredem dabitur: quia est in potestate successorum euitare interdictum, satisfactione oblata. **y**

Prohibitus, siue suo nomine intravit, siue alieno habet locum hoc interdictum. Item prohibens suo nomine, vel alieno, tenetur.

II. PAVLYS libro quinquagensimonono ad Edictum.

S Vo quis **z** an alieno nomine prohibitus sit, nihil interest. hæc enim verba, *quanti ea res est*, referenda sunt ad personam domini. **a** Itè tā is tenetur qui suo nomine, quā qui alieno nomine **b** prohibuit. **c**

De duobus remediis breuius & melius est eligendum. Item iudices debent præcepta & edicta sua tueri. deinde vsque ad finem legis dicit in qua bona missus potest vi hoc interdicto.

quilibet eo inuito soluere potest vel facere: vt institur. qui. mo. tol. oblig. in princ. cum ergo in hoc releuetur, grauetur in alio, scilicet quod actio sit perpetua & transitoria. ar. supra de iureiu. l. eum qui. sed aliàs qui impedit missionem, non liberatur satisfidendo: sed oportet præstare interesse præcise: vt supra ea. l. §. hæc verba. & eadem ratio est in damno infecto.

S Vo quis. **CASVS.** Prohibitus, siue intrabat suo nomine, siue alieno, vt quia procurator, habet locum hæc actio: & inspicitur interesse domini. Item prohibens, & qui fecit prohiberi: tenentur ambo. Franciscus Accursius.

z Svo quis. scilicet veniens in possessionem. Accursius.

a Ad personam domini. sic supra si quis cau. l. penul.

b Alieno nomine. veluti procuratorio.

c Prohibuit. vt. §. de dam. infec. si quis missum. in prin. & §. j. tenetur etiam ille pro quo sit prohibitio: vt. §. l. j. §. si domini. & C. de accu. non ideo. sed altero soluente alter liberatur: vt infra de vi & vi arma. l. j. §. quotiens.

S I quis. **CASVS.** Ex causa fideicommissi iussus mitti in poss. non fuit admissus. dicitur quod ipse iudex debet eum mittere viribus suis, vt captis pignoribus, & etiam manu militari, habet etiam prohibitus hoc interdictum ne vis fiat. sed melior est prima via. Tandè dicitur quod mittitur quis aliquando in bona ipsius heredis: &

* Idè Arist. lib 6. Polit. ca 8.

† El. siue doli, siue aliter prohibuerit. forte legendū siue dolo & c. sed subaudiendū via, vel aliud nomen.

q Tutorem. facit infra. l. proxima.

r Hoc fecerint. vt infra de vi & vi ar. l. j. §. quotiens. & §. quod igitur adiicitur. in princ. & §. de noxa. si ex duobus. §. illud.

s Missione. & damni infecti: vt supra de damni. infect. l. si quis missum. §. actio. & l. iij. §. hæc autem. & ibi nor. gl. fi.

t Intra annum. post prohibitionem numerandum.

u Pœnalis. Pœnalis est cum contra extraneum cōpetit hoc edictū. nā pœna soluta nihilo minus verū debitum à debitore petetur. sed si ipse dominus præstitisset, per interdictum esset liberatus à vero debitore. sic & §. tit. j. l. iij. §. cōdēnatio. secundū quosdam. quod non placet secundum H. imò improbe facit qui consecut^o ab extraneo quod sua interest, iterum petit à vero domino: vt supra de re iudi. si quis dolo. §. j. Accursius.

x Nam cum. bene dicit excepta legatorum missione. nam, & c.

y Satisfactione oblata. de soluendo legato adueniente die vel condi. ergo idè debet licere facienti vim missio in possessione: quia quod heres obligatus est facere,

ergo idè debet licere facienti vim missio in possessione: quia quod heres obligatus est facere,

ergo idè debet licere facienti vim missio in possessione: quia quod heres obligatus est facere,

ergo idè debet licere facienti vim missio in possessione: quia quod heres obligatus est facere,

ergo idè debet licere facienti vim missio in possessione: quia quod heres obligatus est facere,

ergo idè debet licere facienti vim missio in possessione: quia quod heres obligatus est facere,

ergo idè debet licere facienti vim missio in possessione: quia quod heres obligatus est facere,

ergo idè debet licere facienti vim missio in possessione: quia quod heres obligatus est facere,

ergo idè debet licere facienti vim missio in possessione: quia quod heres obligatus est facere,

dis: & hoc casu prohibens tenetur etiam prædictis duabus viis. [CVM PRÆTOR.] Mortuo viro vxor nomine filij quem habet in ventre, petiit mitti in possess. & iussa mitti non fuit admissa. vel post missionem fuit deiecta. habet utroque casu consiliū. Primo vt non prohibeatur, vt per hoc interdictum, ne vis fiat ei. vel ager act. in factum ad inter-

esse: sicut creditores prohibiti possidere agunt. Secundo dicit, viro mortuo, mulier se petiit mitti in poss. bonorum nomine ventris. si modicum quid pro ea faciat quod sit prægnans: debet mitti, sicut pupillus mittitur in possess. bonorum si modicum quid pro eo faciat quod sit filius: & si dicta mulier iussa mitti non fuit admissa, vel fuit deiecta: habet prædictas vias. Fran. Accursius.

a Si quis missus. destinatione.

b Fuerit. à prætore.

c Potestate eius. id est, officio, puta captis pignoris, vel multam indicendo: vt instit. de satisfact. tut. §. quibus. & §. de ventre inspici. l. j. §. post edictum. vers. quid ergo si non. vel mittendo nuncios, vel officiales, qui immittant. Acc. d. Misit. id est iussit mitti. Accursius.

e Interdicto. scilicet isto, ne vis fiat ei.

f Iure sua potestatis. id est officio: vt modo dixi: & hoc si iudex est ordinarius, nõ delegatus: vt no. §. de offi. eius cui man. est iuris. l. pe. §. vt possessio. nisi forte à papa vel à principe esset delegatus, secundum quosdam: quia sunt similes ordinariis: vt. C. de iudi. à iudice delegatus.

g Militarem. vt quia ministris vel suis officialibus nõ potest: unde congregat milites: vt &. C. de his qui la. vel ali. l. ij. Sed videtur quod non his viis sit eundem, sed tantum per interdictum: vt. §. si ven. no. mu. in poss. mit. l. j. §. necessario. quæ est contra. Solut. ibi subaudi tantum. vel aliter vt ibi. & facit. j. proxi. §. &. §. de rei vin. l. qui restituere. Accursius.

h Certis modis. post sex menses: vt. §. vt in poss. lega. is cui. §. imperator. &. C. vt in poss. leg. l. certa.

i Vtilem. id est efficacem in factum. Accur.

k Extraordinaria. hoc expone vt. §. §. proxi. & contrarium ibi positum & hic posset poni.

l Prohibitorium est. prohibet enim prætor ne vis fiat ei qui in poss. mittitur. Item si quis iam ingressus fuerit & deiciatur, hac actione agere poterit: vt. §. eo. l. j. §. hæc actio. Accur.

m Sed si mulier, prohibita cum venisset in poss.

n Ad exemplum creditorum. pro quibus maxime est hoc edictum: vt. §. eo. l. j. §. sed siue rei.

o Interdicto. interdicitur ne prohibeatur: in factum agitur, si prohibita fuerit intrare, vel postea deiecta. & facit. §. de euic. l. vindicatem. in fine.

p Non sit prægnans. ad hoc. §. de his qui no. infra. l. cū nõ prægnas.

q Ad exemplum. vt si afferatur argumentum vel modice pro eo faciens, mittatur in possess. Ir. sicut si offeratur pro puero: vt. §. de Carb. edi. l. iij. §. causæ cognitio.

r Possessionem. ergo multo magis ex quo est in ea, dimitter.

P Er interdictum.] CASVS. Si nomine domus ruinosa quã possidebas, petij caueri mihi de damno infecto: & cum iudex precepisset, nolui caueri: debet me mittere in poss. domus ruinosa: & si prohibeas me intrare, vel me ingressu deicias: habeo hoc ff. Noum.

interdictum. Secundo dicit quod habeo act. in factum ex hoc edicto ad interesse. i. in tantum quantum daretur actio ex stipulatu, si promissum esset. Tertio dicit, quod si eo tempore quo petebam mitti cum effectu, cum iudex iam iusserat me mittendum, domus tua cecidit supra meam, & sic habeo

Iussus per iudicem ire in possessionem eo quod nõ cauebatur ex causa dani infecti: si prohibeatur ingredi possessionem, potest vt hoc interdicto contra prohibentem: & etiam si quid damni passus fuerit, habet auxilium huius interdicti.

IIII. IDEM libro sexagesimo nono ad Edictum.

P Er interdictum etiam ei subuenit prætor, qui damni infecti ab eo in possessionem missus est, ne ei vis fiat. Pœna autem eius qui non promittit, vel satis non dat: hæc est, vt in possessionem mittatur aduersarius. Siue ergo promittat, siue per eum nõ fiat quo minus promittat: nõ tenebit interdictum, repulso per exceptionem eo qui experitur. Prætor in eum qui neque cauit, neque possidere passus est eum qui missus est, iudicium pollicetur in tantum, quãtum præstare eum oporteret, si de ea re cautum fuerat. Sed & ex alia causa hoc iudicium proposuit, si eo tempore quo in possessionem mitti desiderabat, prætoris adeundi potestas nõ fuerit, scilicet vt si cū potestas prætoris adeundi non esset, damnum interim datum est, haberet iudicium qui damnus passus est. Itē subiectum est, si ex alia causa in possessionem missus prohibitus esse dicitur, habere in factum actionem.

factum contra dominum ruinosa domus: licet à nemine sit prohibitus. sic est in edicto illo de damno infecto: vt. §. de damno infecto. si finita. §. eleganter. & sic competit actio hoc casu ex alia causa quã ex eo quod nõ admittitur iussu prætoris, vel missus reiciatur. Alij dicunt quod hic ab aliquo fuit prohibitus.

f Item subiectum est. à prætore.

g Ex alia causa. quã ex causa damni infecti: vt puta rei seruadæ, vel simili. Vel dic secundum M. ex alia quã ex ea, quia prætoris copia non fuerit. prima placet. Vel dic, non solum quando per prætorem, sed etiam si ipse fuit impeditus ex sua persona, vt legatione, vel absentia, vel alia iusta causa.

h Missus. id est mitti iussus.

DE TABVLIS EXHIBENDIS.

Ei qui utitur interdicto quorum bonorum, & quorum legatorum, expedit agere hoc interdicto. & ideo de hoc ponit. & differentiam inter actio. ad exhib. & in factum: & hoc interdictum, & illud quemadmodum testa. ape. not. vt dixi supra ad exhib. l. iij. in fin.

Sequitur interdictum exhibitorium de tabulis pro ferendis quo tenetur is qui tabulas testamenti supprimit his qui aliquid in eis adscriptum habent, pœnale interdictum, sicut superius. exhibitorium inquam, sicut ex titu. xxxix. non prohibitorium. Cuiacius.

P Rætor ait.] CASVS. Titius fecit testamentum in scriptis: in quo instituit heredem, & reliquit legata, mortuo Titio, Seius tener illud testamentum, vel dolo desit habere. dicitur quod poterit heres & legatarij agere contra Seium interdicto de tabulis exhibendis. & quod dixi in testamento, idē in codicillis vel alia vltima voluntate. Secundo dicit: Si aliquis confiteretur penes se esse testamentum: cogitur exhibere per interdictum quemadmodum testamenta aperiantur. & si dicat se nõ posse exhibere, vel nõ debere exhibere ita cito: dabitur ei tempus intra quod exhibeat: & cogitur per hoc interdictum. & habet locum hoc inter-

quo testatur filius: vt subiicit, & institui. qui non est permis. face. test. in princi. Accursius.

a Decessit. cuius testamentum valet ex lege Corn. vt institui. qui non est per. fa. te. §. fin.

b Non pertinet. nec illud quemadmo. testa. ape. vt supra quemadmo. testa. ape. l. ij. §. si dubitetur. facit ad hoc. §. l. iij. §. si ipse.

c Reliquerit. hoc facit ad id quod not. institui. qui ma. non poss. §. fin. Accursius.

† Ita legitur Flor & ita legit Accursius perperā Ha loader legit affirmatiuē. Si dolo deletum, &c.

d Testamentum sit deletum. puta secundum R. cancellatum, vel incilum per errorem: magis autē si aliqua culpa interuenisset lata vel leuis. & facit. §. de secun. tabul. l. j. §. si linum.

Locum habet hoc interdictum. si tamen adhuc legi possit testamentum. sin autem dolo hoc fuisset factum: tunc ex ea parte tenetur, quasi dolo defuisset posse exhibere in totū vel in partem: vt. §. eo. l. j. in prin. & facit. §. de fur. hoc amplius. & l. seq. & §. ad. l. Aquil. l. qui tabulas.

f Si tabula. facit. §. eod. l. j. §. interdictum. ibi, proinde & si plures &c. & §. de secun. tabul. l. j. §. si quis in duobus.

* Iste tex. facit quod si apud monachū est aliquid instruētum, vel liber alicui notarij, vel sui ipsi, qui forte fuit notarius ante religionis ingressum, debet agi contra monasterium: vt hic per Bart.

g Detinet. quia potest exhibere: vt. §. ad exhi. l. Celsus. in prin. est ergo scriptum interdictū in rem: vt supra de interd. l. j. §. pen. & arg. sub pra quod me. cau. l. metum. §. cum autem. sed hoc casu forte dabitur depositario tempus vt domino denunciaret: vt in authen. vt omnes obe. iu. §. si igitur. col. v. & C. vbi in rem act. l. ij. nec ob. in authē. de depo. in prin. col. vj. quia hic nec interdicat depositi restitutionē: sed litem contestatur, & agit hoc interdicto, vt fiat exhibitio.

h Deposuit. potest enim depositum suscipere: & sic exhibere. Accursius.

i Aeditum. i. qui adest tueretur: vt instit. de tute. §. tutores. Accursius.

k omnibus. s. vt habeat actio. ad exhi. sed non quod habeant interdictum de tabu. exhi. nam heres est dominus testamenti: & tamen habet interdictum de tab. exhi. vt supra ad exhi. l. iij. §. si quis extra. & §. quemadmo. testa. ape. l. iij. vel dic secundum R. quod hic dicit de his qui dicunt ex sua persona: sed heres non ex sua, sed hereditario iure dicit sua. sic ergo hic not. non concurrere hoc interdictum cum actio. ad exhi. nisi in herede: vt dixi. & facit supra ad exhiben. l. iij. §. si. & C. ad exhi. l. instrumenta. Accursius.

l Testamentaria. per hoc interdictum: sicut nec econtra: vt Cod. quando ci. ac. praiu. cri. l. j.

m Quod maius. facit. §. de pœnis. l. relegati. in fi.

n Animo vel consilio. propositum enim & volūtas &c. vt infra de fur. l. qui iniuriæ.

fecit, apud hostes decessit. Hoc interdictum ad viui tabulas non pertinet: quia verba pratoris, reliquerit fecerunt mentionem.

Sed & si deletum sine dolo sit testamentum,

II. PAVLVS libro sexagesimo quarto ad Edictum.

Vel totum, vel pars eius:

III. VLPIANVS libro sexagesimo octavo ad Edictum.

Locum habet hoc interdictum. Si tabulae in pluribus codicibus scriptae sint, omnes interdicto isto continentur: quia vnum testamentum est. Si tabulae testamenti apud aliquem depositae sunt a Titio: hoc interdicto agendum est & cum eo qui detinet, & cum eo qui deposuit. Proinde & si custodiam tabularum ædituus vel tabularius suscepit: dicendum est teneri eum interdicto. Si penes seruum tabulae fuerint, dominus interdicto tenebitur. Si ipse testator dum viuit, tabulas suas esse dicat, & exhiberi desideret: interdictum hoc locum non habebit, sed ad exhibendum erit agendum, vt exhibitas vindicet. quod in omnibus qui corpora sua esse dicunt instrumentorum, probandum est.

Primò ponit vnum dictum, & eius rationem. secundò ponit vnā dubitationem circa illud. & illam declarat. tertio ponit vnum aliud dictum, & illud determinat. secunda ibi, nec præiudicatur. tertia ibi, & posse. Bartolus.

Si quis dolo malo fecerit quominus penes eum tabulae essent, nihilo minus hoc interdicto tenebitur: nec præiudicatur aliquid legi Corneliae testamentariae, quasi dolo malo testamentum suppreserit. Nemo enim ideo impune retinet tabulas, quod maius facinus admisit: cum exhibitis tabulis admissum eius magis manifestetur. Et posse aliquem dolo malo

A Adprehendenda. & legenda. vt. §. quemadmo. testa. ape. l. ij. §. si dubitetur. versi. inspecto. & describenda: vt. §. ad. l. Fal. l. pen. §. si. Azo. & §. quemad. testa. ape. l. j. in prin. & facit. §. ad exhi. l. ij. & §. de verb. sig. l. plus est. & §. de libe. ho. exhiben. l. iij. §. ait prator.

P Signa. id est sigilla. & fa. §. quemadmo. testa. ape. l. j. in fi.

facere vt in eam legem non incidat: vtputa si neque amouerit, neque celauerit tabulas: sed idcirco alij tradiderit, ne eas interdictenti exhiberet: hoc est, si non supprimendi animo vel consilio fecit, sed ne huic exhiberet. Hoc interdictum exhibitorium est. Quid sit exhibere, videamus. Exhibere hoc est, materiae ipsius adprehendenda copiam facere. Exhibere autem apud prætorem oportet, vt ex auctoritate eius signatores admoniti venirent ad recognoscenda signa. & si fortè non obtemperent testes, Labeo scribit coërceri eos a prætore debere. Solent autem exhiberi tabulas desiderare omnes omnino qui quid in testamento adscriptū habent.

Primò ponit vnum dictum, & eius rationem. secundò ponit vnā dubitationem circa prædicta, & eam declarat. Secunda ibi, inde quaeritur. Barto.

Condemnatio autem huius iudicij, quanti interfuit, æstimari debet. Quare si heres scriptus hoc interdicto experietur: ad hereditatem referenda est æstimatione. & si legatum sit, tantum venit in æstimationem, quantum sit in legato. & si sub conditione legatum sit, quasi conditione existente sic æstimandum est. nec compelli debet ad cauendum vt se restitutum caueat quidquid consecutus est, si conditio defecerit: quia pœna contumaciae præstatur ab eo qui non exhibet. Inde quaeritur, si hinc coësecutus æstimationem legatarius, postea legatum petat: an sit audiendus. Et putem, si heres idè præstitit, exceptione doli repellendum. si alius, repelli non oportere. Et ideo & si heres sit, qui interdicto vsus est æstimationem coësecutus: eadem est distinctio.

x si hinc. id est per hoc interdictum. Accursius.

y Distinctio. Vt si a possessore hereditatis æstimationem sit coësecutus: amplius eam non petat. si ab alio æstimationem coësecutus est, hereditate a possessore petere non prohibetur. ad quod est. §. de peti. here. l. nec vllam. §. penul. & §. de solu. l. Stichum. §. dolo. nec est contra. §. de regu. iur. l. bona fides. quia hic speciale. vel a diuersis exigitur hic: secus si ab vno: vt. §. proximi. & in contrario. & infra de fur. l. ei qui furti. in fi. & §. ne quis eum qui in ius. l. fi. Itē contra. §. de re iud. l. si quis dolo. §. fi. Sol. hic speciale: quia occultat probationem: arg. C. de hæret. l. quoniā. in fi. Item cōtra. §. de noua. l. fundum. vbi etiam ab vno petitur res & æstimatio. Solu. ibi sunt duæ stipulationes: & eo animo interposita, vt vtraque habeat effectum, scilicet rei, & æstimationis rei.

q Coerceri. captis pignoribus, vel mulctis: vt instit. de satisfda. tu. §. quibus. & §. de vetre inspi. l. j. §. quid ergo. & §. si quis ius dicen. non obtem. l. j. in prin. & facit C. de testi. l. pe. in prin. & §. de testi. l. inuiti. j. & ij. arg. sumpto a contrario. Sed contra. §. quemadm. testa. aper. l. sed si quis. vbi dicit nō cogi eos venire coram iudice. Solut. ibi extra territorij iudicis erant. Accursius.

r Adscriptum habent. pro quo competit eis actio. aliās fecus: vt si lego tibi fundum: si decem dederis Titio. nam Titius nec legatarius dici potest: vt. §. si quis ommissa cau. testa. l. si quis sub cōditione. & sic nō habet hoc interdictū: argu. §. ad exhib. l. iij. §. sciendum.

f Interfuit. ei? qui agit. **t** Aestimandum est. sed certe non tantum interest, cum adhuc hereditatem petere non possit, vel legatum: vel etiam non est conditio. & sic est contra. §. de regu. iur. l. quatenus. Sol. hic speciale propter cōtumaciam, vt hic subiicit, vt per eā augeatur. sic econtra speciale, vt quandoque minuat: vt. C. de sentē. quæ pro eo quod interest. l. j. in eo quod non permittitur excedere duplū inter esse communis. sic & §. qui. ex cau. in poss. ea. l. pen.

u Restitutum. exigitur ergo statim: & est speciale. aliās contra. §. ad. l. Aquil. l. in lege Aquilia si deletum. j. Ac. **ADDITIO.** Dic secundum Bart. q. hic conuenitur quis propter dolum, ideo cōdemnatio representatur ibi propter culpam: ideo differtur.

Legatarius si ab hereditatis possessore æstimationem sit coësecutus: petens eā amplius, eā petere phibetur: secus si ab alio æstimationem sit consecutus.

a Post annum, nec enim est pœnale, habito salte respectu ad actorem: vt. j. de actio. & obliga. l. in honorariis.

S i sint.] **CASVS.** Cum quidam pupillus possideret tabulas testamēti: & eas peterē mihi exhiberi: dolo tutoris eius desierūt esse apud eū pupillū. dicitur q̄ tutor ex hoc dolo conuenitur hoc interdicto ad interesse:

& de suo soluet. Fr. Ac.

b Non pupillum. fa. j. qd̄ vi aut clā. l. is q. §. si tutoris. & s. de ac. empr. l. Iulian. §. Idē Iulian. & j. de reg. iur. l. neque in. & C. vnde vi. l. meminerint. & s. tit. j. l. j. hoc edicto. & quod ibi not.

D e tabulis.] **CASVS.**

Ponit duos casus in quib⁹ nō agitur hoc interdicto pro tabulis exhibēdis. Prim⁹ est, vt si in testamēto est Titi⁹ institutus heres: & nūc duo sunt Titij, quorum quilibet cōtendit se heredē in solidū: & petit hered. per pet. hered. a modo aliquis eorū nō potest hoc interdictū proponere, cū præparatoriū sit: & ideo ante litē contest. super pet. hered. potuit hoc interdictū intentari: non post: vt hic. Secundus casus est, vt quādo aliquis petit testamētum exhiberi occasione legati sibi relictī, quod ipsemet sibi adscriperat in testamēto: & sic ex hoc debet legatū amittere, & fisco applicatur. nā hoc casu non auditur agens hoc interdicto: & hoc casu deponetur interim testamentum in ædem

facram, vel apud bonum virum, potes & alia exempla dare in hoc secundo casu: vt in glo. & si bene inspicias, vtrūque casum inuenies in glossis præceptoris mei Acc. Franc.

c Pendet, quia & lis contestata est: vt puta duo sumus Titij: & in tabulis est institutus Titius. vterq; nostrum per peti. heredi. in solidum sibi asserit hereditatem. non ergo agetur a modo hoc interdicto: quia est præparatorium, sicut & actio ad exhiben. & ideo ante lit. contest. super peti. hered. debuit proponi. Accursius.

d Ad publicā quæstionē, quod est si falsum dicatur: si tamē cōtrouersia iā cœpta sit, secūdū quosdā. Vel dic, quod est si nō sūt tabulę signatę, nec fuerūt ibi signationes: vt. j. ad. l. Cor. de fal. l. si quis legatū. Vel tertio, qd̄ est si in eis sit relictā hereditas fisco. nā tunc vere pertinet ad publicā quæstionē, secūdū H. Vel quarto, secūdū Azo. quia is qui agit interdicto, sibi ascripsit in testamēto: cuius causa petit sibi exhiberi tabulas: quod lege Cornel. vetitū est: & relictū fisco applicatur, cū auferatur indigno. & secūdū hos quatuor modos nō est cōtra. s. eo. l. j. §. hoc interdictū. Vel dic vt ibi.

e Itaque, quia nō agitur interdicto his duob. casibus: & ille apud quem sunt, posset eas vitiare: itaq; & c. sed secūdum vltimas duas expositiones secundi casus, quare non apud fiscum vt digniorē: vt. s. de fi. instr. l. fin: Respon. & ipse dicitur vir idoneus. vel ibi non erat hereditatis quæstio: hic sic.

NE QUID IN LOCO SACRO FIAT.

Interpositio titulo superiori occasione illorum titu. s. quorum bonorum, & quorum legatorum, redit ad propositam materiam. s. ne vis fiat ei. s. ad prohibitoria interdicta: & primo de dignioribus: est enim hac causa diuini iuris: vt. s. de interdictis. l. j. §. j.

Sub hoc titulo proponebatur interdictum prohibitorium & interdictū restitutorium siue de opere restituendo. l. j. De interdict. non tātum si quid fiat quo locus sacer deterior sit. fiat, sed etiam si quid aliud ex quo dānum ad priuatum redundet. l. j. §. locorum tit. qua ex causa licet etiam nuntiare nouū opus. sicut ex causa tit. viij. & xij. & xij. & ex nuntiatione agere interdicto, si ei non pareatur. sed deest hic pars restitutoria & ponitur tantum prohibitoria. Et rursus quamuis dicat, Ne quid in loco sacro fiat, tamen porrigitur

Interdictū hoc & post annum cōpetere cōstat. sed & heredi ceterisque successoribus competit.

IIII. PAVLVS libro sexagesimono ad Edictum.

S i sint tabulæ apud pupillū, & dolo tutoris desierint esse: in ipsum tutorem competit interdictum. æquum enim est, ipsum ex delicto suo teneri, nō pupillum.

V. IAVOLENVS libro tertio decimo ex Casio.

D e tabulis proferendis interdictum cōpetere non oportet, si hereditatis controuersia ex his pēdet, aut si ad publicā quæstionem d̄ pertinet. Itaque c̄ in æde sacra interim deponēdæ sunt, aut apud virum idoneum.

NE QUID IN LOCO SACRO FIAT.

TITVLVS VI.

I. VLPPIANVS libro sexagesimo octauo ad Edictum.

A It prætor: In loco sacro facere, in ve eum immittere quid veto. Hoc interdictum de sacro loco, non de sacrario + ḡ competit, Quod ait prætor, Ne quid in loco sacro fiat: non ad hoc pertinet, quod ornamenti causa fit: sed quod deformitatis, vel incōmodi. Sed & cura ædiū, locorūque sacrorū māda-

etiam ad locum sanctum. l. j. hoc tit. & locum religiosum. l. j. §. j. De op. no.

A unt. & est, vt opinor, populare, vt sunt fere quæ sequuntur vsque ad titu. xvj. Et iuris vel vsus publici tuendi causa. Cuiac. It prætor.] **CASVS.** Prætor prohibet ne quid fiat vel immittatur in loco sacro, vt in sacrario, vbi vasa sacra reponuntur: & intelligas prohiberi ne quid in loco sacro fiat quod sit ad deformitatem vel incōmodū: at ornamenti causa bene possunt aliqua fieri. tandē dicit q̄ curā siue custodia ædium & locorum sacrorum, debent habere qui ædes curant. i. ædiles curules, qui ædes tuentur. Fran. f̄ Sacro. Sacer est, qui rite & per pōtiffices Deo cōsecratus est: vt instit. de rerū diuisione. §. nulli⁹. Accursius.

ta est his qui ædes sacras h̄ curant.

II. HERMOGENIANVS libro tertio Iuris Epitomarum.

I n muris, itēque portis & aliis sanctis locis k̄ aliquid facere, ex quo damnum aut incōmodum irrogetur: nō permittitur.

III. PAVLVS libro quinto Sententiarum.

N eque muri neque portæ habitari sine permittu principis m̄ propter fortuita incendia possunt.

DE LOCIS ET ITINERIBUS PUBLICIS.

TITVLVS VII.

I. POMPONIVS libro trigensimo ad Sabinum.

V ilibet in publicum petere permittendū est id quod ad vsum omnium pertineat: n̄ veluti vias publicas, itinera ō publica: & ideo quolibet postulante, de his interdicatur. p̄

II. VLPPIANVS libro quadragensimo octauo Digestorum.

N emini q̄ licet in via publica monumentum extruere.

III. VLPPIANVS libro trigensimo tertio ad Sabinum.

V iæ vicinales, quæ ex agris priuatorum collatis factæ sunt, quarum memoria nō extat:

incendij, ne habitantium culpa incenderetur turris: nisi inhabitent de permittu principis. Vel aliter potes exponere finē legis: quod dic vt in glo. domini mei Accur. & h. d. hæc. l. & seq. Franciscus.

i Portis. ciuitatis Romanæ: vt instit. de re. di. §. sanctæ. & s. de re. di. l. finali.

k Loci. vt in muris municipiorum: vt. s. de re. diu. l. sed diui. §. fi. & l. sacra. §. muros. Accursius.

l Irrogetur. damnum priuato: vt. j. titu. ij. l. ij. in princip. vel etiam ipsi reipublicæ.

m Neque muri. Principis. scilicet permittentis, propter & c. vt argu. s. de offic. præfec. vigil. l. j. vel dic, ne ibi possit oriri incendium.

DE LOCIS ET ITINERIB. PVBLICIS.

Differt ab inferiori rub. vt ibi dices.

D In hoc titulo est veluti petitorium iuris publici tuendi causa. puta vt constituatur via publica collatione facta ex agris priuatorū. & populare. Cuiac.

V ilibet.] **CASVS.** Si aliquis claudat viam publicam: quilibet de populo potest agere hoc interdicto, vt restituatur in pristinum statum. Franciscus.

n Pertinet. i. si aliquis clauserit viam publicam, cuilibet permittitur agere interdicto, vt restituatur in pristinum statum: vt & c. j. tit. j. l. ij. §. prætor ait. & facit. j. de popula. ac. l. j.

o Itinera. via latior, iter minus dicitur: vt argu. instit. de seruitu. §. j. & §. via.

p Interdicatur. id est interdictum redditur.

q N emini. facit. j. tit. j. l. ij. §. ait prætor. Accursius.

V iæ.] **CASVS.** Ego Franciscus habebam fundum iuxta fundū Titij. fecimus viam in medio de parte mei agri, & de parte sui: & sic stetit diu, ita quod nō extat memoria. dicitur quod præsumitur publica. Secundo assignat differentiam inter vias militares siue publicas. & vias vicinales. nam publicæ habent exitum in mare, vel in flumen. vel in aliam viam publicam: vicinales autem viæ quandoque habent exitum in vias publicas: quandoque sine exitu sunt. Franciscus.

Conc. Paulus li. 4. sent. tit. 7.

In indice tit. Ne quid in loco sacro vel itine. fiat. Lib. 58. Ba. tit. 15. c. 1. & seq.

† i. profano Græci vertūt Nomocā. tit. 2. c. 1. se. ūdū Theodorū Balsamonē.

a Numero sunt. imò priuatæ, quando ex collatione priuatorû: vt j. tit. j. l. ij. §. viarû. vers. vicinales. quæ est contra. Sol. vbi à publico emitur solû viæ vicinalis, cõstat publicâ esse. vbi priuati conferunt ex agris suis, vel emût alicuius agrû vt inde faciant viâ, & nõ extat memoria: tunc idẽ, vt hic, sed si extat memoria, tunc est priuata: vt ibi. Alij q̄ hic habet exitû ad vias publicas sine iniuria publicorû: ibi non. quæ non placet: vt in fin. huius. l. vbi nõ facit vim vbi habeant exitû. sed pro eis j. tit. j. l. ij. §. priuatæ viæ. & dic esse triplex genus viarum: vt. j. tit. j. l. ij. §. viarum. Accursus.

b Militares. i. publicas. Accursus.

c Intermoriuntur. fa. s. de serui. rusti. prædio. l. fin.

NE QUID IN LOCO PUBLICO VEL ITINERE FIAT.

Superiori titu. specialiter, hic generaliter in omni publico dicit: vt infra. e. l. ij. §. publici. sic. §. ad. l. l. Aquil. si seruus seruum. §. inquit. vel superior preparatorius est: nec est ibi aliquid interdictû: hic autem quatuor proponit. Primum in. l. ij. in prin. secundum in. §. ait prætor. & sunt prohibitoria tantum. Tertium in. §. prætor. & est restitutorium. Quartum in. §. fi. & est prohibitorium. Accur.

Constituta iam via aut itinere publico, ei cuius interest interdictum prohibitorium datur, Ne quid fiat in via, itinere vel alio loco publico quod actori nocere possit & uti caueatur non fieri, sed de eo tamen quod factû est nemine prohibente licet ea res ad damnum priuati redundet, priuato non datur interdictum restitutorium. Adicitur tamen aliud interdictû tam restitutorium quam prohibitorium, Ne quid fiat in via publica itinere ve publico, quò ea via idve iter deterius sit fiat, & quod factum erit vt boni arbitratu restituatur, quod populare est. Adicitur & aliud prohibitorium, Ne vis fiat ei qui utitur via publica itinere ve publico, etiã populare. l. licet in prin. De procurato. quo nomine actionẽ quoque civilem dari Paulus auctor est in sententiis veluti tuendi vsus publici causa. Et vtrumque ita populare, vt tamen condemnatio fiat in id tantum quod actoris interest eam viam idve iter deterius non fieri, vel non prohiberi, vt & illud quod proponitur tit. xi. Locus publicus est qui est in vsu populi: vel, ad vsum populi communis locus. Cuiac.

In loco publico.] CASVS. Primo dicit: prætor prohibet ædificare in loco publico: & ob hoc proponitur hoc interdictum. Secundo ponit edictum: prætor ait, ne quid fiat vel immittatur in loco publico, propter quod damnû alicui daretur: nisi lege permittente, vel senatusconsulto vel edicto vel decreto principis permittente fieret. & da exempla de his vt in glo. & si factum sit in contrariû, interdictum non dabo. f. restitutoriû. & sic habeas in litera, non dabo. aliàs deest non: & tunc dic, dabo interdictum restitutoriû quandoq;: vt quando opus esset factû in via publica vel in itinere publico, vt de hoc habes. j. ea. l. §. ait prætor. Postea loquitur Vlpianus, & dicit quòd hoc edictû prohibitorium est, & spectat ad publicâ vtilitatem: spectat etiam ad priuatâ: vt si homines qui ibi prope morantur, possint per loca publica ire libere: & inde habere lumẽ ad domos suas. & tantû iuris habet aliquis ad obtinendû vsum publicum, quod fit proponẽdo hoc interdictum: quantum aliquis ad prohibendum vsum publicum, quod fiebat ædificando. Postea exponit verbum, publico: nã publicum comprehendit areas ciuitatis, & agros, & insulas, & vias publicas. hoc autẽ interdictû non extenditur ad ea loca quæ sunt in fisci patrimonio: & si de istis locis fisci erit quæstio, præfecti. i. procuratores Cæsaris erunt iudices. habet itaq; locum hoc interdictum in locis quæ sunt in vsu publico. i. cuiusque ciuitatis. Tandem dicit, in solario domus meæ posui velum, puta linteum vel similem pannum: & hoc nocet luminibus domus tuæ: agere potes hoc interdicto vtili, ne hoc velum immittam. Vltimo dicit: ædificasti in loco publico, nec prohibitus es: modo cum reficere vis illud ædificium, volo prohibere ne reficias, ex hoc interdicto. dicitur quòd possum. [A D V E R S V S.] Molem in mare deiecisti. ff. Nouum.

habeo hoc interdictum vile contra te, si illud mihi nocet. aliàs non. & tamen domum in litore maris facere possis, si mihi vel alij non nocet. si autem in mari vis piscari vel nauigare, vel lauare te in flumine publico, vel in curia communis prospiceret: nõ possum te prohibere: imò si prohibeo te de facto, teneor tibi iniuriarum act. [MERITO.]

Nunc exponit Vlpianus verba illa edicti quæ dicit, qua ex re damnûm alicui detur. & merito prospicit prætor ne damnûm ex loco publico alicui detur. nam & quoties princeps permittit alicui ædificare in loco publico: intelligitur pmissum de eo ædificio quod non noceat priuato. vnde si ex hoc opere aliquis amittere sperat liberû aspectû: quod. habet hoc interdictû. si autem sperat amittere aquã quæ de meo fundo ad suum ibat nõ iure seruitutis, non propter hoc habet hoc interdictum. si autem ædificat in publico, & nocet ædificio quod feceras in eodem loco publico: nõ habes hoc interdictum: cum & tu illicite ædificas. secus si licite: vt quia permisso principis ædificaueras. [SI QVIS A PRINCIPE.] Impetratû à prí-

sapienter discerne: & non errabis.

I. PAVLVS libro sexagesimo-quarto ad Edictum.

In loco publico prætor prohibet ædificare: & interdictû proponit.

II. VLPIANVS libro sexagesimo octauo ad Edictum.

Prætor ait: Ne quid in loco publico facias, in ve eum locum immittas, qua ex re quid illi damni detur, præterquam quo lege, & senatusconsulto, & edicto, & decreto ve principû tibi concessum est: de eo quod factum erit, interdictû nõ dabo. Hoc interdictû prohibitoriû est: & tã publicis vtilitatibus, quàm priuatorû per hoc prospicitur. Loca enim publica vtrique priuatorû vsibus deseruiunt: iure scilicet ciuitatis, nõ quasi propria cuiusque. & tantum iuris habemus ad obtinendû, quãtum quilibet ex populo ad prohibendû habet. Propter quod si quod fortè op' in publico fiat, quòd ad priuati dãnû redûdet, prohibito-

cipe vt in loco publico, puta in curia communis, ædificarem. ita demû videtur concessum, si sine iniuria siue damnò alicuius ædificem: nisi expresse in contrarium dictum sit in rescripto. Secundo dicit, ædificauit in publico nemine prohibente. nõ cogor destruere istud opus per hoc interdictum. si tamen obstat publico vsui: is qui procurat operib' publicis, destruet id opus ex officio suo. si autem non obstat, dimittatur: salarium tamen dabitur de hoc ædificio ipsi ciuitati. Sed si cû vellem ædificare in publico, parabam iam me ad hoc: dicitur q' iudicis officio cogor ad cauendû, vt de cætero non ædificẽ, nec ego, nec mei heredes. Vltimo dicit: secus est in locis sacris, quàm in locis publicis. nã vetatur aliquid fieri in loco sacro: & si fiat, cogitur restituere in pristinum statû. h. d. vsque ad. §. prætor ait. Fran.

d Proponit. vt. j. l. proximi. in prin. & fa. j. quod vi aut clam. l. vim facit. §. fi. & j. de ope. pub. l. si legatum. §. fi.

e Prætor. in loco publico. hæc & sequentia exponuntur. j. ea. l. §. publici. & sequen.

f Lege. scilicet municipali. vel dic, scripta: & secundum hoc ponitur vt genus: sequentia vt species.

g Senatusconsulto. permittente: vt. j. de flu. l. quo minus.

h Edicto. prætoris: vt. j. de via pub. l. j. in prin. & §. j. & l. fi. §. fi.

i Decreto. vt. j. ea. l. §. si quis à principe. & §. de seruit. l. seruitutes. iij. §. publico. & j. de flumi. l. quo minus.

k Interdictum. Pi. est, non dabo. aliàs deest, non. dices ergo, cû factum est in via pub. vel in itinere publico, dabitur interdictum restitutorium: vt. j. eo. §. prætor ait, quod. & sic etiam intellige. §. si ser. vin. l. si quando. §. fin. si autem in aliis locis pub. nõ habet locum interdictum restitutorium, sed prohibitorium tantum: vt. j. ea. l. §. si quis nemine. & sic vtraq; litera est bona. & facit. §. de interdict. l. ij. §. publicæ. & de ope. no. nun. l. j. §. nunciatio. & j. de ope. pub. l. si legatum. §. fina.

l Hoc interdictum prohibitorium. dumtaxat: vel dic etiam restitutorium quandoque: vt. §. proximi. respon. no.

m Ciuitatis. forte cuiusq; alterius, nõ Romanæ: cû ius civile dicitur cuiuslibet ciuitatis: vt institu. de iure na. §. j. sic ergo quælibet ciuitas publicâ habet, secundû Azo. Vel dic, Romanæ ciuitatis tantum: cum non adiciatur nomen: vt institu. de iur. nat. §. sed ius. est ergo sensus: iure ciuitatis. i. iure ciuili Romanorum quod omnes sequimur. & sic tam de publicis Romæ quàm aliarum ciuitatum dicit, quæ modò sunt in vsu pub. vt. j. ea. l. §. hoc interdictum.

n Cuiusque. scilicet priuati hominis, scilicet iure seruitutis.

o Ad obtinendû. scilicet vsum publicû: quod facim' proponẽdo

edictum quantum quilibet ex populo ad prohibendum habet, quod fit edificando secundum Ios. & sic cum sumus in pari causa, potior est mea conditio qui prohibeo: vt. s. comu. diui. l. Sabinus. & si ser. vin. l. an vnus. Itē quia sum in quasi possessione vsus: vnde potior est conditio possidentis: cum adhuc alter non edificauerit. Itē & tertia,

quia publicum ius vniuersitatis tueor principaliter vel secundario: & sic non tantum, sed plus iuris habeo ego qui interdico. Vel dic secundum B. tantum habemus ad obtinendum. s. edificando, quantum quilibet ex populo & c. i. durat mihi facultas edificandi quousque est facultas prohibendi. Vel dic tertio quod neuter vult edificare, sed vterque vult hoc ergo casu neuter vincit: quia tantum ius habet vnus, quantum alter: vt in plaustris obuiantibus appareret: quo casu vel gratificatione locus est: vt ar. s. de reli. & sum. fu. l. si vel sorti. arg. s. de iudi. l. in tribus. nisi forte alter poterit prauideri: alter non ar. s. loca. & cond. l. si quis domum. s. j. & facit. C. de serui. & aqua. l. per agrum. Vel dic quarto, tantum ius habet vnus ad vtendum loco publico, quantum iuris habemus ad prohibendum ne quid in loco publico fiat quod nobis aliquid molestiae inferat. Accursius.

Pertinet. quae. s. sint in vsu publ. vt. j. prox. s. aliter accipitur publicum: vt. C. de vsur. l. acceptam. quae est contra. **Fiscales.** i. ciuitatis Romanae. vel ipsius imperij. & fa. C. de quadri. prescrip. l. si. in princ.

Faciat. auctoritate praetoris vel decreto, non iure actionis: vt. s. de actione. qui. re. do. l. quanuis.

Praefecti. hoc est procuratores Caesaris: & sic soluitur contra. Cod. vbi causae fiscales. l. ad fiscum. vel lege substitutue. i. propositi sunt quidam iudices. s. dicti procuratores. sic accipitur. s. de fidei. com. lib. l. iij. s. si bona. vna. s. cum praeside: vt. C. si aduersus fiscum. l. ij. Acc.

Publico vsui. cuiuslibet ciuitatis, non Romanae: vt dictum est. & sic quilibet ciuitas habet publica. Vel dic etiam de publicis Romanae ciuitatis, quae modo sunt in publico vsu: vt & s. loquitur de his quae sunt in patrimonio, non tamen in vsu publico. arg. s. de contrah. emp. l. sed Celsus. **Cui quidam velum.** de pano vel alia materia: sic dictum, quia habet instar veli: vel quia velat lumen.

In Maniano. id est solario: a manibus sic dicto. & facit. j. de verbo. signifi. l. malum. s. j.

Vtile. quia in suo, non publico fecit: licet extendatur in publico: quia in suo vsque ad caelum liberum esse debet. vt. s. de seruit. l. fin. & j. quod vi aut clam. l. fin. s. pen.

In publico. quod cum posuit, prohiberi potuit.

Vtile. quia solum est commune, non publicum: vt insti. de re. diui. s. quia. nulla enim communia sunt publica. vel econtra. & facit

interdicto potest conueniri: propter quam rem hoc interdictum propositum est. Publici loci appellatio quemadmodum accipitur, Labeo definit: vt & ad areas, & ad insulas, & ad agros, & ad vias publicas, itineraque; publica pertineat. **a**

Hoc interdictum ad ea loca quae sunt in fisci patrimonio, non puto pertinere. In his enim neque facere quicquam, neque prohibere priuatum potest. Res enim fiscales b quasi propriae & priuatae principis sunt. Igitur si quis in his aliquid faciat: c nequaquam hoc interdictum locum habebit. Sed si forte de his sit controversia, praefecti d eorum iudices sunt. Ad ea igitur loca hoc interdictum pertinet, quae publico vsui e destinata sunt: vt si quid illic fiat quod priuato noceret, praetor intercederet interdicto suo. Cum quidam velum f in Maniano g immisissum haberet, qui vicini luminibus officiebat: vtile h interdictum competit, Ne quid in publico immittas, quae ex re luminibus Gaij Seij officias.

Sicut prohibetur praetoris interdicto, ne quid noui in loco publico fiat: ita etiam prohibetur ne iam factum restauretur.

Si quis quod in publico i loco positum habuit, reficere voluit: j hoc * interdicto locum esse! Aristo ait ad prohibendum eum reficere.

Aduersus eum qui mole in mare proiecit, interdictum vtile k competit ei cui forte haec res nocitura sit. Si autem nemo damnum sentit: tuendus est is qui in litore aedificat, vel molem in mare iacit. Si quis in mari piscari aut nauigare prohibeatur, non habebit l interdictum: quemadmodum nec is qui in campo publico ludere, vel in publico balneo lauare, aut in theatro spectare m arceatur: sed in omnibus his casibus iniuriarum n actione vtendum est. Merito ait praetor: Quae ex re quid illi damni detur. Nam quotiesque j aliquid in publico fieri per-

mittitur, ita oportet permitti, vt sine iniuria o cuiusquam fiat: & ita solet princeps, quoties aliud * noui operis instituendum petitur, permittere. Danum autem pati videtur, qui commodum p amittit quod ex publico consequeretur, quaequale q sit. Proinde si cui prospectus, si cui aditus sit deterior, aut angustior, interdicto opus est. Si quid in loco publico edificauero, r vt ea quae ex meo ad te nullo iure s defluebant, desinant fluere: interdicto me non teneri Labeo putat. Planē si aedificium hoc effecerit, t vt minus luminis insula tua habeat: interdictum hoc competit. u

Qui illicite facit: non potest alium arguere, qui ipsum impedit in simili actu: iuxta quod dicit Iuuenalis: Nil Iudaeus Iudaeo, nil Catilina Cethego. Idem ait, si in publico aedifices, deinde hoc aedificium ei x obstat quod tu in publico edificaueras, y cessare hoc interdictum: cum tu quoque illicite edificaueris. nisi forte tu iure tibi concessio z edificaueras.

C. de ope. publi. l. v. & s. de seruit. rusti. praed. l. imperatores.

A Non habebit. quia nihil ille in publicum facit vel immittit: vel etiam in commune.

m Spectare. non opere facto, sed aliis manu adhibita, sed in his omnibus, praeterquam in mari, potest dici quod detur vtile: vt. j. de loco publi. fru. l. j. Similiter posset dici in mari. nam cum hoc ponatur in paritate cum istis aliis, & in aliis competat vtile: in mari debet competere: sic in via publi. vt. j. e. s. fi. & ad hoc est j. de flum. l. j. s. si in mari. & j. vt in flumi. publi. na. l. l. j.

n Iniuriarum. vt. j. de iniur. l. iniuriarum. j. s. fi. sed & hoc vtile: vt dixi.

o Sine iniuria. i. danno. ad quod est. s. si ser. vind. l. sicuti. s. pe. & s. fi. & j. ea. l. s. si quis a principe. & s. de reli. & sum. fu. l. si quis sep. in fi. j. respo. & C. de preci. impera. offe. l. ij. & s. eo. s. cum quidam. Accursius.

p Commodum. contra. s. de da. infe. l. Procul. & s. de aqua plu. arc. l. j. s. si cut. sed in publico hic fit opus: ibi in priuato facietis: vnde non sic arceat ibi

q Quaequale. id est quaecumque.

r Aedificauero. id est aedificare voluero: vt. j. s. si quis nemine. Azo.

s Nullo iure. tibi debito. Accursius.

t Effecerit. i. facturum sit. Accursius.

u Competit. & potest esse ratio: quia primum a me: secundum a deo habes.

x Ei aedificio. quoad lumen meum puta: vt. s. px. s. Ac.

y Aedificaueras. nil dolose & c. ad hoc s. de dolo. l. si duo. & j. de fidei. l. si Titi. in fi. & s. de dam. infe. l. qui bona. s. si quis iuxta. Azo. & j. quod vi aut clam. l. si alius. s. bellissime. & C. de libe. cau. si filium. & de inoffic. testa. l. in arenam. & s. ne quis eum qui in ius vo. l. ij.

z Concesso. a principe, vel senatu: vt. s. pxi. s.

a Sic conceditur. l. generali concessione, vel simplici. quod est. s. eo. merito. & C. de inoffic. testa. l. si quando. in pri. & j. de aqua quoti. l. j. s. illud tamen illic. & s. ad Treb. l. sed cum ab herede. & C. de em. l. nec auus. & j. quod vi aut clam. l. iij. s. plane. & j. ne quid in flu. pu. l. j. s. sunt qui putant.

b Impetrauerit. imò videtur non posse impetrari cum incommodo aliorum: vt. s. de serui. l. seruitutes. iij. s. publico. in fi. Solutum hic expresse petitum & concessum fuit: ibi simpliciter: vt hic praedixit. Vel hic cum incommodo scilicet paruo, non magno: vt ibi. arg. s. de reli. l. si quis sep. in princ. & C. de prec. impera. of. l. ij. vel ibi subaudi, maxime. Accursius.

c Si quis nemine. nec praetore: vt. j. l. si. nec priuato: quia & tunc tolleretur: vt. s. de ope. no. nun. l. j. s. nunciatio. & l. praetor ait. Acc.

d Non restitutorium. hoc in ceteris publicis, non in via vel itinere publico: vt. j. eo. s. praetor ait. quia nec in flumine publico: vt. j. ne quid in flumi. publi. l. j. s. penul.

† Cōc. text. in c. consuluit. & quod ibi no. extra de iudicis. facit. l. fancimus. secundum no. Bald. ibi. C. de testa. huic. Solum est commune: non publicum & per hoc nota differentia inter commune & publicum.

† quotienscunque. al. quotiens.

aliquid!

† Satyra. 2. ibi, Clodius accusat mochos Catilinae Cethegum?

a Deponere. ex officio, non ex interdicto: & ad hoc. s. de dam. infec. l. fluminum. §. quid ergo.

b Solarium. aliàs solarium, à solo: aliàs salarium. ad quod infra de ope. pu. l. si legatum. in fin. & hoc si ei dimittitur. si autem auferatur: dic de expensis circa finem distinguendum: vt instit. de re. di. ui. §. ex diuerso.

c Adhuc. aliàs si tamen ad nullum hoc opus &c. Id est non habet adhuc faciem operis: vt. §. de ope. noui nun. l. stipulatio. §. opus.

d Vetamur. vt &c. §. tit. ij. l. j. Accur.

e In via publica, itinere. ve. quod min^o est quam via: vt & in via priuata vel itinere: vt instit. de serui. circa prin.

Ait prætor. C. A. S. V. S.

Ponitur aliud edictum. nam prætor vetat quid fieri in via publica, itinere. ve. publico, per quod impediatur vsus vic. tãdem exponit Vlpianus, & dicit: viam publicam eam dico, cuius etiã solum publicum est. priuata enim via solum priuata est, vsus tamen cõmunis est. at via publica etiã solum publicum est, & certã latitudinis, & fiunt ab eo qui ius publicandi de prædiis hominum habuerit, & facere vias: vt est princeps & senatus. Postea dicit: viarum quãdam sunt publicæ, quãdam priuata, quãdam vicinales. publicæ sunt vt strata Panicalis, & strata Galeria, & similes: & istæ dicuntur etiam consulares. Priuatae sunt, quæ ab agro tuo agro meo debentur. Vicinales sunt, quæ in vicis sunt: vt in Cardina delectabili nostra villa est. quæ & publicæ dicuntur. quod est verum, si ex collatione priuatorum sint factæ: secus autem si ex collatione singulorum hominum sit via publica resecta: vt est strata quæ vadit versus Galeriam, quæ multum mala est in hyeme. nam licet homines eam reficiant, ponendo sabulum ibi & lapides: non propter hoc eorum est via. Publica autem via dicitur & quæ ab agro ad agrum ducit hominem: vel quæ plures homines ad agros ducit. & exit homo de publica siue consulari, & intrat priuatam: vt est via posita iuxta sanctum Paulum de Rauone: quæ via vocatur Mebuncellum. nam de via publica eximus, & intramus viam illam strictam, & imus ad vineas nostras quas ibi habemus, quæ via est nostra, & aliorum ibidem vineas habentium. Et habet locum hoc interdictum pro via rustica, non vrbana. nõ ergo habet locum in strata sancti proculi, vel alia via quæ sit intra ciuitatem. sed si in eis aliquis faciat opus: Vbertus de Vgene potestas Bon. faciet restitui in pristinum statum, siue via in totum sit occupata per illud opus, siue in partem. Item tenetur qui cloacam faciat decurrere in viam publicam, ita quod vsus viae impeditur. Item tenetur hoc edicto qui fossam in suo faciat vt ibi aqua coadunetur, & decurrat in viam publicam. sed si faciam in meo opus, ex hoc tamen aqua in via publica collecta redundat, ita quod homines non possunt commodè transire: teneor perinde ac si aliquid immittam in viam publicam, ita quod aditus liberior impeditur. Sed si habeo fundum iuxta viam, & venit aqua ex fundo vicini, & intrat meum fundum, & tandem vadit in viam publicam, ita quod vsus viae impeditur: queritur quis nostrum tenetur? & dicitur quod si aquam istam recipio sponte: teneor ego hoc interdicto. sed si non sponte, tenetur vicinus meus: & in casu prædicto quando teneor, sufficit quod agam contra vicinum meum vt non immittat aquam in meo fundo. Item teneor hoc interdicto, si in meo loco iuxta viam facio sulphurariam, & sic via publica efficitur pestilens. Itẽ teneor hoc interdicto si teneo porcos, & mando eos ad pascendum in via publica, & ipsi cauant viam ita quod impeditur vsus viae. [DEINDE AIT PRÆTOR.] Nunc exponit alia verba edicti, scilicet hæc, quo ea via idque iter deterius sit vel fiat. hoc est ff. Nouum.

publico vsui: vtique is qui operibus publicis procurat, debet id deponere: aut si non obstat, solarium ei imponere. Vectigal enim hoc sic appellatur solarium, ex eo quod pro solo pendatur. Si tamen adhuc nullum opus factum fuerit: officio iudicis continetur, vti caueatur non fieri. & ea omnia etiam in persona heredum, ceterorumque successorum erunt cauenda. Locorum sacrorum diuersa causa est. In loco enim sacro non solum facere vetamur, sed & factum restituere iubemur. hoc propter religionem. Ait prætor: *In via publica, itinere. ve. publico facere, immittere quid, quo ea via, id. ve. iter deterius sit, fiat, veto.* Viam publicam eam dicimus, cuius etiam solum publicum est. Non enim sicuti in priuata via, ita & in publica accipimus. Via priuata solum alienum est: ius tantum eundi & agendi nobis competit. Via autem publicæ solum publicum est, relictum ad directum

dicere, siue statim per illud opus sit deterior via: siue fiat postea, deterior autem dicitur fieri via, vt cum vsus eius impeditur: vt cũ esset plana via, facta est cliuosa: & similibus modis, quos habes in litera. [TRACTATVM EST.] Dicitur quod non possum facere pontem siue specum supra viam publicam. [HOC INTERDICTVM.] Hoc interdictum est perpetuum & populare, & fit cõdemnatio in eo quãti actoris interest. [PRÆTOR AIT.] Nunc ponit aliud edictum quo iubet destrui siue restitui quidquid est factum in via publica vel itinere publico. Secundo dicit: hoc edictum ex ea causa proficiscitur, ex qua & superiorius, scilicet propter publicam vtilitatem: in hoc tamen differt à superioriori: quia hoc restitutorium est, illud prohibitorium. Item scias quod hoc interdicto tenetur qui fecit opus in via publica. Item qui ab alio factum emit, vel ex causa legati tenet. Sed qui fecit opus in via publica, & illud postea habuit pro derelicto: an teneatur? quidã dixit quod nõ: sed male. dicas ergo eum teneori. Postea dicit: arbor fundi mei cecidit vi veti, vel alio modo, in via publicam: ita quod homines commodè nõ

certis finibus latitudinis ab eo qui ius publicandi habuit, vt ea publicè iretur, commearetur.

Viarum quãdam publicæ sunt, quãdam priuatae, quãdam vicinales. Publicas vias dicimus, quas Græci βασιλικὰς nostri prætorias, alij consulares vias appellant. Priuatae sunt, quas agrarias quidam dicunt. Vicinales sunt viæ, quæ in vicis sunt, vel quæ in vicos ducunt. Has quoque publicas esse quidam dicunt, quod ita verum est, si non ex collatione priuatorum hoc iter constitutum est: aliter atque si ex collatione priuatorum reficiatur. Nam si ex collatione priuatorum reficiatur, non vtiq; priuata est. Refectio enim idcirco de cõmuni fit, quia vsum vtilitatemque communem habet. Priuatae viæ dupliciter accipi possunt: vel hæc quæ sunt in agris: quibus imposta est seruitus, vt ad agrum alterius ducant: vel hæc quæ ad agros ducunt, per quas omnibus permeare liceat: in quas exitur

an teneatur hoc interdicto? Respon. si eam non habeo pro derelicto, teneor. si autem habeam pro derelicto: non teneor, nisi prohiberem eum qui vult inde remouere arborem. [IDEM LABEO.] Vicinus meus viam corruptit ex opere quod fecit. licet illud opus mihi proficit: non teneor hoc interdicto, sed ipse. si autẽ mea & sua voluntate fecimus fieri: tunc vterque nostrum hoc interdicto tenebitur. Secundo dicit: hoc interdicto tenetur qui fecit opus in publica via: siue adhuc illud opus possideat, siue dolo desit possidere. Tertio exponit verbum restitutus. & restituere debet viam in pristinum statum: siue remouendo quod posuerat: siue adiiciendo quod detraxerat. & si ille qui fecit opus, illud possideat: tenetur suis impensis restituere. si autem alius possidet: tunc tenetur possidens tantum patientiam præstare. Quarto dicit: hoc interdictum est perpetuum, & datur quanti actoris interest. [PRÆTOR AIT.] Nunc ponit aliud edictum, quo cauetur ne vis fiat quo minus quis via publica vel itinere publico utatur. Franciscus.

f Veto. hoc prohibitorium, sed sequens. §. s. prætor ait. restitutorium est: & protenditur hic tractatus vsque illuc.

g Competit. scilicet seruit. iure: vt & supra si seru. vindi. l. loci in principio.

h Finibus. scilicet octo pedum in porrectum. xvj. in anfractu ad instar priuatae: vt. §. de seruit. rusti. prædio. l. viae latitudo. licet & illa de publica & priuata possit intelligi.

i Habuit. vt princeps, vel senatus: vt. §. de flumi. l. quo minus. & §. de na. resti. l. quæris. & §. de euic. l. Lucius. & arg. §. de aqua plur. arcen. l. quod principis. & etiam quælibet ciuitas: vt supra ead. l. §. j. Accursus.

k Quas Græci basilicas. nõ. quod prætorias, consulares, militaris, pro publica via ponuntur: vt hic, & §. tit. j. l. §. sed inter.

l Agrarias. quia ab agro debentur.

m Quæ in vicis. prædiorum in rure, non in vrbe: vt. §. proximi. §. Accur.

n Constitutum est. ab initio de nouo.

o Nam. verba superioris edicti. Azo.

p Priuata est. s. per hoc. sed ita demum, si collatione priuatorum sit facta ab initio de nouo. & fa. §. de itinere. actusque: priuato. l. iij. §. pe.

q Ducant. has. §. vocauit agrarias.

r Commeari. etiam non habentibus ibi prædia. forte curia publica etiam dicitur.

Vide de his viis i. ca. 1. & ibi Bald. i. col. versic. item via publica. in tit. quæ sunt re. pa. & Bar. Ce. po. in tit. de seru. r. tit. de via. c. 1. i. regias. aliàs easdem. i. communes. Vide in hunc locum Alcia. li. preter. 2. hoc ipso titulo. & Alex. ab Alexan. lib. 2. genia. dic. ca. 18.

cõmeare.

† i. diruere. Photius in Nomocanone.

a Post illam. consularum.

b Excipit. eundem. Accursius.

c Colonias. id est agriculturas.

d Publicas. si memoriam hominum excedant: etiam si priuatorum collatione reficiantur: vt supra titu. j. l. fina. in princip. ergo patet vicinalem quandoque habere naturam publicam: vt quando non collatione priuatorum. item & quando collatione priuatorum, sed non extat memoria: non tamen est publica: vt supra titu. j. l. fina. aliàs si extat, tunc habet naturam priuatam: vt patet ex prædictis: non tamen est prorsus priuata. Accursius.

e Ad vias rusticas. non dicas priuatas, sed rusticas, id est in rure constitutas. De viis autem vrbis superiori interdicto interdici posse mihi videtur: cum ad omnia loca publica pertinere videatur. Accursius.

f Harum. scilicet viarum vrbis.

g Exemptus. in totum: artata, in parte propter alicuius ædificium: ita quod iri non potest: & loquitur de via publica tantum, non de vrbana: sed in rure: & non est. §. si via & c. vel dic de qualibet. & fa. supra titu. j. l. j. & l. ij. & supra quemad. feruit. amit. l. si locus.

h Commeatus. expone vt. §. deteriorum.

i immitteret. siue superponendo, siue faciendo decurrere: cum infra domum sit: vt. §. proxi. §. & argu. §. si ser. vindi. l. sicui. §. Aristo. sed congregata debet purgare. vt & §. de cloa. in princip.

k Eum videri. scilicet constat.

l Si quis in suo. aliàs. §. idem. & aliàs si quis in sua.

m Collecta. ex prædiis puta aliorum, vel ex eo quod ibi pluit.

n Restagnat. id est redundat.

o Aquam. viam.

p Vtrumque. immittentem, & qui ita ædificat vt aqua ibi collecta restagnat: & hoc casu cum distinctione. nam si ideo ædificat, quia prius ibi aqua incommodum afferebat, non tenetur. si autem libere prius per viam currebat aqua, nec damno isti erat, tenetur. sic. §. ne quid in flu. pu. l. j. §. sunt qui. & §. de aqua plu. arcen. l. j. §. sed & apud Seruium. & l. in summa. §. j. sed M. faciebat vim vtrius contra antiquam formam ædificat, an non.

q Fundus. scilicet tuus.

r Tuum. necessitas enim te excusat ne videaris facere, vel ne videaris esse in culpa: vt & §. locati. l. in naue Saufeli. in fin. secundum Azo.

s Non sit. scilicet te recipere aquam ex vicini fundo.

t Eum enim. scilicet tantum: vt referatur hæc ratio ad illum casum quando necesse habet recipere aquam. ad quod est supra de aqua plu. arcen. l. si tertius. in princip. & de damno infe. l. qui bo-

de via consulari: & sic post illam excipit via vel iter vel actus ad villam ducens. Has ergo quæ post consularum excipiunt in villas vel in alias colonias ducentes, putem etiam ipsas publicas esse. Hoc interdictum tantum ad vias rusticas pertinet: ad vrbicas verò non. harum enim cura pertinet ad magistratus. Si via publice exemptus commeatus sit, vel via coartata: interueniunt magistratus. Si quis cloacam in viam publicam immitteret, & que ea re minus habilis via per cloacam fiat: teneri eum Labeo scribit. immisisse enim eum videri. Proinde & si fossam quis in fundo suo fecerit, vt ibi aqua collecta in viam decurrat: hoc interdicto tenebitur. immisissum enim habere etiam hunc videri.

Qui patitur quod necesse habet pati, quantum ad hoc interdictum excusatur: secus est si voluntate sua aliquid contra hoc interdictum molitur. exemplum habes in textu.

Idem Labeo scribit, si quis in suo ita ædificauerit, vt aqua in via collecta restagnat, non teneri eum interdicto: quia non immittat aquam, sed non recipit. Nerua autem melius scribit, vtrumque teneri. Planè si fundus viam publicam contingat, & ex eo aqua deriuata deterioriam viam faciat, quæ tamen aqua ex vicini fundo in tuum veniat: si quidem necesse habeas eam aquam recipere, interdictum locum habebit aduersus vicinum tuum. Si autem necesse non sit, non teneri vicinum tuum: te tamen teneri. eum enim videri factum habere, qui vsum eius aquæ habeat. Idem Nerua scribit, si tecum interdicto aga-

na. §. cum inter. & quod subiicit, vsum, id est seruitutem, secundum Azo. sed H. dicit referri ad proxi. dicens quod verba istius interdicti sunt intelligenda cum aliquis facit directo, vel immittit in viam publicam. vnde qui facit vel immittit alio mediante, non tenetur hoc interdicto. sed certe supra proxi. dicit contra.

nisi dicas eum sensisse de directo: sed scilicet dicit vtili eum teneri qui immittit alio mediante. sed prima placet. **u** Si tecum. qui non habes necesse recipere aquam. & sic ad proximum casum referatur. Accursius. **x** Experiariis. interdicto vti possid. vt supra si seruus vindi. l. sicuti. §. Aristo. Sed nunquid liberaris cedendo? Respons. sic, quia ideo teneris. quia habes actionem, secus si non haberes: vt superiori casu: & ideo liberaris cedendo: vt supra de pecu. l. quod debetur. **y** Experiariis. Quod esse non debet. **z** Idem ait si odore. aliàs si vicino solo. & aliàs si odore soli. Et dic odore, id est, fœtor terree etiam priuata, vt quia fecit ibi sulfuriam. **a** Locus. publicus. **b** Ad ea. scilicet animalia. contra eum ergo agitur qui ea ducit ibi pascendo: vt porcos qui terram fodiunt. **c** Deinde. non nouum edictum ponit: sed verba superioris exponit. **d** Siue postea. sic supra de pact. iurisgen. §. siue autem. **e** In presentiarum. id est in presenti. **f** Specus. hoc expone vt supra de riuis. l. j. §. specus. **g** Teneri. not. non licere facere pontem supra viam publicam. & facit supra de ser. l. fina. & infra de flumi. l. fina. Sed argu. contra supra communia prædio. l. refectionis. sed ibi in via priuata dicit. Item facit infra de itinere actusque pri. l. iij. §. pe. & de riuis. l. fi. §. fin. **h** Hoc interdictum perpetuum. id est sempiternum, secundum vetera iura. vt instit. de perpe. ac. in princip. titu. vel dic vsque ad centum annos: vt. C. de sac. sanc. eccle. l. fina. sed hodie vsque ad triginta ann. vt. C. de præscri. triginta annorum. l. sicut. Sed contra. §. de popu. ac. l. fina. vbi dicitur quod omnis popularis est annualis. Solu. hoc speciale fauore publicæ utilitatis. argu. §. ead. l. §. interdictum. **i** Et popolare. sic. §. de operis no. nun. l. in prouinciali. §. si. secus in superiori interdicto: vt. §. ea. l. §. aduersus. **k** Quanti actoris. facit. §. quod vi aut clam. l. semper. §. in hoc interdicto. Ad destructionem autem eius quod factum est, agitur ex inferiori interdicto proxi. §. prætor ait & c. & adde quod no. §. ea. l. §. hoc interdictum. al. est in l. proxi. si vicinus. **l** Prætor. ecce aliud interdictum. **m** Hoc interdicto. id est ista parte edicti restitutorij. Accursius.

tur: nihil vltra te facere cogendum, quàm vt arbitrato eius qui tecum experitur, cum vicino experiaris. Cæterum aliter obseruantibus futurum vt tenearis etiam si iam bona fide cum vicino egeris, neque per te stet quominus arbitrato actoris cum vicino experiaris. Idem ait, si odore soli locus pestilentiosus fiat: non esse abs re de ea re interdicto vti. Hoc interdictum etiam ad ea quæ pascuntur in via publica, itinere publico, & deteriorem faciant viam, locum habet. Deinde ait prætor: Quo ea via, idque iter deterius sit, fiat. hoc, siue statim deterior via sit, siue postea. ad hoc enim pertinent hæc verba, sit fiat. Etenim quædam sunt talia, vt statim facto suo noceant: quædam talia, vt in presentiarum quidem nihil noceant, in futurum autem nocere debeant. Deteriorem autem viam fieri sic accipiendum est, si vsum eius ad commeandum corrumpatur: hoc est, ad eundem vel agendum: vt cum plana fuerit, cliuosa fiat: vel ex molli aspera, aut angustior ex latiore, aut palustris ex sicca. Scio tractatum, an permittendum sit specus & pontem per viam publicam facere. Et plerique probant, interdicto eum teneri. non enim oportere eum deteriorem viam facere. Hoc interdictum perpetuum & popolare est: condemnatioque ex eo facienda est, quanti actoris inter sit.

Prætor ait: Quod in via publica itinere publico factum immisissum habes, quo ea via idque iter deterius sit, fiat, restituas. Hoc interdictum ex eadem causa proficiscitur, ex qua & superius: & tantum interest, quod hoc restitutorium, illud prohibitorium est. Hoc interdicto

h Hoc interdictum perpetuum. id est sempiternum, secundum vetera iura. vt instit. de perpe. ac. in princip. titu. vel dic vsque ad centum annos: vt. C. de sac. sanc. eccle. l. fina. sed hodie vsque ad triginta ann. vt. C. de præscri. triginta annorum. l. sicut. Sed contra. §. de popu. ac. l. fina. vbi dicitur quod omnis popularis est annualis. Solu. hoc speciale fauore publicæ utilitatis. argu. §. ead. l. §. interdictum.

i Et popolare. sic. §. de operis no. nun. l. in prouinciali. §. si. secus in superiori interdicto: vt. §. ea. l. §. aduersus.

k Quanti actoris. facit. §. quod vi aut clam. l. semper. §. in hoc interdicto. Ad destructionem autem eius quod factum est, agitur ex inferiori interdicto proxi. §. prætor ait & c. & adde quod no. §. ea. l. §. hoc interdictum. al. est in l. proxi. si vicinus.

l Prætor. ecce aliud interdictum.

m Hoc interdicto. id est ista parte edicti restitutorij. Accursius.

a) Idem Labeo scribit.

a Non is tenetur. supple tantum. qui ergo facit, & factum habet: tenetur ad destruendum suis sumptibus. qui fecit, & factum non habet: tenetur ad impensam. qui habet, & non fecit, ad patientiam: vt hic, & .j. §. restituas. & .j. de flu. l. j. §. fin. & argu. j. quod vi aut clam. l. cōpetit. §. in summa. & .j. de aqua plu. arcen. l. is cum quo. & secundum hoc exponere hunc. §.

b Potest restituere. ad hoc tamen non tenetur, sed ad patientiam: vt dixi.

c Non teneri. etiam ad impensam.

d Competere. Etiam ad destruendum: non tantum ad impensam: cum non sit alius qui destruat. aliis secus: vt .j. §. restituas. & facit. §. de his qui deie. vel effu. l. si vero. §. postum. Accur.

e Restituat. §. de aqua plu. arcen. l. is cū quo.

f Acturum. si prohibere eum arbore tollere, & sic viā reficere: vt .j. de via pub. l. j. in prin. sed & hoc vtili: vt supra proxi. Accursius.

g Idem Labeo. aliis incipit lex, si vicinus. Acc.

h Vtile. facit. §. de inoffic. test. l. posthumus. §. si quis ex his. & de usufructu. si absente. & .j. quod vi aut clam. l. j. §. fin.

i Interdicto. directo. Accursius.

k Conueniri. aliis contineri.

l Parem. sic. j. de regu. iu. l. qui dolo. & l. parē. & .j. de rei vindi. l. fin. autem. §. sed & is. & .j. de damno infect. l. prætor. §. plane.

m Si ipse. aliis si ipse cū quo quis inter. & c. aliis, si ipse quod quis inter. & c.

n Debere. sic seruatur in actione aquæ plu. ar. vt. §. de aqua. plu. arc. l. emptor. & l. post venditionem. & l. is cum quo. & in ope. no. nun. vt. §. de ope. no. nun. l. pe. & fi. & quod vi aut clam. vt. j. quod vi aut clam. l. competit. §. in summa. & facit. §. ea. l. prout non est ibi. l. si vicinus. §. hoc interdicto. & de ali. iud. l. iij. §. j.

o Temporarium. contra. j. de popu. ac. l. si. sed hoc speciale est: vel hoc cum popularis non est ex maleficio, sed opere facto.

p Actoris. Quid si nihil vel parum interest: quia de alia contracta est: est enim populare, cum ex eadē causa est qua superius: vt §. eo. §. hoc edictum. Item an alius agat? & eadem possunt quæri §. §. hoc interdictum. Ad hoc respon. quod possit intelligi hic & ille. §. quando pro suo iure agit, non populari: vt arg. j. de popu. actio. l. j. vnde alius agat pro suo iure, & populari: & etiam ipse met pro suo iure populari: vt. j. de li. hom. exhi. l. iij. §. penult. nec dicimus agere ex eadem causa: vt infra de popu. acti. l. iij. Vel dicitur præteriti interesse hoc intellegitur: nihilominus ergo præcipitur destrui vel non fieri opus: arg. infra vti possidetis. l. si duo. §. fin. & secundum hoc non est populare prout ex causa sui fit condemnatio. Vel dic tertio inspicere interesse totius populi. nam ei competit vt toti populo. an autem per testes probetur interesse, dic vt infra quod vi aut clam. l. semper. §. in hoc inter-

a) quia tunc diceretur. §. eo. l. proxima. §. hoc interdicto. vnde glo. idem Labeo. §. eo. §. idem Labeo.

dicto.

q Prætor ait. Ecce quartum interdictum: vt in rubrica, & facit. j. vt in flumi. publi. l. j. §. j.

Litora. J. C. A. S. V. S. Litora quæ tenet populus Romanus: eius sunt. Secundo dicit: communis est vsus maris, sicut æris: pilas autem quas iactat quis in mare, suæ adhuc durant: sed deicere non poterit si impeditur per hoc vsus maris. Item in litore maris potest quilibet ædificare, nisi vsus publicus ex hoc impediatur. Item si per publicum locum est riuus, & is nocere mihi potest: agam vt mihi caueatur de damno si quod contingeret. Postea dicit: qui hoc interdictum ne quid in loco publico fiat, intentare vult: potest hoc facere etiam per procuratorem. Vltimo dicit: qui in loco publico ædificat nullo prohibente: non tenetur destruere per hoc interdictum: tamen quia facit contra edictum, illud debet destrui iudicis officio: ne aliis illusoria sint edicta: quod esse non debet. & hoc dicit hæc. l. cum sequentibus vsque ad fin. titu. Fran. Accursius.

Et mihi videtur vera Labeonis sententia. Restituas, inquit. Restituere videtur, qui in pristinum statum reducit. quod sit, siue quis tollat id quod factum est, vel reponat quod sublatum est: & interdum suo sumptu. nam si ipse, quo qui interdixit, fecerit, vel iussu eius alius, aut ratum habitum sit quod fecit: ipse suis sumptibus debet restituere. si vero nihil horum interuenit, sed habet factum: tunc dicemus patientiam solam eum præstare debere. Interdictum hoc non esse temporarium, sciendum est. pertinet enim ad publicam utilitatem: condemnatioque ex eo facienda est, quæti actoris intersit tolli quod factum est. Prætor ait, Quo minus illi via publica, itinereve publico ire agere liceat, vim fieri veto.

III. CELSVS libro trigensimonono Digestorum.

Litora in quæ populus Romanus imperium habet, populi Romani esse arbitror. Maris communem vsus omnibus hominibus, vt æris: iactasque in id pilas, eius esse qui iecerit: sed id cōcedendum non esse, si deterior litoris marisve vsus esse eo modo futurus sit.

III. SCÆVO LA libro quinto Responsorum respondit.

In litore iure gentium ædificari licere: nisi vsus publicus impeditur.

V. PAVLVS libro sextodecimo ad Sabinum.

Si per publicum locum riuus aqueductus priuato nocebit: erit actio priuato ex lege duodecim tabularum, vt noxa domino caueat.

VI. IULIANVS libro quadragesimo tertio Digestorum.

Ei qui hoc interdicto experitur, ne quid in loco publico

Solu. vt ibi.

Si per publicum. Nocebit. id est nocere potest: vt supra de statu lib. l. Labeo. alioquin non cautione, sed actione esset opus. Azo.

De noxa. ab vniuersitate, si publice ducatur: alioquin a priuato. sed aliis est non. s. vt non domino. id est etiam non domino, cuius tamen interest, vt usufructuario, creditori, bonæ fidei possessori caueatur. dico ita, vt res per iudicem apud quem actio proponitur, disponatur ita, ne damnum possit pati. non autem dico quod cautio damni infecti petatur per actionem. sed si cautionem petere vellet, bene posset per offic. iudi. vt supra de ser. vrba. prædio. l. si fistulæ. & supra de dam. infect. l. fluminum. in prin. Sed quæ actio erit domino, vel non domino, ex lege. xij. tabu? Respon. in factum, vel conditio ex lege, quæ ex antiqua lege datur vbi non est alia actio: vt. §. de condic. ex lege. l. j. & hoc si non habes noxa. si autem habes noxa, scilicet pro noxa futura. Vel dic, id est damnum datum resarciatur. Sed qua actione? Respō. ante.

Vsu publico: licet quodam vsu barbaris non negando, modo hostes non sint, omnium hominum sint. l. quædam de rer. diui. §. quo pertinet iud. Treia. ni ora. oris. l. Aencid. Hospitio, p. hibemur a tenæ. impedire: tur.

Cautio dani infecti an petatur per actionem: an vero per officium iudicis

in Biriota laudabili vena tore. nostro charissimo vicino. Franc.
 nus eas non reparat ipse
 reparet ipse
 rint, eum sum-
 ptum in pen-
 sionem repu-
 tabunt. Pro-
 curat in sup-
 ne quid ante
 officinas
 propositum sit
 preterquam si
 fullo vesti-
 menta ab ex-
 coctione ad
 auram recreat,
 vel faber ro-
 tas exponat:
 ut tamen ita
 collocent ne
 impedimē-
 to sint ducē-
 do vehiculo.
 Sed neque
 rixari in iu-
 neribus, ne-
 que stercora
 proicere, ne-
 que mortici-
 na aut pelles
 iactare per-
 mittant.

- a *Aediles. no. bonam legem Græcam. Accursius.*
- b *Secundum ciuitates. vt per burgos. idem si in ipsa ciuitate.*
- c *Non labilia. id est non ruant.*
- d *Illabilia. id est non ruinosa.*
- e *Si autem. i. contra fa-
ctum fuerit.*
- f *Trochos. i. rotas, qui-
bus vehuntur ligna. &
idem in similibus.*

DE VIA PVBLI-
ca reficienda.

*Titulus iste non ad aliud
pertinet nisi quia qui viam
publice reficiebat, videba-
tur aliquid facere: sed hoc
facere non est prohibitum.
Dic ergo de via publica qua
liter reficitur & amitta-
tur. Præterea hic de urbana
& rustica, sed supra titu. 2.
tantum de rustica: vt in. l.
2. §. hoc interdictum. & sic
non superfluit hic titulus.
Accursius.*

*Et vero titulus est de via
rustica, & interdictum quod
in eo proponitur prohibito-
rium & populare. Ne vis
fiat ei qui viam publicam
iterve publicum reficere ve-
lit. Non restitutorium. Sed
si quid damni detur specie
refectionis, vt si quis viam
publicam reiecit in fundum
vicini, legis Aquilie actio
est vt que in ripa reficienda
obtrinet. l. 1. §. vltim. tit. 15.
eadem obtrinet in viarefi-
cienda. l. 3. hoc tit. Cuiac.*

*Rator ait.] CA-
S V S. Prator
prohibet vim
fieri volenti reficere
viam publicam, vel eam
aperire: & si quis eum
impediat, tenetur im-
pediēs hoc interdicto.
Postea exponit Vlpianus
verbum aperire. Item
quis purgat, dicitur
reficere. quid autem sit
purgare, exponit. Tan-
dem dicit: aliquis di-
cens se velle reficere
viam: reficiendo eam,
destruebat eandem. di-
citur quod potest pro-
hiberi absque pœna. Postea
dicit: hoc interdictum est
perpetuum & omnibus &
in omnes datur. Item in eo
venit interesse agētis.
Postea dicit, si populus
Romanus non vtatur via
publica longo tempore,
non propter hoc amittit
eam. Franciscus.*

* Vide Al-
ciali. 2. præ-
termiff. hoc
ipso tit.

*Portio est. id est species. sic
ponitur supra de cōditio. ob
causam. l. fin. Azo.*

- h *Ad libramētum. id est ad modum. Ot. vel. i. ad pulchritudinē.*
- i *Reducunt. id est reficiunt.*
- k *Si quis in specie. id est velamine.*
- l *Parietur. ab aliquo, etiam sua auctoritate.*
- m *Neque longiorem. per circuitus vel anfractus. & facit. C. de sa-
crofan. ecclesiis. l. qui sub prætextu.*
- n *Interdicit. i. interdictum proponit. Azo.*
- o *Glaream. i. sabulum cum paruis lapillis. Accursius.*
- p *Lapide stratam. i. factam lapide manu strato: ad quod est. §. de
aqua plu. arcen. l. si prius. §. j. sed videtur hoc facere licere: vt. §. de
dam. infec. l. fluminem. in princi. quæ est contra. Solu. ibi ad pu-
blicam vtilitatem: vt ibi notatur.*
- q *Actoris intererit. hoc expone vt. §. titulo. ij. l. ij. §. penultimo.*

*Viam non potest. nec ergo ad sanctum Iacobum: aliàs multis
ire non liceret: & est speciale contra regulam. C. de præ-
scriptio. xxx. an. l. omnes. vel est ideo, quia videtur excipere si a-*

lius impediat: quod ius excipiendi non tollitur tempore: vt in-
fra de except. do. l. pure. §. fina. & hoc est etiam si centum an. non
iuit, fauore publicæ vtilitatis.

*S I in agrum.] CAS V S. Si in agrum vicini viam publicam deieci,
teneor act. in factum ad interesse vicino. & da exemplum cū*

*I. VLP IANVS libro sexagesimo
octauo ad Edictum.*

Rator ait Quo minus il-
li viam publicam, iter ve
publicum aperire reficere
liceat, dum ne ea via id-
ve iter deterius fiat, vim fieri veto.

Viam aperire, est ad veterem alti-
tudinem latitudinemque restitue-
re. Sed & purgare refectionis por-
tio est. Purgare autem proprie
dicitur, ad libramētum h
propriū redigere, sublato eo quod
super eam esset. Reficit enim &
qui aperit, & qui purgat, & om-
nes omnino qui in pristinum sta-
tum reducunt: i Si quis in spe-
cie k refectionis † deteriore viā
facit: impune vim patietur l pro-
pter quod neque latiore, neque
longiorem, m neque altiorem, ne-
que humiliorem viam sub nomi-
ne refectionis is qui interdicit, n
potest facere: vel in viam terrenā
glaream o iniicere: aut sternere
viam lapide, quæ terrena sit: vel
contrā lapide stratam p terrenam
facere. Interdictum hoc perpetuo
dabitur, & omnibus, & in om-
nes: & habet cōdemnationem in
id quod actoris intererit. q

*I. I. IAVOLENVS libro deci-
mo ex Castio.*

Viam publicam populus non
vtendo amittere nō potest *

*I. I. I. PAVLVS libro primo
sententiarum.*

SI in agrum vicini viam publi-
cam quis reiecerit: tantum in
eum viæ receptæ † f actio dabi-
tur, quanti eius interest cuius fun-
do iniuria r irrogata est. Qui viā
publicam exarauerit: ad munitio-
nem eius solus compellitur. u

*rente. id est quod flumen hibernum Horatius dixit, Aelius Gallus flumē si-
bitis imbribus concitatum qui alioqui siccitatibus exarescit, desinit, Flumē
enim perenne est. Vtrumque Homeri verbis quid esset Vlpianus exposuit.*

At prætor.] CAS V S. Prohibet ne quid fiat vel immittatur in
flumine publico, vel in eius ripa: quo statio, id est locus v-
bi naues appodiata securæ stant, vel iter nauigij deterius
fiat. Secundo dicit: flumen discernitur à riuo vel magnitudine, vt
quia flumen est magnū: vel opinione rusticorū ibi iuxta moran-
tium. Tertio dicit: flumen aliud perenne: aliud torrens. perenne
est, quod semper currit: & torrens, quod in hyeme currit. & licet
perenne aliqua ætate siccetur, non desinit per hoc esse perenne.
Quarto dicit: flumen aliud publicum, aliud priuatum. publicum
est quod perenne est, vt Rhenus. & flumen Dicis: & ad hæc pu-
blica habet locum hoc interdictum: non ad priuata. Postea expo-
nit quid sit ripa: & certe ripa est quæ tenet flumen secundum na-
turalem cursum fluminis. si enim aliquo tempore superexcrecat
aqua, & vadat vltra ripas consuetas: non efficitur quod occupa-
tur nunc, ripa, item si decrescat flumen, nō minuitur. si autem flu-
men cœpit plus de terra occupare, vt quia vlt A.] Insula in flu-
mine publico nata est: in ea aliquis facit opus, dicitur quod vide-
tur non in publico facere: & sic cessat hoc interdictum. nam hæc

via iret iuxta fundum
tuum: & forte habebat
hæc via aliquos angu-
los. idem si non habe-
ret cauam fundi tui ri-
pam, vt inde homines
irent. Item qui viam pu-
blicam exarauerit: tene-
tur ad munitioē viæ-
Franciscus.

*Via reiecta. i. propter
viam reiectam actio in
factum. Io. vel vtilis A-
quil. vel (vt dicitur qui-
dam) nomen est actio-
nis, actio viæ reiectæ.
Accursius.*

*Iniuria. id est dam-
num. hoc tamē fallit in
casu: quod dic vt supra
quemadmo. serui. amit.
l. si locus. §. fina.*

*Compellitur. Qui si nō
est soluendo, vicini co-
guntur: vt. §. eodem. l. æ-
diles. §. construunt. &
ne quid in loco publi-
co fiat. l. ij. §. viarū. Acc.
Florentinus.*

DE FLVMINI-
bus: & ne quid in flu-
mine publico ripæ ve ei
fiat, &c.

*Et, pro id est, ne quid &c.
vel de flumine non nauig-
abili: & ne quid in flu-
mine &c. scilicet nauiga-
bili &c. Accursius.*

*Sequitur interdictum probibi-
torij & restitutorij. Ne
quid in flumine publico ri-
pæ eius fiat quo deterior
statio vel nauigatio sit fiat,
& q factū vel immittit e-
rit vt restitatur. q popula-
re etiā esse arbitror. Et dari
quoque vtiliter si quid fiat
in mari vel in litore quo por-
tus, statio, vel nauigatio de-
terior sit, fiat & in flumine
non nauigabili si quid fiat
quo exarescat vel aquæ cur-
sus impediatur, non si in tor-*

refectionis

* Negatio
hæc in Pan.
Flo. non hæ-
beatur, sed
per antiquū
librariū ad-
dita erat. Vi-
de. l. si locus.
§. quemad-
modum. ser. amit.
reiectæ.

insula non est publica, sed illorum qui habent ibi iuxta agros: nisi isti agri sint limitati: id est limitibus assignati quia tunc eis non accretit insula: sed occupantis fiet. & quod dixi in insula: id est est & si flumē alueum dereliquit: & per alium locum cœpit currere, nam alueus antiquus definit esse publicus, & fit illorum qui habent prædia ibi iuxta.

vnde si fiat opus ali- quod in tali alueo: ces- sat hoc interdictū. Idē est & si flumen dereli- quit alueum nouum quem fecerat. nam is non reuertetur ad anti- quos dominos: sed fiet eorum qui habent præ- dia ibi iuxta. [S I F O S - s A.] Fossa quædam est manu facta, per quam currere incipit flumen.

publica ex hoc fit. & si aliquid amodo in ea fiat, habet locum hoc interdictum. secus si flu- men inundauit agrum meum, non alueum ibi faciendo. nam non fit publicus ager meus. & si quid operis fiat in a- gro meo prædicto, non habet locum hoc inter- dictum. idem est si flu- men vadat circumqua- que agrum meum. nam meus ager remanet nec hoc interdictum habet locum si quid operis fiat in eo. idem & si fiat in flumine priuato. [I N P V B L I C O F L U M I - N E.] Nunc exponit hoc verbū in flumine: & di- cit, quod fit in aqua flu- minis, dicitur fieri in flumine. si autem fit in ripa aliquod opus, non dicitur fieri in flumine. Postea dicit: non ve- tatur omne opus fieri in flumine publico, vel eius ripa: sed illud tan- tū opus, quo facto de- terior fit statio vbi na- ues apodiantur, vel nau- igatio fiat deterior: & sic apparet quod in flumine nauigabili ha- bet locum hoc inter- dictum. at in flumine non nauigabili non vi- detur habere locū: sed æquius est vt dicamus, si opus fiat in flumine nō nauigabili, ita quod aqua siccat, vel aquæ cursus impediatur: vtile hoc interdictū dari, vt liceat hoc opus tolli. Postea exponit verbū statio, positi- uum in edicto. Postea exponit verba vltimi edicti: hæc scilicet, iter nauigij deterius fiat. nam intelligo siue ipsū nauigium fiat deterius per hoc opus, siue nauis, siue iter iuxta aquam fiat deterius, quod iter iuxta aquam causa nauigij erat. & vt breuiter dicam, quali- tercumque nauigatio incommodior fit per hoc opus: habet lo- cum hoc interdictum. [L A B E O S C R I B I T.] Si fecisti opus in ripa per quod impeditur vsus nauigandi: licet causa ripæ tuendæ feceris, non propter hoc te defendes: sed hæc est iusta exceptio faciendi opus: quasi dicat se fecisse lege concedente, vt concedi- tur infra l. prox. Secundo dicit: hoc interdictum habet locum & in opere quod fit in mari, per quod portus siue statio siue nau- igatio impediatur. Tertio dicit: hoc interdictū vtile datur & quā- do opus fiebat in flumine publico non nauigabili. [D E I N D E A I T P R A T O R.] Nunc ponit aliud edictum, cuius sensus est, si facis opus in flumine publico, vel eius ripa, siue immisum ab a-

DE FLUMINIBVS: NE quid in flumine publico ri- pæ eius fiat, quo peius nauigetur. †

TITVLVS XII.

I. V L P I A N V S libro sexagesimo octauo ad Edictum.

A It prætor: Ne quid in flu- mine publico ripæ eius facias, ne quid in flumine publico, ne ve in ripa eius immittas, quo statio a iter ve nauigio b * deterius sit, fiat. c Flumen à riuo d magnitudine discernendum est, aut existimatione e circumcolen- tium. Item fluminum quædam sunt perennia, † quædam torren- tia. Perenne est, quod semper f fluat, αέναος: torrens * οχρμαρ- ρους. Si tamen aliqua g æstate exa- ruerit quod alioquin perēne flue- bat: non ideo minus h perēne est. Fluminum quædam publica sunt quædam non. Publicum flumē i esse Cassius definit, quod perēne k fit. Hæc sententia Cassij (quam & Celsus probat) videtur esse proba- bilis. Hoc interdictum ad flumi- na publica pertinet. Si autem flu- men priuatum sit: cessabit: inter- dictum. Nihil enim differt à cæ- teris locis priuatis flumen priua- tum. Ripa autem ita recte defi- nictur, id l quod flumen conti- net naturalem m rigorem cursus sui tenens. Cæterum si quando vel imbribus vel mari vel qua alia ratione ad tempus excreuit, ripas non mutat. Nemo denique dixit, Nilum, qui incremento suo Aegyptum operit, ripas suas mutare, vel ampliare. Nam cum ad per- petuam n sui mensuram redierit, ripæ aluei eius muniendæ sunt. Si tamen naturaliter creuerit, vt perpetuum incrementum nan- ctus sit vel alio flumine admi- xto, vel qua alia ratione: dubio

lio habeas, per quod statio siue iter nauigij deterior fiat: ait præ- tor vt illud opus restituas. Secundo dicit: primum edictū est pro- hibitorium secundum restitutorium: & ad idem spectant, scili- cet ad commoditatem nauigandi. Tertio dicit: qui possidet opus per quod impeditur nauigium: licet illud opus non fecerit, te- netur hoc interdicto: scilicet vt restituat siue destruat opus illud. Frā. Accursius.

procul dicendum est ripas quo- que eum mutasse; quemadmo- dum si alueo mutato aliā cœpit o currere. Si insula in publico flu- mine fuerit nata, inque ea aliquid fiat: non videtur in publico fieri. Illa enim insula aut occupantis est, si limitati p agri fuerint: aut eius cuius ripam contingit: aut si in medio alueo nata est, eorum est qui prope vtrasque ripas pos- sident. q Simili modo & si flu- men aluetum suum reliquerit, & aliā fluere cœperit: quidquid in veteri alueo factum est, ad hoc interdictum non pertinet. non enim in flumine publico factum erit, quod est vtriusque vicini. Aut si limitatus est ager, occupan- tis alueus fiet. certè definit esse publicus. Ille etiam alueus quem sibi flumen fecit: r etsi priuatus antè fuit, incipit tamen esse pu- blicus: quia impossibile est vt al- ueus fluminis publici non sit pu- blicus. Si fossa manu facta sit, per quam fluit publicum f flumen, ni hilominus publica sit: & ideo si quid ibi fiat, in flumine publico factum videtur: aliter atque si flu- men aliquam terram inundaue- rit, non alueum sibi fecerit. tunc enim non fit publicum, quod a- qua opertum est. Item si amnis t aliquid circumeat: sciendum est eius manere cuius fuit. Si quid igitur illic factum est, non est fa- ctum in publico flumine. Nec pertinet ad hoc interdictum, si quid in priuato factū sit: nec qui- dem si in priuato flumine fiat. nam quod fit in priuato flumine: perinde est, atque si in alio priua- to loco fiat. In flumine publico factum accipere debemus, quid- quid in aqua fiat. Nam si quid ex- tra factum sit, non est in flumine factum: & quod in ripa fiat, non

procul dicendum est ripas quo- que eum mutasse; quemadmo- dum si alueo mutato aliā cœpit o currere. Si insula in publico flu- mine fuerit nata, inque ea aliquid fiat: non videtur in publico fieri. Illa enim insula aut occupantis est, si limitati p agri fuerint: aut eius cuius ripam contingit: aut si in medio alueo nata est, eorum est qui prope vtrasque ripas pos- sident. q Simili modo & si flu- men aluetum suum reliquerit, & aliā fluere cœperit: quidquid in veteri alueo factum est, ad hoc interdictum non pertinet. non enim in flumine publico factum erit, quod est vtriusque vicini. Aut si limitatus est ager, occupan- tis alueus fiet. certè definit esse publicus. Ille etiam alueus quem sibi flumen fecit: r etsi priuatus antè fuit, incipit tamen esse pu- blicus: quia impossibile est vt al- ueus fluminis publici non sit pu- blicus. Si fossa manu facta sit, per quam fluit publicum f flumen, ni hilominus publica sit: & ideo si quid ibi fiat, in flumine publico factum videtur: aliter atque si flu- men aliquam terram inundaue- rit, non alueum sibi fecerit. tunc enim non fit publicum, quod a- qua opertum est. Item si amnis t aliquid circumeat: sciendum est eius manere cuius fuit. Si quid igitur illic factum est, non est fa- ctum in publico flumine. Nec pertinet ad hoc interdictum, si quid in priuato factū sit: nec qui- dem si in priuato flumine fiat. nam quod fit in priuato flumine: perinde est, atque si in alio priua- to loco fiat. In flumine publico factum accipere debemus, quid- quid in aqua fiat. Nam si quid ex- tra factum sit, non est in flumine factum: & quod in ripa fiat, non

& infra de verb. signifi. l. littus. & institu. dere. di. §. est autem. & §. eadem. l. §. item fluminum. & §. de adquiren. re. domi. l. adeo. §. insula. in fi. & C. de allu. & palu. l. ij.

n Perpetuam. id est naturalem, quam & solet tenere.

o Cœpit. facit supra de adquiren. re. do. l. ergo. §. alluuiio. Ac- cursius.

p Si limitati. i. certis finibus determinati, vt nulla occasione do- minium eorum possit augeri. & quod hic de insula dicitur, idem est de iure alluuiouis: vt. §. de adquir. re. do. l. in agris. aliās est in li- tera, militares agri. i. militibus assignati. Accursius.

q Possident. ad hoc supra de adquiren. re. do. l. adeo. §. insula. & l. inter eos.

r Fecit. hoc est vetus.

f Publicum. totum. Idem si pars ad nauigium ex Rheno vel aqua quæ ex Sauiana trahitur, ad ciuitatem: nisi dicas quia non est pe- renne omne priuatum: vt supra. §. fluminum.

t Si amnis. facit institu. de re. di. §. insula.

netur hoc interdicto: scilicet vt restituat siue destruat opus illud. Frā. Accursius.

a Statio. vbi naves tu- tæ stant: vt infra eadem l. §. stationem. Accur- sius.

b Nauigio. aliās nau- igij, id est propter nau- igium:

c Sit fiat. fit in præsen- ti: fiat in futuro: vt su- pra ne quid in loco pu- blico. l. ij. §. deinde ait prætor.

d Flumen à riuo. Hic ri- ui nomine aqua fluens accipitur. Accursius Flo- rentinus.

e Existimatione. id est o- pinione. sic & supra de fun. instru. l. cum de la- nionis. §. afinam.

f Semper. i. sine fine. sic C. de diuer. re. l. ij.

g Aliqua. i. aliquibus temporibus: ita quod plerumque. sic. j. co. §. ripa. & insti. ad. l. Aquil. §. is autem.

h Non ideo minus. idem ergo per cōtrarium est in torrente.

i Publicum flumen. Sci- licet id demum. alia e- nim sunt priuata, vt Ra- po & Mellumzellum Azo. sed via publica di- citur, cuius solū est pu- blicū: vt supra ne quid in loco publico. l. ij. §. viam.

k Perenne. id est perpe- tuum: etsi non omni tē- pore fluat.

l Id. s. est ripa quod continet & c. sic flumen est accusatiuus: ripa di- co tenens. l. vltro citro- que.

m Naturalem. id est cō- suctū. Cursus sui, id est fluminis. cæterum & c. vel dic flumen dico cō- tinens & c. & hoc subii- cit, cæterum & c. & fa- cit infra eodem. l. pen.

† Hoc edi- ctum elegā- ter explicat Cic. in ora. pro Cecina.

* nauigij de- terius.

† Quæ sint flumina p- ennia, do- cet Arist. lib. meteor. l. c. 13.

* torrens q- hyeme, hoc est, οχρμαρ- ρους.

Huius incre- mēti causas tradit Dio- dorus Sicul. li. i. antiquit. cap. 3e

a *Vtile.* Si ex eo non nauigabili aliud nauigabile fiat: vt infra. §. si in mari. & §. seq. & l. quo minus. secundum. H. vel Azo etiam si non fiat illud nauigabile: vt quia caput ad mare tenet. An autem per Rhenum fiat aliud nauigabile, vt Padus? quod videtur: quia si Rhenus & alia ibi non immittant. s. caput, redditur non ita aptum ad nauigandum. Accursius.

b *Stationem.* Ad hoc infra de verbo. signifi. l. portus.

c *Locus demonstratur.* scilicet stationis verb. Accursius.

d *Naue.* sic accipitur C. de sac. san. ecclesi. l. iubemus nullā. in fine. & sic no. duobus modis dici nauigium.

e *si pedestre.* q̄ est iuxta aquam, quo itur quandoque funibus trahendo: quod dicitur restara vel piarda vulgariter vel de eo per quod dēceditur vel itur ad aquā siue naues.

f *Deterius fit.* vnde nō comperit hoc interdictum.

g *Rapidus.* Facit supra de aqua plu. arcen. l. j. §. ij. Azo.

h *Aut nisi.* verba exceptionis, quæ non debet dari: rectē interdiceret si non &c. Accursius.

i *Extra quā.* Et hæc verba except. rectē agitur si quid factum sit: extra quā si &c. lex autem permittit quandoque: vt infra. l. proxi. vel sic: rectē ageres nisi quia feci lege permittente vel principe.

k *Tale.* aliā vtile. aliā tale. Sed contra supra de ope. no. nun. l. j. §. nunciatio. versic. quod si quis in mari.

l *Putat vt exemplo interdicti de flumi. pu. hic interdicitur,* sicut de mari dictum est mutatis verbis tantum: cum eadem sit sententia secundum Roge.

m *Superius.* facit supra ne quid in loco pu. l. ij. §. prætor ait quod in.

n *Hæc verba, factum habes.* siue habes nunc siue non: quod dic vt supra ne quid in loco pub. l. ij. §. restituas.

o *Auctor.* id est venditor.

Q *Vo minus.] CASVS.* Ex flumine publico potest duci aqua nisi imperator aut senatus vetet. & hæc sunt vera quando flumen non est nauigabile: vel ex eo non fiat aliud nauigabile. de his enim fluminibus non posset duci aqua, cum hoc lex vetet. Franciscus. Accursius.

P *Aqua.* non tamen per viam publicam: vt supra de aqua plu. arcen. l. si in publico. §. si. & facit supra de serui. rustico. prædio. l. imperatores. Quid si ducebā aquā ex flumine infra, sed alius inci-

videtur in flumine factum. Non autem omne quod in flumine publico ripæ fit, coercet prætor: sed si quid fiat quo deterius statio & nauigatio fiat. Ergo hoc interdictum ad ea tantum flumina publica pertinet, quæ sunt nauigabilia: ad cætera non pertinet. Sed Labeo scribit, non esse iniquum, etiam si quid in eo flumine quod nauigabile non sit, fiat vt exarescat, vel aquæ cursus impediatur, vtile ^a interdictum competere, ne vis ei fiat, quo minus id opus quod in aluo fluminis ripæ ita factum sit, vt iter, cursus fluminis deterius sit, fiat, tollere, demoliri, purgare, restituere viri boni arbitrato possit. Stationem ^b dicimus à statuendo. ^c Is igitur locus demonstratur, ^d vbicunque naues tutò stare possunt Ait prætor: *Iterque nauigij deterius fiat.* Hoc pro nauigatione positum est. Immo nauigium solemus dicere etiam ipsam nauem. ^e Iter ergo nauigij potest & sic accipi: Iter naui deterius fiat. Nauigij appellatione etiam rates continentur: quia plerumque & ratium vsus necessarius est. Si pedestre ^e iter impediatur, non ideo minus iter nauigio deterius fit. ^f Deterius statio, itēque iter nauigio fieri videtur, si vsus eius corrumpatur, vel difficilior fiat, aut minor, vel rarior, aut si in totum auferatur. Proinde siue deriuetur aqua vt exiguior facta minus sit nauigabilis: vel si dilatetur, aut diffusa breuem aquam faciat: vel contra sic coangustetur, & rapidius ^g flumen faciat: vel si quid aliud fiat quod nauigationem incommodet, difficiliorē faciat, vel prorsus impediatur, interdicto locus erit. Labeo scribit, non esse dandam exceptionem ei qui interdicto conuenitur, *Aut nisi ^h ripæ tuendæ causa factum sit:* sed ita excipiendum ait: *Extra quā ⁱ si quid ita factum sit, vti de lege fieri licuit.* Si in mari aliquid fiat: Labeo ait competere tale ^k interdictum: *Ne quid in mari, in vel litore, quo portus, statio, iter ve nauigio deterius fiat.* Sed & si in flumine publico, non tamen nauiga-

pit ducere supra, ita quod me impedit: an potest? videtur q̄ sic, p̄ listam. Argu. contra. j. rit. j. l. j. §. sunt autem qui. & §. ne quid in loco publi. l. ij. §. merito. & videtur verius. Accursius.

q *Non permittitur.* à lege, etiā si princeps permitteret: nisi diceret, non obstare lege ista vel alia: vt. §. de aqua plu. arcē. l. si autē. §. si.

& est argu. in lit. de her. qua. & diff. §. testamenti. Itē ad hoc quod princeps & senatus æquiualeant in concedendo, facit supra de aqua plu. arcē. l. quod principis. & quod nō. in. l. si autem. in. fin.

F *lumina.] CASVS.* Flumina publica quæ fluunt, & ripæ eorum sunt publicæ. ripa autē dicitur, quæ continet plenissimum flumen & ea loca cedunt ripæ, quæ incipiunt vergere siue declinare versus aquam vsque ad aquam nam ripæ & prædicta loca sunt publica quo ad vsum.

r *Publica sunt.* quo ad vsum, sed flumina etiā quo ad proprietatē: vt §. de rerū diui. l. nemo. in fine. & l. riparum.

f *Continet.* quod & habes. §. l. j. §. ripa.

c *Secundum.* i. iuxta.

u *Publica.* aliqua ergo & hoc subiicit, cum ripæ &c. & dic ripæ datiuus: & cedat, scilicet loca. & dic cedunt, vt sint publica quo ad vsum. quod dicit vsque ad aquam, id est naturalem cursum aquæ: siue unde naturaliter consuevit fluere. Quid ergo si inter duos montes currit? Et videtur vsque ad cacumen mōtis esse publicum, cū semper vergit ad aquā. sed dic vergit propter attractionē aquæ: sed in prædicto casu non sic. Sed quid si nil vergit propter tractionem aquæ, quia saxosus est vsque ad aquam? Respon. dicam esse publicum vsque ad locum quo plenissimū flumen excurrit: vt & supra proxi. & argu. infra de verbo. signific. l. littus.

Q *Vestitum est,* an is qui in vtraque ripa fluminis publici domum habeat, potest priuati iuris facere potest. Respondit, nō posse. ^x

II. PAVLVS libro sextodecimo ad Sabinum.

F *lumina publica quæ fluunt,* ripæque eorū publicæ sunt. Ripa ea putatur esse, quæ plenissimum flumen continet. ^f Secundum ^r ripas fluminum loca non omnia publica ^u sunt: cum ripæ cedant ex quo primū à plano vergere incipit vsque ad aquam.

III. SCÆVOLA libro quinto Responsorum.

Q *Vestitum est,* an is qui in vtraque ripa fluminis publici domum habeat, potest priuati iuris facere potest. Respondit, nō posse. ^x

NE QUID IN FLUMINE publico ripæ eius fiat quo aliter aqua fluat, quàm priore ætate fluxit.

TITVLVS XIII. *Diuide titulum istum in duas principales partes. In prima po-*

Ricardina. sed hæc lex non nocet, cum consuetudo nostræ ciuitatis sit in contrarium. supra vias enim publicas videmus quotidie fieri solaria, & super fluminibus pontes. Fran.

x *Non posse.* idem in domibus: quod dic vt. §. ne quid in loco publico. l. ij. §. tractatum. Accursius.

Princeps & senatus æquiualeant in concedendo. [†] Duarēnu putat leg. n. dum factum argumento sequentium verborum.

F *lumina.] CASVS.* Flumina publica quæ fluunt, & ripæ eorum sunt publicæ. ripa autē dicitur, quæ continet plenissimum flumen & ea loca cedunt ripæ, quæ incipiunt vergere siue declinare versus aquam vsque ad aquam nam ripæ & prædicta loca sunt publica quo ad vsum.

r *Publica sunt.* quo ad vsum, sed flumina etiā quo ad proprietatē: vt §. de rerū diui. l. nemo. in fine. & l. riparum.

f *Continet.* quod & habes. §. l. j. §. ripa.

c *Secundum.* i. iuxta.

u *Publica.* aliqua ergo & hoc subiicit, cum ripæ &c. & dic ripæ datiuus: & cedat, scilicet loca. & dic cedunt, vt sint publica quo ad vsum. quod dicit vsque ad aquam, id est naturalem cursum aquæ: siue unde naturaliter consuevit fluere. Quid ergo si inter duos montes currit? Et videtur vsque ad cacumen mōtis esse publicum, cū semper vergit ad aquā. sed dic vergit propter attractionē aquæ: sed in prædicto casu non sic. Sed quid si nil vergit propter tractionem aquæ, quia saxosus est vsque ad aquam? Respon. dicam esse publicum vsque ad locum quo plenissimū flumen excurrit: vt & supra proxi. & argu. infra de verbo. signific. l. littus.

Q *Vestitum est,* an is qui in vtraque ripa fluminis publici domum habeat, potest priuati iuris facere potest. Respondit, nō posse. ^x

II. PAVLVS libro sextodecimo ad Sabinum.

F *lumina publica quæ fluunt,* ripæque eorū publicæ sunt. Ripa ea putatur esse, quæ plenissimum flumen continet. ^f Secundum ^r ripas fluminum loca non omnia publica ^u sunt: cum ripæ cedant ex quo primū à plano vergere incipit vsque ad aquam.

III. SCÆVOLA libro quinto Responsorum.

Q *Vestitum est,* an is qui in vtraque ripa fluminis publici domum habeat, potest priuati iuris facere potest. Respondit, nō posse. ^x

NE QUID IN FLUMINE publico ripæ eius fiat quo aliter aqua fluat, quàm priore ætate fluxit.

TITVLVS XIII. *Diuide titulum istum in duas principales partes. In prima po-*

Ricardina. sed hæc lex non nocet, cum consuetudo nostræ ciuitatis sit in contrarium. supra vias enim publicas videmus quotidie fieri solaria, & super fluminibus pontes. Fran.

x *Non posse.* idem in domibus: quod dic vt. §. ne quid in loco publico. l. ij. §. tractatum. Accursius.

* Eleganter subaudiatur, teneri. l. i. §. permittitur. j. de aqua. quoidi.

a] Adde Bal. in rub. §. de rerum diui. col. 6. ver. sed dubitatur cum pendices. & Bar. Cipo. in titu. de repa. & in ti. fer. rusti.

* stando.

NE QUID IN FLUMINE PVBLICO

ripave eius fiat, quo aliter aqua fluat quam &c.

Differt à superiori citu, quia illud propter nauigij utilitatem, hoc propter agrorum vel aliam quam nauigij prohibet in flumine fieri. Item ille de nauigabili vel quasi dicit, hic de omni flumine: ut infra l. i. circa prin. Item differt ab inferiori: quia hic prohibetur fieri in publico, ibi cōtra vetat fieri vim facienti & utenti. Accursius.

Hoc quoque interdictum populare & tam restitutorium quam prohibitorium est. Ne quid fiat in flumine publico quo aliter aqua fluat quā priore æstate fluxit & quod factum erit ut restituatur sumptibus eius qui fecit. hæc enim impense pœna inest omnibus interdictis quæ sunt de opere restituendo, in quam heres, ut arbitrator nō succedit. Cuiacius.

It prætor.] CASVS.

A Primo ponitur edictum, cuius sensus est: ne quid fiat in flumine publico, vel ei⁹ ripa, per quod aqua aliter fluat quā priore æstate consuevit fluere. Secundo loquitur Vlpia. & dicit: hoc edicto prospicitur ne deriuationibus flumina excrecant: & ne mutatis alueis vicinis damnum inferatur. & habet locum in flumine nauigabili, & non nauigabili: & is demum hoc interdicto tenetur, qui fecit opus, vel aliquid immisit, per quod aqua aliter fluat quā priore æstate consuevit fluere: nec inspicitur currat minus aquæ vel pl⁹ per hoc opus: sed si mutetur aquæ cursus, cum vel depressior fiat aqua vel altior, & sic rapidior, & sic lædantur ex hoc colentes circumquaque flumē. [SI QVIS EX RIVO.] Siue ducebam aquam per riuū coopertum, & nūc prædictum riuū aperio: vel econtra: & hoc sit damnum colentium agros ibi iuxta iter: si immutem alueum fluminis:

hoc interdicto teneor. Secundo quæritur, an subueniatur ei qui fecit opus causa ripæ muniendæ licet per hoc opus aqua aliter currat: & videtur quod non: cum ex hoc opere lædantur vicini, de æquitate tamen dicas contrarium: ut ipse non teneatur, idem & si muniat agrum suum ripis magnis, siue aggeribus, ut per hoc defendat agrum suum à flumine, nam non tenetur, licet per hoc cursus aquæ mutetur. Tertio dicit: bene dixi teneri eum qui facit opus per quod aqua aliter fluit. Et bene dixit prætor priore æstate: cum in æstate magis sit certus cursus aquæ, quā in hyeme. æstas autem finitur in autumnno: & si in fine æstatis ago de opere quod hac æstate est factum, inspicitur principium præcedentis æstatis, non proximæ. & datur hoc interdictum cuique ex populo, & contra eum qui facit ut aqua aliter fluat quā sit consueta, datur & in heredem. & dic de hoc ut in glo. [DE INDE AIT PRÆTOR.] Nunc ponit aliud edictum, & est sensus: Si habes factum aliquid vel immisum in flumine publico vel in ripa

nit interdictum prohibitorium: in secunda interdictum restitutorij. secunda ibi, Deinde ait prætor. Item prima subdividitur in quinque. Primò ponit verba edicti. Secundo narratiunculam quandam per modum summarij cuiusdam. Tertio exponit edictum. Quarto quæstiones aptat ad primum edictum. Quinto declarat cui & cōtra quos hoc edictum competit. Secunda ibi, hoc interdicto. tertia ibi, ait prætor. quarta ibi, si quis ex riuo. quinta ibi, hoc interdictum cuius. Secunda pars principalis subdividitur in duas. Primò ponit verba edicti restitutorij. Secundo differentiam ostendit inter hæc duo interdicta. Secunda ibi, hoc interdictum.

I. VLPIANVS libro sexagesimo octavo ad Edictum.

A It prætor: In flumine publico, in ve ripa eius facere, aut in id flumen ripam ve eius immittere, quo aliter aqua fluat quā priore æstate fluxit, veto. Hoc interdicto prospexit prætor, ne deriuationibus minus^a concessis flumina exarescant, vel mutatus alueus vicinis iniuriam^b aliquam afferat. Pertinet autem ad flumina publica: siue nauigabilia sint, siue non sint. Ait prætor: Quo aliter aqua fluat quā priore æstate fluxit. Non omnis ergo qui immisit, vel qui fecit, tenetur: sed qui faciendo vel immittendo efficit aliter quā priore æstate fluxit, aquam fluere. Quod autē ait, aliter fluere non ad quantitatem^d aquæ fluxit pertinet, sed ad modum^c & ad rigorem cursus aquæ referendum est. Et generaliter dicendum est, ita demum interdicto quem teneri, si mutetur aquæ cursus per hoc quod factum est: dum vel depressior vel artior^f fiat aqua, ac

eius, per quod aqua aliter fluat quā priore æstate: debes id restituere, id est destruere. Secundo dicit, hoc edictum restitutorij est, & ad opera iam facta locum habet: primum autem prohibitorium est, & nondum facto opere locum habet. Item tenetur qui dolo malo fecit, quo minus haberet factum, id est possideret: & tenebitur hoc interdicto, & veniet interesse. Fran.

per hoc rapidior sit cum incommodo accoletium. & si quid aliud vitij accola^f ex facto eius qui cōuenitur, sentient: interdicto locus erit. Si quis ex riuo tecto^g per apertum ducere^h velit: vel contrā qui anteⁱ aperto duxit, nunc oporto velit, ^k interdicto teneri placuit: si modò hoc factum eius incommodum circā colentibus adferat. Simili modo & si incile^l ducat, aut alio loco faciat, ^m aut si alueū fluminis mutet, hoc interdicto tenebitur. Sunt qui putent excipiendum hocⁿ interdicto, Quod eius ripæ muniendæ causa^o non fiet: scilicet ut si quid fiat quo aliter aqua fluat, si tamen muniendæ ripæ causa fiat, interdicto locus non sit. Sed nec hoc quibusdam placet. Neque enim ripæ cū incommodo accoletium muniendæ sunt. Hoc tamen iure vitimur, ^p ut prætor ex causa æstimet, an hanc exceptionem^q dare debeat. Plerumque enim utilitas suadet exceptionem istam dari. Sed & si^r alia utilitas vertatur ei⁹ qui quid in flumine publico fecit (pone enim grande damnum flumen ei dare solitum, prædia eius depopulari) si fortè aggeres vel quam aliam munionē adhibuit, ut agrum suum tueretur, eaque res cursum fluminis ad aliquid^s immutauit: cur ei non consulatur? ^t plerosque scio prorsus flumina auertisse, alueosque mutasse dum prædiis suis consulunt. Oportet enim in huiusmodi rebus utilitatem^u & tutelam facientis spectari, sine iniuria^x utique accolarum. ^y Is autem hoc interdicto tenetur, qui aliter fecit fluere quā priore æstate fluxit: & idcirco aiūt prætorem priorem æstatē comprehendisse, quia semper certior est naturalis cursus fluminum æ-

ret: & tenebitur hoc interdicto, & veniet interesse. Fran.

^a Minus. id est non. à principe enim vel à senatu esset facienda. Accursius.

^b Iniuriam. id est damnum: ut. j. de iniuriis. l. j. circa prin.

^c Aqua fluat. facit. supra de ser. cor. l. j. §. ^{fiat.} persuadere. & infra de verb. signifi. l. sæpe. Accursius.

^d Ad quantitatem. scilicet quod currat minus vel plus, nisi qualitas cursus mutetur, quod vel citior, vel tardior, vel strictior, vel latior, vel altior, vel depressior sit, ita quod sit incommodum vicinorum.

^e Ad modū. id est qualitatem. vel id est ut eo modo fluat ut priore æstate.

^f Accola. aliàs accola, & aliàs accolentes. Accursius.

^g Si quis ex riuo tecto. id est cooperto: quod licebat.

^h Ducere velit. id est qui ante ducebat per riuum coopertum, nūc vult ducere per apertum.

ⁱ Ante. id est priore æstate. Accursius.

^k Velit. scilicet ducere.

^l Incile. locus vbi lapis vel terra inciditur, ut aqua de flumine trahatur: ut. j. de riuis. l. j. §. incile.

^m Faciat. quā fuerat scilicet incile.

ⁿ Excipiendum hoc. id est exceptione repellendū, hoc scilicet modo &c. quasi dicat, bene me conuenires, nisi ripæ muniendæ causa facerem.

^o Muniendæ causa. secū-

dum quorundam opinionem. Accursius.

^p Vitimur. spretis prædictis sententiis.

^q Exceptionem dare. supra titu. j. l. j. §. Labeo. contra. fol. ibi erat dānum nauigij: hic autem non erat vicinorum.

^r Sed & si. & ita demum &c. Azo. vel melias non solum muniendæ eius ripæ, sed &c. & facit. C. de palu. l. j. & j. tit. ij. l. j. §. is autē. Accursius.

^s Ad aliquid. id est aliquantulum.

^t Consulatur. q. d. bene consulitur.

^u Utilitatem. maximam. Accursius.

^x Sine iniuria. maxima. ad quod est. C. de preci. impe. of. l. ij. & supra ne quid in loco. pub. l. ij. §. si quis quod. versi. aduersus. & §. quis à principe. & supra de aqua plu. l. j. §. de eo. in fin. & supra de ædil. ed. l. quis sit fugitiuus. §. apud. & supra de serui. rusti. præ. l. imperatores.

^y Accolarum. alias accolentium.

* Flo excrecant.

† altior.

a] Ista gl. est nota secundum Bart. ad hoc quod est largo modo sumendum comprehendit sex menses: sed stricto modo comprehendit tres menses: quod facit ad multa, quae vide poteris in l. i. §. astatem infra de aqua quoti. & astiti.

*Flo. qui de neget.

a Nec ad instantem. id est praesentem.
b Indubitator est aliis indubitabilis: & aliis indubitator.
c Refertur. ut scilicet tunc finiatur. ac incipit in aequinoctio vernali. & hoc large accepto vocabulo: & sic continet sex menses: vt. j. de aqua quoti. & astiti. l. j. §. astatem. Sed stricte continet tres: cum in quatuor partes diuidatur annus, secundum computum: scilicet hyemem, ver, astatem, & autumnum & quaelibet pars habet tres menses: & est aequinoctium autumnale in nocte sancti Matthaei: & sic decimo die exeunte Septembri sed vernale decimo die exeunte Martio: & per consequens potes scire qualiter etiam quatuor tempora diuiduntur accepto medio inter praedicta, & dicitur aequinoctium, quia dies & noctes coaequantur: quod bis in anno contingit. scilicet in autumno & vere: vt. j. de aqua quoti. & astiti. l. j. §. astatem. Accursius.
d Interdicitur. id est de eo quod de hac aestate fuit factum, interdicitur adeo quod si in fine astatem ago, inspicietur qualiter cucurrit etiam in principio praecedentis astatem: & sic fere per. xviii. menses retro. Si autem in fine hyemis ago, inspicietur etiam principium prioris astatem, non dico proxi. si forte in principio fluxit, non postea: & sic fere ad duos annos retro inspicietur: vt hic subiicit, & j. de aqua quoti. & astiti. l. j. §. priorem. Accur.
e Non proxima. cum enim prior sit inspicienda, vt verbis edicti dicitur: prius autem est proprie quod aliquid habet post se: sed proxima astatem nullam habet post se: ergo praecedens inspicietur: vt. d. §. priorem. arg. tamem contra insti. de legi. agna. succes. §. si plures. & infra de verbo. signi. l. in vulgari & l. proximus. & l. proximi.
f Hoc interdicitur. scilicet prohibitorium, quod est supra eod. in principio.
g Id egit. aliis qui id agat: faciendo scilicet, vel immittendo.
h Et in heredes. lite contest. cum defuncto, vel vt praestet patientiam restituendi, vel vt restituatur. Sed quomodo restituitur quod nec est factum? est enim hoc prohibitorium: vt. j. §. hoc interdicitur. dic ergo in heredes non quasi in heredes, sed quasi possessores. hoc autem dico ne obsit. j. de popu. act. l. si. vbi dicitur popularem actionem non dari in heredes: hoc autem est populare: vt supra proxi. §.
i Deinde. hoc est secundum edictum: & est restitutorium: superius prohibitorium: vt. j. proxi. §.
k Superius. de quo dictum. §. eo. l. j. vsque ad. §. deinde.
l Interdicitur. scilicet prohibitorium.
m Coercebitur. id est destruetur hoc interdicitur secundo. Sed quid si primu non fuit motu: an secundum habeat locum? Innuit hic quod non. sed dic contra: vt. §. de ope. no. nunti. l. j. §. j. Accursius.
n Haberes. Sed qualiter fiet condemnatio hoc casu? Respon. pro interesse agentis: & iurabitur in litem: vt arg. j. quod vi aut clam. l. semper. §. in hoc interdicitur. Vel dic vt no. §. ne quid in loco publi. l. ij. §. pe. Item an sit populare? Respon. sic, sicut & superius: vt §. §. hoc interdicitur cuius. Accursius.

VT IN FLVMINE PVBLICO nauigare liceat.

Differt a superioribus: vt notauit supra in proxi. rub. Hoc vero interdicitur est populare, sed prohibitorium non restitutorium, Ne vis fiat ei qui nauigat in flumine, lacu, fossa, stagno publico, vel qui in flumi-

ne publico piscatur vel qui alias eo vti oportet vtitur ripae fluminis. quod exemplo tituli. 8. & 12. produceret quis etiam ad eum qui in mari vel in litore nauigare, piscari aut edificare prohibetur. Iure enim gentium cuiuslibet in mari & in litore edificare licet, dum ne nauigationem, portum aut stationem deteriore faciat, non in flumine publico ripae eius. & quod scribitur interdicitur non dari ei qui in mari piscari aut nauigare prohibetur, forsitan acciperet non male de directo interdicitur, non etiam de vtili. idem si in mari vel litore edificare prohibetur. Cuius.

VT IN FLVMINE PVBLICO nauigare liceat. TITVLVS XIII.

I. VLPIANVS libro sexagesimo octavo ad Edictum.

Retor ait: Quo minus illi in flumine publico nauem, ratem agere: quo ve minus per ripam onerare, exonerare liceat vim fieri veto. Item vt per lacum, fossam, stagnum publicum nauigare liceat interdicitur. Hoc interdicitur prospicitur ne quis in flumine publico nauigare prohibeatur. Sicuti enim ei qui via publica vti prohibeatur, interdicitur supra propositum est: ita hoc quoque proponendum praetor putauit. Si priuata sunt suprascripta: interdicitur cessat. Lacus est, quod perpetua habet aqua. Stagnum est, quod temporaliter contineat aqua ibidem stagnante, quae quidem aqua plerumque hyeme cogitur. Fossa est receptaculum aquae manu facta. possunt autem etiam haec esse publica. Publicano plane qui lacum vel stagnum conduxit si piscari prohibeatur, vtile interdicitur competere Sabinus consentit & ita labeo. Ergo & si a municipibus conductum habeat: aequissimum erit ob vectigalis fauorem interdicitur eum tueri. Si quis velit interdicitur tale mouere, vt locus deprimatur pecoris appellendi gratia:

publicum, si prohibeatur piscari in eo, habet hoc interdicitur vtile. Idem si a civitate quis conduxit lacum Perusinum. Sed si quis vult agere vt ripa fluminis deprimatur, vt sic pecora possint ire inde ad bibendum, non auditur. si autem prohibeas me ducere oves ad bibendum, in flumine publico: habeo hoc interdicitur Fra. Ac. Interdicam. id est interdicitur proponam, quo vetabo fieri impedimentum nauiganti. Sed nuquid vtile dabitur de mari ad instar huius, & ad instar viae publicae, de qua subiicit? Respon. sic, vt no. §. ne quid in loco publi. l. ij. §. si quis in mari. Accursius.
p Propositum est. vt. §. ne quid in loco publi. l. ij. §. fina. Accursius.
q Suprascripta. flumen, lacus, stagnum & c. Accursius.
r Lacus est. facit. §. de adquiren. re. do. l. lacus. Accursius.
s Cogitur. aliis cogitur: aliis colligitur. Accursius.
t Manu facta. vt saepe fit intra castra.
u Publica. ad quod est infra de verbo. signifi. l. littus. ij.
x Interdicitur. non hoc, sed superius supra de loco publi. fru. l. j. in prin. vel dic hoc & illud simul concurrere hoc casu. & facit. j. de iniur. l. iniuriarum. j. §. conductori.
y Tueri. aliis tueri: & tunc eum, scilicet conductorem. aliis teneri. & tunc eum qui prohibuit conductorem vti. Accursius.
z Locus. ripae fluminis.

DE RIPA MVNIENDA.

scilicet publici fluminis. Et hoc quoque interdicitur, Ne vis fiat tuenti, rescienti, munienti ripam fluminis agrumve qui circa ripam est, prohibitorium est non restitutorium. ex hac enim causa etiam in flumine publico ripae eius edificare licet. nec aduersus eum qui adificat nuntiatio tenet. Cuius.

Retor ait. CAVS. Primum ponitur edictum quo est cautum ne vis fiat volenti facere opus causa ripae, agrive qui circa ripam est, tuendi: dum ne ob id nauigatio deterior fiat dum tamen caueat vel satisfidet de damno infecto si quod intra. x. an. continget: vel paratus sit cauere vel satisfacere. Postea lo-

Retor ait. CAVS. Ponitur edictum quo vetatur fieri vim volenti ducere nauem siue ratem per flumen. Item vim fieri prohibet volenti onerare & exonerare nauem in ripa fluminis. Item prohibet vim fieri volenti nauigare per lacum, per fossam & per stagnum publicum: & qui prohibetur a praedictis, habet hoc interdicitur ne prohibeatur. Postea loquitur Vlpia. & dicit, per hoc interdicitur prouidetur ne vis fiat volenti nauigare per flumen publicum. sic & aliis positum est interdicitur, ne vis fiat volenti vti via publica: vt de hoc habes. §. ne quid in loco pu. l. ij. §. si. quae autem dixi de lacu, stagno & similibus: vera sunt, si erant publica. Postea dicit quid sit lacus, & quid sit stagnum, & quid sit fossa: & praedicta possunt esse publica, & priuata. Postea dicit: qui conduxit stagnum vel lacum

† Sic emendanda & dispungenda est vulgaris lectio, antea conturbata. Anton. Aug. lib. i. cap. 9.

quitur Vlpia. & dicit: & valde est vile reficere ripas. sic & aliàs est interdictum propositum circa vias publicas reficiendas: vt habes s. de via publi. l. j. & bene dixit prætor, dum ne ob id navigatio deterior fiat. nam secus esset si fieret deterior. is ergo qui vult reficere ripam fluminis debet cauere vel satisfidare secundum qualitatem personæ, quod expone

vt in glo. domini mei. Ac. & præstabitur vicinis qui habent agros ibi iuxta: etiam si sint agri ex alia parte fluminis: & debet præstari ante opus factum. nam post opus perfectum non præstabitur hæc cautio. sed si damnum det, habet locum subsidiaria Aquil. scilicet in factum. Vltimo dicit. ea quæ dicta sunt in ripa fluminis munienda, habent etiam locum in ripa stagni & lacus & fossæ. Franciscus.

a In annos decem. id est vsque ad decimum annum: quo finito, noua interponitur cautio. Accursius.

b Vel cautum. id est prætor videtur sibi contrarius. nam supra de dam. infec. l. prætor. §. de eo. quæ est contra. dicit simpliciter satisfidandum: hic adiicit, vel cautum. Sol. aliàs præcisè satisfidat: sed hic quia publicè expedit fieri, quandoque cauet. vel verius illud cum eadè distinctione recipitur quæ istud: quam dices. j. eod. §. is. autem. Accursius.

c Propositum est. vt. s. de via publi. l. j.

d Non est. aliàs agitur ex illo edicto: vt. s. de flu. l. j. in principi. ad qd est instit. de interdi. §. prohibitoria.

e Qualitatem. vt si suo nomine petat quis: ei satisfidandum est. si nomine publico, debet repromitti: vt. s. de operis no. n. l. non solū. §. si cū. vel dic ecōtra si ille qui promittit, caueat suo nomine: debet repromittere. si alieno, satisfidare: vt. j. de præto. stipu. l. j. §. stipulatio. sed sufficit cautio, secundum Ir. vel dic si sit honestæ vite probatæque, sufficit cautio, secundum quosdam. nec ob. s. de dā. infec. l. prætor. §. de eo. vt in principi. huius. l. dixi.

f Facultas. quia prohibitorium est: & non restitutorium.

g Datum. aliàs datum: & aliàs factum.

h Aquilia. i. ex mente huius, vt in factū subsidiaria Aquil. vt argu. s. de serui. vrb. prædi. l. si fistulæ.

DE VI ET VI ARMATA.

Primum in genere, secundum in specie, & est idem quod vnde vi. & continua: Dictum est. s. de interdi. ad ipis. pos. vt. quo. bo. & quo leg. nunc recuperanda. Vel dixit de prohibitoris: nunc de restitutoris: vt instit. de interdi. §. 1.

In hoc titulo proponuntur duo interdicta restitutoria. Et sciendum est interdicta restitutoria dici dupliciter, vel quod restituat possessionem vt hoc tit. 2. & 3. s. vel quod restituat opus vel aliud quodcumque factum est vt tit. 4. 6. 8. 12. 13. 20. 23. 24. Et qua restituunt possessionem, ea vel esse comparata ad possessionem apiscendam quæ nacti ante non sumus, vt tit. 2. & 3. & 33. vel ad possessionem amissam recuperandam, qualia sunt duo interdicta de vi qua hic titulus habet. Primum est de vi cottidiana, & posterius de vi hominibus coactis armatisve. illud datur sub exceptione si is qui interdicit eo tempore deiectus est quo rem soli possidebat vel quo usum aut usum fr. quasi possidebat, hoc sine exceptione, illud ei qui ab eo qui deiecit nec vi nec clā nec precario possidebat, hoc etiā ei qui ab eo his rationibus possidebat, illud intra annum, hoc vero perpetuo, ac præterea illo patronis & pariteribus parcimus, non isto. Cōpetit autē tā de re publica quā de re familiaris. l. iurisgerium. §. pacta. De pac. Et his simile est interdictum de Clādestina possessione. l. 7. §. Iulianus Com. diuid. Cuiacius.

Pætor ait. [CASVS.] Ponitur edictum, cuius sensus est: Si deiecti aliquē de loco quē possidebat, vel familia tua deiecit: datur ei interdictum contra te ad recuperandam possessionem. Item ad omne id quod ibi per hoc amisit: licet ad te non peruenit, datur ei interdictum hoc contra te intra annum. de eo autē quod venit ad te, datur ei

hoc interdictum perpetuo. Postea loquitur Vlpia. & dicit. hoc interdictum datur deiecto: & valde est æquū subuenire deiecto. & per hoc interdictum restituitur possessio deiecto. & vis non solū phibetur hoc edicto, sed etiā legibus Iulii publicorum. & priuatorum: itē & cōstit. principū. Postea dicit: hoc interdictum habet locum cum

vult munire, de dāno futuro debet vel cauere vel satisfidare secundum qualitatem personæ. & hoc interdictum expressum est, vt dāni infecti in annos decem viri boni arbitrato vel caueatur, vel satisfidetur. Dabitur autē satis vicinis: sed & his qui trans flumē possidebūt. Etenim curādū fuit, vt eis ante opus factū caueretur. Nā post opus factū persequendi hoc interdictum nulla facultas superest, etiam si quid dāni postea datum fuerit. sed lege Aquilia experiedū est. Illud notādum est, quod ripæ lacus, fossæ, stagni muniendi nihil prætor hic cauit: sed idē erit obseruādum quod in ripa fluminis munienda.

DE VI ET DE VI ARMATA.

TITVLVS XVI.

I. VLPIANVS libro sexagesimo nono ad Edictum.

Pætor ait: Vnde tu illum vi deiecisti, aut familia tua deiecit: de eo, i quaque ille tunc ibi habuit, tan-

si vir donet fundum vxori, & ipsa deiciatur: habet hoc interdictum: colonus autem licet deiciatur de agro quem colit, non habet hoc interdictum. [A I T P R A T O R.] Nūc exponit Vlpia. quædam verba edicti, hæc. s. deiecisti: aut familia tua deiecit. & bene est habita mentio familiæ: nam per primum verbum. s. deiecisti, continetur tantum deiciens: nec pertinet ad eum cuius familia deiecit. tenetur ergo per primum verbum, qui suis manibus deiecit, vel iussit aliquibus vt deiciant: hinc est quod & si familia mea te deiecit meo iussu: ego videor deiecis. Postea dicit: si procurator meus ad hoc cōstitutus te deiecit: & ipse tenetur, & ego, & vno nostrum litis æstimationem præstante, alter liberatur. Idē est & si aliquem deiecisti sine meo mandato præcedente: tamen habeo ratam deiectionem: nam teneor: & sic rati habitio comparatur mandato. Quod autem de familia dictum est in edicto, sic intelligas: vt si sine meo iussu deliquit familia mea te deiciendo: factum eius emendem hoc modo. nam id quod ad me peruenit ex illa deiectione, reddam: pro residuo autem liberabor dando familiam pro noxa: nec videor damnum pati, cum in hoc sit permittum seruis damnificare dominos. Appellatione autem familiæ continentur & plures serui: & etiam vnus seruus si deiciat aliquē, videtur familia deiecis. & appellatione familiæ continentur & ij quos tenemus vt seruos nostros, si tamen volo defendere familiam seruorum meorum quæ deiecit aliquē: teneor saltē quod ex hac deiectione habui, reddere. si autem filius meus vel famulus vi deiecit aliquem, teneor vtili hoc interdicto vt reddā quod ad me peruenit ex hac deiectione. Vltimo dicit: familia tua deiecit me de fundo quē possidebā: tandem mouet quidam tibi questionē seruitutis, dicēs te non esse liberum. tandē inchoata liberali causa egi cōtra te hoc interdicto: & postea fuisti liber pronūtiatus. tādē probaui qualiter familia tua me deiecit: debes mihi restituere possess. fundi. h. d. vsque ad. §. seruus. Franc. Accursius.

i Tu, qui conueniris, & construe, dabo iudicium supple de ea possessione restituenda vnde vi & c.

k Familia. non tua voluntate. aliàs tu videris deiecis: vt infra. §. ait prætor. versi. merito. & §. sequen. & sic frustra poneres hic de familia.

l De eo. repete, dabo iudicium de eo resti. & c.

m Ibi. i. in ipsa possessione, mobilia puta, vel se mouentia, & hoc secundario, non principaliter: vt. j. §. illud.

quis deicitur de possessione: & pro vi atroci cōpetit id est in qua dolus inest: & eis cōpetit qui deiciuntur de solo, siue area, siue domo, siue de superficiaria insula quis deiectus est, pro re autē mobili abrepta vel subrepta non habet locum hoc interdictum: sed sufficit furti & vi bo. rap. act. ad exhibendū. in casu tamē hoc fallit. si enim in domo vel in fundo de quo sum deiectus, erāt res mobiles & has amisi: habeo interdictum etiā nomine prædictarū rerū. Si autē de nauis sum deiectus, vel de vehiculo: non cōpetit hoc interdictum. secus si de domo lignea, vt de parietibus facta deiectus sum. nam habet locum hoc interdictum nec refert an deiectus possidet ciuilitate, id est animo & corpore, vel animo solo: an naturaliter, vt fructuarius qui possidebat pro suo, id est pro iure quod habebat. hinc est quod

† muniendi subaudi causa.

* Rectè sic inscribitur Flor. nec admitto eorū emendationem qui ita mutant vnde vi & de vi armata, quia interdictum illud vnde vi simpliciter appellatur, interdictum de vi. l. si quis vi. s. de ad qu. posses.

a Annus, vt ille: vt infra. e. §. annus. & ad idem. C. e. l. ij. & de excep. l. licet. & adde, non distincto peruenerit ad te, vel non: propter id quod subiicit, post annum, & c. aliàs conditio per. l. si quis in tantam. C. vnde vi. perpetua est: vt. j. de perpe. act. in prin. & supra de interdi. l. ex quibus. & s. communi diui. l. communi diu. dundo. §. Iulianus. Acc.

b Ad eum. i. ad te qui deiecit. & est apostrophe, id est mutatio personarum. sic. C. de transac. si pro fundo.

c Ad recuperandam. Est enim spoliatus statim restituendus: & postea causa proprietatis agenda: vt. C. si per vim vel alio modo. l. j. Accur.

d Priuatorum. s. iudiciorum, vel dic delictorum: vt per. l. Jul. de vi publi. & priua. vt. j. ad leg. Jul. de vi public. & priua. quarum pœna est vt instit. de publ. iud. §. item lex. & facit instit. de interdictis. §. recuperanda. & §. sed ex constitutionibus. vers. qui autem.

e Constitutionibus principum. que sunt. C. e. vnde vi. l. si quis in tantam. & in aliis titulis. & C. finium re. si constiterit. & supra quod metus causa. l. extat. sed lex extat, locum habet quando non est facta vis, sed sua auctoritate aliena rem temere apprehenderit, etiam clara. Sed hoc interdictum quando vis est facta cum armis, vel sine armis, dolo malo. Sed si quis in tantam, etiam sine dolo: cum detur contra eum qui credidit sibi licere: vt instit. vi bo. rap. §. ij. Item hoc in immobili tatum: vt. j. §. ad eos. & §. illud. illa etiam ad mobilia: vt instit. vi bo. rap. §. pe. & sic quandoque concurrunt hæc cum illa: & potes addere modos quibus violentia puniuntur: vt nota. super. l. illa, extat. in glo. fina. vers. sciendum. Accur.

f Deiciuntur. vi expulsiua, non compulsiua: vt infra. e. si rerum.

g Atrocem. i. quæ dolo fit, cum armis, vel sine armis. H. Vel atrox dicitur quæ fit contra bonos mores: nullo intercedente consensu patientis: vt. d. l. si rerum.

h Superficiaria. idem in fructuario & vsuario: vt infra. e. l. iij. §. vnde vi. & §. seq.

i Non pertinere. scilicet principaliter.

k Agi. quod non est in immobili: quia se exhibit: vt. C. quando & qui. l. iij. §. hoc vbi.

l Ambigendum. aliàs abigendum: aliàs ambiguum. & hoc secundum Io. vt hic patet, & s. e. proximi respon. & infra eo. §. si fundus. & ar. supra de ser. corrul. si quis. §. fi. & l. seq.

m Deiectus. aliàs detractus: aliàs deiectus.

n Qualequale. aliàs vt Pi. qualequale. aliàs quale, quidve.

o Cohæreat. vt ei cedat: vt. s. de acquir. re. do. adeo. §. cum in suo. aliàs secus: vt. e. ti. Titius. sed quid de arbore? Accursius.

p Ciuilitur. dicit Ir. i. iuste. naturaliter, id est iniuste. pro quo est quod subiicit de vxore: vt infra. e. §. qui vi. & sic etiam exponat quod subiicit naturali, id est iniusta: pro suo, id est ciuili siue iusta. Alij dicunt, vt H. ciuilitur, id est animo: naturaliter, id est corpore ff. Nouum.

tummodo intra annum: post annum de eo quod ad eum qui vi deiecit peruenerit, iudicium dabo. Hoc interdictum proponitur ei qui vi deiectus est. etenim fuit æquissimum, vi deiecto subuenire: propter quod ad recuperandam possessionem interdictum hoc proponitur. Ne quid autem per vim admittatur, etiam legibus Iulii prospicitur publicorum & priuatorum, necnon & constitutionibus principum.

Hoc interdictum non habet locum pro violentia compulsiua, sed expulsiua. Bartolus.

Hoc interdictum non ad omnem vim pertinet, verum ad eos qui de possessione deiiciuntur. Ad solam autem atrocem vim pertinet hoc interdictum: & ad eos tantum qui de solo deiiciuntur: vt puta de fundo, siue edificio: ad alium autem non pertinet. Et si quis de area deiectus sit: sine dubio interdicto locus est. Et generaliter ad omnes hoc pertinet interdictum, qui de re solo cohærenti deiiciuntur. Qualisqualis enim fuerit locus vnde quis vi deiectus est: interdicto locus erit. Proinde & si superficiaria insula fuerit qua quis deiectus est: apparet interdicto fore locum. Illud vtique in dubium non venit, interdictum hoc ad res mobiles non pertinere. nam ex causa furti, vel vi bonorum raptorum actio competit. potest & ad exhibendum agi. Planè si quæ res sint in fundo vel in ædibus, vnde quis deiectus est: etiam earum nomine interdictum competere non est ambigendum. Si quis de naue vi deiectus est, huic interdicto locus non est: argumento eius qui de vehiculo detractus est: quem nemo dixit in-

& animo, vt quia insistebat, pro quibus infra. e. §. interdictum autem. & s. siue autem. Vel dic ciuilitur, id est animo & corpore, vel animo solo. Naturaliter: vt in fructuario: vt supra de acquir. poss. naturaliter. & infra. eo. l. iij. §. vnde vi. & his etiam duobus modis exponere quod sequitur, nam & naturalis, & c.

terdicto hoc vti posse. Planè si quis de ligneis ædibus deiectus fuerit: nemo ambigit interdicto locum fore: quia qualequale sit quod solo cohæreat, inde qui vi deiectus est, habet interdictum.

Quacunque possessione quis rem soli detineat: si deiicitur, habet locum hoc interdictum. h. d.

Deiicitur is qui possidet, siue ciuilitur siue naturaliter possideat, nam & naturalis possessio ad hoc interdictum pertinet. Denique & si maritus vxori donauit, eaque deiecta sit: poterit interdicto vti: non tamen si colonus,

Commodum est non modicum, singulas res singulis verbis aut propositionibus exprimere. hoc dicit.

Ait prætor: Deiecesti, aut familia deiecit. Merito familiae mentio habita. Nam cum deiecesti verbū refertur ad personam eius qui deiecit, nec pertineat ad eum cuius familia deiecit: (nec enim ego video deiecessit, si familia mea deiecerit) consequens fuit addere, aut familia tua deiecit.

Hoc interdicto tenetur mandas ficut mandatarius: vno tamen satisfaciendo alter liberatur, & potest cum vtroque agi. hoc dicit.

Deiecessit autem etiam is videtur, qui mandauit vel iussit vt aliquis deieceretur. Parui enim referre visum est, suis manibus quis deiciat. an verò per alium. Quare & si familia mea ex voluntate mea deiecerit: ego video deiecessit.

Quoties verus procurator deiecerit: cum vtrolibet eorum, id est siue domino, siue procuratore, agi posse Sabinus ait: & alteri nomine alterum teximi: sic tamè, si

fur. l. si quis solutioni. §. j. & de iniur. l. item apud. §. fecisse. & s. de eo per quem fac. erit. l. j. §. j. & infra de reg. iur. l. is damnus. & l. hoc iure. §. ij. & supra quod cuiusque vniuersi. l. item. §. j.

y Videor. quadam interpretatione.

z Quisquis verus, ad hoc specialiter constitutus. nam generali mandato non videtur mandari illicitum: vt supra de condic. indeb. si procurator. §. quod si indebitum. aliàs aliter accipitur verus: vt infra de solu. l. vero. in princ.

a Cum vtrolibet. ad hoc est infra de iniur. l. non solum. §. si mandato. & §. seq. & infra quod vi aut clam. l. denique. §. fina. & s. ad l. Aquil. liber homo. & C. de accu. l. non ideo.

b Eximi. id est liberari.

c Sic tamen. i. liberari si & c. vno ergo solente alter non tenebitur. ad quod est. s. de his qui de. l. j. in fi. & l. ij. Sed op. s. de pe. he. l. etià. §. pe. Rñ. hæc secundum illa, vt couento eo ad que res pertinet, alter non teneatur, secus ecotra: vt ibi. Vel hic ad neutrum peruenerit, ibi alter habebat, vel secundum Io. dic qd ad interesse datur interdictum, vnde cum ab vno sit consecutus: non interest amplius:

q Et naturalis. Placent, exponit, naturalis, & p suo: adiecta copula. & secundum hoc oppo. de fructuario qui non possidet p suo, & tamè hoc interdictum habet: vt. j. e. l. iij. §. vnde vi. sed resp. imò pro suo scilicet iure quod habet. tu exponere vt prædixi. alij non habent, pro suo.

r Interdicto vti. quauis contra ius ciuile possideat.

s Si colonus. s. deiiciatur, poterit interdicto vti: quia non possidet, nisi prius interuertat possessionem: vt in contrariis infra eo. l. colonus. & l. cum fundum: sed vxor rem sibi à marito donatam possidet: vt supra de acquir. poss. l. j. §. si vir. licet argu. contra supra de dona. inter vi. & vxor. si eum qui. in princ. sed ibi solu. sed an locatori competit qui tantum ciuilitur possidet, secundum quosdam?

t Si familia mea. me ignorante vel inuito. & sic no. non fuisse ponendum verbum nisi necessarium in edicto: vt & s. quod me. causa. l. j. in fine.

u Vel iussit. vel ratum habuit: vt. j. e. in fi. prox. §.

x Referre. quo ad edictum: vt hic, & s. e. l. idè. §. cum procurator. aliàs autem quandoque refert: vt arg. contra. j. de sol. l. fugitiuus. & C. de thesau. l. j. §. in alienis. lib. x. & s. de iure do. si mulier. ij. §. ex asse. & supra de adq. her. Paulus rñ. per procura. b que sunt arg. contra. & facit ad. §. hunc & sequentem. s. de do. inter vi. & vxor. l. iij. §. sed si debitorem. & de repu. l. ij. §. siue. & de vsur. l. iij. §. siue. & de vsur. l. iij. §. siue. & de vsur. l. iij. §. siue. & de vsur. l. iij. §. siue. & de vsur. l. iij. §. siue.

y Aliàs incipit, per procuratorem.

z Fl. alteri.

† Vide Eras. Chil. cent. r. prouer. 64.

* Flo. hoc.

a) Tu dicq iuria atrox dicitur ex magnitudi ne vulneris: vt no. Spec. tit. de aduo. §. 7. ver. si. Itè ex aspectu. no. idè Spec. in u. de proba. §. 3. ver. 4. & l. vulneris. de iniur. Itè respectu loci: vt occup. vel caput: vt. l. prætor. §. si dicatur. eo. ti. & not. plene per gl. & doc. in §. atrox. instit. de iniur.

b) Aliàs incipit, per procuratorem.

† Fl. alteri.

Mandato generali illicitum non con tinetur.

vel quo ad interdictum liberatur, non quo ad alia: quod in idem recidit. Item op. infra si familia fur. fec. di. l. quotiens. vbi si emendet manumissus vnus de familia: non liberatur dominus familiae nomine. sed dic vt dixi, quod ad interdictum quo interesse venit, hic loquitur. & eodem modo respon. ad aliam opi. supra de noxa. l. ij. §. is qui. Vel dic quod licet ibi tā dominus quā seruus manumissus teneatur, vnus tamen per alium exactū, imò etiā electū liberatur: vt. e. ti. de noxa. l. electio.

a Non enim excusatus. imò videtur excusari: vt infra de reg. iur. l. is dānum. in fi. j. respon. sed ibi erat nō atrox, & persona subiecta, quæ parere necesse habuit: ideo excusatur.

b Cū autē falsus. quod est etiam si mandatum habeat generale: vt modo dixi.

c Ratum habuero. Duo videntur necessaria. Primum, q̄ meo nomine gestum sit: aliās ratum habere non possum: & si habeam, non teneor: vt §. de preca. si seruus. Secundum, quod habeam ratum tāquam nomine meo factū: aliās secus: vt si audiens nomine meo factū, dixi, doleo quod nomine meo est factū: nec sic ratum habeo, sed aliās bene gaudeo. hoc enim gaudiū non comparatur mādato. multo minus ergo teneor quādo non meo nomine actum prādicto modo gaudeo.

d Mandato. facit. C. ad Macēdo. l. fi. & infra de fol. l. vero. in fi. Itē hoc in his maleficiis quæ per alium possunt explicari. secus ergo in adultério: vt arg. C. de cadu. tol. l. j. §. ne autem.

e Vi deiecit. domino ignorante vel inuito.

f Ipse deiecit. interpretatione legis: vt. §. e. l. proximi. §. Accursius.

g Nec grauari. vt suo nomine teneatur.

h Non grauabitur. nisi in seruis. aliās sine non.

i Ad eum. non dicas domino quæri: vt. §. de acqui. posses. quod seruus. & hoc esse potest, vt dices infra. §. si aduersus.

k Erit. aliās est non erit: tunc plana. aliās sine non: & tunc dic indemnitas erit, vt non teneatur prāstare damni æstimationē, vel rescire de suo, sed seruos oportebit eū prāstare pro noxa. Azo.

l In damno debet. aliās non debet, & c. & aliās sine non: & tunc dic pro damno scilicet alteri dato debet cōputare quod dat, vt quasi ipse dans habeat damnum.

m Hoc modo. l. delinquendo vt pro noxa detur. Item se occidendo: vt. §. de peculio. l. sed si dānum. §. si ipse seruus. & facit insti. de noxa. §. j. an autem pro hac vi seruus possit accusari? Respon. vt infra de accu. l. hos. §. omnibus.

n Interdicto. non autem aliās: vt in contrario. j. de verbo. signifi. l. detestatio. §. vnicus. nam hoc speciale.

o Seruorum. vt libertos, vel liberos homines, vel seruos alienos, quos pro nostris tenemus: & etiam liberos quos tenemus vt liberos, sed velut seruis vtimur. ad quod facit. §. de publica. l. j. §. familiae. & de ædil. edic. l. ediles. j. §. familie. & infra vi bonorum raptorum. l. ij. §. familie. & de verb. sign. pronuntiatio. §. familie.

p Restituat. ad hoc. §. quod me. cau. quod diximus. §. j. & supra re. amo. l. vna. & supra de condic. fur. l. Iul. & de pec. le. l. iij. §. ex furtiua. & infra. e. si vi me. & supra de dol. l. sed si ex dolo. §. j.

q Competit. aduersus patrē, vel dominum, in quārum ad eos peruenit: quia de familia sunt: vt supra proximi. dictum est secundum H.

& Azo. Vel dic in eos filios & mercenarios. & dic vtile. i. efficax. & facit infra eo. l. interdicto. ij.

r Si aduersus eū. cuius familia deiecit me: vt apparet ex sequētib. **f** Interdicto. litem contestando, quod solum possum: vt supra de lib. cau. l. ordinata. Accursius.

ab altero eorum litis æstimatione fuerit prāstata. Non enim excusatus est, qui iussu alicuius deiecit: non magis quā si iussu alicuius occidit. Cum autem falsus est procurator: cum ipso tantum procuratore interdicti debere Sabini sententia vera est. Sed & si quod alius deiecit, ratum habuero: sunt qui putent secundum Sabinum & Cassium (qui ratihibitionem mandato comparant) me videri deiecit, interdictoque isto teneri. & hoc verum est. Rectius enim dicitur, in maleficio ratihibitionem mādato comparari. Quod igitur additur, aut familia tua deiecit: merito scriptum est in eum casum in quem familia mea vi deiecit. Cæterum si iussit: ipse deiecit. Nec grauari debet dominus qui non iussit, si seruorum suorum factum prāstaret, etsi non iussu eius deiecerunt, nam non grauabitur hoc nomine: quippe cum aut peruenit ad eum aliquid, & restitueret. aut non peruenit, & ipsos seruos maleficij causa noxæ dedendo, indemnitas erit. Quod enim noxæ dedere compellitur, in damno debet reputare: cum seruus hoc [modo] possit domini conditionem deteriore facere. Familia autem appellatio seruos continet. Sed quæritur quem numerum seruorum contineat: vtrum

plurium, an verò & duum vel trium? Sed verius est in hoc interdicto, etiam si vnus seruus vi deiecerit, familiam videri deiecit. Familiae appellatione & eos quos loco seruorum habemus, contineri oportere, dicendum est.

Nolens defendere seruum aut familiam deiecientem, subit poenas huius interdicti de eo quod ad eum peruenit. hoc dicit.

Si quis tamen neget se seruum vel familiam defendere, cogendus est pati hoc interdictum: ad hoc scilicet, vt quod ad eum peruenit, restituat. Si filius familias vel mercenarius vi deiecerit: vtile interdictum competit. Si aduersus eum qui in libertatem ex seruitute, vel contra petitur, post inchoatum liberale iudicium vtar interdicto, & liber iudicatus fuerit, & apparuerit ignorante eo à seruis eius vi me deiecit: in possessionem restituar.

Quod seruus vel procurator vel colonus tenent: dominus videtur possidere. Et ideo his deiectis ipse deieci de possessione videtur, etiam si ignoret eos deiectos, per quos possidebat. Et si quis igitur alius per quem possidebam, deiectus fuerit: mihi competere interdictum, nemini dubium est.

Interdictum autem hoc nulli competit, nisi ei qui tunc cum deieceretur possidebat: nec alius

possidemus eos animo. si autē cū vellē apprehendere pos. vt quia heres sum alicuius, vel ex alia causa, me prohibes intrare: nō habet locum hoc interdictum. [VIM VI.] Si vis me deiecere de fundo per vim, possum me defendere similiter per vim: & si cum armis volebas me deiecere, cum armis me defendam. Secundo dicit quis dicatur vi possidere: & certe qui per vim expulit possessorem fundi de fundo, & ipse incepit possidere. Itē qui venit armatus ad fundum meū: vt si aliquis vellet eū inde deiecere, posset se defendere: & intrauit poss. fundi mei, cum ego eū non expectassem, sed præfugiebam: & iste videtur vi possidere. & hoc etiam dicitur. j. §. idē Labeo, & c. si autem fundi mei pos. defendo per vim: non dicor vi possidere. Postea dicit: qui deiecit me de fundo per vim: si ab alio deiciatur, habet hoc interdictum. Tandem dicit: qui deiecitur de loco quem possidebat: quidquid damni ob hoc habet, recuperat per hoc interdictum. pristina enim causa restituenda est ac si non esset deiectus. Vltimo dicit: deiectus sum de fundo, & amisi plures res quas ibi habebam, licet mihi restituatur fundus, habeo adhuc hoc interdictum ratione rerū quas amisi. si autem volo pro illis rebus agere ad exhibendum: possum. item vi bonorum raptorum. hoc dicit vsque ad. §. quod autem. Franciscus.

u Possidere. vt & C. communia de vsuca. l. j.

x Ignoret. vt & supra de acqui. poss. peregre. §. quibus. & facit. l. iij. §. quod seruus. & l. si de eo. §. j. eo. tit. de acqui. poss. & infra eo. l. fin. & supra ea. l. §. deicitur. in fi. sed qui dicunt istos in solidum naturaliter possidere per. l. supra communi diui. l. communi diuidūdo. §. neque quomodo hoc intelligunt: respon. possident, non tamen pro suo: & ideo in fructu diuersum.

y Possidebat. sic. j. de regu. iur. l. non videtur rem amittere. & no. quod per hoc apparet quod vsufructuarius retinet possessionem, licet

r Restituar. ex illa parte edicti, aut familiae, & c. & not. si restituitur possessio, ergo fuit amissa: vt. j. e. §. siue autē. sed domino nō quæsit: vt. §. de adquiren. poss. quod seruus. quod potest esse: vt. §. de vsucap. non solū. §. si dominus. Quod seruus.] CASVS.

Seruus meus vel procurator vel colonus possidebat agrum meū. ego videor possidere. vnde si ipse deieciatur, ego videor deiectus, & habeo hoc interdictum: quia hoc interdictum cōpetit ei qui rēpore deiectionis possidebat: siue possidebat animo & corpore, siue animo tantū. vnde cū de agris Ricardinae venissem nō animo desinēdi possidere, sed retinēdi pos. & aliq̄ ibi p̄ me nō dimisi: nūc reuertēs ad prādictos agros prohibes me intrare, vel in via phibuiisti me ire: & incepisti illos agros possidere, vi videor deiectus: licet animo possidebā, non corpore. nec obstat quod vulgo dicitur saltuū æstiuorū & hibernorū possessionē animo teneri, quasi in aliis agris secus sit. nam in illis dicitur causa exempli: idē tamen potest esse in omnibus aliis agris, ex quib⁹ agris nos domini recedētes habētes animū retinēdi pos.

† Iste tex. est not. ad hoc propositum quod vnus tantum dicitur cōstituerē familiam & hoc etiam voluit Bal. in l. fin. §. sin au tē. C. ad Tre bella. Bolo.

a] Ista glos. est singula. reputāda ad hoc propositum quod maleficiū meo nomine gestū potest ratificari per me si potest geri per alium. aliās autē nō. vt in adultério Bolog.

licet non sit in conspectu, solo animo: cum lex dicat dari ei unde vi interdictum: vt. j. e. l. iij. §. vnde vi. quidam tamen dicunt eum habere quandam ciuilem, per quam retinet illam naturalem: quod non videtur: cum dominus ciuilem habeat: & ea in solidum penes duos esse non possit: vt. s. de acquir. poss. l. iij. §. ex contrario. Idem dicimus in colono: vt licet non sit in fundo, tamen dominus per eum naturalem retinet. Item not. hic duo necessaria vt competat interdictum. Primum, quod vere corpore vel animo possideat deiectus tempore deiectionis: vt hic, & j. prox. Secundum, quod vere possessionem amittat: vt infra prox. §. in fi. & infra ea. l. §. non alij autē. Tertium autem non est necesse, scilicet quod possessio quaeratur violento: cum etiam de eo quod non peruenit, competat intra annum: vt supra. ea. l. in prin. & sic intelligitur. s. de vsuca. l. non solum. §. si dominus.

a Sine autem corpore. i. iniuste: vt in re donata uxori à viro.

b Animo. i. ciuiler & iuste: vt supra. e. l. §. de iicitur. & j. §. qui à me. vel dic corpore, vt quia insistat rei: animo, quando non insistit. ad quod facit quod sequitur, idcirco & c. & §. qd vulgo. & no. q. aliquis possidet ciuiler & naturaliter: vt qui est in re vel in conspectu: alius ciuiler: vt qui aliunde redit: & alius naturaliter tantum, vt fructuarius.

c Nemine. quia aliquo ibi relicto, per eum possidet, nec amitteret possessionem, nisi ille expelleretur, vt. j. eo. §. non alij autem.

d Prohibitus sit. an hic non admittens possideat vi? hic innuit quod sic: vt. s. de acquir. poss. l. clam. §. si. Sed contra. s. de vsucap. l. sequitur. §. idem si occupaueris. vbi dicitur quod clam tantum, non vi. Sol. vt ibi.

e Detinuerit. sic & C. vbi de possessione agi oportet. l. j.

f Possederit. qui eum detinuit, vel deiecit. & dic maxime. nam idem & si non adquisiuit possessionem, vt modo no. prox. §. vel ideo dicit vt appareat quod res vitiosa est facta. nam etiam sine hoc habet locum interdictum vnde vi: vt dixi. Vel refert se ad casum vbi sic detinuit: vbi est necesse vt possideatur. vel dic quarto ipse possederit. l. qui deiectus est. & secundum hoc possedit in praeteritum, & secundum alios intellectus tres primos possedit. l. postea.

g Possessionem. ei ob timorem accedere nolenti: vt & s. de acquir. poss. sed & si nolit. & l. si id quod. §. si. sed si te absente occupauit, & timore non rediisti, non tamen in itinere te detinuit: an habeat locum interdictum vnde vi? constat quod amittit: vt. d. l. sed & si nolit. & l. possideri. §. si quis nuntiet. & l. si id quod. §. si. H. negauit. & habet locum. l. cum quaerebatur. secundum eum qui dixit vacuam. & quae animo & ciuiler tenetur. Placen. dicebat idem scilicet, & addebat debere eum venire ad locum, vt si tunc ab ingressu repellatur, & extunc ei competat interdictum: vt ar. s. quod metus cau. l. metum. ibi, quod deici non expec. & c. sed haec additio non potest stare. nam cum non admittitur, non possidebat: ergo non datur ei interdictum: vt. s. prox. §. amiserat enim prius propter timorem: vt dixi. sed ipse respondebat quasi hodie cum non admittitur, videatur deiectus: vt & aliam quis retro fingitur vsus: vt. j. de iti. act. que pri. l. j. §. si quis propter. Azo. & Io. dixit dari vtile interdictum, ad exemplum eius quod dicitur de familia & mercenario qui alium expulerunt de praedio, & praedij poss. peruenit ad dominum ex delicto eorum. tenetur enim dominus vtili interdicto ratione peruentiois. multo ergo magis debet teneri iste qui deliquit, cum ad eum propter suspicionem meam ff. Nouum.

Possidere potest quis tripliciter.

peruenit possessio: vt. s. ea. l. §. si filius. & §. si quis tamen neget. Item pro eis quod dicitur dari ei qui deici non expectauit, sed vidit homines venire; & si illi veniebant, licet non fuerint ingressi: vt supra de vsuca. non solum. §. si dominus. & j. eo. §. idem Labeo. Item pro hoc. j. eo. l. iij. §. qui armati. Accur.

tem & incipere possidere **k** prohibeatur: non videri deiectum verius est. Deicitur enim qui amittit possessionem, **l** non qui non accipit. Vim vi **+** repellere licere Cassius scribit: idque ius natura **m** comparatur. Apparet **n** autem (inquit) ex eo arma armis repellere licere.

Vi possidere **o** cum definitum est, qui expulso vetere possessore adquisitam **p** per vim possessionem obtinet: aut **q** qui in hoc ipsum aptatus & praeparatus venit, **r** vt contra bonos mores, auxilio ne prohiberi possit ingrediens in possessionem facit. **s** Sed qui per vim possessionem suam retinuerit: Labeo ait non vi possidere.

Idem Labeo ait, cum qui metu turbæ perterritus fugerit: videri deiectum. **t** Sed Pomponius ait, vim sine corporali **u** vi locum non habere: Ego **x** etiam eum qui fugatus est, superuenientibus quibusdam: si illi vi occupauerunt **y** possessionem, videri vi deiectum. **z** Qui à me vi **a** possidebat: si ab alio deiciatur, habet interdictum. **b** Qui vi deiectus est, quidquid

f Facit. ne prohiberi possit. Tria ergo sunt: quia inuadit & tenet per vim, vt in primo casu. aut tantum tenet per vim, & in hoc paratus venit, auxilio scilicet tali, vt etiam si quis vellet eum deicere, posset se tueri. non autem inuasit per vim: quia dominus praefugerat. & hoc eodem casu Vlpia. dicit idem quod Labeo: vt. j. §. prox. Tertius est in eo qui tenet suam: & tunc licet, vt subiicit, sed qui & c. C. e. l. j. & j. l. iij. §. eum igitur. & s. eo. §. eum qui. ver. si. vim vi. Vel dic primo casu occupauit per vim, sed pacifice tenet. nec enim aliquem timet. Secundo inuasit & tenet per vim: & ad haec duo paratus venit. Tertium non mutuo. In quarto, scilicet in. §. item Labeo. idem dices quando tantum tenet per vim. nam praefugerat dominus. Alij dicunt primū loqui de eo qui inuasit possessionem quam alius inuaserat: vt & j. ea. l. §. qui à me.

t Vi videri deiectum. licet aliud tenderet, nec occupauit: vt benereprehendatur per Pomponium.

u Corporali vi. i. sine facto corporali, id est occupatione.

x Ego. aliās ergo: aliās ego.

y Occupauerunt. cum dominus praefugerit, exigitur occupatio. aliās non habet locum hoc interdictum, vt hic dicit, & s. quod metus cau. l. metum. ij. rñ. & j. l. iij. §. si quis autem. ver. si. proinde. Sed contra. s. de vsuca. non solum. §. si dominus. vbi non exigitur occupatio. Sol secundum B. exigitur occupatio vt habeat locum interdictum: vt hic, non quo ad amittendam possessionem: vt ibi. & pro eo. j. l. iij. §. proinde. Vel dic secundum mar. etiam quo ad interdictum non exigi occupationem, si modò illud tendebat: vt in contrario. secus si aliud: vt. d. §. proinde. hic autē subaudies, maxime si illi vi & c. vel etiam dicit ideo, quia secus si non occupassent, sed metu sibi dari fecissent: vt. j. l. si rerū. Vel tertio, vt denotet re vitiosā, & dicit. si illi & c. & in. l. cōtraria in fi. & de his no. j. l. iij. §. pinde. Acc.

z Vi deiectum. & vi possessum. sed sine occupatione non erit vi possessum: licet possit esse vi deiectus: vt modo dixi. quid ergo si dudum possessionem occupauerit?

a Qui à me vi. expulsua.

b Habet hoc interdictum. directū, secundum Io. vt & j. eo. l. colonus. & l. cū fundū. ar. C. de p̄scr. xxx. an. si quis eptionis. §. sed & si qs.

h Quod vulgo dicitur. vt s. de acquir. poss. l. iij. §. salrus. & l. peregre. §. si. & l. quamuis.

i Exempli causa. q. d. non est speciale in istis.

Sed quam retinet animo: Azo. naturalē: vel dic ciuilem: vt not. s. de acquir. poss. l. j. in prin.

k Possidere. veluti heres forte.

l Possessionem. quam ante habebat. ad quod est. §. interdictū autē. s. ea. l. & quod ibi not. & j. de regu. iur. non videtur rem. Accur.

m Natura. id est iure naturali: vt. s. de iustit. & iur. l. vt vim. & ad idem. s. ad. l. Aquil. scientiam. §. qui cum aliter. & s. quod met. cau. sed & partus.

n Apparet. quia armata vis aliter non potest repellere, nisi cum armis. ad quod est. j. eo. l. iij. §. cum igitur. & C. e. vnde vi. l. recte. quae est. l. j.

o Vi possidere. subaudi etiam.

p Adquisita. ab expulso, non expulso: vt. j. eo. l. cum à te.

q Aut. aliās vt: & aliās aut. Accur.

r Venit. vt per vim possessionem teneat.

† Not quod vnicuique est licitum vim atque iniuriā propulsare. Adde text. optimum quod etiam glo. hic allegat in. l. scientiam. §. qui cum aliter. j. ad. l. Aquil. adde ad istud videtur Angelus in. l. j. ad l. Cor. de scientiam. §. cum aliter. j. ad. l. Aquil. explicat M. Cic in orat. pro Milone & Draco apud Demosthenam contra Anstogitō.

& .s. quod me. cau. si cum exceptione. §. Pedius. Item quid si à me ipso deiciatur ex interuallo? Rñ. videtur habere contra me, cum tantum incōtinenti mihi liceat: vt. j. eo. qui in pos. nō ob. exceptio. per. l. j. de excep. do. l. dolo. quia illud in petitoriis. sic ergo videtur me teneri, & postea agere. e contra videtur casus legis, vt non teneat: vt supra quod me. cau. sed & partus. §. qri. sed illud quo ad ac. qd me. cau. in qua damnū exigitur: vt eo. titu. l. sed & partus. §. fi. In cōstiti. si quis in tātā. C. vnde vi. minus dubij est. Sed cur furi non datur actio furti: vt. j. de fur. itaque: Rñ. forte ne inuitetur homines ad furandum: ad quod facilius inuitarentur, quàm ad inuadendū. arg. s. de pac. do. cōuenire. quod nō placet: vt. s. de pact. l. si vnus. §. pacta quæ. sed dic. ideo, quia & si reciperet, alij redderet id ipsum. quod in fure nō cōtingeret. vel ideo aliud, quia hic non potuit à vi custodiri: sed fur à furto sic: vt. j. de act. emp. si ea res.

a *Pristina enim causa.* id est utilitas.

b *Habiturum.* Quid ergo si vsucapiebat: & pauci dies supererāt ad complēdum? arg. quod veniat: vt. j. §. non solū. & argu. s. de fun. dota. si fundum. Sed argu. contra. j. de furt. l. si is. cui. §. fi.

c *Experiri.* Sed nunquid hoc verum est etiam si ad violentū non perueniret? argu. quod sic. s. ea. l. in prin.

Quod autem ait prator.]

e a s v s. Nunc exponit Vlpia. quædam verba edicti: hæc. s. quæque ibi habuit. & dicit quod omnes res comprehendit, siue erant deiectæ, siue ei commodatæ vel depositæ vel obligatæ. postea exponit verbum tūc, positum in edicto, id est dicere, vt res quas habuit in fundo tunc cum fuit deiectus, veniant in hoc interdicto: siue tūc amisit eas, siue postea: vt quia oues ibi remaserunt & perierūt, vel ferui remanserūt & perierūt. nā deiciens nomine omnium tenebitur. hinc est quod & si domus de qua deiectus quis est, combusta sit postea, tenetur deiciens emendare, etiā cū semper fuerit in mora. Postea exponit verbum ibi, positum in edicto: & est dicere, qd res quas habebat. s. in tota illa possessione de qua est deiectus, veniat in hoc interdicto. Postea exponit verbū, intra annū. positū in edicto. nam ille annus utilis est: & ex die deiectionis utilitas quā habuisset deiectus si deiectio nō esset facta, venit in hoc interdicto: quia tenetur deiciens quo ad æstima. etiā si desit possidere. Postea queritur an hoc interdictū detur liberto contra patronū: itē filio cōtra patrē, si ab eis sint deiecti. Et dices quod non, sed in factū datur: & hoc si vis fuit sine armis. si autem cū armis: tūc dabitur bene hoc interdictum & liberto & filio cōtra patronum & patrē. Item hoc interdictū datur heredi & ceteris successoribus. Item datur ei qui desit possidere per deiectionem. Pone enim qd deiecasti me: nō autē meā familiā. cū adhuc possideam, nō habeo hoc interdictum. Quid autē si me expulisti & partem familiæ meæ, partē in fundo ligasti: vel si totā familiā meam ligasti? bene habeo hoc interdictum, cū desierim possidere. Sed quid si me inuenisti in fundo meo, & me ibi ligasti, & tenebas me ita ligatum? habeo hoc interdictū, cū deiectus videar. Postea dicit, non solum deiciens tenetur hoc interdicto. sed & heres eius tenetur act. in

damni senserit ob hoc quod deiectus est, recuperare debet. Pristina enim causa **a** restitui debet, quam habiturus **b** erat si non fuisset deiectus.

Non liberatur violentus deictor restituto fundo: nisi & restituantur alia ablata de ipso fundo. Er potest agi ad exhibendum pro rebus mobilibus, si vult ipse deictus, vel is ad quem res pertinent. Bartolus.

Si fundus à quo vi expulsus sim, mihi restitutus esset: ceteræ verò res quæ vi ablatae sunt, non restituantur: hic dicendum est interdictum nihilo minus tenere: quia verum est, vi esse deiectum. Planè si quis velit de possessione quidem rei soli per hoc interdictum experiri, **c de rebus verò mobilibus ad exhibendum actione: potest hoc suo arbitrio habere. & ita Iulianus scribit. Idem scribit & si quis vi bonorum raptorum de huiusmodi rebus velit experiri.**

Exponit iurisconsult. quædam verba edicti, & est rex. satis facilis (quia plura scribere, esset inutiliter membranas occupare) vsque ibi, interdictum hoc.

Quod autem ait prator, Quæque ibi habuit, sic accipimus, vt omnes res contineantur, non solum quæ propriæ ipsius fuerunt, verum etiam si quæ apud eum depositæ, vel ei commodatæ, **d vel**

A factū ad id quod ad eū peruenit ex vi defuncti: siue illa vis facta fuit cū armis, siue sine armis: & perpetuo datur cōtra heredē, cū detur in id quod ad eū peruenerit: Quid autē cōtineatur nomine armorū, specificat: scilicet fustes, lapides, & similia. Et dicitur vis armata, siue hæc arma habuerunt à principio, siue postea cō-

pigneratæ: quarumque vsū vel vsū fructum vel custodiam habuit, vel si quæ ei collocatæ sunt. Cum enim dicat prator, *habuit*: omnia hæc habendi verbo **c** continetur. Rectissime autem prator addidit: *tunc ibi habuit. Tunc* sic accipimus, cum deiceretur. Et ideo & si quid postea desit illic esse: dicendum erit in interdictū venire. sic fit vt etiam si homines vel pecora demortua sint post deiectionem, interdicto locus sit. Deniq; scribit Iulianus, eum qui vi deiecit ex eo prædio in quo homines fuerant, propius esse, vt etiam sine culpa eius mortuis hominibus, æstimationem eorum per interdictū restituere debeat: sicuti fur hominis etiam mortuo eo tenetur. **f** Huic consequens esse ait, vt villæ quoque & ædium incendio cōsumptarum pretium restituere cogatur. Vbi enim **g** quis, inquit, deiecit, per eum stetit videtur **b** quo minus restitueret. idcirco constare ait, eum qui vi deiecit, quicq; vi sine dolo malo desierit possidere, interdicto teneri. *Ibi* autem ait prator: vt ne quis & quæ illic non habuit, complectatur. Sanè quod ait prator, *ibi*: quomodo accipimus? vtrum in eo loco vnde quis vi deiectus est, an verò in omni possessione? Et melius dicitur, non ad angulum referendum vel locum **i** in quo fuerit, verum etiam ad omnē partem possessionis, qua **k** quis caruit cum deicitur. Annus

uenerat culpa, post quam quis de casu tenetur: vt. s. commo. l. in rebus. Alij, quod per pactum se astrinxerit ad casum, argu. s. de positi. l. j. §. sæpe. quibus casibus cū teneatur, interest eius, & ideo agit. aliàs cum non teneretur, nec ageret: vt. j. de fur. l. eum qui. §. is apud quem. & §. præterea. & §. non solum. Tu dic etiam agi si non interfit ex prædictis causis: & aliud in furto: & hoc odio inuadentis, aduersus quem non potest præuideri: vt. d. l. ad eos. s. commo. & s. loca. sed de damno. & de actio. empt. si ea res. In quo ergo damnabitur violentus si non restituat res tales? Respon. in rerum æstimationem, quasi tātum interfit, cum ad eas personaliter sit astrictus. Sed arg. contra. j. e. l. interdicto. sed certe vltra rei æstimationem interesse potest magis, non autem minus: vt ibi exponitur litera.

e *Verbo.* in latissima significatione. Azo.

f *Tenetur.* vt & s. de condi. fur. l. fin. & Co. de fur. l. subtracto. & C. de condi. fur. ante. & quod met. cau. l. j.

g *Vbi enim.* vbi. i. postquam vel statim. & subaudi, eum.

h *Stetit videtur.* i. semper est in mora: vt. j. e. l. pe. & de ver. obl. le. nemo. §. fi. Non ergo distinguitur: erant periturae penes actorem vel non. o Martine. sed pro te est. s. quod me. cau. si cū exceptione. §. quod si homo. verbi. sed & si non. ibi, sicuti in interdicto & c. sed expone vt ibi. Item p te. s. de peti. here. l. si à domino. §. si prædo. Sed rñ. vt ibi. pro nobis autem sunt prædictæ concor.

i *vel locum.* in quo morantur. ad quod est. j. de verbo. sign. l. locus. Accur.

k *Qua.* scilicet possessione.

perunt habere. Itē si cū armis venerunt ad deiciendum, licet armis nō fuerūt vsi in deiectione: armata tamen vis dicitur. sufficit enim deterror armorum, aliàs terror. Sed pone quod aliquis existens in fundo suo, vidēs armatos, credens eos ad eū venire, fugit de fundo: armati aliō iuerunt? non videtur vi deiectus. idem si audiuit armatos venire: siue erat verū, siue nō, & fugit propter hoc de fundo: illi tamen non intrauerūt: non videtur vi deiectus. Tandem dicit: cum irem ad Ricardinā, & vellem in agros meos intrare: prohibitus fui à quibusdam armatis. videor deiectus armis. Tandem dicit: qui cum armis vult me deicere, possū ei armis resistere: & si iam me deiecit, possū eū expellere absq; pœna: & hoc incōtinenti, non ex interuallo. & dicit hæc §. cum. l. seq. & prin. sequentis vsque ad. §. cū procurator. Franciscus Accursius.

d *Commodata.* Sed quomodo in deposito, cum non teneatur nisi dolū commiserit: & in commodato, cum & ibi custodia aduersus vim parum proficiat: vt supra commodati. l. ad eos? Respon. secundū quosdam culpam commisit, quia potuit defendere: nec fecit. Alij, qd præ-

Locatæ.

a *Interdictio*, aliàs edicto: aliàs interdictio. & facit infra de diuer. & temp. præscrip. l. j. Accursius.

b *Fructuum*, etiam percipiendorum: vt. C. eo. si de possessione.

c *Interdictis*. vt & supra de interdic. l. in interdictis. & infra de precario. l. quæsitum. §. ex hoc. est ergo hoc speciale in interdictio quod vi aut clam: vt infra quod vi aut clam. l. semper. §. in hoc interdictio. & supra de vsu. l. videamus. ij. §. in Fauiana.

d *Non solum autem fructuum*. vt & supra. §. proxi.

• Flo. corū.

e *Si vi*, aliàs, se vi deiectum non esse. aliàs si vi deiectus nõ esset. & fa. C. eo. l. si quando.

f *Non possidet*. deiecit tamen. Azo.

g *Cogetur*. scilicet æstimationem: vt & infra. eo. l. si vi me.

h *Hic competere*. filiis vel libertis. Accursius.

i *Hic*. id est isto casu. Accursius.

k *Competit*. Non aliàs. & secundum hanc distinctionem accipe vt supra de obseq. l. ij. & l. licet. quibus indistincte denegari dicitur interdictum. & facit supra de dolo. l. non debet. & de in ius vocan. l. sed si hac lege. §. pen. Accursius.

l *Et cæteris*. de iure prætorio. Accursius.

m *Competit*. vt instituit. de perpe. & tempo. act. §. non autem. verfic. sed heredibus. econtra in heredem non datur, nisi peruenit: vt infra. §. fina.

n *Possidet*. vt infra titu. j. l. j. §. consequenter. Accursius.

o *Præbet*. aliàs præbet: & aliàs probat.

p *Retineo*. hoc est planum in ea possessione quam eorū scilicet corpore & animo possideo: vt peculiariter. si autē meo animo, & eorum corpore: & sic ciuilem per me, naturalem retineam per eos: & tūc idem. Nam cum

retineam ^a naturalem per colonos, & similiter etiam ciuilem, nõ videor amississe: quia ex mixta naturali, vtpote digniori. domino ergo expulso, neutra perditur: vt hic. sed colono expulso, tunc vtraque perditur: quasi ciuilis concomitetur naturalem amissam: vel quia in coloni persona repræsentatur dominus: vt supra de adquiren. posses. l. peregre. §. quibus. & l. quod seruus. Sed licet domino solo deiecto non perdat dominus: secus tamen si sua voluntate spontanea alij tradat: licet colonus non eius, sed meo nomine velit retinere. Item & ideo retineo ego deiectus per colonum: quia si perdo per eum deiectum, multo magis retineo per eum nõ deiectum: vt arg. C. de vsufu. l. antepenul. Item facit. j. de verbo. oblig. l. si ita stipulatus fuero per te.

q *Imperauit*. pro suo commodo, vel etiam vt exirent.

r *Possidere*. scilicet te intelligendum est, & sic interdictum datur. Sed opponitur: quia hoc eodem casu videtur dari quod metus causa: vt supra quod me. cau. l. metum. iij. §. idem ait & si forte. ergo hoc cessat: vt infra eodem. l. si metu. ^b Sed hic priuatur possessor possessione: & recedit deiciens: sed in. l. meff. Nouum.

tum, non, sed tantum vt patiatur ædificare. Item oppo. quia videtur vis turbatiua, & sic vti posside. dari. ergo non hoc: vt infra eo. vim facit. Sed respon. vt modo dixi: quia hæc etsi non expulsiua, tamen priuatiua est vis. eo enim quod ligat possidentem: videtur eum priuare possessione: ad quod est infra de libe. ho.

exhi. l. ij. at in turbatiua non eum deicio: sed tantum turbo, non permittendo eum arare & colere: vt dicta. l. vim facit. Accur.

f *In parte*. seruorū. No. quod dixi. §. de vsur. l. qui scit. in princ.

r *Si aliquo possidente*. libero scilicet homine.

u *Esset*. id est quid iuris sit.

x *Vinctus est*. quia non distat à seruo, & c. qui vinctus detinetur: vt infra de libe. ho. exhi. l. ij. & oppo. & respon. vt modo dixi. Item quid si imperaui colono tuo vt pro me possideat: & facit timore: videtur te vi deici: vt hic dicitur.

y *In factum*. quæ in locum interdicti datur. vt institu. de interdi. §. fin. & nihilo minus hic datur interdictum. arg. infra eo. l. idem. §. hoc interdictum.

z *Peruenit*. & perpetuo: vt & infra. l. idem est. §. j. & supra quod metus cau. l. quod autem. & l. seq. & de dolo. l. in heredem. & l. sequen. & C. de delict. defunct. l. j. & C. eo. vi pullos. l. j. & infra de regu. iur. l. sicuti. Nā turpia, & c. vt supra de calum. l. heredem. iij. Accursius.

Dem.] **CASVS** in hac. l. vsq; ad. §. cum procurator. continuatur. l. præced. [**CVM PROCURATOR.**] Si procurator meus deiecit aliquem de fundi possessione cum armis me iubente, vel ratum habente, teneor: quia ego videor deiecis. idē in familia. Item tenetur cuius instigatu familia mea deiecit aliquē. Itē

hi qui remanserunt in fundo, cæperint à deiciente possideri. hoc dicit. cum. §. seq.

Non alij autem, quàm ei qui possidet, ^a interdictum vnde vi competere, argumentum præbet ^o quod apud Viuium relatum est: si quis me vi deiecerit, meos non deiecerit, non posse me hoc interdictio experiri: quia per eos retineo ^p possessionem, qui deiecti non sunt.

Idem Viuius refert: seruos quosdam vi depulit, alios retinuit, & vinxit, aut etiam eis imperauit. ^q vi te deiectum intellegi. desisse enim possidere, ^r cum serui ab alio possideantur. Et quod in parte ^f seruorum dictum est, idem in omnibus dici ait: si fortè nemo depulsus esset, sed possideri ab eo cæpissent, qui ingressus in possessionem esset.

Quid dicturi essemus, tractat, si aliquo possidente ^f ego quoque ingressus sum in possessionem, & nõ deiciam possessorem, sed vinctum opus facere cogam: quatenus res (inquit) esset? ^u Ego verius puto, cum quoque deiectum videri, qui illi vinctus est. ^x

Hoc interdictum inquatum est rei persecutorium, datur etiam in heredes in id quod ad eos peruenit, & datur perpetuo.

Ex causa huius interdicti in heredem, & bonorum possessorem, cæterisq; successores in factum ^y actio competit in id quod ad eos peruenit, ^z

II. PAVLVS libro sexagesimo quinto ad Edictum.

Dolove malo eorum factum est quo minus perueniret.

III. VLPIANVS libro sexagesimo nono ad Edictum.

D

hoc interdictum datur post annum in id quod peruenit ad deicientem. [**VNDE VI.**] Si prohibetur fructuarius vti frui fundo in quo habebat vsufructum, habet hoc interdictum. Prohiberi autem dicitur fructuarius, siue existens in fundo in quo habebat vsufructum, deiciatur: siue cum exisset sponte de fundo, nunc volēs redire, non fuit admissus, sed ab initio velit incipere vti frui, & fuerit prohibitus: non habet locum hoc interdictum: sed rei vindi. agat, quod expone vt in glo. & prædicta habent locum in vsufructuario domus, siue fundi: in fructuario vero rei mobilis secus est. nisi res prædictæ mobiles solo cedant: vt sunt tigna quæ sunt in domo. & quæ dixi in fructuario: & ex quacunque causa sit constitutus vsus vel vsusfru. id est siue inter viuos, siue in testamento: idem est. Et vt breuiter dicam: qualitercunque fructuarius possidens deiectus sit: habet hoc interdictum, & durat ei etiam si postea capite sit minutus, & sic amisit vsufru. & hoc casu dabitur pro præterito damno, non vt pro futuro tempore constitutur vsufruct. & dabitur etiam heredibus, & in heredes deicientes datur in factum in id quod ad eos peruenit. Franc.

a] Sing. est ista glo. ad hoc quod vbi dominus dei citur de possessione: tamē adhuc eam retinet per colonū suum ibi existētē, secus autē si spontanea voluntate possessionem traderet alteri: quia tunc eā perdidit omnino: nec eā retinet per colonum existētem in eo fundo. Bol. b] Jaiās, si reum.

a Actio datur. Videbatur quod quando cum armis facta est, non deberet dari in heredes, etiam de eo quod ad heredes peruenit: quia acrius punitur criminaliter deiiciens, quam cum vis facta est sine armis: sed tamen contra est, quia datur. vel dic e contra videbatur dari etiam si non peruenit, propter immanitatem criminis, sed tamen non datur nisi in id quod peruenit, vt subiicit: sufficit enim &c.

b Perpetuo. ad quod faciunt conxor. positæ supra. l. j. §. fin.

c Romphæa. i. lanceæ, quæ habet rostrum vel ramponē ad homines capiendos. Alij habent rambolas. & facit. j. de verb. signifi. l. armorum & institut. de interdi. §. sed ex constit. versi. qui autem. Idem in telo: vt j. de fur. si pignore. §. ij. **d** Tenuit. ne cū eo percuteret. H. vel dic vnus vel alter, quasi non omnes.

e Concertatione. aliàs cōcertatione, & aliàs deiectione, & aliàs certamine.

f Vt fustes. ex eo q̄ nō inspecto principi. sed sine dicitur hic vis: sume ar. q̄ si alio tendentes cum viderent me fugisse, mutato proposito ingrediuntur: q̄ videar vi deiectus, inspecto sine.

g Sed deiecerunt. i. sine armis: quia forte armatis visis fugerunt: aut cū venissent armati, eis depositis deiecerunt possidentes. Accursus.

h Armorum. Arg. ad quæstionem qua quæritur an oporteat aliquem expectare primo se percuti: scilicet quod non: vt not. C. vnde vi. l. j. in glo. si. versi. item nunquid. & fa. ad. §. in quantum dicitur hic, etsi non armis vsi sunt supra de cal. l. & generaliter. ij. respon. ibi, siue fecerit, siue non. cum glo. in verbo, siue nō. & quod quisque iur. l. iij. j. respon. & C. de fur. l. si quis. & supra de postu. l. j. §. bestias. ibi, siue depugnauerit, siue non. & ibi glo. in verbo, siue non. & facit supra ad. l. Aquil. sed & si quemcunque. & C. de fca. l. ij. & iij.

i Vi deiectus. imò videtur vi deiectus: vt supra de vsuca. l. non solum. §. si dominus. Solum non videtur vi deiectus vt habeat interdictum, vt hic, sed quo ad hoc vt amittat possessionem sic, vt ibi secundum Azo. Alij q̄ hic aliò ibant, ibi illuc. quod non placet: quia quo ad amittendam possessionem non refert ibant illuc, vel non: vel etiam in nullo loco. nam semper amittitur: vt ibi.

k Cum armatis. aliò tendentes secundum Io. & Azo. & sic loquitur eo casu quo superius proxi. respō. & hoc etiā casu loquitur. §. quod me. cau. l. metū. ij. respō. & quod subiicit, siue verū, &c. l. eos esse paratos ad eundem aliò, siue non. & quod subiicit non esse vi deiectum: supple, nec alio modo quo ad interdictum, vt &c. sed quo ad perdendam possessionem sic: vt. §. de vsuca. non solum. §. si dominus. quæ est huic respon. contraria, in eo quod subiicit nō videri deiectum vi. Alij dicunt illuc tendentes: non aliò. & quod subiicit, siue verum, &c. eos esse armatos vel non, vere tamen veniebant, & illuc, secundum eos. Item quod subiicit non esse armis deiectum, sed sine armis videtur deiectus: & ita habebit interdictum pro vi simplici, non pro vi facta cum armis, secundum eos. Ad idem tamen vtraque datur cum ciuilitate agitur: vt ar. §. proxi. §. qui armati. & ideo hæc opinio non placet.

l Decefferit. si aliò tendebat: vt dixi: & tamen metu discessi. ergo amisi pos. meo animo. vnde licet mutato proposito apprehendant eam, non tenentur, quia tunc non possidebat: vt. §. eo. l. j. §. interdictū. Respon. datur vtile, arg. §. eo. l. j. §. familiae. Vel dic quod recessit non animo deferendi poss. sed forte sub illa conditione, si illi intrarent. arg. §. de acquir. pos. l. si me in vacuam. secundum Azo. Item op. alia ratione q̄ non videtur cōpetere interdictum etiam

si fuerit occupata. nā nomine naturalis non, quia erat vacans. nomine ciuilibus nō, quia nō alius, sed sua opinio & forte vana priuauit eū: vt ar. j. de fur. l. si quis in seruitute. in fi. cuius vani timoris nulla est æstimatio: vt. §. de re iudi. l. si quis ab alio. in prin. Respō. non sola opinio, sed aduersarius propter quem opinio procedit, eum priuauit: vt arg. C. de rap. vir. l. vnica. & hic animus amittendi præuenit inuasionē. E-

Si quis autem visis armatis, qui alibi tendebant, metu hoc deterritus profugerit, non videtur deiectus: quia non hoc animo fuerunt qui armati erant, sed aliò tendebant. Proinde & si cum armatos audisset venire, metu decefferit de possessione: siue verum, siue falsum audisset, dicendum est, non esse eum armis deiectum: nisi possessio ab his fuerit occupata. Si autem cum dominus veniret in possessionem, armati eum prohibuerunt, qui inuaserant possessionem: videri cum armis deiectum.

Vim vi repellere licet incontinenti, non autem ex interuallo. Bartolus.

Eum igitur qui cum armis venit, possumus armis repellere: sed hoc confestim, non ex interuallo: dummodo sciamus, non solum resistere permiffum, ne deiiciatur: sed & si deiectus quis fuerit, eundem deiicere, non ex interuallo, sed ex continenti.

Imputatur domino, si procurator deiecit aliquem: scilicet si dominus mādauit, vel ratum habuit

tionem amisi, quia fugi: vt. d. §. si dominus. tamē nec edictū quod me. cau. nec vnde vi, locum habet: vt. §. quod me. cau. l. metū. ij. respon. & §. §. proinde. si vero veniebant, sed aliò tendebat, nec sunt ingressi, tunc idem: & §. proxi. §. si quis autem. Si vero aliò tendebant, sed tamē dum fugi sunt ingressi: locum habet vnde vi, quasi vi deiectus, & quasi ex postfacto ad id venisse videatur: vt. §. §. armis deiectū. & §. proinde. vbi & de hoc no. si vero ad hoc veniebant: tunc etiam si non sunt ingressi, locum habet interdictū vnde vi, vt supra de vsuca. non solum. §. si dominus. & l. sequitur. §. si tu me. & innuit supra proxi. §. si quis autem. licet dominus Bul. in casu proximo superiori dicebat quod non, sed vi deiectum videri quo ad perdendam poss. vnde intelligebatur in. d. §. si dominus. nisi sequeretur ingressus. & pro eo supra eo. l. j. §. idem Labeo. & supra proxi. §. proinde. sed eas expone vt in qualibet nota. si vero sunt ingressi poss. tunc sine dubio secundum omnes vnde vi interdictum locū habet: vt supra. l. j. §. idem Labeo. & supra. §. proinde. in fi. Si vero non fugi. sed aliàs me absente sunt ingressi, nec reuertentem admiserunt: vnde vi locum habet: vt hic, & supra eo. l. j. §. interdictum. & supra de acquir. pos. l. clam. §. fin. Si vero me reuertentem non fugauerint in prædicto proximo casu, sed metu discessi, & accedere nolui: quasi metu videor eis possess. cessisse: & edictum quod metus causa, non vnde vi, locū habet: vt. §. quod me. cau. l. metum. ij. respon. & §. §. sed & si per vim. fecus si non redij, credens me non admittendum, vel deiiciendum, quia habeo interdictum: vt supra eo. l. j. §. interdictum.

Eum igitur, quia is qui armis deiecit, iniuste facit, & ideo tenetur: igitur, &c. & no. arma armis repelli: vt & supra e. l. j. §. vim vi. etsi cum moderamine. quod no. C. e. l. j.

Resistere. vt & supra eo. l. j. §. vim vi. & §. vi possidere. in fin.

Continenti. i. antequam ad alia extranea diuertat negotia: vt. j. de verb. oblig. continuus. j. respō. & de duobus re. l. duos. §. fin. & j. de adul. l. quod ait. §. quod ait. & §. de testa. heredes. §. fin. Sed quid si in villis deiectus venit ad ciuitatem pro amicis, & in hoc biduo vel triduo laborat, an interim possideat? Quidam non, etiam ciuilitate, sed veniens recuperat. arg. j. eo. l. qui possessionē. Sed potest dici quod possideat ciuilitate, & spem habebit recuperandi

* Flo. quod est.

† Not istum text. quod ar morum appellatione comprehenditur fustes, lapides, & omne id q̄ nocere potest: q̄ sing. intelligo hic esse verū improprie sed non proprie glo. est singulariter notanda in Cl. r de sta. mo. super verbo arma. quam singulariter dicit not. Ang. in. §. ex maleficiis. instit. de act. in. 6. col. idē Ange in §. re cuperande. instit. de interdi. Adde tu limitando hūc textum, nisi in statu de armis: quia fustes, lapides & similia nō comprehenduntur. gl est de hoc sing. in Clemen. t. §. nos eorum. in ver arma. extra de sta. mo. de quo per Are. in suo tracta malefici. in gl. in ver. armatus. & per Lud Pot. in l. i. §. occisorū. §. ad Sila.

* aliò.

† Iste text. est singularissimus ad hoc quod defensio rerum & personæ est permiffa cui conxor. glo. in §. quod vero. instit. de iure natu. gen. & ciuili quod dictū est adeo verum, vt qui potest se defendere, & non facit: nō defendens pecat. c. non in ferenda. 23. qu. 3. & c. fi. & c. quantæ. cum glo. & doct. extra de sent. excom. & c. 3. q. 1. c. nulli. & c. & si non potest aliter defendat se clamore: vt in. 2. §. hoc autem. ad Sila. & glo. in alleg. c. quantæ. Bolog. * Intra duas horas, vt in libro 60. Ba. m. dicitur.

perandi naturalem. Nec ob. l. illa qui poss. quia reuertitur in pri-
stinam causam quo ad naturalem: vel quatenus de facto est extra. **A**
ciuilis autem non amittitur: sed perseverat eadem. Item non ob.
quod biduo vel plus ibi moratur in talibus: quia sic est opus in ta-
libus. nam & propter aduocatum datur dilatio: ^a vt supra ex qui-

a] Tu limita hoc dictum nisi esset aduocatus diu moraturus: quia tunc non daretur dilatio: imò que rat pars a iu aduocatum. ita not. Bart. in l. ait prator. §. fin. per illum text. s. ex quib. cau. ma. & in l. fi. in fi. de vac. rone. & melius in l. sed si vnus. §. quod autē. de inur. & Feli. c. i. in princ. extra vt lite nō cō testa. de quo not in apo. st. ad lac. Rebuffi in l. vnica nu. 2. in verfi. cau. sam. Cod. de sent. aduer. fiseum latis. retrac. li. 10. & in l. omnes iudices. in princ. vbi etiā notat i. apost. i. ver. Andreas de Barul. C. de dila. eo. ti. & i. Apost. l. ad Lafran. in c. quoniam con tra fallam. §. dilacione. extra de p. ba.

quod procurator fecit. Idem dicendum est in familia domini. Bartolus.

Cum procurator armatus ve-
nit, ^a & ipse dominus armis de-
iecisse videtur: siue mandauit: siue
(vt Iulianus ait) ratum habuit.
Hoc & in familia dicendum est.
Nam cum familia sine me ^b ar-
mata venit: ^c ego non videor ve-
nisse, sed familia: nisi iussi, vel ra-
tum habui. ^d Hoc interdictum
etiam aduersus eum proponitur,
qui dolo malo ^e fecit quod quis ar-
mis deiiceretur. Et post annum ^f
reddetur in id quod peruenit ad
eum qui prohibuit.

Hic incipit exponere quando interdictum istud detur fructuario. supra vero dixit quādo pro rei proprietate.

Vnde vi interdictum necessarium ^g fuisse fructuario ^h appa-
ret, si prohibeatur vti frui vsufructu fundi.

Hoc interdictum competit contra eum qui prohibet frui fructuario qui iam vti frui inceperat, non cōtra eū qui ab initio prohibuit ne frueretur. Et pertinet hoc interdictum ad res immobiles, nō ad res mobiles: & competit etiam vsuario, sicut vsufructuario. h. d. v. que ibi, qui vsufructus.

Vti frui autem prohibuisse is vi-
detur, qui vi deiecit vtem &
fruentem: aut non admisit, ⁱ cum
ex fundo exisset non vsufructus
deferendi causa. Cæterum si quis
ab initio volentem incipere vti
frui, prohibuit: hoc interdictū lo-
cum non habet. ^k Quid ergo est?
Debet fructuarius vsufructum
vindicare. ^l Pertinet autem hoc
interdictū ad eum qui fundo vti
frui prohibitus est. Pertinebit etiā
ad eum qui ædificiis uti frui pro-
hibetur. Consequenter autem di-
cemus, ad res mobiles ^m hoc in-

l Vindicare. Sed quomodo vindicat, si nūquam possedit? Respon-
dit fuit relictus in vltima voluntate: vt supra quemadmo. ser. amit. si
partem. §. si. vel etiam inter viuos: sed cepit aliquando possidere,
& postea desit. si autem non fuisset inductus in possessionē, tunc
agitur ex stipu. vel ex contractu ex quo constitutus est.

terdictum non pertinere, si quis
vti frui prohibitus est re mobili:
nisi si rei soli accedebāt res mobi-
les. Si igitur ibi fuerunt, ⁿ dicen-
dum est etiam ad eas referri hoc
interdictum debere. Item si non
vsufructus, sed vsus sit relictus: cō-
petit hoc interdictum. Ex quacū-
que enim causa ^o constitutus est
vsufructus vel vsus, hoc interdi-
ctum locum habebit.

Capite minuto vel mortuo fructuario qui prohibitus est vti frui, competit hoc interdictum heredibus fructuarij, & cōtra heredes prohibētis actio in factū ad damnum præteritum refarciendum, non ad constituendum vsufructum: quia extinctus est morte vel capitis deminutione fructuarij. h. d. ll. seq. propter suam breuitatem non summantur.

Qui vsufructus nomine quali-
terqualiter ^p fuit quasi in posses-
sione: vtetur hoc interdicto. Sed si
quis posteaquam prohibitus est,
capite minutus sit, ^q vel mortuus:
rectē dicitur heredibus & succes-
soribus competere hoc interdi-
ctum: non vt in futurum consti-
tuatur ^r vsufructus: sed vt præter-
ita causa & damnum præteri-
tum ^s farciatur. Heres quoque si-
mili modo debebit in factum a-
ctionem suscipere in id quod ad
se peruenit. ^t

III. IDEM libro decimo.
ad Edictum.

S I vi me deiecerit quis nomine
municipum, ^u in municipes
mihi interdictum reddendum
Pomponius scribit, si quid ad eos
peruenit. ^x

V. IDEM libro vndecimo
ad Edictum.

S I rerum ^v tibi possessionē tra-
didero, dicit Pomponius vnde
vi interdictum cessare: quoniam
non est vi deiectus, qui cōpulsus
est in possessionem inducere. ^z

lam deiectionem: & tunc tenentur in solidum: vt. §. eo. l. j. §. quo-
tiens. aut non: & tunc non: ideo tenentur interdicto: vt. §. eo. l. cum
à te. sed dic vtili, non directo: vt & aliās. §. eod. l. j. §. si filius. & §. si
quis tamen. & arg. §. quod me. cau. l. si cum ex. §. in hac. Vel subau-
di hic maxime: & dic quod mādauerunt, vel ratum habuerūt mu-
nicipes. & fa. C. vnde vi. l. meminerint.

S I rerum.] CASVS. Metu coactus dedi tibi rem meam, non ha-
bet locum hoc interdictum, sed act. quod metus causa. Fran.
Y Si rerum. aliās incipit, si metu. & aliās. si rerum tibi possessionē
vi tradidero. & tunc dic vi, scilicet compulsua.

Z Inducere. non ergo pro vi compulsua locum habet hoc inter-
dictum, sed act. quod me. causa: vt supra quod me. cau. l. metū. iij.
§. sed & si per vim. & l. si mulier. §. qui possessionem.

I N interdicto.] CASVS. In interdicto vnde vi, sit condemnatio
in interesse agentis: quod est quando vltra rei æstima. quid
Y iij

m Ad res mobiles. vt ti-
gna & similia quæ ibi
habebat.

n Fuerunt. scilicet in æ-
dificio. idēmq; si in do-
mo essent: vt. §. eo. l. j. §.
si fundus.

o Quacunque enim cau-
sa. testamento, vel inter
viuos.

p Qualiterqualiter. aliās
qualitercumque. Acc.

q Minutus sit. maxima
vel media capi. de olim
etiam minima: vt. C. de
vsufruc. l. corruptionē.
& institu. de acquir. per
arrogā.

r Constituitur. quia ex-
tinctus est cap. de. vel
morte. secus si non v-
tēdo propter ipsam de-
iectionem: vt infra eo.
si plures. in princip. & l.
si de fundo. & supra de
vsufruct. l. cuiuscūque.
Accursius.

s Præteritum. id est fru-
ctus percepti & etiam
percipiendi veniant in
diem finiti vsufrui. non
post: vt & supra de vsu-
fru. qui vsufructum.
§. si. & l. quæsitum. & l.
cuiuscūque. An autem
ipsa quasi possessio res-
tituatur? Respon. forte
sic: licet cito per domi-
num possit ei auferri. nā
est momentanea: vt. C.
eo. l. vnde vi. & l. mo-
mentanæ.

t Peruenit. sic supra eo.
l. j. in fi. & l. iij. in prin.

S I vi me.] CASVS.
Aliquis nomine mu-
nicipij me deiecit de
fundo. tenetur munici-
pes hoc interdicto. Frā-
ciscus Accursius.

u Municipum. qui sint
municipes, habes. j. ad
muni. l. j. & fa. §. de do-
lo. sed si ex dolo. §. j. &
quod me. cau. l. metum.
iij. §. j. & §. de acquiren.
posse. l. ij. Accur.

x Ad eos peruenit. sed
obiicitur. aut munici-
pes habuerunt ratam il-

enim si deiecisti me de fundo in quo erant serui mei, & eos seruos per hoc amisi, quos volebam propter aliquam causam torqueri: vel erant heredes instituti: & sic heredi. amisi? certe hoc totum damnum aestimatur. Franciscus.

a *Videri. i. aestimari.*

b *Minus. non dicit minus rei vera aestimatio. ne. hoc enim non est: ut infra de furt. l. si vendidero. §. cum autem. loquitur ergo sic, quia ultra rei pretium extenditur interesse quandoque in maiorem summam: quandoque in minorem, secundum Azo. & facit supra eo. l. j. §. qui autē. & quod ibi not. Et hoc interesse probabitur iuramento in litem contra dolum, vel contumacem inuaforem nolentem restituere: ut & supra de rei vind. l. qui restituere. in fin. & infra quod vi aut clam. l. semper. §. in hoc interdicto.*

c *Hominem. qui erat in possessione inuafa ascriptitius, vel seruus, vel colonus: ut. §. eo. l. j. §. si fundus. & §. rectissime. Vel dic. quod inducit simile in homine seruo: puta rapto, qui actione vi bo. rapto. repetitur: ut quasi idem sit & hic. Accursius.*

d *Quanti is est. id est valet homo.*

e *Habenda. in seipso de aliquo facinore: & quod subiicit, probanda, scilicet in alium. ad quod est supra ad exhiben. l. fin.*

f *Adeunda. ad quod est infra de fur. l. si quis vxori. §. penult.*

C *Vm à te.] CASVS. Deiecisti me de fundo: & alius postea te deiecit. habeo hoc interdictum contra te, & contra illum. Secundo dicit: hoc interdictum datur etiam non domino deiecto de fundo quem possidebat. & hoc dicit hæc. l. & seq. Franc. Acc.*

g *Possidere. vi vel sine vi: non curo.*

h *Non possum. ad quod fa. §. eod. l. j. §. qui vi à me. & §. de acquir. poss. l. fin. & §. tit. j. l. j. §. fin. & §. de vsuca. l. sequitur. §. si tu vi me. & §. si serui. vind. l. loci corpus. §. competit. nisi forte cum fueras non soluendo: ut in arg. contra infra de furtis. l. itaque. circa prin. Item facit. C. si certum peta. l. non vnde. Accursius.*

i *Vlcinius. vel. pro &: vel pro saltem.*

k *Possideret. large accipe, id est detineret: ut & §. eod. l. j. §. quod autem ait. & fa. §. de vsuca. l. sequitur. §. si tu vi me. Accur.*

S *I plures.] CASVS. Deiecisti me de fundo meo: & cepisti possidere. decedis postea relictis pluribus heredibus. quilibet heredum tuorum in id quod ad eum peruenit, tenetur: & si totum ad vnum peruenit, in totum ille tenebitur. Secundo dicit: habebam vsumfru. in fundo tuo: deiecisti me de possessione prædicti fundi, & sic eum non vtendo & fruendo amisi. dicitur quod agam hoc interdicto per quod compelleris restituere, id est constituere vsumfru. in pristinum statum à quo sui deiectus. Franc.*

l *Heredes. scilicet violenti. Accursius.*

m *Ex parte. fa. supra commoda. l. iij. §. heres. & l. in commutato. §. ij. & infra de præto. stipulatio. l. ij. §. sed & si vnus. & supra de rei vind. si possessor. & supra quod metus cau. l. quod diximus. §. fin. & supra de edendo. l. si quis ex argentariis. §. cogentur. & infra de aqua quotidiana. & estiu. l. j. §. competit. & infra quod vi aut clam. semper. §. hoc interdictum.*

n *Deiectum. per proprietarium deiicientem, ut subiicit.*

o *Ab vsufru. qui est quasi possessor iuris. ADDITIO. Istam glo. iuncto suo tex. reputat Bart. sing. ex qua not. quod licet fructuarius rem naturaliter possideat: ut. l. naturaliter supra de ac-*

quir. poss. tamen ius vsufru. quasi possidet ciuilitè & naturaliter. & meliorem glo. h. in. l. air prætor. §. item ei. in verbo, quasi supra ex qui. cau. ma. secundum eundem Bart.

p *Restituere. aliàs sustinere: aliàs restituere.*

q *Si tempore. secus si alio modo: ut supra eo. l. iij. §. penult.*

r *A domino. id est proprietario.*

s *Restitui. etiam post annum: cum ad eum peruenit: quia reuersus est ad proprietatē. vnde secus esset si alius deiecisset: quia intra annum teneretur in solidum: sed post in nihilum: cū nihil ad eum peruenisset, sed ad proprietatem rediisset: ut §. eo. l. j. in princ.*

t *Iterum constituere. facti, non iuris varietatē notat verbū iterū. Sed quæ gloss. est hæc? Respon. bona: quia quod remissum est, restitui non potest: quod videbatur ex verbo restituere: sed de nouo aliquis constituitur priori omnino consimilis. & facit. §. ad. l. Aquil. l. item Mela. §. fin. & l. seq. & supra de vsufru. l. cuiuscunque. in princ.*

u *Si de fundo.] CASVS.*

S *Habebam proprietatē in fundo. tu in eodem vsufru. habebas. deiecti sumus ambo de poss. fundi: & tu non vtendo siue fruendo amisisti vsufru. si agam interdicto: siue ego solus: siue tu mecum: recuperabo fundum in plena proprietate, id est cū vsufru.*

nec teneor constituere vsufru. tibi: sed tu tuo interdicto ages contra deiicientem ad interesse. Franc. Accursius.

u *Proprietarium. necnon fructuarius. nam si solus pro prietarius esset expulsus, & non fructuarius: non dabitur interdictum proprietario, quasi per fructuarius retinuerit possessionem: ut supra eo. l. j. §. si quis vi me. secundum quosdam. vel ibi in eis dicit qui pro me possident: fructuarius autem non pro domino, sed pro se, id est suo iure possidet.*

x *Constituto tempore. scilicet. x. vel. xx. annis: ut. C. de vsufru. l. corruptionem. & de serui. & aqua. l. sicut. Sed quomodo postea poterit agere fructuarius interdicto, cum deiiciens non teneatur post annum nisi de eo quod ad eum peruenit: & vsufru. reuersus est ad proprietatem, ut hic, & dixi supra. l. proximi? Respon. pone eum fuisse litem contestatum intra annum. Vel dic quod loquitur hic secundum iura vetera, quando peribat vsufru. anno vel biennio: ut. d. l. corruptionem. C. de serui. & aqua. in princ. & annus huius interdicti potest extendi longe ultra, cum sit vtilis: ut supra eod. l. j. §. annus. Vel melius, cum possit extendi hic annus valde ultra decem vel viginti annos: nō exigo quod hic loquatur secundum vetera iura: vel quod fuerit lis contesta. secundum H. quod ultra possit extendi, patet infra de diuer. & tempo. præscript. l. j.*

y *Non experiatur. scilicet cum fructuario: sed ipse solus.*

z *Retinere. id est non cogendus est de nouo concedere. & hoc cum extraneus inuasit. secus si dominus: ut. §. l. proximi. in fin.*

a *Ad damnum. Sed quid si prædo non est soluendo? Respon. agit contra proprietarium ut constitatur de nouo. arg. supra de eo per quem fa. erit. l. fin. & supra. l. proximi. in fin. & supra de fundo. l. si maritus. ij. secundum quosdam. Sed B. & H. contra. Sed eis oppo. amissum per flumen restituitur: ut supra quibus mo. vsufru. amit. l. si ager. sed respon. hic fuit vtile: ibi non. Item hic agere potuit: ibi non à flumine recuperare, nisi eo recedente. & facit supra si certum peta. l. periculum.*

Vim facit.]

Vim facit.] CASVS. Loquitur hæc. l. de vi inquietatiua, & sic parum facit ad titulum. & casum sic pono: Franciscus qui non finit possidentem vti & frui suo arbitrio: dicitur vim face-

XI. POMPONIVS libro sexto ex Plautio.

Vim facit, qui non finit possidentem eo quod possidebit, vti arbitrio suo: siue inferendo, siue fodiendo, siue arando, siue quid ædificando, siue quid omnino faciendo, per quod liberam possessionem aduersarij non relinquit.

Colonus non admittes emptorem fundi, habet interdictum contra deiciendum si deiectus sit: & dominus habet interdictum contra colonum non admittentem emptorem. Bartolus.

XII. MARCELLVS libro nono decimo Digestorum.

Colonus eum cui locator fundum vendiderat, cum is in possessionem missus esset, non admittit: deinde colonus vi ab alio deiectus est. quærebatur quis haberet interdictum vnde vi. Dixi nihil interesse, colonus dominum ingredi volentem prohibuisset: an emptorem, cui iussisset dominus tradi possessionem, non admittit: igitur interdictum vnde vi colono competitur, ipsumque simili interdicto locatori obstrictum fore: quem deiecit tunc videretur, cum emptori possessionem non tradidit: nisi forte pro iustam & probabilem causam id fecisset.

Damnatus interdicto vnde vi, vel quolibet alio interdicto, infamis non fit: scilicet infamia iuris. Franciscus. Accursius.

XIII. VLPPIANVS libro octavo ad Sabinum.

Colonus.] CASVS. Locauit fundum cuiusdam rustico, puta Gualengo Vituperabili colono nostro. postea istum fundum vendidit Titio, & ei permisi ut intraret poss. fundi quando vellet. & cum intrare vellet emptor, rusticus siue colonus, quod idem est, non permisit eum intrare. postea colonus deiectus est de pos. fundi à quodam extraneo. dicitur quod habeo interdictum vnde vi contra colonum ob hoc quod non admittit emptorem, quasi per hoc me deiecit videatur: nisi iustam causam retinendi habeat: puta impensarum. Item ipse colonus habet interdictum vnde vi contra deiciendum. Franciscus. Accursius.

b Non admittit. emptorem, vel etiam alium nomine domini eundem: vt & infra eo. l. cum fundum. & supra de relig. offa. §. fin. **c** Competiturum. contra eum qui vi deiecit colonum. Accur. **d** Ipsumque. colonum. **e** Simili. aliàs simili: & aliàs similiter. & fa. supra loca. l. si merces. §. qui fundum. & supra ne vis fiat ei. l. j. §. hæc actio. & infra titu. j. l. si duo. §. cum inquilinus. **f** Propter iustam. expensarum forte: vt supra de acquir. pos. l. si quis rem. & C. eo. l. non ab re. & supra loca. l. si colonus. & argu. infra de fur. l. qui iniuriarum. §. fin. & supra de pign. act. l. si necessarias. in princ. vel ignorantia: quia ignorabat dominum hoc velle, vel illi vendidisse. Idem dicunt quidam si propter iniuriam id faciat animo interuertendi. quod non placet: quia iam sic non haberet locum hæc lex, cum semper faciat prauo animo, cum non reddat ei à quo habet: vt. C. eo. non ab re. & C. de loca. l. si quis conductionis. licet ergo male faciat, quia non reddit, & sic puniatur: tamen priuatur dominus posses. bono vel malo

animo faciat. Accursius.

g Neque vnde vi. Famofum. id est, non efficitur infamis infamia iuris damnatus aliquo interdicto: de facto tamen infamant quædam: vt vnde vi, & quod vi aut clam. & ideo in parentem vel patronum non dantur: vt supra eod. l. j. §. hoc interdictum. & s. de obsequiis. l. licet. & fa. infra de act. & oblig. l. cessat.

Neque vnde vi, neque aliud interdictum famosum g est:

Etiam vi vel clam possides, si deiectus fuerit, est restituendus. Bar.

XIII. POMPONIVS libro vicen-simonono ad Sabinum.

Sed si vi armata deiectus es: sicut ipsum fundum recipis, etiam si vi aut clam aut precario eum possideres: ita res quoque mobiles omnimodo recipies.

Non liberatur deiciens, licet possessionem perdat sine dolo: quia vitiose possessionem adeptus erat. Bartolus.

XV. PAVLVS libro tertio decimo ad Sabinum.

Si vi me deieceris, vel vi aut clam feceris: quamuis sine dolo & culpa amiseris possessionem, tamen damnandus es quanti mea interfit: quia in eo ipso culpa tua præcessit, quod omnino vi deiecisti, aut vi aut clam fecisti.

XVI. VLPPIANVS libro vicen-simo octavo ad Edictum.

In interdicto vnde vi dicendum est, vt eius causa quod ad patrem peruenit, ipse teneatur.

XVII. IULIANVS libro quadragen-simo octavo Digestorum.

Qui possessionem vi ereptam, vi in ipso congressu recuperat: in pristinam causam reuertitur potius, quam vi possidere intellegendus est. Ideoque si te vi deieceris, ilico tu me, deinde ego te: vnde vi interdictum tibi vtile erit.

Interdictum recuperanda possessionis concurret cum petitorio. Bartolus.

In interdicto.] CASVS. A filiofamilias tuo deiectus sum vi. ad id quod ad te ex hoc peruenit, teneberis. Franciscus.

m Ipse teneatur. scilicet filius, ad quod est supra. l. proximi. vel ipse, scilicet pater, ad quod est supra de pecul. licet. §. ex furtiua causa. & ad vtranque facit supra. l. j. §. si filiusfamilias.

Qui possessionem.] CASVS. Tu deiecisti me per vim de fundo. Ego incontinenti eum per vim recuperaui. non punior. Secundo dicit: vi te deieci: tu illico me, & ego te. bene teneor hoc interdicto. Franciscus.

n Congressus. in est in ipso conflictu.

o Causam. id est in pristinam detentionem. sic ergo qui possessionem incontinenti recuperat, fingitur non amississe, secundum Azo.

p Quam vi possidere. id est quam possessionem vi adeptus esse. & sic videtur quod vsuca. non interrumpitur per talia. Sed arg. contra supra de vsuca. l. naturaliter. item fa. supra de liber. & posthu. l. filio quem. ibi, videlicet quod non translatus, &c. vt instit. qui. mo. ius pa. pot. sol. §. si ab hostibus.

q Vtile erit. id est efficax. sed pone quod te vi deieci: tu incontinenti recuperasti. an perdo ius meum? hæc lex innuit quod non. nam iniuria effectum non habuit: vt supra quod quisque iur. l. j. in fin. Item si ex interuallo recuperas: an perdo condic. ex. l. si quis in tantam. C. vnde vi. quam habebam saltem ad pœnam: & potes addere quod not. supra. l. iij. §. cum igitur.

Sed si vi.] CASVS. Ego vi armata deiectus sum de fundo quem possidebam vitiose, puta vi, vel clam, vel precario. recuperabo ipsam posses. & res mobiles si quas amisi ex hac deiectione. Franciscus.

h Deiectus es. forte etiã ab eo à quo vitiose possidebas. Azo. vt & instit. de interdi. §. recuperanda.

i Possideres. & aliquis te deiecit: vt & supra eo. l. j. §. qui vi à me. & l. cum à te. Accur.

k Quoque. vt & supra eo. l. j. §. si fundus à quo. sed contra. huic. l. supra communi diu. l. communi diuidido. j. §. iij. vbi dicit precaria possessionem non pergere ad vigorem iudicij. Solut. ibi non parit iudicium communi diu. sed interdictum vnde vi parit: vt hic.

Si vi.] CASVS. Tu me deiecisti de fundo quem possidebam: vel vi aut clam feceris, & eum fundum desisti possidere, licet sine dolo & culpa: tamen teneris quanti mea interest. Franciscus. Accur.

l Fecisti. facit supra eo. l. j. §. rectissime. & §. quia interdictum. & infra eo. l. pen. & §. quod vi aut clam. l. competit. §. in summa. Item facit. supra de minor. l. si ex causa. §. si mulier.

l Fecisti. facit supra eo. l. j. §. rectissime. & §. quia interdictum. & infra eo. l. pen. & §. quod vi aut clam. l. competit. §. in summa. Item facit. supra de minor. l. si ex causa. §. si mulier.

Interdicta quædam de facto infamant.

Cōcor. gl. in e signifi-cauerunt. & ibi not. Pan-nor. extra de testa & in c. qu'a. de iudi. fac. c. quere-lam. de cle. in anti.

non repel-leris hac ex-ceptione, nisi à me vi possidebas, &c.

* Posside-bar.

Cvm fundus.] **CASVS.** Locauit tibi fundum : & eum postea Titio vendidi, & concessi eum intrare in pos. fundi. cum Titius vellet intrare, tu eum prohibuisti. agam contra te interdicto vnde vi : quia per hoc videor prohibitus. & si emptor expellat colonum de fundo : tenebitur emptor, etiam si expulit colonum de voluntate siue mandato venditoris. Vltimo dicit : expulisti me de fundo. habeo interdictum hoc contra te. Accursius.

* de interd.
dictis.

a *Instit.* locator, idemque venditor.
b *Quem.* emptorem.
c *Colonus.* prius etiam male cogitans : vt infra patebit.
d *Interfesset.* vt & supra eo. l. colonus.
e *Ipsium.* s. venditorem.
f *An alium.* emptorē.
g *Missum.* id est mitti iussum vel mittendum.
h *Neq; enim.* vere enim venditori competit interdictum, quia adhuc possidebat tempore quo colonus non admisit emptorem : licet colonus prius cogitasset sibi possidere : vt & C. de adquiren. pos. cum nemo. Item patet per hoc quod domino datur interdictum : quod ei non daretur, nisi tempore quo emptor non admittitur, possideret : vt & supra eo. l. j. §. interdictum autem hoc. Non ergo solus coloni animus dominum priuat : vt dictum est : & hoc patet. sed si colonus deserat eo animo vt dominus perdat, bene perdit dominus naturalem : vt supra de acquir. poss. l. si colonus. & diximus. C. commu. de vsucap. l. j.

i *Videri.* dominum.
k *Tradita.* à domino vel à colono.
l *Quia.* & quasi non videatur amissa, quia nemo, &c.
m *Nemo.* dominus.
n *Quam.* possessionem.
o *Non fuisse.* cum ergo venditor possessionem non amiserit : is à colono videtur deiectus. & facit. §. de acquir. pos. l. si me in. sed contra in eodem tit. quod meo. §. si à furioso. Accursius.
p *Postea.* ex interuallo. secus si incontinenti : quia sicut domino licet per se incontinenti recuperare possessionem : vt. §. eo. l. iij. §. eum igitur. & l. qui possessionem. sic & per alium. ^a vel secundum Ioan. non licet ei per alium hoc facere. sic. §. de sol. l. fugitiuus. & C. de thesau. l. j. lib. x. & facit. §. eo. l. j. §. qui vi à me.
q *Non enim.* ideo dico venditori contra colonum competere interdictum : quia non ab ipso. scilicet emptore, sed, &c.
r *Possessum.* à colono.
s *Debeat.* vt non teneatur interdicto. Accursius.
t *Voluntate.* scilicet etiam expressa. Accursius.
u *Illicitum.* vt & instit. de manda. §. illud. Azo.
x *Vindicauit.* rei vind. proposita.
y *Iudicio.* rei vindica.
z *Interdicto.* vnde vi. & sic hoc. hic quod petitorium & possessorium recuperandæ pos. simul possunt intentari : quod iure canonum planum est : vt extra de causa pos. & proprie. c. pastoralis. ^b Item pro hoc, quia ad diuersa competunt : vt. §. de acquir. pos. l. naturaliter. §. j. Item non aduersantur sibi istæ petitiones : sed se compatiuntur : item quia non debet diuidi contentia causæ : vt C. de iudi. l. nulli. sed Ioan. & Azo contra. scilicet quod etiam interdictum recuperandæ possessionis vel adipiscendæ non possit simul. scilicet cum petitorio intentari : & pro eis. C. de interdictis. l. incerti. & de rei vindic. l. ordinarij. & de iudi. l. nulli. & supra de leg. ij. l. cum filius. §. variis. Sed quomodo huic respondetur, quæ

XVIII. PAPINIANVS libro vicensimo sexto Quæstionum.

Cvm fundum qui locauerat, vendidisset, iussit ^a emptorem in vacuum possessionem ire : quem ^b colonus ^c intrare prohibuit. postea emptor vi colonum expulit. interdictis ^{*} vnde vi quæsitum est. placebat colonum interdicto venditori teneri : quia nihil interesset, ^d ipsum, ^e an alium ^f ex voluntate eius missum ^g intrare prohibuerit. Neq; enim ^h antè ommissam possessionem videri, ⁱ quàm si tradita ^k fuisset emptori : quia ^l nemo ^m eo animo esset, vt possessionem omitteret propter emptorem, quam ⁿ emptor adeptus non fuisset. ^o Emptorem quoq; qui postea ^p vim adhibuit : & ipsum interdicto colono teneri. Non enim ^q ab ipso, sed à venditore per vim fundum esse possessum, ^r cui possessio esset ablata. Quæsitum est, an emptori succurri debeat, ^s si voluntate ^t venditoris colonum postea vi expulisset. Dixi non esse iuuandum, quia mandatum illicitum ^u suscepit. Eum qui fundum vindicauit ^x ab eo cum quo interdicto vnde vi po-

ndicit, pendente iudicio, &c : Sed dicunt quod hic renuntiauit petitorio. sed qualiter? Imò est causa finita omnino renuntiatione : vt. C. de pact. l. postquam. Sed dicunt, imò nec sic est finita. scilicet si reus vult dari sententiam : vt in authen. de litig. §. omnem. col. viij. Alij tenentes eandem opinionem respon. huic. l. quia differt agere petitorio, & prosequitur tantum possessorium, quod de nouo proponitur : & sic non simul agit vtraque via. & fa. infra de except. rei iudic. l. & an eadem. §. fina. & §. de rei vindic. l. is qui. & quod not. §. de iudi. l. si de vi. Accur.

Ad violentum expulsorem pertinet periculum interitus indistincte. Bartolus.

XIX. TRYPHONINVS libro quindodecimo Disputationum.

Merito Iulianus respondit, si me de fundo vi deieceris, in quo res mouentes fuerunt, cum mihi interdicto vnde vi restituere debeas non solum possessionem soli, sed & ea quæ ibi fuerunt : quanquam ego moram fecero ^a quo minus interdicto te conuenirem : subtractis tamen mortalitate seruis, aut pecoribus, aliisque rebus casu intercidentibus, tuum tamen onus ^b nihilominus in eis restituendis esse : quia ex ipso tempore delicti plus quam frustrator ^c debitor constitutus est. †

XX. LABEO libro tertio Pithanon à Paulo Epitomatorum.

Si colonus tuus vi deiectus est : ages vnde vi interdicto. Idem si inquilinus tuus vi deiectus fuerit. Paulus. Idem dici potest de coloni colono, ^d ite inquilini inquilino.

condi. furt. l. antepen. nec distinguitur, erant peritura apud deie-

ctum, vel non : vt hic & præmissis legibus patet.
c *Frustrator.* plus est qui inuadit, quàm sit ille qui est frustrator. & est frustrator ille qui est in mora ex interpellatione supra de vsur. l. iij. §. fina. non ex delicto : vt erat hic. In quo ergo est in plus debitor? Respō. quia sine vlla interpellatione tenetur de interitu : sed alius licet differat & frustretur solutionem, non tenetur de interitu nisi post interpellationem : vt infra de verbo. oblig. si ex legati. Item in alio : quia iste tenetur de interitu : siue erat interitura penes actorem, siue non : sed alter non etiam post moram, si erat interitura penes actorem, secundum quosdam : pro quibus est supra quod me. cau. l. si cum ex. §. quatenus. vers. quod si homo. & de rei vindic. l. item si verberatum. §. fin. sed dic tu in hoc contra per. l. supra de leg. j. l. cum res. §. fin. & l. apud Iulianum. §. hi. & ad illas respon. vt in qualibet earum not. Item fa. supra de noxa. l. quotiens. §. prætor. & C. de fid. instru. l. fin.

Si colonus. Colono. nam rem sibi locatam, &c. vt. C. loca. l. nemo. & per eos primus locator possidet : vt. §. de adquiren. pos. l. qui vniuersas. §. fin. & his deiectis primus locator deicitur : vt hic. & facit. §. de reli. l. ossa. §. fin. & C. de acquir. pos. l. fin.

VTI POSSIDETIS.

Post interdictum vnde vi, quod poss. restituit, sequitur hoc quod defendit : vt infra eo. §. est igitur. vers. & consequenter.

Interdictum vti possidetis est prohibitorium ad possessionem vindicandam seu retinendam, namque eo possessores, quam sibi nulla actione vindicare possunt, possessionem suam esse adserunt vindicantque & ne eis vis fiat quominus vt nunc possident ita possideant interdicitur, vniuersis qui redditi interdicti tempore nec vi nec clam nec precario ab aduersario possidet rem soli. est enim de possessione rerum soli. & bellissime Iulianus post interdictum vnde vi consequenter proponit interdictum vti possidetis. illud enim restituere vi amissam possessionem, hoc interdictum tueri ne amittatur. Cuiacius.

It prætor.] CASVS. Pone casum in hoc princ. vt in glo. domini mei Accur. quæ incipit, pone casum, &c. Secundo dicit hoc interdictum non habere locum in cloacis, cum inter aliquos sit quæstio quis possidet cloacam, contendens

causa pos. & proprie. & c. i. co. tit. li. 6. gl. in c. epi scopi de re. eccles. non alie. & in c. si quisquā. 14. distin. aduer te tamen, qd si simul intē tētur, potest iudex diuidere libellū : & de vtroq; pronūiare, si sibi constiterit : vt per Innoc. in c. suborta. i. gl. sua. in vers. decernim⁹. de re iudi. & in c. cū dilectus. extra de causa pos. & pprie. & gl. in l. naturaliter. §. §. nihil cōmune. de adquirē. pos.

Merito.] **CASVS.** Deiecisti me de fundo in quo erant pecora & serui. licet taudai agere, & mortua sunt interim pecora & mācipia : tamen teneris ad æstimationē omnium rerum, cum tu semper à tempore deiectionis fueris in mora. Secūdo dicit, si colonus meus vel inquilin⁹ deicitur : ego videor deiectus, & habeo hoc interdictū. & hoc dicit hæc. l. & seq. Franc. Accur.

a *Moram fecero.* quæ mihi non nocet : vt hic, & supra de vsuris. l. videat. §. item si vi. Sed arg. contra. §. de aqua plu. arcend. l. emptor. sed in alio casu loquitur. Accursius.
b *Onus.* vt & §. eo. l. j. §. rectissime. & C. de fur. l. subtracto. & C. quod me. cau. l. j. & arg. C. de

† *Not. ad hoc quando dicitur quis frustratorie agere. & gl. concludit qd ille dicitur frustrator, qd est in mora ex interpellatione : hoc addito quod huic dicim⁹, frustra petis quod intus habes Bolo.*

a] Ista gl. est fing. ad hoc propositam quod facultas capiendi ppria aucto ritate, vel facti: vnde vindi cta de offensa, potest exerceri per aliu, no solu per nosmet ipsos quibus competit ista facultas: quod verum intellige in concessione legali: secus in vindicta permiffa alicui à statuto: quia non potest alteri committi, & per aliu explicari. Bol. b] Cōc. text. in ca. r. & 2. p. galle. ti. de p. d. l. 2. c. de i. d. l. ordinarij c. de re vind. & mag. l. leg. Ordinarij

contendens quilibet se possidere in solidū, & non alium. & quare non habeat locum, dic vt in glo. magistra. domini mei Accur. A hic posita, quæ incipit, forte. Tertio in versiculo, neq; pluris, &c. dic casum vt in glo. domini mei Accur. quæ incipit, si à me possides, &c. Quarto dicit: hoc interdictū de soli possessore locum

Lib. 18. hauri. tit. 17.

Festus in ver. possessio, paulo aliter recitat hoc interdictū.

habet: & in eo obtinebit qui potior erit in possessione: & est prohibitoriu circa retinendā pos. id est ne vis fiat ei qui inuenitur potior in possessione. Quinto dicit causam quare hoc interdictū positum est. nam cum in rei vindic. alius debeat esse possessor, alius actor: & quādoq; possessor non est dominus, quādoq; sic occurrit pluries quod quilibet contendit se possidere. vnde aut spōte concordant quis sit possessor, & quis agat rei vindic. & tunc planum est: & seruabitur conuentio. aut non concordant: sed quilibet contendit se possidere, & sit res soli: tunc hoc interdictum intentatur inter eos, & appellatur vti possidetis. & est inductum causa retinendæ possessionis, vt ne vis fiat ei qui inuenitur potior in pos. & merito hoc interdictū est positum iuxta superius, vnde vi: cum per illud restituitur possessio, per hoc tueatur possessor. Item hoc defendit possessorem: illud oppugnat possessorem violentum, & cogit eum restituere pos. quam per vim occupauerat. Postea dicit: omnis quæstio de possess. aut est vt nobis restituatur pos. quam non habemus: aut vt nobis retinere liceat quod possidemus. restituitur autem possessio & per interdicta, vt per vnde vi, & per quorum bonorum. Item per act. vt per triticariā: vt habes de hoc exemplum. ff. de tritica. l. j. in fin. & l. sequ. & per condic. indebi. dic vt in glo. Retinetur autem possessio quandoq; ope except. vt pacti, vt iurisiurandi, & similibus modis: vt si fecisti mihi pactum quod possess. talis fundi à me non petes. & sic in similibus. quandoque ope interdicti vti possidetis: vt in hoc titulo sunt exempla. Et ille demum possessor per hoc interdictum defenditur, qui possidet non vi, non clam, non precario ab aduersario. sic ergo hoc interdictum datur possessori: actio autem, id est rei vindicatio, non datur possessori. Et habet locum hoc interdictū siue contendatur de possessione totius fundi, siue partis certæ fundi: siue pro indiuiso contendat quis se possidere, vt dimidiam fundi pro indiuiso. & habet locum circa pos. soli, & sic rei immobilis. Vltimo dicit: bene dictum est in edicto quod ille defenditur per hoc interdictum, qui possidet nec vi, nec clam, nec precario. nam si vi possideret aut clam aut precario ab aduersario, succumberet in hoc interdicto. si autē possideret vi, vel clam, vel precario quo ad extraneum, non quo ad aduersarium bona: obtineret in hoc interdicto. & hoc dicit hæc. l. & seq. Franc.

VTI POSSIDETIS. TITVLVS XVII.

I. VLPIANVS libro sexagesimo nono ad Edictum.



It prætor: ^a Vti ^b eas aedes, quibus de agitur, nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis: quo minus ita possideatis, vim fieri veto. De cloacis hoc interdictum non dabo: ^c neque pluris ^d quam quanti res erit, intra annum quo primum experiundi ^e potestas fuerit, agere permittam. Hoc interdictum de soli ^f possessore scriptum est: ^g quem potiorē prætor in soli possessione habebat: & est prohibitorium ad retinendam possessionem. Huius autē interdicti proponendi causa hæc fuit, quod separata esse debet possessio a proprietate. ^h Fieri etenim potest, vt alter possessor sit, dominus non sit: alter dominus quidem sit, possessor verò non sit. fieri potest vt & possessor idem & dominus sit.

Inter litigatores ergo quotiens est proprietatis controuersia: aut cōuenit inter litigatores vter possessor sit, vter petitor: aut non conuenit. Si conuenit, absolutum est. Inter litigatores ergo quotiens est proprietatis controuersia: aut cōuenit inter litigatores vter possessor sit, vter petitor: aut non conuenit. Si conuenit, absolutum est. Inter litigatores ergo quotiens est proprietatis controuersia: aut cōuenit inter litigatores vter possessor sit, vter petitor: aut non conuenit. Si conuenit, absolutum est.

liter formabitur sententia in hoc interdicto, notatur ibi in glo. §. sed qualiter formabitur, &c. Accursius.

b Vti. id est sicut. **c** Non dabo. forte ideo, quia per tria edicta in eis aliàs prouidetur. primum est prohibitorium: ne prohibeatur quis reficere priuatam cloacam. Aliud est prohibitorium ne quid fiat vel immittatur in cloacam publicā. Tertium est restitutorium: vt factū vel immissum quo vsus cloacæ deterior fiat, restituatur: vt infra de cloacis. l. j. respon. §. fina. & §. penul. Vel dic ideo, quia cloaca non per se continetur, sed ipsi solo adhæret: vnde satis est si de ipso solo proponatur: vt ita etsi non principaliter, per consequētiam tamen agatur de omni inquietatione quā circa solum sustinet, vel circa cloacas, vel circa similia. Accursius.

ille possessoris commodo, quem conuenit possidere: ille petitoris onere fungetur. ⁱ Sed si inter ipsos contendatur vter possideat, quia alteruter se magis possidere adfirmat: ^k tunc si res soli sit in cuius possessione contenditur, ad hoc interdictum remittentur.

Est igitur hoc interdictum quod vulgo vti possidetis appellatur, retinendæ possessionis. nam huius rei causa redditur, ne vis fiat ei qui possidet: & consequenter proponitur ^l post interdictum vnde vi. Illud enim restituit vi amissam possessionem: hoc interdictum tuetur ne amittatur possessio. Denique prætor possidenti vim fieri vetat: & illud quidem ^m interdictum oppugnat possessorem, ⁿ hoc tuetur. Et, vt Pedius ait, omnis de possessione controuersia, aut eo pertinet, vt quod non possidemus, nobis restituatur: ^o aut ad hoc, vt retinere nobis liceat quod possidemus. Restituta ^p possessionis ordo aut interdicto ^q expeditur, aut per actionem. ^r Retinendæ itaque possessionis duplex via est: aut exceptio, ^s aut interdictum. ^t Exceptio datur ex multis causis ^u ei

argu. infra de itine. actūque priua. l. j. §. annum. **e** Experiundi. est ergo annus utilis: vt. j. de diuer. & tēpo. præscr. l. j. **f** Hoc interdictum de soli. at pro mobili vtrubi: quod quare sic dicitur, dic vt infra vtrubi. l. j. pro incorporalibus hoc vtile: vt nota. in princ. huius. l. licet alias contra. **g** Scriptum est. illo scilicet possessore quem. &c. **h** Appropietate. in iudicio rei vindic. causa cuius hoc proponitur interdictum: vt instit. de interdi. §. retinendæ. & facit. §. de iudi. l. inter litigantes. Alij exponunt: quia non debet de possess. & proprietate simul agi. de quo dixi. §. tit. j. l. antepen. §. fin. **i** Fungetur. repete, quem conuenit. Accursius. **k** Adfirmat. ex hoc sumunt quidam argu. quod si quis se possidere non adfirmat, possessionem tamen alterius inquietat: vt hoc interdicto conueniri non possit: & pro eis est infra ead. l. §. retinendæ. sed argu. contra infra eo. l. si duo. §. si vicinus. **l** Et consequenter proponitur. scilicet vti pos. interdictum: quia quæ causa vnus, est & alterius. scilicet vt quis possideat, & alius sit possessor, licet diuerso modo: vt hic dicit. **m** Quidem. aliàs quoque. **n** Possessorem. scilicet violentum. **o** Nobis restituatur. large accipe. scilicet siue restituatur amissa, siue nondum quæsit. Accursius. **p** Restituenda. large, vt supra proxi. **q** Interdicto. recuperandæ vel adipiscendæ pos. **r** Per actionem. scilicet in factum redditam loco interdictorum: vt instit. eo. §. fin. vel dic etiam ciuilem: vt condic. inde. vt. §. de condic. inde. l. indebiti. §. sed & si nummi. & per tritica. vt. §. de tritic. l. j. in fin. & l. ij. & sine causa: vt. §. si cer. pet. l. si quis nec. §. res pignori. Sed oppo. quod hodie interdicta non habeat locum: vt. C. de interdic. l. incerti. in fin. Respon. verū est cum ea solennitate qua olim: sed non sollenniter & hodie possunt proponi. **f** Exceptio. de hoc statim infra ponit. **t** Interdictum. vti possi. & sic not. quod hoc interdictum habet instar exceptionis. **u** Multis causis. vt pacti: rei iudicatæ: & iurisiurandi: & aliis simi-

* de cuius.

Vide Iulium Frontinum de limitibus & Aggenum Urbicum.

† Restituendæ.

* In festo ex hoc tex. cum sua gl. quod in hoc interdicto ordo iudicari est seruandus, cui concor. tex. in. c. 2. extra vt lite non contest. glo. in Cle. 1. vt lite pendens. & in. c. dilecti. cum ibi not. de ma. & obe.

libus. si ergo contra me agis vt meam naturalem tibi libere dimittam, recte has exceptiones obiiciam.

a Perpetuo. id est generaliter. sic instiru. de factis. tuto. §. j. si enim aliquo de his modis a me possideas: succumbis in hoc interdicto.

b Prædij. ex mente: licet verba de ædibus tantum dicant: vt supra j. respon.

c Vltro. id est quo vltroque voluntate interdat possessor rei vindi. Sed op. de commodante & similibus, vt supra de rei vindi. l. officium.

Respon. ei non datur actio per quam neget rem actoris, sed rei: vt dixi instit. de ac. §. contra quoque. Item oppo. de actione iniuriarum quæ possidenti datur: sed hic rei vindi. denegat, non iniuriarum: vt not. §. de act. empr. l. qui pendentes.

quod datur loco interdicti huius: vt instit. eo. §. fin. Sed respon. illam non excludit hic: sed rei vindi. & triticariam, & indebiti, & similes. & fa. C. de alie. iudi. mutan. causa fact. l. j. Sed quid dicemus hoc casu? ecce dum ego essem absens, & animo retinere possessionem: alius intrauit vt possideret clam non à me, sed ab alio. rediens ego non suspicor me posse expelli: nec tamen volo violenter eum expellere, eo qd auctor nolo esse alicuius mali quod inde euenire posset. quomodo consulatur mihi? rei vindi. intentare non possum, cum ciuilitè possideamus. Interdictum istud intentare non expedit: cum possessor non possidet à me vi, vel clam, vel precario. Respondet quidam, quod ex quo nolo eum expellere violenter, videor desinere animo possidere: & sic amitto ciuilem: vt. §. de acquir. pos. l. iij. §. in amittenda. & sic intentabo rei vindi. secundum quosdam. Vel dic quod eam intentare contra naturaliter possidentem, licet ciuilitè possideam: cum etiam si naturaliter & ciuilitè possideam, intentio eam contra detentatorem: vt modo dixi per. l. de rei vindi. l. officium. & alijs. Accursius.

d Pro certa. nam incerta pars possideri non potest: vt supra de acquir. pos. l. possideri. §. incertam. & l. locus.

e Sine dubio. locum habebit ex interpretatione: licet verba in ædibus tantum dicant: vt supra in prin. huius. l. & fa. infra vtrubi. l. j. & C. eo. l. j. & infra de precario. l. qui precario. & instit. de interdicto. §. sed interdicto. & supra ea. l. §. hoc interdictum.

f Possit. non aliter: vt pro ecclesia, foro, basilica, theatro, re sacra vel religiosa. nam hæc non possidentur: vt. §. de acquir. pos. l. j. §. fin. & l. qui vniuersas. §. j. nisi velis dicere vt his possit dari à quibus dicimus posse vindicari: vt. C. de sacrosan. eccle. l. fancimus. de seruitute autem cloacæ dixi supra eo. in princ.

g Quod ait prætor. in princ. huius. l.

h Possidet vi. non quod me deiecerit omnino, sed me turbat, cum & interdicitum tueatur possessorem: vt supra. §. est igitur. verfi. & consequenter. & eodem modo de clam dicas, quod me absente clam intrasti: unde ciuilem retineo. & idem in precario. alijs si vtramque vel saltem ciuilem quando concessi precario, vel si vtramque concessi, cum non possideam, non habeo hoc interdicitum: vt & infra de precario. l. qui precario. cætera supple circa hæc tria verba, vt not. super eisdem verbis. C. eo. l. j. Item quid a si te deieci: tu me inquietas: an succumbes? Videtur quod non: quia à te ego possideo vi expulsus, & tu à me inquietatus, secundum Azo.

i Non debere proficere. possessori contra aduersarium.

Ista. Bene dixi, si ab alio possidet vi, vel clam, vel precario: & non à me: quia illa possessio prodest ei contra me. iusta enim, &c.

I Possessor. scilicet naturalis: iniustus quo ad alios.

m Non possidet. id est quàm is qui nec naturaliter nec etiã iniuste

aduersario suo, non debeat eum propter hoc quod ab eo possidet, vincere. has enim possessiones non debere proficere palam est:

II. PAULVS libro sexagesimo quinto ad Edictum.

Ista enim an iniusta aduersus ceteros possessio sit, in hoc interdicto nihil refert. qualiscunque enim possessor hoc ipso quod possessor est, plus iuris habet, quàm ille qui non possidet.

Ex duobus possessoribus ille succumbit qui ab altero possidet iniuste: sed si vterque iniuste possideat, neuter vincit. Barto.

III. VLPYANVS libro sexagesimo nono ad Edictum.

Si duo possideant in solidum: videamus quid sit dicendum. quod qualiter procedat, tractemus. quis proponeret possessionem iustam & iniustam: ego possideo ex iusta causa, tu vi, aut clam. si à me possides, superior domum locassem Titio, & postea vellem eam reficere: Titius me prohibet. dicitur quod possum agere hoc interdicto vt possidetis contra eum: & protestet quod eum dimitta in habitare domum refectione facta. Quinto dicit: Castaldio vicini mei vites mei fundi transfudit in arbores vicini mei. dicitur qd possum ei denuntiare vt illas vites incidat. & si hoc non faciat, nec patiar me eas transducere vel incidere: agam interdico vt possidetis, quasi me possidere vetet.

ITEM VIDEAMVS. Tignum vel trabem in mea domo posui: ita qd supra solum vicini mei ibat, non autem ibi appodiabat: vt hoc. §. dicitur quod interdico vt possidetis non competit vtrique nostrum, sed tantum tibi. Secundo dicit: habeo domum iuxta tuam, & inter meam domum & tuam est quedam curia paruula comunis, id est mea & tua. feci in ea domo protectum aliquod ita qd cooperit curiam comunem, & sustentatur supra tuam domum. dicitur quod ages contra me hoc interdico, per quod prohibear ita habere. sed si ego habeam à te de hoc seruitutem: tunc in hoc interdico obtinebo. Tertio dicit: Titius supra domum meam edificauit: & fecit ibi cenaculum, id est cameram quandam, & in ea stabat. quæritur quis nostrum dicatur possidere cenaculum, vt sic in eius pos. defendatur per hoc interdico: & dicitur quod si ad cenaculum ibatur per domum meam tantum: tunc ego dicor possidere cenaculum: vnde dabitur hoc interdico per quod prohibeatur ille ibi stare. si autem ad cenaculum ibatur ex publico, puta ex via: tunc ille dicitur possidere cenaculum, & non ego: & ei datur hoc interdico per quod defenderetur in pos. cenaculi. Item superficiario datur hoc interdico, si de voluntate domini soli fecerit superficiem. competit etiam ei vtilis in rem, si desinat possidere. Item dominus soli habet hoc interdico contra omnem etiam superficiarium, si vltra legem locationis edificet. CREDITORES. Si creditores sunt missi in pos. rerum debitoris causa rei seruandæ, & turbentur in hac pos. an habeant hoc interdico, quæritur. & dicitur quod non. idem in eo qui est missus nomine ventris causa legatorum. Secundo dicit: Tignum supra domum tuam proieci: sustinebatur tamen à mea domo tantum, non à tua. an habeas hoc interdico quæritur. & dicitur quod sic, vt tollam istud tignum. Tertio dicit: tradita est mihi possessio fundi ab eo quem credebam possidere. dicitur quod non videor istum fundum possidere vi. IN HOC INTERDICTO. Pone casum duobus modis vt habes in glos. domini mei Accur. quæ incipit, ponunt quidam casum, &c. Franc. Accursius.

si duo. Pone casum. Impedis me colere vel edificare, vel aliter re mea vt i: vt supra titu. j. vim facit. & l. j. §. vi possidere. & infra eo. §. hoc interdico. & §. cum inquilinus. & §. item videamus.

domum locassem Titio, & postea vellem eam reficere: Titius me prohibet. dicitur quod possum agere hoc interdico vt possidetis contra eum: & protestet quod eum dimitta in habitare domum refectione facta. Quinto dicit: Castaldio vicini mei vites mei fundi transfudit in arbores vicini mei. dicitur qd possum ei denuntiare vt illas vites incidat. & si hoc non faciat, nec patiar me eas transducere vel incidere: agam interdico vt possidetis, quasi me possidere vetet.

ITEM VIDEAMVS. Tignum vel trabem in mea domo posui: ita qd supra solum vicini mei ibat, non autem ibi appodiabat: vt hoc. §. dicitur quod interdico vt possidetis non competit vtrique nostrum, sed tantum tibi. Secundo dicit: habeo domum iuxta tuam, & inter meam domum & tuam est quedam curia paruula comunis, id est mea & tua. feci in ea domo protectum aliquod ita qd cooperit curiam comunem, & sustentatur supra tuam domum. dicitur quod ages contra me hoc interdico, per quod prohibear ita habere. sed si ego habeam à te de hoc seruitutem: tunc in hoc interdico obtinebo. Tertio dicit: Titius supra domum meam edificauit: & fecit ibi cenaculum, id est cameram quandam, & in ea stabat. quæritur quis nostrum dicatur possidere cenaculum, vt sic in eius pos. defendatur per hoc interdico: & dicitur quod si ad cenaculum ibatur per domum meam tantum: tunc ego dicor possidere cenaculum: vnde dabitur hoc interdico per quod prohibeatur ille ibi stare. si autem ad cenaculum ibatur ex publico, puta ex via: tunc ille dicitur possidere cenaculum, & non ego: & ei datur hoc interdico per quod defenderetur in pos. cenaculi. Item superficiario datur hoc interdico, si de voluntate domini soli fecerit superficiem. competit etiam ei vtilis in rem, si desinat possidere. Item dominus soli habet hoc interdico contra omnem etiam superficiarium, si vltra legem locationis edificet. CREDITORES. Si creditores sunt missi in pos. rerum debitoris causa rei seruandæ, & turbentur in hac pos. an habeant hoc interdico, quæritur. & dicitur quod non. idem in eo qui est missus nomine ventris causa legatorum. Secundo dicit: Tignum supra domum tuam proieci: sustinebatur tamen à mea domo tantum, non à tua. an habeas hoc interdico quæritur. & dicitur quod sic, vt tollam istud tignum. Tertio dicit: tradita est mihi possessio fundi ab eo quem credebam possidere. dicitur quod non videor istum fundum possidere vi.

IN HOC INTERDICTO. Pone casum duobus modis vt habes in glos. domini mei Accur. quæ incipit, ponunt quidam casum, &c. Franc. Accursius.

si duo. Pone casum. Impedis me colere vel edificare, vel aliter re mea vt i: vt supra titu. j. vim facit. & l. j. §. vi possidere. & infra eo. §. hoc interdico. & §. cum inquilinus. & §. item videamus.

quæ quis ex intervallo non sit licitè expellere violentè possessorem tam est licitè eum inquietare pro quâ glo bene facit text. in l. si de eo. §. si. de acquir. posses. licet Alex. eum non alleget.

a] Ista gl. est sing. secundum Alex. hic in additio. in B. ut ad hoc

poni casus sing. don. Antonius qui iure possidet ab in fin. pro perfectæ sunt nomen aliter scdm. potius possidet eiusque paruit clam. de nre francorum possidetis ab ipso episcopo sic Antonius qui fecit potestatem vltimam in re sibi et militibus dicit. similitur franc. qd possidet non ab Antonio sed a petro et ita ambo qd huiusmodi agunt. qd datur vniuersis possidentibus quamvis de eis aut precario. dicitur modo. ab aduersariis non sic non possideant. et cum fran. in casu possessus non possideat ab altero aduersario sed a petro. Ua hinc modo.

*Amordeto vlt
 qd. de q. m. de. ecc.
 si agitur in v. de
 de. i. l. v. ag. q.
 e. q. quod de. i. l. v.
 si. n. possidē.
 et. q. n. possidē.
 si. p. v. a. g. e.
 si. m. v. d. t. v.
 sed. a. g. a. in. in. t. v.
 d. e. v. v. d. e. v. i.*

in fin. & j. quod vi aut clam. l. j. §. hoc interdictum. Sed qualiter contra sic impedientem datur hoc interdictum, cum non se possidere contendat? Respon. imo. qua enim ratione facit mihi quominus possideam, eadē & ipse possidere videtur, quod mihi facit abesse. vel dic, nō est necesse vt & se possidere cōtendat: sed sufficit q̄ me possidentem inquietet, vt mihi contra eum detur interdictum. agā etiam iniuriarum. Sed quid si meturbet causa seruitutis quā sibi asserit? Respon. habet locū vtile, & negatoria: vt. j. eod. l. si vicinus. Vel secundo pone casum, q̄ qui asserit se habere vsum fr. sua auctoritate intravit possessionem, protestando nolle se auferre ciuilem domino: sed vt suā naturalem habeat. ratione enim ciuilibis, quā sibi turbatur, habet dominus vti possidētis. ratione naturalis habet unde vi: vt. §. tit. j. l. iij. §. vnde vi. & secundū hoc iusta. i. ciuilibis. iniusta. i. naturalis. Potes etiam ponere in clam, vel etiā in precario: vt not. C. e. in verbo clā, & in verbo precario. Sed quid in eo qui clā possidet: nōne statim cū proponitur interdictum, incipit vi possidere: cū iam non clam, sed cōtra denūtiationē possideat? Respon. origo spectāda est: vt. §. de adquir. poss. l. clā. Item q̄ subiicit in solidū duos possidere: videtur cōtra. j. de preca. l. duo. & §. cōmo. si vt certo. §. fin. & §. de adqui. pos. l. iij. §. ex contrario. Sol. patet ex prædictis: quia diuersimode possident, nō eodem modo, sed vnus ciuilitate, alter naturaliter: sed eodē modo nō: vt in contrariis. ad qd̄ est. j. de preca. l. & habet. §. eū. Alij dixerunt, vt M. cum suis Gofianis, quod duo etiam in solidū possidēt ciuilitate & naturaliter. Tertij vt R. q̄ duo ciuilitate, sed non naturaliter possunt in solidū possidere: vt no. §. de adquir. pos. l. iij. §. ex contrario.

¶ Iste tex. cū sua gl. est sing. secūdu Ro. in suis sing. §. 8. singular. 22. ad hoc, quod licet locator possit expellere conductore de domo, quando vult reparare vel reficere eam reparatione necessaria: per l. ædem. C. loca. tamen refecta domo debet & compellitur iterum reponere conductore in ea. Bolog.

¶ Possidere an possint duo in solidum. a) alijs glosianis. Actorē vincere, quid. Reum vincere, quid.

¶ Vincetur. in eo quia vterque est actor. actorē enim vincere, nil aliud est q̄ reum sibi condēnari. hic autē neuter alteri condēnabitur. nam vterq; possidebit vti possidētis. cum ergo sit vterque actor: vt. j. prox. §. neuter vincit. In eo vero q̄ vterque est reus, vterq; vincit. & sic loquitur instit. de interdi. §. quorū. versic. hodie. quæ est cōtra. reū enim vincere, est non auferri quod apud se habet: hoc est absolutū. Item quæro hoc casu quādo vterq; vincit, quis intēdit rei vin? Respon. Al. q̄ nullus: quia vterque possidet: vt instit. de act. §. contra quoque. & §. l. j. §. interdictum. Alij dicūt propter necessitatem possessori dari rei vin. & dirimi sorte: vt ar. §. de iudi. l. in tribus. Sed Io. dicit vtrunq; posse agere alia ratione: quia videtur renūtiare cōmodo possessionis intēdendo rei vin. vel ideo, quia quod dicitur non dari actionem possidenti, verū est omnino ciuilitate & naturaliter: ita. l. q̄ non alius. sic ergo naturaliter possidēti dabit̄ pro ciuili: & ecōtra. Itē quid si prædiū meū possideā ciuilitate: alius autē qui neq; ciuile neq; naturalem habet possessionē, tibi vendat, & te inducat in possessionē: nōne hoc interdicto vincā: respō. ita: vt C. quod cū eo. l. si seruus. idē. que & si is qui tibi vedit: à me clā, vel p̄cario, vel vi possideret: vt nō sit melior suo auctore: vt. j. de re. iu. l. in oīb. §. offi. §. nō debeo.

¶ Duplex est. vt instit. de interd. §. tertia. versic. duplicia. & j. de actio. & oblig. l. actionis verbo. in fin. & §. de iudic. l. in tribus. & l. sequenti.

¶ Vti mea possessione. sic ergo videtur quod si non faciam tibi cōtrouerfiam possessionis, sed prohibeo ædificare, quia dico me habere seruitutem ne altius tollas: non competit tibi hoc interdictum, sed actio negatoria: nisi dicas vtile: vt. j. §. si vicinus. & facit. §. titu. j. l. vim facit. & §. communi diui. l. si ædes. & si ser. vin. l. sicuti. §. Aristo. in fi. & §. fina. & j. de iniuriarum. j. §. si quis me. & §. de adquir. pos. l. pen. §. j.

¶ Volentem. quod ei licet. C. de loca. l. ædem. b

¶ Placuit. scilicet domino contra inquilinū. & tamē inquilinus

non possessionis faciebat controuerfiam, sed solū volebat habitare. vel dic quod possessionis dicitur facere controuerfiam, cum non desinat ædificare: vt. §. prox. §. sed alij dicunt quod inquilinus volebat interuere possessionem finito tempore locationis: & pro suo se assererat possidere velle. alijs si tantū inhabitare vult, locatione finita, iniuriarum actione tantū dicunt eū teneri: vt arg. §. de actio. emp. l. qui pendente. f Dominū. l. oportet. & accipe hoc alio casu quando vellet reficere: quia tūc bene prohibet eū habitare: vt dicta. l. ædem. Co. de loca. licet de p̄sione pro rata remittat vel reddat, quando ex necessitate reædificat: vt. §. loca. l. qui insulam. in prin. & l. & hæc distinctio. vel dic testari q̄ non prohibebit eum habitare, scilicet facta refectio.

¶ aedes. Prima subdividitur in duas: quia primo loquitur quādo ædificium protenditur supra solum ab alio possessum. secundo quando protenditur supra solum commune. secunda ibi, Labeo. Bar.

Itē videamus, si actor h* vicini tui ex fundo tuo vites in suas arbores transduxit: quid iuris sit. Et ait Pōponius, posse te ei denūciare, & vites præcidere: l̄ idque & Labeo scribit. aut m vti eū debere interdicto vti possidētis de eo loco quo radices cōtinētur vitiū. Nā si tibi vim fecerit quo minus eas vites vel præcidas, vel transducas: vim tibi facere videtur quo minus possideas. Etenim qui colere fundum prohibetur, possidere prohibetur, inquit Pōponius.

Item videamus, si proiectio supra vicini solum non iure haberi dicatur: an interdictum vti possidētis sit vtile alteri aduersus alterum. Et est apud Casium relatum, vtrique esse inutile: quia

hic non fecerit, postea cogitur iudicis officio si dominus vult. l Præcidere. alijs præcideret, scilicet transductor. m Aut. scilicet si non vult dominus ei denūtiare vt ipse præcidat: vel si domino denunciante non præcidit. n Eum. scilicet dominum. o Nam si tibi. hucusque Pompo. dictū retulit. nunc auctor legis loquitur. & caue quod Pompo. in tertia persona, sed auctor legis in secunda loquitur persona. sicut ergo prohibitio præcisionis, transductionis, & culturæ inducit hoc interdictum: sic prohibitio ædificationis & refectiois: vt. §. proximis duobus. §. Alij dicunt quod tu dominus denuncias te præcisurum: vt si postea aliquid fecerit transductor, teneatur quod vi aut clam: vt. j. quod vi aut clam. si alius. §. notauimus. secundum Ot. item quod subiicit, aut eum & c. exponūt quidam. f. transductorem qui agit vti possidētis: quia contendit se possidere locum vb̄ vites nascuntur.

p Transducas. i. ad primū locum reduces: & hoc nisi immiserit radices in fundum vicini. alijs secus: vt. j. quod vi aut clā. l. si vitem. q Si proiectio. alijs protectum: & alijs proiectum. & est idē, quādo ex domo vnus aliquid, scilicet tignum vel lapis proiectus supra alterius solum, ita quod nō requiescit ibi hoc modo: vt. j. de verbo. signi. l. malum. §. inter.

r Relatum. & bene secundum quosdā. nam possessor soli nō inquietatur in possessione soli: nisi forte velit in eo ædificare: & tūc cōpetit. Itē possessor superficiēi nō inquietatur à possessore soli. alijs si inquietaretur, cōpeteret ei qui possidet domum & protectum: argu. §. prox. §. & j. §. prox. Alij dicunt relatum, & male: & dicunt corrigi per inferiorem prox. §. Labeo. & sic dicunt dari possessori soli & possidenti domum cum protecto, ne inquietentur. Tu dic relatum, & bene. & quod dicit vtriusque: collectiue ponitur vel coniunctiue: quasi diceret isti & illi: non diuisiue siue distributiue. alijs ponitur collectiue: vt. §. de contracten. empt. l. sed Celsus. §. j. in fin. nam nec ratione protecti datur simul vtrique: quia protectum à possidente domum cui applicatur, possidetur. nec ratione soli: quia illud ab altero, non ab utroque possidetur. datur autem alteri, id est possidenti solum, contra possidentem domum: quia iniuste protectum habet. & sic loquitur. j. eod. §. si vicinus. nam vsque ad cælum liberum esse debet cuiusque solum: vt. j. quod vi aut clā. l. pen. §. fina. & l. fina. & pe. & contra si possessor domus iuste habet protectum, aget ipse quasi turbetur in possessione domus, qui turbatur in protecto: vt. §. prox. §. vel dic non vterque, quia possidenti solum tantū datur, non possidenti protectū, scilicet quādo non iure ha-

* fl. auctor.
 g Possideret. i. non inciperet sibi possidere.
 h Si actor. id est administrator vel castaldio: vt C. de procu. l. procuratorem. Idem si ipse met domin⁹ vicini fundi transduxit.
 i Ei. scilicet transductor.
 k Denunciare. scilicet dominum. alijs denuntiari. f. à domino: & si

bet: vt hic dixit in princip. §. ad quod est. §. sed & si supra. Et ita quatuor modis exponitur.

a *Superficiem*. id est protectum quod domui suæ est applicatū: sed alter purum & nudum solum possidet.

b *Proiectum*. aliàs protectum: aliàs proiectum: & hoc casu requiescit super domum tuam: vt differat à præcedenti. §. hoc modo. vnde magis pprie dicitur immisum: vt infra de verbo. signi. l. malū. §. inter. Vel dicas q̄ & hic non quiescit: & differt à præcedenti casu: quia hic super cōmune solū & cōmuniter possessum alter p̄tegit: ibi super alterius tantum.

c *Mecum*. id est interdicto agis mecum, & recte: & sic succūbam.

d *Possideamus*. qui est inter meam & tuā domum, & protecto regitur. nam & si communiter possideamus: non possum protegere te inuito. alioquin hoc interdicto, vel communi diui. prohibeor: vt hic, & §. cōmuni diui. l. cōmuni diuidundo. & l. si ædes. & l. Sabinus. si autem alter tātum nostrum possidet illū medium locum, ille aget contra alium protegētem: vt. §. proximi. §. dixi. & potes dicere contra quod hæc verba, si eum locum &c. sint verba interdicti, vel ponatur conditionaliter.

e *An quo*. hæc est alia quæstio, cui nō rñ. q. d. si iure seruitutis dicam me habere immisū, & sic possessionē seruitutis mihi defendā: an dabitur hoc interdictū mihi? Rñ. sic, arg. §. de fer. l. quoties. ij. & si serui. vin. l. sicuti. §. Aristo. Azo. & §. eo. l. fin. Sed alij dicūt q̄ nō, sed tu mecum: vt ar. §. proximi. §. & §. si vicinus. sed in illis non asserat sibi seruitutis iure possessionem.

f *Interdicto tecum*. id est interdicto tecum ago. Et quod subiicit, sicuti &c. sunt verba prætoris interdicentis, siue interdicti: non agētis: & sic ad vtrosque sermonem refert. Alij habēt, interdicto tecum: & sic supple. agam. & quod sequitur, expone vt dixi.

g *Quasi dominus*. quia non vere dominus, cum solū sit meum, & domus in qua fundatum est: & forte locata ei qui postea cœnaculum fecit hoc modo.

h *Cedere*. quo ad proprietatem. nam quo ad pos. distinguitur, an aliunde habet aditum: vel non: vt statim dices. & not. quia hoc cœnaculum sustentabatur ædibus meis hoc modo. nam aliàs nō diceret ut superficies mearum ædium.

i *Ex publico*. aliàs priuato solo eius qui habet cœnaculum: vt. §. de dam. infec. l. penul. §. j. q. d. non ex inferiori domo supra quam est cœnaculum: nisi esset superficiarius eius loci vbi est cœnaculum fundatum: vt. §. dicit.

k *Ædes*. id est cœnaculum.

l *Cryptas*. i. loca abdita & concamerata sub terra, seu cryptoporticus.

m *Cuius ædes*. id est cœnaculum.

n *Supra cryptas*. id est loca abdita &c. vt mox ante.

o *Est hoc*. scilicet vt nomine cœnaculi competat interdictum ei qui inhabitat.

p *Ex publico*. vel aliunde: non ex inferiori parte: quia tunc secus. sed hæc distinctio, habeat aliunde aditum vel nō, cessat in superficiario: qui licet habeat aditum ex inferiori parte, habet tamen hoc interdictum, cum habeat illum aditum ex voluntate domini. nam aliàs non diceretur superficiarius: vt. §. proxime.

q *Interdicto*. vt possidetis.

r *Prætor*. vtili in rem, & etiam ex conducto, vel ex empto: vt §. titu. j. l. j. §. j. & ij. & §. de pign. act. l. tutor. §. fi.

s *Interdicto*. scilicet si superficiarius facit vltra quàm debeat. & hoc est quod sequitur, sed prætor &c. patet ex prædictis quod duobus casibus possidet, qui habitat cœnaculum: scilicet cum

aliunde est aditus ex publico, vel priuato. Item cum ex inferiori domo, cum sit superficiarius: sed tertio non: quando scilicet ex inferiori domo, & non est superficiarius. & fa. institu. de rerum diui. §. per traditionē. & supra de rei vin. l. superficiario. & l. prætor. Acc.

t *Non posse*. nec contra se: nec contra alios: & est ratio: quia non possidenti, vt hic, & §. de rei vind. l. officium. & §. de acquir. pos. l. iij. §. fina. & l. si quis ante. §. j. & quibus ex cau. in poss. ea. l. cum legati. secus ergo in conuentionali pignore, cum creditor possideat, secundū nos: vt. §. de acquir. pos. l. qui pignoris. licet P. contra: vt nota. §. qui satisda. cogan. l. sciendum. §. creditor. Item not. hic vnam differentiam inter conuentionale & prætorium pignus. sunt & alia: vt supra de pigno. actio. l. j. Sed qualiter si isti turbantur, eis subueniunt? Respon. per actio. in factum: & offic. iudi. siue manu militari: vt supra ne vis fiat ei. l. j. in princ. §. sed siue rei. & l. iij. in prin. & §. j.

u *Et in ceteris*. vt legati & ventris nomine, & dāni infec. ex primo decreto. sed contra hos datur interdictum quandoque: vt & §. quibus ex cau. in poss. ea. l. hæc autem. §. fi. Accur.

x *In pariete*. id est supra parietem: cum dicat de tegendo: & est ratio: quia vsque ad cælum &c. vt. §. quod vi aut clam. l. fi. §. pen. & fa. §. ea. l. §. item videamus si proiectum. Idem tamen si requiescat super pariete meo, multo magis: vt & §. ead. l. §. Labeo. & §. sed si supra.

y *Quem scirem*. vel proprie: vel id est vehementer opinor: vt & supra de aqua plu. arcen. l. ij. §. antepe. & facit. §. de verb. signi. l. bona fidei emptor.

z *Accipiam*. non per vim, sed ex causa empti.

a *In hoc interdicto*. ponunt quidam casum quod lit. contest. in hoc interdicto, & fide facta iudici q̄ aduersarius possidet à me vel vi, vel clā, vel preca. corporaliter: ille per contumaciā non vult parere arbitrio siue def. sententiæ datæ à iudice super hoc interdicto, vt illam naturalē dimittat. nam condēnabitur mihi in executione ad interesse quanti interest mea illam pos. corporalem naturalem retinere: & hoc interesse declarabitur meo iuramento in litē, sicut in vnde vi: vt. §. ti. j. l. in interdicto. & quod vi aut clā: vt §. quod vi aut clam. l. semper. §. in hoc. & §. de rei vind. l. qui restituere. Vel dic quod iudex præcipit non fieri vim mihi: nihilo minus condēnat aduersariū pro interesse turbationis factæ mihi ab anno retro ex vi huius interdicti: vt hic, & §. eo. l. j. §. j.

b *Ipsius*. obscurum eloquium statim exponit, quanti res est &c.

c *Retinere*. & libere, & in ea non turbatum esse.

d *Ipsa res*. i. plena pprietas: p quo erat C. vnde vi. l. si quis i tātā.

e *Rei pretium*. id est plenæ proprietatis. aliud possess. vt hic, & §. quod me. cau. l. si mulier. §. qui possessionem. nō tamen dico pretium possessionis hic dari, cum ipsa possessio dimittatur: sed pretium siue interesse turbationis, secundum secundam positionem casus. Vel dic, aliud pos. id est turbationis possessionis. sed secundum pri-

aliunde est aditus ex publico, vel priuato. Item cum ex inferiori domo, cum sit superficiarius: sed tertio non: quando scilicet ex inferiori domo, & non est superficiarius. & fa. institu. de rerum diui. §. per traditionē. & supra de rei vin. l. superficiario. & l. prætor. Acc.

a *Est §. l. superficiario*. pariete meo. **+** pariete suo.

* Vulg. cōmuniter possideamus.

† proiectū.

* Ex hoc tex. iuncta sua gl. infero, qd̄ interdictum vti possidetis datur quasi possessori iuris, ne turbetur in eo. cū cōco. tex. in. ea. licet causam. in prin. & in fin. extra de preba.

† id est refugia, quæ admodum Vlpianus de usufructu Latinè appellat l. 13. Vide in hunc locum Alcia. lib. præc. 2. hoc ipso iur.

a *Est §. l. superficiario*. pariete meo. **+** pariete suo.

b *Ipsius*. obscurum eloquium statim exponit, quanti res est &c.

c *Retinere*. & libere, & in ea non turbatum esse.

d *Ipsa res*. i. plena pprietas: p quo erat C. vnde vi. l. si quis i tātā.

e *Rei pretium*. id est plenæ proprietatis. aliud possess. vt hic, & §. quod me. cau. l. si mulier. §. qui possessionem. nō tamen dico pretium possessionis hic dari, cum ipsa possessio dimittatur: sed pretium siue interesse turbationis, secundum secundam positionem casus. Vel dic, aliud pos. id est turbationis possessionis. sed secundum pri-

dum primam bene aestimaretur ipsa possessio ad arbitrium iuratis actoris. & fa. 5. tit. j. l. interdicto unde vi. & 5. ne vis fiat ei. l. j. §. hæc verba. & j. de fur. l. furtiuam. Item hoc interesse possessionis turbata potest esse plus, & frequenter minus quam rei proprietatis: cum forte sub pœna dare tenebar hanc possessionem: quod non potui: vel alia mea prædia vendita sunt à creditoribus, vel à fisco: quia de possessione ista propter turbationem non inueni emptorem.

In summa.] CASVS.

Si dico me habere vsumfructu fundi, & te nego habere vsumfructu. inter nos potest intentari hoc interdictum. Item si dico me habere vsumfructu. & sic naturaliter possidere, tu te civiliter dicis possidere: potest inter nos hoc interdictum locum habere. Tercio dicit: cum possiderem fundum naturaliter, in quo habebam vsumfructu. & turber in hac pos. habeo hoc interdictum, per quod defendar in hac possess. Item inter vsuarium & vsufructuarium eiusdem fundi potest intentari hoc interdictum. Franc. Accursius.

a Inter fructuarios. afferentes se possidere: & quilibet de alio negat: & poterit esse quod alter vel quod ambo vincerent, & neuter: vt supra eo. l. si duo. in fin. j. respon. Accursius.

b Alter possessionem. scilicet civilem. & sic not. quod civiliter tantum possidenti, & naturaliter similiter tantum possidenti, datur hoc interdictum per. l. istam.

c Defendat. poss. id est quasi. vel dic possessionem rei in qua habet vsumfructu.

d Et is. quia vterq; habet naturalem pos. tam vsuarium quam fructu. sed non in solidum, sed pro parte indiuisa. H. & sic decernet iudex in sententia: Quia inueni huc potiorē in possessione ratione vsus, precipio non inquietari ab alio in eo vsu. & e contra dic de alio: vt not. C. e. l. j. in gl. sed qualiter formabit, & c. & fa. ad. l. 5. ad exhib. l. Celsus. §. Iulianus. & j. de aqua quoti. & æsti. l. j. §. si inter. & C. eo. l. j.

DE SUPERFICIEBUS.

Simile est superiori interdicto. vt infra situ. l. 1. §. proponitur. & ideo post illud ponitur. Accursius.

Placet scriptura iudicis, De superficiebus, & superficies, sicut adificiu, vno loco. l. 1. §. l. si area. De leg. 2. l. si lapidicinis De iure dot. Est autē hoc interdictum de retinenda quasi possessione superficies comparatum exemplo interdicti vt possidetis, cui iunxit etiā eodem edicto prætor actionē superficiariam quæ est quasi de proprietate superficies. est igitur hic titulus de interdicto & actione superficiaria. superficiesarius est quasi inquilinus. l. 3. §. pen. De op. no. nunt. Et definitur esse is qui in alieno solo adificauit, quod quidē à domino conduxit ea lege vt in eo adificaret & sibi haberet adificiu in perpetuum vel in plures annos sub anno solario. hic est plus quā inquilinus. nam ius habet in re, quod ius superficiesarius dicitur. ἐπιθετικὸν ἔστιν ἰδὼν. l. 3. De reb. eor. qui sub tut. vel vt in Basilicis ἐπιθετικὸν. Putem vero exemplo superficiesarij etiā emphyteuticario & feudatario interdictum dandum. De fructuario non est dubium. Cuiac.

A It prætor.] CASVS. Duo conduxerunt superficiem, vt vnus habeat vsumfructu in ea, alter vsum. istis possidetibus superficiem non vi, non clam, non precario, prætor vetat vim fieri quo minus possideant. Secundum dictum est, quod & actio causa cognita datur superficiario. Postea loquitur Vlpianus & dicit: qui superficiem in alieno solo habet, si prohibeatur à domino soli possidere, habet act. contra eum. nam si conduxit superficiem, habet ex conducto. si emit, habet ex empto: & per has consequitur quod sua interest. si autē ab alio prohibeatur: tunc agat contra dominum vt cedat ei act. puta rei vind. cum nondum traditio esset facta superficiario. itē Aquil. quas cessas intentabit superficiesarius contra prohibentem. sed melius est quod superficiesarius agat hoc interdictum, quam prædictis personalibus: cum quandoque non possit probari locatio vel emptio, itē quia melius est possidere, quam in personam agere, per quod consequatur ne prohibeatur possidere. itē vtili in rem potest agere. Vltimo dicit: hoc interdictum datur superficiariis ad similitudinem interdicti vt possidetis: & tuetur superficiarium: nec inquiritur qua de causa possideat superficiem: nisi vi, aut clam, aut

precario ab aduersario possidet. & vt breuiter dicam, omnia quæ seruantur in interdicto vt possidetis, & in isto locum habent. [QUOD AUTEM AIT PRÆTOR.] Nunc exponit secundam partem edicti. nam dictum est causa cognita dari act. superficiario. quod sic intelligis. nam si ad modicum tempus conduxit, puta ad

A It prætor: Vti ex lege locationis siue conductionis, superficie, qua de agitur, nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero fruamini: c. quo minus fruamini, vim fieri veto. §. Si qua alia actio de superficie postulabitur: causa cognita dabo.

Licet pro superficie competant actiones civiles: tamen vtile est hoc interdictum, cum pro possessione cõpetat. magnum est enim commodum possidendi. Barto.

Qui superficiem in alieno solo habet, civili actione subnixus est. nam si conduxit superficiem, i. ex conducto: si emit, k. ex empto agere cum domino soli potest. Etenim si ipse l. eum prohibeat: quod interest, agendo m. consequetur. sin autem ab alio n. prohibeatur: præstare ei actiones suas o. debet dominus

TEM.] Nunc dicit dari act. superficiario. nam quasi quendam vsumfructu. videtur habere siue vsum. & constitui potest eisdem modis sicut & vsumfructus: & legari & donari potest. & si plures habent superficiem, possunt inter se agere communi diui. Vltimo dicit quod seruitutes potest constituere superficiarius, secundum quod & dominus soli potest constituere: & constitutæ peruntur. & si impediatur vt serui. ille cui est concessa: potest vtili interdicto vt possidetis vt. Franc. Accursius.

c Fruemini. Duo sunt superficiesarij eiusdem superficies. Sed quomodo duo possunt frui in solidum? Respon. diuersis respectibus: quia alter vsumfructu, alter vsum habet in ea: vt. j. §. si. & 5. tit. j. l. j. §. fin. Vel dic, gratia honoris dicit fruemini, id est vtēris siue fruēris. **f** Veto. hoc interdicto quod dicitur de superficiebus, & habet instar interdicti vt possi. vt. j. §. proponitur.

g Actio. ad agendum petitorio: nam dabitur vtilis in rem: vt j. §. quod autem ait. & fa. 5. de loco pub. l. j.

h Subnixus. id est munitus contra dominum.

i Superficiem. id est solum in quo superficies est: vel vt ibi superficiem ponat: vel conduxit ipsam superficiem cum solo. si autem superficiem tantum, vt innuit, id est domum conduxit: non haberet in rem, de qua infra dicit: sed tantum ex conducto secundum Ioan. & B. sed forte & tunc haberet vtilem in rem, si ad non modicum tempus conduxit: vt infra. §. quod autem ait prætor.

k Si emit. scilicet superficiem sine solo. vel dic secundo, emit solū, vt non debeat suum fieri solum: sed debeat ibi ponere superficiem: & sic sit superficiesarius. si autē solū emisset: tunc vel fieret dominus traditione facta à domino. nam nemo est superficiesarius sui soli: vt j. l. fin. vel Publicianam haberet traditione facta à non domino, & sic non daretur vtilis, quæ specialiter dicitur superficiario cõpetere. Sed si dicas quod superficiem sine solo emit, opponitur: quia alterius est solum, alterius superficies: quod non potest esse: vt. j. de actio. & oblig. l. obligationū fere. §. placet. Sed respon. quod à superficiario qui conduxerat, emit ius superficiesarium, sed non valet: quia non ageret ex empto cum domino: quod hic dicit. Alij dicunt: vt secundo dixi: quod emit superficiem. i. solū à domino, vt habeat superficiem. i. domū, & sic ageret ex empto ad solū. idem videtur si emit solum vt castrum conderet: vel lacum faceret: vel vites poneret.

l Si ipse. locator, vel etiam venditor, prohiberet non tradendū sicut vendidit.

m Agendo. ex conducto, vel ex empto. quibus venit etiam singulare interesse: vt. 5. de actio. emp. l. j. & loc. & condu. si fundus. §. fin. Sed qualiter dignoscitur emptor à conductore? Respon. pretium & mercedis quantitas facit discerni. Accursius.

n Ab alio. quidam habent, ab alio prohibeatur. alij, alius prohibeat. & dic, quem ipse prohibere non possit: vt. d. l. si fundus. infra loca.

o Actiones suas. scilicet in rem, quam nondum habebat superficiesarius, nisi facta traditione. Item Aquil. ad quod est supra de

annum, vel biennium, & desinat possidere superficiem: non habet actio. in rem pro recuperanda pos. si autē ad longum tempus conduxit superficiem, & desinat eam possidere: tunc habet actio. vtilis in rem. dominus autē soli habet directam in rem contra possessorem. si agat dominus soli contra superficiesarium actio. in rem tunc repellitur ope excepti. nam cum demus act. superficiario, si desinat possidere: multo magis exceptio est ei danda. [SI SOLI POSSESSORI.] Emi solū cum superficie à domino: tandem superficies est mihi euicta: agā ex stipulatu de euict. vel ex empto contra venditorem. [QUOD AV-

* superficiū
l. si ex lapidicinis. §. de iur. dot.

† In ipso titu. indice. De superficiis.

contrahen. empt. l. quod saepe. §. si res. pensionem etiam remittit vel restituit pro rata: vt. d. l. si fundus.

a Sed longe. id est magis, vel valde.

b Existeret. hæc venditio subaudi.

c Experiri. vt & instituit. de interdict. §. retinendæ. versi. commodum. & instit. de oblig. ex delict. §. furti. sed hoc fallit secundum quosdam supra de noxali. l. si quis a multis. & supra de acquir. re. do. l. qua ratione. §. literæ. versi. sed nõ vt literæ. sed falsum est: vt ibi not.

d Hoc interdictum. de superficiebus.

e In rem. q. d. quia non directæ, sed vtilis in rem datur cū cecidit à possessione superficiarius: vt hic, & supra de rei vindi. l. superficiario. & l. prætor. & de pigno. actio. tutor. §. fin. & supra si ager vestiga. l. j. in fin. & l. sequen. & de oper. no. nunt. l. in prouinciali. §. pe.

f Polliceri. aduersus dominum.

g Proponitur. id est datur superficiariis.

h Interdictum. scilicet de superficiebus: quod est duplex: quia quilibet in eo est actor & reus: cum vterq; contendat possidere se: vt hic, & supra titu. j. l. si duo. §. pen. Accur.

i Petit. id est superficiem defendit. nam si nõ possideret superficiem, non daretur hoc, sicut nec illud vti posside. vt

supra titu. j. l. j. §. est igitur. versi. & consequenter.

k Quam causam. aliàs quam, & aliàs qualem causam, & c. sed certe imò videtur inquiri causa: vt supra in princ. vbi dicit, vti ex lege locationis, & c. Sed R. dicit, sed non probat. vel ibi contra dominum, hic contra extraneum. vel nec dicit nec probat: sed satis est quòd possideat vt superficiarius: & hoc asserat: non dicò quòd dicat se conduxisse vel emisse.

l Clam. hoc exponit vt in vti pos. interdicto dixi exponendum supra titu. j. l. j. in princ. & §. fin.

m Hic quoque. in hoc interdicto de superficiebus. Accursus.

n Quod ait prætor. supra prox. ij. respon. huius legis.

o Negetur ei. etiã intra id tempus si agat ex cõducto ad interesse, vel ad mercedem remittendam, vt. §. loca. & condu. l. si fundus.

p Actio. scilicet vtilis. vt hic, & supra ea. l. §. qui superficiem in fin. not. sed quod erit modicum tempus? Respon. quidam. xxx. dierum: vt arg. j. tit. j. l. j. §. j. Alij biennij. vt. §. loca. cum domini. Alij. x. an. vt. C. de præscript. longi. tem. l. fin. & §. qui & à quibus. l. sed cum fidei. §. Aristo. sed Ir. vsque ad quinquennium: argu. §. de separa. l. j. §. quod dictum. & §. de verbo. obliga. l. si à colono. & instit. de literarum oblig. §. multum. Tu dic arbitrio iudicis: vt §. de iure delibe. l. j. in fin. & §. de effra. l. j. §. j. Item quæro an cõductio alia quæ fit ad non modicum tempus, præbeat aliquod ius in re? Respon. non, si fiat à priuato: secus si à municipibus: vt. §. de loco publi. fru. l. j. & nisi vsusfructus constituatur per locantem: vt. C. de vsusfruct. l. si domina. Accursus.

q Non ad modicum. aliàs qui ad non modicum, & c.

r In rem. scilicet directæ pro superficie. & nõ. hic argu. ex hoc quòd possum à te vindicare domum vel fundum quem alius habet à me in emphyteusim, non obstante iure alterius. sed arg. contra. §. de condic. indebi. l. indebiti. in fine. l. & de rei vindi. l. fructus. in fin.

s Multo magis. hoc fallit. §. quorù leg. l. j. §. rediguntur. sed consono. j. de except. do. l. dolo. & §. quibus ex cau. ma. l. nec nõ. §. ex. plo. in glo. nacto. versi. item no. & §. de regu. iuris. l. inuitus. §. j.

t Si soli possessori. id est qui emit à domino solum & superficiem pleno iure. & sic est plana. Alij dicunt hunc emisse à superficiario: &

agere de euct. contra dominum: si modò ipse suo venditori, & suus venditor vero domino denuntiauit. quod non placet.

u Ex empto. quando emit. Sed quid si conduxit? Respon. & ex cõducto, & ex stipulatu agit: vt. §. loca. l. si fundus. §. j.

x Quia autem. non solum superficiario cum possidet, damus exceptionem, vel hoc interdicto tuebitur sibi possessionem: sed etiam si alius possideat, placet superficiario petenti dari in rem. Vel aliter: Nõ solù domino datur directæ, sed & superficiario placet dari vtilem. & secundum hoc est sensus vt petitori. id est superficiario detur vtilis rei vindicatio pro superficie aduersus possidentem. & habet ipse vsusfructus. quendã siue vsus in superficie, & potest alteri constituere illam vtilitatem petendam ab aliò cui erat constituta; per vtilem actionem ex iure cesso. Item potest dare & tradere illam seruitutem, & constituere potest & donare & legare talem seruitutem vel vtilitatem siue comoditatem vsusfructu. vel vsus. id est ipsam superficiem, siue ius quod habet in ea. Alij sic: quia superficiarius habet in rem: ergo & ille cui est constituta seruitus, si petat, petere potest cū effectu seruitutem in superficie sibi constituta, siue sit seruitus vsus, siue vsusfructus. vel alia seruitus. Et ita dictio

petitori. primò pro superficiario supponit: secundò pro eo cui est constituta seruitus à superficiario. prima placet. Sed cum superficiarius potest alium superficiarium facere, secundum primam: quare vsusfructuarius non sic? Respon. quia vsusfructuarius habet instar dominij. vnde duo non possunt esse in solidum dominij: vt supra de vsusfruct. l. vsusfructus in multis.

y In superficiem dari. vt possit hæc omnia quæ sequuntur, habere vel facere.

z Esse. quod superficiarius habet.

a Legari. vt & supra de lega. j. l. si domus. in fin.

b Communis. scilicet superficies.

c Vtile. vt & supra fami. erc. l. item prædia. & argu. supra communi diui. l. communi diuidendo. in princ.

d Prætorio. ab eo qui non est dominus directo, vt superficiarius quem prætor facit loco domini, dando ei vtile in rem: vt hic, & §. in prin. huius. l. & §. qui. mo. vsusfructu. amit. l. j. circa prin. Accur.

e Iure. s. per pactum à superficiario. nam prætor tuetur pacta: vt §. de pact. l. iurisgentiũ. §. prætor ait. vel dic verius, iure ciuili constituuntur à domino, vt subiicit, & §. cõmunia prædi. l. j. Accur.

f Constituentur. in superficie.

g Constituta sunt. à verò domino soli. & facit supra de pigno. l. si ab eo. & supra titu. ij. l. fin.

h Interdictum. vti pos.

i Vtile. scilicet de his seruitutibus à superficiario alij constitutis: vt & §. de serui. l. quotiens. & §. si serui. vind. l. sicuti. §. Aristo. sed alij dicunt de itinere actũque priuato: vt arg. j. tit. j. l. j. & facit supra de oper. noui huius. l. in prouinciali. §. penul.

ii. GAIVS libro vicenimo quinto ad Edictum Prouinciale.

Superficiarias ædes appellamus, quæ in cõducto solo positæ sint: quarum proprietas & ciuili & naturali iure eius est, cuius & solum.

petitori. primò pro superficiario supponit: secundò pro eo cui est constituta seruitus à superficiario. prima placet. Sed cum superficiarius potest alium superficiarium facere, secundum primam: quare vsusfructuarius non sic? Respon. quia vsusfructuarius habet instar dominij. vnde duo non possunt esse in solidum dominij: vt supra de vsusfruct. l. vsusfructus in multis.

y In superficiem dari. vt possit hæc omnia quæ sequuntur, habere vel facere.

z Esse. quod superficiarius habet.

a Legari. vt & supra de lega. j. l. si domus. in fin.

b Communis. scilicet superficies.

c Vtile. vt & supra fami. erc. l. item prædia. & argu. supra communi diui. l. communi diuidendo. in princ.

d Prætorio. ab eo qui non est dominus directo, vt superficiarius quem prætor facit loco domini, dando ei vtile in rem: vt hic, & §. in prin. huius. l. & §. qui. mo. vsusfructu. amit. l. j. circa prin. Accur.

e Iure. s. per pactum à superficiario. nam prætor tuetur pacta: vt §. de pact. l. iurisgentiũ. §. prætor ait. vel dic verius, iure ciuili constituuntur à domino, vt subiicit, & §. cõmunia prædi. l. j. Accur.

f Constituentur. in superficie.

g Constituta sunt. à verò domino soli. & facit supra de pigno. l. si ab eo. & supra titu. ij. l. fin.

h Interdictum. vti pos.

i Vtile. scilicet de his seruitutibus à superficiario alij constitutis: vt & §. de serui. l. quotiens. & §. si serui. vind. l. sicuti. §. Aristo. sed alij dicunt de itinere actũque priuato: vt arg. j. tit. j. l. j. & facit supra de oper. noui huius. l. in prouinciali. §. penul.

Superficiarias. CASVS. superficiaria domus dicitur, quæ in cõducto solo posita est. & suppleas licere: vt in glo. & proprietatis domus eius, est illius cuius est solum. Franc.

k In cõducto. vel empto: non tamen vt soli dominium transeat: sed licentia habendi & tenendi superficiem: vt supra. l. j. §. qui superficiem. in principio.

l Eius est. non enim iure directo, sed vtiliter superficiarius est dominus: & habet in rem: vt no. §. l. prox. §. qui superficiem. in fi. §.

DE ITINERE ACTVQVE PRIVATO.

Superiori titu. de possessione rerum corporalium retinenda: hic de possessione rerum incorporalium.

Sub hoc titulo duo sunt interdicta prohibitoria. prius pertinet ad retinendam quasi possessionem itineris, actu, via priuata, agere eo qui hoc anno vsus est, agente successore eius ad apiscendam. & in eo tantum distat ab interdicto vti possidetis quod non refertur in presens tempus, vt qui nunc utitur itinere vel actu, ita utatur, sed in annu praeteritum, vti hoc anno vsus est. Posterius pertinet ad reficiendum iter actumq, quo hoc anno vsus est, in quo etiam de proprietate quaeritur: d est de iure seruitutis, de quo non quaeritur in priori, sicut nec in interdicto vti possidetis vel vti superficie frui mini.

Quibus finibus, quae mensura iter, actusq, & via consent, Alex. ab Alexau. lib. 1. cap. 20.

DE ITINERE ACTVQUE PRIVATO. †

TITVLVS XIX.

Dictum est supra de interdictis possessoriis rerum corporalium: sequitur de possessoriis rerum incorporalium. Bartolus.

I. VLPIANVS libro septuagesimo ad Edictum.



Rator ait: Quo itinere actuque priuato, quo de agitur, vel via, hoc anno nec vi, nec clam, nec precario ab illo vsus es: quo minus ita utaris, vim fieri veto. b Hoc interdictum prohibitorium est, pertinens

Rator ait.] CA. SVS. Ponit editum, cuius sen-

sus est: Quo itinere, via actusq, priuata, priuato, hoc anno es vsus non vi, non clam, non precario ab alio: quo minus ita utaris: praetor vetat fieri vim. Secundo dicit: hoc interdictum est prohibitorium, & spectat ad tuendas rusticas serui. eundi vel non. sed solum spectatur si hoc anno vsus est non continue, sed satis est esse vsus. xxx. diebus. & computatur annus retro ex tempore lit. contest. super hoc interdicto. & vt in hac pos. defendat, sufficit me esse vsus intra annu retro itinere vel actu: & vsq; ad quem locu fundi tui iui, vsq; ibi hoc ius adquisiui. [I V L P I A N V S.] Si per fundu tuum iui ad meum, cum per via publica non possem ire, vt quia rupta erat: licet frequenter vadam, no adquire hoc ius, id est serui. nec mihi hoc interdictu datur, licet prohibear ire: quia no videor vsus nec fundo, nec illo ad quem ibam. id est si itinere priuato non iui: quia riuus illud ruperat: vel via publica rupta est per quam iba ad iter. Id est si erat iter priuatu per quod ibam ad fundu serui entis: & quia destructus est, non potui ire. Vltimo dicit: siue ego iui per fundu vicini per annu, habeo amodo hoc interdictu per quod tueor in pos. seruit. siue colonus meus vel hospes iuit, satis est, etia si ignorauit dominus fundi per quem ibatur. si aut quis credens suum fundu ad quem iba per fundu vicini, cum esset meus, iuit per annum: sibi adquisiuit hoc ius, no mihi. [S I Q V I S P R O P T E R.] Cum iuissem per annu per fundu tuu, sequenti anno non iui propter inundatione aquae: vel aliter prohibitus non iui: vel quia in vinculis existens non potui ire: dicitur q impetrabo in integ. rest. ex illa parte edicti, si qua alia mihi iusta causa esse videbitur, in integrum restituam, quam habes. s. ex qui. cau. ma. l. j. in fi. quali hic annus non cucurrerit: sed inspiciatur annus primus quo fui vsus. Tandem dicit: cum ago hoc interdicto, & datur dilatio aduersario. xx. dierum, & propter hanc dilationem causa interdicti mei deterior fit: restituar, quasi hoc tempus. xx. dieru non cucurrerit. [S I T I B I.] Habebam fundum dominantem: cui vicini fundus debebat seruitute viae. hunc fundu dominantem concessi tibi precario animo transferendi pos. nunc tu impetraisti precario a vicino praedicto ius eundi per suum fundu istum: postea prohibet ire. an habeas hoc interdictu, quaeritur. Et dicitur q non, cum precario habeas hoc iter ab aduersario: & redditur mirabilis ratio. nam cum mihi copetatur hoc interdictum: si prohiberes ire, satis fit & si non copetatur: cum duo simul hoc interdictu habere non possint. nec obstat q iter habes in precario. cum enim illud ego iter habere precario no possum, cum aliis sit meum: nec per istum habere videar, & qualitercunq; colonus meus per illud iter vadit, aut is cui precario concessi, ego ire videor. sicut ergo opinio sua, vt quia precarium habet, mihi no nocet: sic nec mihi prodest opinio sua: vt cum haberem precario ius eundi per fundu vicini ad meum: & ego tibi istum fundu meum concessi precario, & es vsus itinere tanquam debito fundo & per annum, no competit mihi hoc interdictu propter opinionem tuam. in fine tamē dicit, in primo casu dari interdictum tibi cui precario concessi fundum dominantem. [S I Q V I S S V P R A D I C T O] Saltē triginta diebus in anno iui ff. Nouum.

per fundum tuum, non vi, non clam, non precario: tadem postea cepti ire clam. no nocet mihi. vnde si prohibear ire, hoc interdicto vtat. & redditur ratio. quod enim quaesitum est: ex superueniente delicto non tollitur. hoc dicit cum. l. seq. Franc. Accursius.

a Actuque. quid hic sit, habemus. s. de serui. rust. praedi. l. j. Acc.

ad tuendas rusticas tantummodo seruitutes. c Hoc interdicto praetor non inquit vtrum habuit iure seruitutem imposita, an no: d sed hoc tantum, an itinere actuque hoc anno vsus sit e non vi, non clam, non precario: & tuetur eum, licet eo tempore quo interdictum redditur, f vsus non sit. Siue igitur habuit ius viae, siue non habuit: in ea conditione est, vt ad tuitionem praetoris pertineat: si modo anno vsus est vel modico tempore, g id est non minus quam triginta diebus. Neque ad praesens tempus refertur vsus: quia plerumque itineribus vel via non semper utimur, nisi cum vsus exegerit. ita annui temporis spatio conclusit vsus. h

b Vero. & est simplex, non duplex: vt supra de interdict. l. ij. in princ.

c Rusticas tantummodo seruitutes. quid ergo si turbetur mihi urbana? Respon. forte vtile. Itē nec ad omnē rusticam: quia non ad aquae ductum: vt. j. titu. j. l. j. S. quod autem. nam ibi non exigitur spatium triginta dierum. Accur.

d An non. Quid prodest ei si est in poss? Respon. quidam quia praesumitur competere ei seruitus: siue negatoria conueniatur, siue cofessoria agat, quod potest, licet possideat: vt. s. si ser. vind. l. & si forte. S. sciendum. & pro eis est. C. de proba. siue possidetis. & l. ij. & de pign. actio. l. nec creditoris.

& C. si aduer. credi. l. j. & in authen. de resti. s. si vero. Alij dicunt prodesse quo ad hoc, vt si impediatur postea ire, possit resistere: scilicet extra iudiciu. & sic redditur interdictu: non in iure, sed in ipso praedio licet se defendere ex vi huius interdicti. At si in iudicio agatur confessoria a se possidente vel non possidente: vel negatoria ab alio contra se possidentem vel non possidentem: necesse habet de iure suo docere. at si agat ex secundo capite quod est. j. l. ij. S. ait praetor. poterit turbari: nec ipse poterit resistere, nisi prober copetere seruitute. Tu dic, prodest probare vsus. xxx. dieru propter dub. Primo, quia si possidet, & agit confessoria, vel conuenitur negatoria: non oportet eum cauere de non vtendo: sed aduersarius cauet de non impediendo vsq; ad finitu iudiciu in negatoria. secus si non possideret, & ageret vel conueniretur pro seruitute: quia tunc caueret de non vtendo vsq; ad finem iudicij: vt j. de aqua quoti. & aestiua. l. pe. In secundo prodest: quia si extra iudiciu turbetur in vtendo: non solum resistere potest, sed etia in iudicio agere hoc interdicto, vt pronuntietur esse in possessione: per quod non praesumitur habere seruitute si cadat a possessione, & agat cofessoria: sed se existente in possessione, no poterit a domino eiici, qui agit negatoria, nisi prober non copetere seruitute: quod probabitur hoc modo, q per eos qui ibi prope stabat, non fuit visus ire, cum non potuerit iuisse quin videretur: vel quia dicit se iuisse tali die in mense: & probatur q fuerit alibi: vt. C. de contrahen. & commit. stipu. optimam.

e vsus sit. iure seruitutis: vt. j. eo. l. fi. & s. de aqua plu. arc. l. j. in fi. & s. quemad. ser. amit. l. fi. & j. eo. S. Iulianus recte. Sed an sufficit si suo sacramento dicat se iuisse iure seruitutis? Ar. q sic. j. tit. j. l. j. S. hec interdicta. & S. Aristo. Sed forte secus in illo interdicto: vt j. ea. l. s. si tibi fundu. in fi. Dic ergo hoc probari per testes q iuit, vel viderunt eum ire. Item iure seruitutis: quia dicat se vidisse constitui seruitute a tali qui putabatur dominus illius praedij, & tamē non erat. vel Titio fuit legata haec seruitus: & iste vocabatur Titius, & putauit de se sensum, cum de alio senserit in veritate testator: vt arg. s. pro legato. l. pro legato. Itē cum probetur me vsus, an onus probadi q vi vel clam vel precario fuerim vsus vel non, copetitur mihi, vel aduersario? quida q aduersarius debet probare q iuerim vi, vel clam, vel precario. Sed potes dicere contra, quasi haec omnia debea probare, scilicet me vsus, & triginta diebus, & non vi, vel cla, vel precario, ar. prin. huius. l. & ar. s. si serui. vind. l. si quis diuturno. probabitur autem per testes: vt. s. dixi. Accur.

f Interdictum redditur. per litis contestatione: vt. j. eo. S. praeterea sciendum. sed in vti possi. praesens possessio inspiciatur tempore lit. contest. vt instit. de interdict. S. quorum. verfi. hodie tamen.

g Modico tempore. aliter accipitur alibi modicum: vt supra de arbi. l. si cum dies. S. fina. & de constit. pecu. l. promissor. & supra titu. j. l. j. S. quod autem ait.

h Conclusit vsus. scilicet. xxx. dierum: quod facile est totiens in anno ire. duo ergo sunt necessaria: quod intra annum, & quod xxx. diebus: quorum si quod defuerit, cessat interdictum. Sed

quid si talis erat locus ad quem ibatur, ut non nisi semel in anno vel bis fuerit necesse ire? an duplicabitur tempus, ut per biennium vel maius tempus sufficiat iuisse per. xxx. dies? argu. quod sic supra quemadmo. seruit. amit. l. si sic. & C. de ser. l. fin.

a *Annum ex die interdicti.* id est ex die contestatae litis in hoc interdicto. Et sic not. quod non praesens possessio inspicitur. & facit supra de seruit. l. seruitutes. & l. quotiens. & C. de praescrip. long. temp. l. ij.

b *Alterutrum.* ut in eius possessione obtineat, de quo probat: vel forte per pos. actus retineat possess. itineris. sed e contra non ita: ut arg. supra quemadmo. serui. amit. l. ij.

c *Quoad usque.* id est usque ad quem locum in fundo. ad quod facit supra de acquir. possess. l. quod meo. §. fina. Sed arg. contra supra quemadmodum. ser. amit. l. si stillicidij. §. fin. sed ibi in proprietate retinenda quam habet: hic autem quaerere volebat ius possidendi.

d *Interrupta erat.* ruina. **e** *Iter fecerit.* ad suum agrum dominantem.

f *Frequenter.* etiam. xxx. diebus.

g *Inutile esse.* scilicet ei.

h *Nec usum.* facit infra eod. l. fin. & supra quemadmo. serui. amit. l. si locus. §. finali.

i *Nec vitro.* agro scilicet, etiam neque ad quem iuit, neque per quem iuit.

k *Propter incommoditatem.* nisi praecedenti anno esset usus. tunc enim restitueretur: ut infra ead. l. §. si quis propter. Azo.

l *Via.* publica quae ducebat usque ad locum seruietem: sed per agrum alterius vicini: & sic priuata.

m *Eadem quaestio est.* & solutio eadem. & facit infra titu. j. l. j. §. Aristo.

n *Ad fundum.* nomine & voluntate eius qui hoc interdicto agere vult, licet hoc non sit necesse quo ad retinendam proprietatem seruitutis, secundum quosdam. & facit infra §. quotiens. & infra. l. iij. §. vti videmur. & quemadmodum seruit. amit. l. v. & l. vfu. cum sequen. & l. qui fundum alienum.

o *Ignoravit.* facit supra de bo. aucto. iudi. pos. l. cum vnus.

p *Iter fecerit.* in fundo vicini.

q *Vtique.* respon.

r *Sibi.* ergo in hac praescriptione non requiritur titulus: ut hic, & infra eod. l. si tibi fundum. in fin. vers. quae ratio. ibi, tu tamen & c. sed nec possess. eius fundi ad quem itur hic, sed quasi possessio itineris exigitur.

f *Propter inundationem.* supple. vel alio iusto impedimento simili ut supra. §. Iulianus.

t *Cum superiore.* scilicet anno usus sit. xxx. diebus.

u *Repetita die.* ad hoc facit infra proxi. §. & supra de fide instru. l. repetita. & supra ad exhib. l. Iulianus. §. fin.

x *Per in integrum restitutionem.* imò videtur eum non esse restituendum ad lucrum cum alterius damno: ut supra ex quib. cau. ma. l. deniq; & l. nec vitile. sed hoc speciale: ut & aliàs in eo. tit. l. Iulia-

nus. §. eum quoque. Vel verius hic iam fuerat lucratus eundo in anno praecedenti: & sic magis anhelat non perdere. sed in. l. denique. ad lucrum aspirat.

y *Ex illa parte.* quem edicti partem habes supra ex qui. cau. ma. l. j. in fin. & l. sed & si per praetorem. §. fin. & facit supra de serui. rusti. praed. l. & Atilicinus.

z *Cotigerit.* quod nullo modo fuerit usus hoc secundo anno: secus e contra si fuit usus v. na. distingueretur, hoc eodem anno fuisset usus bona fide, vel non: ut infra. §. fin. & l. ij. & facit supra quemadmo. vfu. amit. l. si ager. & l. cum vfu. fructus. & C. de appel. l. praes. & C. qui per. tuto. vel cura. l. cum à matribus.

a *Et aliis casibus.* puta quia in vinculis seruitutis constitutus non potuit vti: ut supra qui. ex cau. ma. l. j. & facit supra proxi. §. & infra §. proximo.

b *Dilatione data.* deliberatoria: ut est hodie. xx. dierum per authen. offeratur. C. de litis. contesta.

c *Reddi.* facit supra de iudi. l. ij. §. sed & si. vers. in omnibus. & §. qui. ex cau. maio. l. ait praetor. in fine. & l. sed & si per praetorem. §. ait praetor. vers. hoc quoque. Item facit ad diem repetitam. §. proxi. §.

d *Si tibi fundum.* dominantem.

e *Concessero.* ut aliquam habeas poss. si enim ut solam habeas detentionem, forte ut calefacias te ibi ad solem: non posset tibi precario concedi via: cum fundum illum non possideas, cui viam concedi cupis. H.

f *Fundi.* scilicet seruietis.

g *Vtatis.* quod superfluo fecisti etiam quo ad vtendum, cum vti potueras sine hoc: ut infra

de preca. l. quaesitum. §. si seruitute. Accursus.

h *In specie.* argu. sumpto inde à contrario sensu: & caue quia quasi eundem casum ponit. Accursus.

i *Tu rogaueris.* vicinum: ut in superiori exemplo.

k *Interdictum.* ergo à contrario tibi inutile: quia sicut duo in solidum non possunt possidere: igitur nec hoc interdicto vti etiam ratione eiusdem usus, & eiusdem temporis. finito autem precario fundi, constat tibi esse inutile interdictum. si autem non rogasses viam precario, ageres tu, & non ego: ut infra in fin. huius. §. ibi, tu tamen, & c. Vel dic posse vtrique dari quando naturalem possessionem non ciuilem transtuli: ut infra eo. l. iij. §. idem Iulianus. & arg. hic fit tale: quia si precario fundum, & non viam habuisti: interdicto vteris. ergo à contrario si viam precario habuisti à domino fundi seruietis, non vteris interdicto.

l *Sicuti.* vere mihi vitale: quia, & c.

m *Non tenet.* si egomet precario acciperem: ut & §. de preca. l. iij. §. item si rem. & §. fin. & §. de reg. iur. l. neque pignus.

n *Via vtitur.* qualitercunque, & cuiuscunque nomine: ut patet supra & infra eo. l. iij. §. vti.

o *Fundum.* dominantem.

p *Inutile.* scilicet mihi.

A Itinere licet tu non sis vsus eo itinere tanquam precario, sed velut fundo debito. Accursius.

B *Poteris interdicto vti.* quod ita verum est, si tibi fundum precario concessi vt ibi habeas possessionem ciuilem & naturalem: vt supra proxime dicit. Hug. Et not. hic argumentum quod hoc interdictum datur etiam ei qui alieno nomine vsus est nō vi, non clam, non precario: si modō is cui⁹ nomine vsus est, nō possit istud interdictū habere: quod nō est in isto vti posside. illud enim nō datur possidenti alieno nomine, etiā si non vi, non clam, non precario possideat ab aduersario: vt no. supra tit. ij. l. si duo. §. creditores, & ar. supra de rei vindi. l. officium. secundum quosdam. & facit supra ea. l. §. si quis autem cum.

C *Vsus sit.* xxx. diebus: & non vi, non clam, nō precario: alioquin interrupta esset præscriptio. nam in. l. proxima dicit transactum, id est completum negotium, secundū Hu. & pro. hoc C. qui testa. face. poss. l. furiosum. vel dic secundum Azo. fortē satis est in princip. habitam bonam fidem. ar. j. l. iij. j. respon. ad instar corporalium rerum: vt. C. de vsuca. transfor. l. j. §. sed nihilō minus. Item quid dices econtra si primo fuit vsus vi, vel clam, vel precario: & postea bona fide? Dicam non dari ei interdictum inspecta origine: vt infra. l. vnde §. si quis ab auctore.

C *Vsus.* taliter vt primo: sed clā, &c. Vel sic si nullo modo sit vsus postea: vel si sit vsus, sed clam &c.

N *Ec enim. Transactum.* id est completum. & sic not. vt dixi. §. ma. l. ij. & §. de rit. nup. l. si qua. in prin. & §. de vsucap. l. heres eius. & supra pro suo. l. si ancillā. & supra de dona. l. donationes in concubinam. in prin. & supra de eden. l. ij. §. his. & supra de excu. tuto. l. tutor petitus in prin. & infra eo. l. pe. & supra de adquir. rerū do. l. bonæ fidei. §. in contrarium. & C. de adm. tuto. l. sancimus. j. & supra de acqui. poss. l. clam. & l. si de eo. §. pē. & instit. qui testa. face. poss. §. præterea. verfi. item furiosi.

V *Nde. CASVS.* Tu alicui fundum vendidisti per quem ibam saltē. xxx. diebus in anno. nunc emptor me ire prohibuit: & sic postea clam cœpi ire. dicitur q̄ interdictum hoc bene mihi competit contra emptorem, ne me prohibeat. & intra annū competit. Secundo dicit: si prohibitus à te per fundum tuum ire, iui: clam dicor ire. idem si colonus meus prohibitus ire, vel similis, & hoc sciens iui: clam dicor ire. si autem ignorauit hoc, & iui: non dicor clam ire. & si xxx. diebus saltē in anno iui, bene cōpetit mihi hoc interdictum. Tertio dicit: si prohibitus sum à te ire per fundū tuum: prodest hoc emptori qui à te emit: vt sic mihi cōpetat hoc interdictum contra te, non contra emptorē. idem in alio tuo successore vniuersali vel singulari. & redditur mirabilis ratio in fin. §. [IN HOC INTERDICTO.] In hoc interdicto quō agitur ne prohibear ire per fundum tuum, quo anno retro iui: venit interesse meum, id est condemnatio fit in eo quāti mea interest nō esse prohibutum. Secūdo exponit verbū, vsus, quod est in edicto. nam siue iui per fundum vicini, siue seruus meus, vel colonus, vel hospes iuit: ego videor iuisse, & vsus esse, & hoc interdictum adquisisse, vt sic si prohibear amodo ire, habeam hoc interdictum. & per omnem personam videor vti itinere, per quam aliās retinetur nobis seruitus: vt de his personis habes. ff. quemadm. serui. amit. l. v. & vj. hoc tamen fallit in fructuario. nam per fructuariū vntem retineo serui. fundo debitas, nō autem per fructuariū euntem per fundum vicini adquire hoc ius eundi, nec hoc interdictum. Tertio dicit: habeo proprietatē nudam in fundo. tu in eodē fundo vsum sit. habes, quilibet nostrū iuit per fundum vicini ad istum per annum. si aliquis nostrum prohibeatur amodo ire, vel à domino fundi, vel ab extraneo: prohibito cōpetit hoc interdictum.

ff. Nouum.

A Quarto dicit: per fundum tuū ad meū iui per annum: & sic habeo hoc interdictum, si prohibear ire amodo. & hoc interdictum cōpetet ei cui donabo istum fundum meum, si traditione secuta ipse prohibeatur vti itinere. Quinto dicit: emit Titius fundū ex meo mandato: & hic Titius per fundum vicini iuit per annum ad

fundum quem emerat: & postea istum fundū mihi tradit. amodo possum ire sicut Titius poterat: & si prohibear, habeo hoc interdictum. Sexto dicit: qui iter per fundum vicini ad suū adquisiuit eūdo per annum: hoc interdictū ei cōpetit, & etiam ei qui cœpit habere vsufructum vel vsu in fundo dominantis, siue ex causa emp. siue legati. idem si ex causa dotis, aliās aliqua alia simili emptione cœpit habere fundū dominantē. nam si prohibeatur nouus dominus ire per fundum vicini: cōpetet ei hoc interdictū. [AIT PRÆTOR.] Nūc ponit aliud edictū, cuius sensus est talis: Si iter vel actū adquisiuit per annū eūdo per fundū vicini nō vi, non clam, nō precario, reficere velim: prohibet prætor mihi fieri

B vim quō minus reficiam prout mihi ius est. Secūdo dicit qui hoc interdictum proponit, debet cauere aduersario de damno infectō occasione refectionis. Tertio dicit: valde est vtile hoc interdictū. nam quomodo posset quis ire & agere cōmodē, nisi ei liceret reficere? Quarto dicit: qui superius interdictum positū in principio tituli intentat, sufficit ei si probet se vsu itinere vel actū per annum retro non vi, non clam, non precario. qui autē hoc intentat, debet duo probare: & se vsu prædicto tempore non vi, non clā, non precario: & q̄ habet ius reficiendi, id est q̄ seruitus ei cōpetit itineris vel actus. & si alterū de his omittit. i. non probat, succūbit in hoc interdicto. & merito duo debet probare qui reficere vult. nouū enim vult facere opus. sed agēs superiori primo interdicto, vnū probare debet. s. se vsu non vi, non clam, non precario per annum: quia nihil noui vult facere, sed ire & agere vt prius. [FIERI AVTEM POTEST.] Nūc exponit Vlpia. verba edicti, vti ius est: & bene dixit prætor quod habet reficere prout ei ius est. potest enim esse quod quis habet ius eundi. id est seruitutem: non autem reficiendi ius habeat: vt quia catutum est expresse quod nō debeat reficere, vel quod vsque ad certum modum debeat reficere. secundum ergo quod est actum siue conuentum per pactum in constituenda seruitute de reficiendo: seruabitur. & quando ius potest reficere iter vel actum, debet reficere secundum pristinam formam, id est non à priore itinere iter producat in longum, aut deprimat. si autē velit facere pontem supra riuum, qui riuus corrumpebat viam priuatam vel iter suum: hoc ei permittitur, si comōdē aliās ire non poterat. Franc. Accur.

C Nam & Pedius P scribit, si vi,

D *Vtitur.* certē imō vi: vt infra quod vi aut clam. l. j. §. quid si contra. Solu. prohibitus, clam vti dicendus est, si dūtaxat tunc vtatur cum id putet prohibentem ignorare, & præ timore non audet vti illo sciente. si autem prohibitus apertē illo sciente vtatur, nihilō minus vilipendens eius denuntiationem: iudicandus erit vi vti, vt ibi dicitur. Ro. secundum Io.

E *Intra annum.* No. hoc interdictum annale esse: & emptor victus hoc casu agat ex empto contra venditorem: vt supra de act. emp. l. si quis fundum.

H *Non tantum eum.* scilicet dominum.

I *Per quem.* melius dixisset pro quo. Azo.

K *Quo.* colonus, vel similis.

L *Retinebat.* scilicet dominus.

M *Vtatur.* sciens plane, &c.

N *Vti.* per me, vel per alium. Quid ergo si per eū qui prohibitus fuerit: forte aliud erit. Sed arg. contra. §. eo. l. j. §. si tibi fundum.

V *Recte.* nunc respon.

P *Et Pedius.* non solum ego Vlpia. Accursius.

a *Aequum*. facit. C. de fruct. & lit. expen. l. ij. in fin. & infra de regu. iur. l. inuitus. §. cum quis. & infra de excep. rei iudi. l. si à te. §. si. & supra de iudi. l. edictum. Sed quid si ille qui cœpit uti, vel vi vel clam contra actorem meum vsus est: postea contra me bona fide? Dicam inspici originem: vt no. supra. l. j. in fin. & infra eo. l. i. sicut. Accursius.

b *Examinatur*. aliàs æstimatur: aliàs examinatur.

c *Quanti*. apparet ergo quod debet fieri condemnatio ne prohibeatur nunc: & forte ne in futurum. vel cautio forte erit præstanda ne in futurum prohibeatur, donec cõstet debeatur seruitus necne. ar. supra si fer. vin. l. egi. & l. haru. Item debet cõdemnari ad damnum quod hic passus est propter prohibi. puta si circa fructus damnũ passus est: quia colligere eos non potuit, ideo quia via uti non potuit. & est sic. §. uti poss. l. si duo. §. fina. Alij hic exponunt quando dicit scilicet per cõtumaciam se nunquam desinere quin prohibeat me volentem uti: tunc quidem condemnabitur quanti mea interest me non prohiberi. sed prima placet, secundum Ir. & Hug.

d *Qui nobis*. qui sunt isti, habes. §. quemadm. serui. amit. l. v. & vj. in prin. & l. vsu retinetur. vsque ad l. fi.

e *Per fructuarium*. audi quare dixit, fere. per vsus ergo fructuarij nõ agit dominus hoc interdicto: sed ipse fructuaris sic, vt hic, & supra si serui. vin. l. ij. §. fin. & sic fallit hæc regula hic præmissa. Item fallit in colono qui conduxit ad non modicum tempus, cum habeat ius in re ad instar fructuarij. vnde cum dixit hic de colono, accipe qui conduxit ad nõ modicum tempus. Item fallit cum quis putat suum fundum esse, qui est meus: & sic utitur seruitute. nam seruitus retinetur: vt supra quemadmo. serui. amit. l. nam satis. j. respon. & l. denique. est tamen interdictum mihi inutile: sed sibi competit: vt supra eod. l. j. §. is cuius. & §. sequen. & §. si tibi fundum. in fin. §. item fallit cum precario via mihi debita est: tu putans debitam fundo vtaris: cum tibi fundum concesserim precario: vt supra eo. l. j. §. si tibi fundum. in fi. §.

f *Ierit*. xxx. vicibus hoc anno, non vi, non clam, non precario.

g *Ab extraneo*. extraneum accipe etiam dominum vicini fundi per quem itum est.

h *A domino*. scilicet proprietatis.

i *A fructuario*. scilicet prohibeatur.

k *Interdictum*. scilicet istud. & sic no. aduersus quemlibet prohibentem dari hoc interdictum.

l *Vacuam*. id est fundum: & vacuam eius possessionem, nomine cuius eundo sibi interdictum quesierat qui donauerat eum mihi. & facit infra proximis duobus. §. §.

aut clam aut precario ab eo sit vsus, in cuius locum hereditate vel emptione aliõve quo iure successi, idem esse dicendum.

Cum enim successerint in locum eorum: æquum non est nos noceri hoc quod aduersus eum non nocuit, in cuius locum successimus. In hoc interdicto examinatur, quanti eius interesset, via non prohiberi siue itinere. Vti videmur seruitutibus etiam per seruos, vel colonos, vel amicos, vel etiam hospites, & ferè per eos omnes qui nobis retinent seruitutes. Sed enim per fructuarium quidem seruitus retinetur: per fructuarium autem interdictum hoc domino non competere Iulianus ait. Idem Iulianus scribit, si meus vsusfructus in fundo tuo, proprietate verò tua fuerit, & vterque nostrum per vicini fundum ierit: utile interdictum de itinere nos habere: & siue fortè ab extraneo fructuaris prohibeatur: siue etiam a domino: sed & si dominus a fructuario competet. Nam & si quilibet prohibeat ire: interdictum aduersus eum competit.

Hoc interdictum & ei competit, qui donationis causa fundi vacuam possessionem adeptus est. Si quis ex mandatu meo fundum emerit: æquissimum est mihi hoc interdictum dari, vt ille vsus est qui mandatu meo emit. Sed & si quis vsusfructum emit, vel vsus, vel cui legatus est & traditus: vt hoc interdicto poterit. Hoc amplius & is cui dotis causa fundus traditus est, experiri hoc interdicto poterit. Et generaliter ex omnibus causis quæ instar habent venditionis, vel ex alterius contra-

m Et generaliter. facit supra si serui. vindi. l. ij. §. fin. & supra proximis duobus. §. §.

n *Ait prætor*. sequitur aliud edictum prætoris: quod sicut & superius est prohibitorium.

o *Vt tibi ius est*. in hoc fiet vis infra. §. fieri.

ctus: dicendum est huic interdicto locum fore. Ait prætor, Quo itinere actūque hoc anno non vi, non clam, non precario ab alio vsus es: quo minus id iter actūque, vt tibi ius est, reficias, vim fieri veto. Qui hoc interdicto uti volens aduersario damni infecti, quod per eius vitium datum sit, caueat.

Vtilitas sua sit hoc quoque interdictum proponere. Namque consequens erat, eum qui itinere vitur, interdictum proponere, vt refici iter possit. Quemadmodum enim aliàs uti potest itinere vel actu commodè, quàm si refecerit? Corrupto enim itinere minus commodè frui aut agi potest. Hoc autem a superiore distat: quod illo quidem interdicto omnes uti possunt qui hoc anno vsi sunt: hoc autem interdicto eum demum uti posse, qui hoc anno vsus est, & ius sibi esse reficiendi oporteat.

Ius autem esse videtur ei cui seruitus debetur. Itaque qui hoc interdicto vitur, duas res debet docere: & hoc anno vsus, & ei seruitutem competere. Cæterum si desit alterutrum, deficit interdictum. nec immeritò. qui enim vult ire agere tantisper quoad de seruitute constet, non de suo iure docere. Quid enim perdit, qui eum patitur hoc facere, quod hoc anno fecit? Enimuero qui vult reficere, aliquid noui facit: neque debet ei in alieno permitti id moliri, nisi verè habet seruitutem. Fieri autem potest, vt qui iuseundi habeat & agendi, reficiendi ius non habeat: quia in seruitute constituenda cautum sit, ne ei reficiendi ius sit: aut sic, vt si velit reficere, vsque ad certum modum reficiendi ius sit.

sunt necessaria, alterum adesse non sufficit: vt & supra de diuor. l. fina. §. ait lex. & in authen. vt immobilia ante nuptia. do. §. veruntamen. colla. v. & C. de aucto. præstan. l. fin. Item no. quod hoc secundum caput obtinet instar proprietatis: vt supra de interd. l. ij. §. quædam. Item contra infra de riu. l. j. §. hoc interdictum. Solu. speciale in riuo: vt & ibi dices in glo. non habet. Item facit supra de Carbo. edic. l. iij. §. missum. Accursius.

y *Tantisper*. id est solummodo.

z *Constet*. scilicet sit debita, vel non.

a *De suo*. ex necessitate, vt probet sibi seruitutem competere: vt & supra si serui. vindi. l. ij. §. Pomponius.

b *Hoc anno*. quasi dicat nil. sed certe imò plus facit: quia cauet. quæ dic vt infra titu. j. l. penul. Azo.

c *Cautum sit*. si autem hoc non sit cautum, reficere licet: vt & supra si serui. vin. l. loci. §. si quis mihi.

d *Aut sic*. scilicet sit cautum.

p *Qui hoc interdicto*. facit infra eo. l. apparet. §. fina. & infra de riu. l. Seruius. §. si quis riuu. Accursius.

q *Proponere*. id est dare. & facit supra communia prædio. l. refectio. §. §.

r *Quemadmodum*. id est qualiter. Accur.

s *A superiore distat*. quæ est in princip. titu. Accursius.

t *Vsi sunt*. xxx. diebus, non vi, non clam, non precario. Accursius.

u *Oporteat*. aliàs doceat. & aliàs oporteat. Accursius.

x *Competere*. Sed nonne satis est si probet vnum, id est seruitutem suã esse: vt supra si serui. vin. l. loci. §. si quis. & hoc etiam quædam verba innuere videntur, scilicet ius autem, & c. & infra. §. fieri autem, & c. Respon. posset dici duo necessaria, si à primo incipias: secus si ab altero: vt & aliàs. C. de iure delib. poruit. & de inoffic. do. l. si liqueat. & supra de acquir. possess. l. iij. §. in amittenda. & l. quemadmodum. Sed huic opinioni obstat quod dicitur si desit alterutrum. sed tunc pones pro altero: vt & aliàs supra de leg. j. l. si ex toto. §. j. Vel dic, in confessoria, si prohibeatur reficere: satis est si prohibetur seruitus competere agenti confessoria. sed in hoc interdicto secundo duo probantur: vt hic, & §. si serui. vindi. l. loci. §. si quis mihi. sed in primo capite vnum sufficit: vt in princ. huius. §. & §. si serui. vindi. l. ij. §. Pomponius. Item not. hic: quotiens duo vel plura

† Flo. qui videtur glōf. esse in contrariu in c. consulu. extra de iud. secūdm Pe. de Ancha. ibi vbi refectio caq stri permittitur, licet cõstructio prohibeatur. quæ solue vt per glōf. & Alexan. in. l. i. §. si quis ædificiū. §. de ope. no. nuntia. quod refectio anti- qui operis totaliter diruti dicatur noua cõstructio aliàs nõ ad quod est glo. in. l. i. §. pe. supra de mor. infe.

- a** Prætor retulit. dicendo hæc verba quæ sequuntur.
b Inquit. prætor supra ea. l. §. ait prætor.
c Ne quis dilatat. in latum. Accursius.
d Producat. in longum: quia actum erat in constituenda seruitute vt vsque ad certum locum liceret reficere, non vltra.
e Deprimat. in profundum. Accursius.

f Aut exag geret. in altum. & facit supra de via pu. l. j. §. si quis sub specie. Sed cõtra supra communia prædio. l. refectionis. §. sed & depressurum. vbi dicitur hoc licere. Sol. vt ibi.

g Aliud. hoc secundum verborum significationem: vt hic. & arg. infra de riuis. l. j. §. deinde ait prætor. & supra de via public. l. j. §. j. & supra de noui ope. nun. l. j. §. si quis ædificium. & supra de vsufruct. l. hæctenus. in fine. & l. sequē. & l. sed cum fructuarius. §. fin. Item in eo. tit. l. vsufructuarius nouum. sed quãdoque non interest inter reficere & facere: vt arg. supra de mor. infe. l. j. §. pen. Accursius.

h Velit facere. scilicet aliquē riuum qui corrumpit viam.
i Permittendum. hoc in priuata via: fecus in publica: vt supra ne quid in loco publi. l. ij. §. tractatum. & de via public. l. j. §. si quis sub specie. quæ sunt contra. Accursius.

k Non possit. commode. argu. infra eod. apparet. Azo.

V Eteres.] CASVS. Cum vellem reficere iter vel actū meū,

faciebam adportari lapides vel ligna causa reficiendi prædictum iter. vicinus non patitur hæc portari. de isto prohibente veteres specialiter ponebant in edicto, sed superflue. qui enim has res portari vetat, per consequens reficere vetat: & sic habet locum nostrū edictum absq; aliquo supplemento. si autem magis cõmode aliunde possem facere portari, sed faciebam portari tantū per istud iter, & per hoc destruitur fundus in quo est iter: hoc casu bene possum prohibere absque pœna. & hoc dicit hæc lex, & princ. seq. Franc. Accur.

l Adiuciebant. in edicto prætoris.

m Ea quoque. non solūm reficere posse.

n Adportanti. aliàs deportanti.

o Non fieret. supple vt probaret supradicta duo: vt. s. l. prox. §. hoc autē à superiore. alia autē portare posset, non solum reficere.
p Quo minus. vt infra de riuis. l. Seruius. §. fin. & l. j. §. j. & argu. supra si quis ali. test. prohib. l. ij. in princ. & supra si ser. vindi. l. loci. §. si quis. & l. ij. §. ij. & communia prædi. l. refectionis. §. si per tuū. Et ex his concor. collige argu. quod tacite videntur concedi ea sine quibus expressim concessum non potest exerceri. sic & supra de iurif. om. iudi. l. ij. & econtra quod sicut principale non debet impediri, sic nec illud per quod peruenitur ad id: vt ex præmissis concor. Accursius.

q compendiaria. scilicet via, id est breui.

r Causam. id est proprietatem in qua iter debetur.

s sibi. respon. tacitæ obiectioni quare sic impediatur reficere: sed hic non ab alio, sed à seipso. & facit supra de serui. si cui. & continua cum. l. seq. Accursius.

A pparet.] CASVS in princ. positus est in. l. sequen. [HOC INTERDICTVM.] Habeo serui. itineris per fundum tuum ad meum: possum reficere illud iter: & habeo hoc interdictum ff. Nouum.

Merito ergo ad refectionē se prætor retulit, **a** Vti tibi, inquit, **b** ius est, reficias. Vti ius est: hoc est, sicuti per seruitutē impositam licet. Reficere sic accipimus, ad pristinam formā iter & actum reducere: hoc est, ne quis dilatat, **c** aut producat, **d** aut deprimat, **e** aut exagget. **f** aliud est enim reficere, longè aliud **g** facere. Apud Labeonē quæritur, si pontem quis nouum velit facere **h** viæ muniendæ causa: an ei permittatur. Et ait permittendū, **i** quasi pars sit refectionis huiusmodi munitio. Et ego puto veram Labeonis sententiam: si modo sine hoc cõmeari non possit. **k**

IIII. VENVLEIVS libro primo Interdictorum.

V Eteres nominatim adiiciebant, **l** vt ea quoque **m** quæ ad refectionē vtilia essent, adportanti, **n** vis non fieret. **o** quod superuacuum est: quoniã qui adportari non patitur ea sine quibus refici iter non possit, vim facere videtur quo minus **p** reficiatur. Si quis autem cum posset compendiaria **q** adportare quæ refectioni necessaria sunt, longiori itinere velit adportare, vt deteriorem causam **r** eundi faciat, impune ei vis fiet: quia ipse sibi **s** impedimento fit quo minus reficiat.

V. VLPPIANVS libro vicensimo ad Edictum.

A pparet. ergo eum qui non patitur hæc congeti, vim fa-

ne prohibear: & hoc interdictum datur emptori mei fundi, & datur successoribus meis etiam in emptore fundi seruitutis. & quod dictum est hoc interdictum dari habenti serui. itineris: est verum, siue eam habeat iure pacti, siue iure præscriptionis longissimæ. & qui hoc interdicto agit, debet cauere de vitio operis

si quod ob hoc continget. Franciscus.

r Apparet. iunge cum præcedenti. l.
u Emptorem. facit. s. eo. l. ij. in princ. & §. idem Iulianus. vsque ad. §. ait prætor. & j. titu. j. l. j. §. ait prætor. & s. de inter. l. ij. §. hæc autem. in fin.

Hoc interdictum non solum ipsi, verum successoribus quoque esse dandum, non est ambigendum. Emptori quoque dabitur, & in emptorem. **x** Si quis seruitutem iure impositam **x** non habeat, habeat autem velut longæ **y** possessionis prærogatiuam ex eo, quod diu vsus est seruitute: interdicto hoc **z** vti potest.

Qui hoc interdicto **a** vsurus est, de vitio operis **b** cauere aduersario debet.

VI. PAVLVVS libro sexagesimo sexto ad Edictum.

Sicut non **†** nocet ei qui sine vitio vsus est, **c** quod eodem anno vitiose vsus est: ita emptori heredique non nocebit, quod ipsi vitiose vsi sunt, si testator venditorve rectè vsi sunt. **d**

VII. CELSVS libro vicensimo quinto Digestorum.

S i per fundum tuum nec vi, nec clam, nec precario **e** commeauit aliquis, non tamen tanquam id suo iure **f** faceret, sed si prohiberetur, non facturus: inutile est ei interdictum de itinere actūq;. Nam vt hoc interdictum competat, ius **g** fundi possedisse **h** oportet.

seruit. & aqua. l. j. & ij. & l. si manifeste.

a Qui hoc interdicto. scilicet de reficiendo.

b Operis. id est de damno quod operis vitio contingit. Azo. & facit supra eo. l. vnde. §. qui hoc.

Sicut enim.] CASVS. Si anno vsus sum non vi, non clam, non precario: licet postea vtar vi, vel clam, non nocet mihi quin habeam hoc interdictum. Item si bona fide vsus sum itinere per fundum tuum per annum, non nocet heredi meo, vel ei qui emit à me fundum dominantem: licet vi aut clam, vtantur illo itinere. Franc. Accursius.

D c vsus est. scilicet postea: vt & s. eo. l. j. §. fi. & l. ij. & ij. in princ.

d vsi sunt. ad hoc est supra. l. prox. §. hoc interdictum. & supra de interdict. l. ij. §. hæc autem. in fin. §. & supra de publi. in rem ac. l. sed si res. **a** §. in hac actione.

S i per fundum.] CASVS. Vfus sum itinere per fundum tuum nõ vi, non clam, non precario: non tamen iure seruit. quam crederem me habere, vsus sum: sed habens animum discedendi statim cum prohiberer, per talem meum vsus non adquire hoc interdictum de itinere actūque, & c. sed est necesse vt credam me habere seruit. eundi, & ideo vtar itinere. & per talem vsus adquire hoc interdictum primum. Franc. Accursius.

c Nec precario. facit. s. eo. l. j. in prin. & C. de seruit. & aqua. l. j.

f suo iure. id est sua seruitute. sic ius pro seruitute ponitur **b** institut. de rebus cor. & incor. §. fin. & facit supra eod. l. j. §. Iulianus recte ait. & infra titu. ij. l. penult. §. hoc interdictum. in fin. §. & §. Aristo. & supra quemadmo. ser. amit. l. fin.

g ius. id est seruitutem.

h Possedisse. vel quasi: cum incorporalia proprie non possideantur: vt. s. de acquir. re. do. seruus. §. incorporales.

Z iij

si quod ob hoc continget. Franciscus.

r Apparet. iunge cum præcedenti. l.

u Emptorem. facit. s. eo. l. ij. in princ. & §. idem Iulianus. vsque ad. §. ait prætor. & j. titu. j. l. j. §. ait prætor. & s. de inter. l. ij. §. hæc autem. in fin.

x Seruitutem iure impositam. per testamentum, vel per pactum. & dic seruitutem. scilicet itineris vel actus, de quibus hic titulus tractat.

y Longæ. id est longissimæ: cuius non extat memoria. nã longo tempore seruitus nõ potest adquiri, scilicet itineris vel actus: cum non habeat perpetuam causam, vel quasi perpetuam: vt. s. de ser. l. seruitutes.

† Perperam Haloander detraxit negaonem cõtra fidem Florē. & manuscr. p. Anto. Aug.

ij. in princ. In aliis autem quæ habent perpetuam causam, non posset hoc intelligi: quia in his non habet locum hoc interdictum: vt supra eo. l. j. §. j. Itē posset proprie poni pro spatio. x. ann. vel. xx. etiam in itinere vel actu: vt no. supra de serui. l. seruitutes prædiorum. in glos. sed hæc secunda bona, & c. in fin.

z Interdicto hoc. secundo de reficiendo. nam primum competit etiã si nullū de his habeat: vt supra eod. l. j. §. ij. & facit supra de aqua plu. arcend. l. fin. & C. de

a] eum qui.

b] Cõcor. gl. in rub. extra de iudi. in antiquis.

DE AQUA QVOTIDIANA & æstiuæ.

Vsus aquæ, sicut itineris, est quedam quasi possessio: ideoque hanc sicut illam prætor tuetur interdicto reddito.

Superiori interdicto simile est quod ex hoc titulo competit ad retinendam

vel apiscendam quasi possessionem ducenda aquæ cotidiana vel æstiuæ vel hyberna, nisi quod vel uno die aut nocte hoc anno aut hac

vel priori æstate, hac vel priore hyeme duxisse satis est, interdicto superiore iter

vel actum vel viam necesse est hoc anno in usu habuisse vel triginta diebus. & possunt hæc omnia interdicta de seruitutibus rusticis etiã esse restitutoria, si quid factu sit qua ex re iter actus, via, aqua vel usus eius deterior sit, fiat. Sed adiungitur his aliud hoc titulo interdictum prohibitorium de aqua publica quæ ex castello id est diuidiculo aquarum publico ducitur permissu principis, quod tamen non ad possessionem sed ad tuendum ius aquæ pertinet magis, quam princeps assignauit, atque de iure, non de facto est ut superiora. Cuiacius.

It prætor.]CA. SVS. Ponitur edictum cuius sensus est:

Qui aquã de loco alieno duxit per annum: quo minus in futurum ducat, prætor verat fieri vim. Secundo loquitur Vlpia. & dicit: hoc edictum est prohibitorium, & est etiam restitutorium, quod expone vt in glo. & habet locum in aqua quotidiana. & illa aqua dicitur quotidiana, non tantum illa quæ quotidie ducitur, sed & illa quæ omni tempore posset duci, duci tamen aliquo tempore non expedit. Et quotidiana aqua differt ab æstiuæ in vsu. quotidiana enim ducitur & æstiuo tempore. sic & dicuntur vestimeta æstiuæ quibus quis vitur in æstate. sic castra æstiuæ dicuntur. sed verius est vt dicamus discerni æstiuam aquam à quotidiana, inspecta mente hominum vtentium. nam si aqua quæ perpetuo duci potest, non tamen quis vitur ea nisi in æstate, æstiuæ dicatur: idem multo magis si aqua est talis quæ non potest duci nisi in æstate. & si natura locorum sit talis vt non recipiant aquam nisi in æstate: æstiuæ aqua dicitur. Postea exponit verbu edicti, scilicet anno. nam sufficit vna die anni duxisse aquam, vel vna nocte. sic ergo quotidiana aqua dicitur quæ omni tempore duci potest: licet aliquo tempore quandoque non vtatur. æstiuæ autem est quæ æstate tantum ducitur: siue alio tempore possit duci, siue non. & hoc interdictum habet locum in aqua perenni, quæ tamen duci possit. sunt enim quedam aquæ quæ duci non possunt: vt aquæ puteales, id est quæ sunt in puteis, & similes. in istis tamen potest concedi haustus aquæ. Postea dicit: hoc interdictum de aqua, item interdictum de fonte, competunt ei qui ducebat aquam ex capite aquæ. caput autem aquæ dicas locum vnde aqua nascitur: & de hoc tradit exempla. Et competit hoc interdictu illi qui iure seruit. vt abatur ista aquæ ductio: siue habebat seruitu. ad hoc, siue non, sed credebatur se habere. Item hoc interdictum competit siue ducebat aquam causa irrigandi agros suos: siue causa sui & familiæ, etiam si ducebat istam aquam ad domu suam. nec est vis siue hæc aqua erat frigida, siue calida. nam & in quibusdam terris vitur aqua calida ad irrigandos agros. & siue aqua quam vis ducere, sit intra urbem, siue extra: idem est. & permittit prætor per hoc edictum eodem modo duci aquam quo hoc anno ducta est, id est per eundem riuum: cum per maiorem vel profus alium riuum ius aquæ ducendæ ad fundum meum, debetur omnibus partibus fundi. si autem ad fundum emptum iuxta meum antiquum positum velim ducere aquam: non possum, nisi primo an-

DE AQUA QVOTIDIANA & æstiuæ. TITVLVS XX.

I. VLPIANVS libro septuagesimo ad Edictum.



It prætor, Vti hoc anno aquam, qua de agitur, non vi, non clam, non precario ab illo duxisti: quo minus ita ducas, vim fieri veto. a Hoc interdictum prohibitorium, b & interdum restitutorium est: c & pertinet ad aquã quotidianam. Quotidiana d autem aqua non illa est, e f quæ quotidie ducitur: sed ea qua quis quotidie possit vt, si vellet: quam quotidianã interdum hyeme ducere non expedit, etsi possit duci. Duo autem sunt genera * aquarum. est quotidiana, est & æstiuæ. Quotidiana ab æstiuæ vsu differt, f non iure. g Quotidiana ea est quæ duci adsidue solet, vel æstiuo tempore, h vel hyberno: etiam si aliquando ducta non est. Ea quoque dicitur quotidiana, cuius seruitus intermissione temporis diuisa est. Æstiuæ autem ea est, qua æstate sola vti expedit: sicuti dicimus vestimen-

tiquum meum fundum intraret aqua. nam postea possem eam ducere ad alium meum fundum emptum: nisi hoc esset cum magno incommodo domini aquæ. Quid autem si aliam aquam immisceo in riuum cum ea aqua quam sum consuetus ducere? Certe prohiberi possum ne hanc aquam ducam, & ab eo loco ducere prohibeor, quo coniungitur aqua. verius autem est vt à prin. aquæ prohibear ducere. Sed pone quod habeo ius ducendi. x. oues ad fontem tuum causa bibendi. duco. xx. certe prohibeor in. x. ducendis tantu, non in aliis. Postea dicit: hoc interdictu competit tantu ei qui putat se habere ius ducendi aquam. & sufficit quod à princ. duxit aquam non vi, nõ clam, non precario, sed credens se habere ius ducendi aquam, licet postea vi vel clam ducere cæpit aquam. Sed quid si à princ. anni duxit aquam: postea per se aqua veniebat: & aliquis nũc prohibeat aquam venire? Dicitur quod habet locum hoc interdictum. Item habet locum hoc interdictum quando quis credit se habere ius ducendi aquam de tertia in tertiam diem, vel de quinta in quintã diẽ, & cæpit ducere per vnã diẽ: & postea prohibeatur ducere alia tertia die vel quinta. nam habet locum hoc interdictu.

secus autem si nunc volebat ducere omni die: nam bene posset hoc casu prohiberi. Vltimo dicit: prohibitus ducere aquam quam per annum duxeram: steti longo tempore quod non sum ausus ducere aquam: & sic non vtendo amisit ius aquæ ducendæ. agam contra te hoc interdicto, per quod constitues mihi seruit. de nouo. hoc dicit vsque ad. §. si fundum. Franc. a Veto. facit supra titu. j. l. j. in princ. & infra de fonte. l. j. in prin. & infra eo. §. quod autem, & c. Accursius. b Hoc interdictum prohibitorium est. vt infra ea. l. §. Labeo. sic & superius: vt supra tit. j. l. j. §. j. c Restitutorium est. vt cogaris destruere quod fecisti: si forte aliquid fecisti quo minus possim aquam ducere vti hoc anno duxi. & facit. §. ea. l. §. præterea illud sciendum. & §. Labeo. d Quotidiana. de æstiuæ dicitur. §. eo. §. deinde. e Non illa est. scilicet sola. & facit. §. de verb. sign. l. malum. §. fin. f Differt vsu. vt apparet ex sequentibus. g Non iure. quia pro vtraque dantur interdicta, licet diuersa: vt infra ea. l. §. quod autem diximus. h Tempore. vt interuallo mensium, vel dierum: non autem hyemis, vel æstatis: sic actio legis Aquiliæ aptitudine dicitur pœnalis: licet non semper sit ibi pœna: vt instit. de lege Aquil. §. his autem verbis. & fa. s. de flumi. l. j. §. ij. Accursius. i Dicendum. tria ergo exiguntur vt aqua sit quotidiana. Primo, vt quotidie & omni tempore sui natura duci possit. Item vt nullo tempore impediatur eius vsus propter naturam loci cui seruitur: vt hic, & infra eo. l. de interdicto. Item tertium, scilicet propositum vtentis, scilicet quod eo proposito vtatur quod omni tempore velit ea vt, etsi non quotidie ducat: vt hic. & facit supra de fer. vrb. prædio. l. foramen. Accursius. k Vna die. fecus in superiore interdicto: quia. xxx. diebus: vt supra tit. j. l. j. §. hoc interdicto. l Ducta sit. vel non sit quia hoc non curo, possit vel non possit hyeme duci. Accursius. m Non solet. quia forte nec expedit. & facit infra eod. l. de interdicto. & facit supra de fer. vrb. prædi. l. foramen. & de ferui. rust. prædi. l. vna est via.

* In Pand. Flo. semper cotidiana scribitur, & cotidie. per c. & tt.

† Gracismº, subaudi tantu. Ant. Au. libro. 2. c. 1. I.

* Huc pertinent varieg aquarum distinctiones, quas latè explicat Cœl. Rhodig. lib. 14. lect. anti. cap. 14.

a *Duci*. scilicet quotidie. ad quod facit dicta. l. foramen. & supra de flu. l. j. §. ij.

b *Duci*. scilicet quotidie.

c *Extra terram*. aliās extra meatus suos, vel sui. Accursius.

d *Non aliunde*. hoc iure veteri: hodie secus: vt. s. de serui. rusti. prædio. l. seruitus aquæ ducendæ. & facit. l. ex meo. ibi.

e *Etiā seruitus*. quasi dicat. nō solum possessorium, sed etiam petitorium poterit adquiri. vel dic etiam iure ciuili, non solum prætorio. quandoque etiam non ciuili, sed prætorio tantum constituitur seruitus aquæ: vt in lacu & stagno, & aliis quæ nō habent perpetuam aquam: vt supra de ser. urb. prædi. l. foramen. & infra eod. de interd. cto. Accursius.

f *Incilia*. hoc statim exponitur, vt infra de riuis. l. j. §. incile. Accur.

g *Ex lacu*. hoc accipe prætorio, non iure ciuili, vt modo dixi.

h *Sudoribus*. prouenitibus supra terram.

i *Primum*. id est in quo loco sit primò constitutum ius aquæ.

k *Et qualitercunque*. id est siue testamēto, siue inter viuos.

l *Non in iure*. not. ignorantiam iuris non prodesse, facti sic. arg. supra de vsucap. nunquam. in princ.

m *Iure*. seruitutis, vel alterius iuris quod putaret se habere: vt infra §. illud queritur. & §. præterea. & §. idem Labeo. & §. Aristo. & bona fide: quod innuunt illa verba hic posita: nec vi, nec clam, nec preca. Et est generale in qualibet seruitute querenda tempore, vt hæc duo debeant interuenire: quòd iure seruitutis, & bona fide vtatur: vt. s. quemadmo. seruit. amit. l. fina. licet in seruitutis proprietate non exigant quidam bonam fidem, per. l. s. si serui. vindi. l. si quis diuturno. quod non placet. hic autem non est necesse probari vere sibi deberi seruitutem: sicut dixit in superiori interd. cto: vt supra tit. j. l. j. §. ij. Alij dicunt quòd est necesse. argu.

supra titu. j. l. fin. quod non placet: quia hæc lex dicit contra.

n *Illud*. facit. s. communia prædio. l. ij.

o *Præterea*. aliās præterea: & aliās propterea.

p *Non sit fundi*. id est non sit seruitus fundi, quia non cohæret solo, sed opus manufactum ligneum vel lapideum vnde ducit. Nouum.

nulla enim alia^a aqua duci potest, nisi quæ perennis est. Quamquam autem ad perennes aquas dixerimus hoc interdictum pertinere, ad eas tamen perennes pertinet, quæ duci^b possunt. Cæterum sunt quedam quæ etsi perennes sunt, duci tamen non possunt: vtputa puteales: & quæ ita sunt summersæ, vt defluere extra terram^c & vsui esse non possint. Sed huiusmodi aquis, quæ duci non possint, haustus seruitus imponi potest. Hæc interdicta de aqua, item de fonte, ad eam aquam pertinere videntur, quæ à capite ducitur, non aliunde.^d

Harum enim aquarum etiam seruitus^e iure ciuili constitui potest. Caput aquæ illud est, vnde aqua nascitur. si ex fonte nascatur, ipse fons. si ex flumine, vel lacu, prima incilia, f vel principia fossarum, quibus aquæ ex flumine vel ex lacu^g in primum riuum communem^h pelli solent. Planè si aqua sudoribus^b manando, in aliquem primumⁱ locum effluere, atque ibi apparere incipit: eius hoc caput dicemus, vbi primum emergit. Et qualiter^k sit constitutum ius aquæ, dicendum est hoc interdictum locum habere. Sed & si iure aqua non debetur alicui: si tamen iure ducere se putauit: cum non in iure, l sed in facto errauit: dicendum est, eoque iure vtimur, vt interd. cto hoc vti possit. Sufficit enim si iure^m se ducere putauit, nec vi nec clam nec precario duxit. Illudⁿ queritur, vtrum ea tantum aqua his interd. cto contineatur, quæ ad agrum irrigandum pertinet: an verò omnis, etiā ea quæ ad vsuum quoque & commodum nostrum. Et hoc iure vtimur, vt hæc quoque contineatur. propter quod etiam si in urbana prædia quis aquam ducere velit, hoc interdictum locum habere potest. Præterea^o Labeo scribit, etsi quidam ductus aquarum non sit fundi, p quia à quocunque^q duci possint, tamen ad hoc interdictum pertinere. Idem Labeo scribit, etiam si prætor hoc interd. cto de aquis frigidis sentiat: tamē de calidis^t aquis interdicta non esse dene-

cur. vnde non est seruitus fundi, sed aliud ius.

q *Quia quocunque*. vna est dictio quia: & notat rationem. quasi dicat quocunq; loco velis, id est ad quemcunque locum, ad prædium etiam vrbani: vt infra proxi. §. & §. siue autem. vel quemcunque alium, forte vt ibi lauer totus, vel pedes mei vel meorum equorum. aliās est, qui à quocunque, scilicet homine cui ius ducendi competit.

r *Refrigerata*. postea ipsa ductione: licet exeat prius calidæ de cauernis terræ. Accursius.

s *Non sit necessaria*. est tamen necessaria ad aliquem vsuum. aliās contra supra de serui. l. quotiens. §. j. aliter. & facit supra. §. illud queritur.

t *Illud tamen hic*. id est in edicto posito supra in princ. huius. l. vbi licet exprimat ductionem faciendam vt olim: non tamen aperit eandem qualitatem. quod hic interpretatur.

u *Neque amplioris modi*. ad quod est supra de iti. actūque priua. l. iij. §. pen. & supra de serui. l. si cui.

x *Neque aliā*. id est per alium modum.

y *Eiusdem numero*. aliās eiusdem numeri nunquam esse. Et sic dic eiusdem fundi, vt etiam emptum comprehendat, qui est vnitus cum primo. aliās eiusmodi esse: & deest nunquam: & est sensus, vt fundo debita, omnibus partibus fundi debeatur: vt supra de seruitu. rustic. prædio. l. via. §. fin. & supra quemadmod. seruitu. amit. l. si partem. Accursius.

z *Velit*. scilicet partē. secus vero ante ingressum: vt in contrariis: vt supra de serui. rusti. prædi. l. ex meo. & C. de serui. & aqua. l. non modus. Accursius.

a *Nisi*. hoc ita de aqua, nisi, & c. & facit supra de pericu. & commo. l. j. §. licet. & solu. matr. l. ij. §. j.

b *Admittit*. potest prohiberi. Ioan. non etiam infra.

c *Vt non in tota*. facit supra de aqua plu. ar. cend. l. iij. §. fina. & infra. §. proxi. contra. sed ibi patet solu.

d *Trebatius*. contradicens Ofilio. facit supra quorum legat. l. j. §. si duæ. & supra ad Velleia. l. vir vxori. §. fin. & supra de condi. fur. si seruus furtiuus. §. fin. & supra quemadmo. seruit. amit. l. si is cui. item. s. §. proxi. contra. sed ibi non poterat diuidi: hic sic. Accur.

r *Refrigerata*. postea ipsa ductione: licet exeat prius calidæ de cauernis terræ. Accursius.

s *Non sit necessaria*. est tamen necessaria ad aliquem vsuum. aliās contra supra de serui. l. quotiens. §. j. aliter. & facit supra. §. illud queritur.

t *Illud tamen hic*. id est in edicto posito supra in princ. huius. l. vbi licet exprimat ductionem faciendam vt olim: non tamen aperit eandem qualitatem. quod hic interpretatur.

u *Neque amplioris modi*. ad quod est supra de iti. actūque priua. l. iij. §. pen. & supra de serui. l. si cui.

x *Neque aliā*. id est per alium modum.

y *Eiusdem numero*. aliās eiusdem numeri nunquam esse. Et sic dic eiusdem fundi, vt etiam emptum comprehendat, qui est vnitus cum primo. aliās eiusmodi esse: & deest nunquam: & est sensus, vt fundo debita, omnibus partibus fundi debeatur: vt supra de seruitu. rustic. prædio. l. via. §. fin. & supra quemadmod. seruitu. amit. l. si partem. Accursius.

z *Velit*. scilicet partē. secus vero ante ingressum: vt in contrariis: vt supra de serui. rusti. prædi. l. ex meo. & C. de serui. & aqua. l. non modus. Accursius.

a *Nisi*. hoc ita de aqua, nisi, & c. & facit supra de pericu. & commo. l. j. §. licet. & solu. matr. l. ij. §. j.

b *Admittit*. potest prohiberi. Ioan. non etiam infra.

c *Vt non in tota*. facit supra de aqua plu. ar. cend. l. iij. §. fina. & infra. §. proxi. contra. sed ibi patet solu.

d *Trebatius*. contradicens Ofilio. facit supra quorum legat. l. j. §. si

duæ. & supra ad Velleia. l. vir vxori. §. fin. & supra de condi. fur. si seruus furtiuus. §. fin. & supra quemadmo. seruit. amit. l. si is cui. item. s. §. proxi. contra. sed ibi non poterat diuidi: hic sic. Accur.

† Fl. cōpelli

* qualiter qualiter.

† De huiusmodi aquarum ratione & natura. vide Plin. l. i. natu. histo. c. 106. Coeliu Rhodig. lib. 16. lec. antiq. cap. 43.

* huius

† aliam

* Hæc Labeonis sententia refertur à Pomponio. lex meo. de ser. ru. præd. cū reprehensione, quam hic adhibe. † locum eodem numero

† Flo. adpulserit.

a *Aristo. facit. §. de iti. actúq; priua. l. j. §. Iulianus. & l. fi. & §. ca. l. §. hæc interdicta. & §. quemad. ferui. amit. l. fi.*

b *Fuerit. scilicet vsus.*

c *Esse enim. aliàs est enim: & aliàs esse enim. & facit. §. titu. j. l. j. §. fin. & l. ij. & l. iij. in principio.*

d *Videatur. no. & facit §. quemad. testa. ape. si in duobus. §. j. & de verbo. oblig. l. cum seruus. & supra quemadm. fer. amit. l. qui fundum. & arg. §. de legib. & sena. l. de quibus. in fi. & ar. §. de vi & vi arma. l. si de fundo.*

e *Penitus. posset quis legere correctiue: vt & aliàs insti. de excuf. tut. §. similiter eos. sed hoc non puto, argu. dictarum. ll. Item habet hoc locū, quādo iure seruitutis ducitur, & non aliàs: vt supra. §. Aristo. Accursius.*

f *Die. id est de tertio in tertium diē. ad quod est supra de seruituti. l. iij. §. interualla. Accur.*

huic.

g *Rectè. potest esse de supposito. q. d. non vi, non clam, non preca. vel de apposito, & abūdat: vel pro & pone.*

h *Possessoris. fundi ex quo ducitur aqua.*

i *Alternis diebus. id est siue duxeris vna vice, quasi continue deberetur tibi: siue vna vice quasi alternis diebus: quod est quādo de tertio in tertium diem: vt supra posuit. & hoc etiā repetit, vt addat, illud autem & c.*

k *Vno die. vt. §. eo. §. quod autem.*

l *Habens. vel se habere credens. Accur.*

m *Quinto quoque die. i. de quinto in quintum diem credens se habere ius: vel vna die vtens, credens se habere ius de quinto in quintum diem. hodie vero cum agit credēs se habere ius ducendi alternis diebus: & ad talem seruitutem vult retrahere suum vsū quē hactenus habuit: quod non potest. & facit supra quē admō. vsusfru. amit. si communem. §. fi. & l. si quis alia. & l. fina.*

n *Prodesse videtur. vt interdicens ne sibi alternis diebus ducenti vis fiat, consequatur, cum hoc ius non putauit se habere.*

o *Duxisses. etiam vna die: vt & sic competat tibi hoc interdictū: vt. §. prox. §.*

p *Prohibuerit. & sic potes agere hoc interdicto vt non prohibearis. Accur.*

q *Amiseris. anno vel biennio: hodie decennio vel. xx. ann. vt C. de seruit. l. sicut. Accur.*

r *In restitutionem. faciendam ex hoc interdicto: scilicet vt non prohibearis: consequeris: & hoc vt de nouo constituatur seruitus. sic. §. de vi & vi ar. l. si de fundo. & l. si plures. §. j. Alij dicunt quōd impetras in integ. restit. ad interdictum restituendum: quo restituito consequeris per illud vt non prohibearis, & vt renouetur seruitus. & facit. §. j. prox. §. & §. de vsuca. l. sequitur. §. fina. Item not. quōd ex eo quōd datur interdictū post amissam viam, secundum quod primo exposuimus, videtur durare vltra annum: secus in superiori: vt. §. titu. j. l. j. in princip. Vel dic & hoc intra annum tantum competere, scilicet vtile: quo scilicet fuerit potestas experiundi: vt arg. §. vti possi. l. j. §. j. intra quem annum potuit currere annus vel biennium in seruitutibus, qui erat continuus. Accur.*

s *Si fundum.] CASVS. Prohibitus sum ducere aquam ad fundum meum quam eram consuetus ducere. competit mihi hoc interdictum, etiam si istum meum fundum vendam: & dabitur ad id quod interfuit mea me non fuisse phibitū. Secundo dicit: hoc interdictum competit contra omnem prohibentem me ducere aquam: siue prohibens sit dominus fundi de quo ducebā aquam:*

siue non. Tertio dicit: inter duos est quæstio: contendit quilibet se habere ius ducendi talem aquam per eundem riuum. inter eos proponitur interdictum vt possidetis. Quarto dicit: per interdictum positum in principio tituli, prohibetur ne aliquis faciat opus vt fodiendo vel simili modo, per quod aquam nō possim ducere commode,

etum habeat. Ait enim prætor, *vti hoc anno aquam duxisti*, id est alternis diebus. Illud autem nihil interest, vtrum quinto die aqua debeat, an alternis diebus, an quotidie, ei qui hoc interdicto vt velit. Nam cum sufficiat vel vno die hoc anno aquam duxisse: nihil refert qualem aqueductum habens duxerit: dum si quis, cum quinto quoque die vteretur, quasi alternis diebus ducens interdixerit, nihil ei prodesse videtur.

Præterea illud sciendum est, si cum aquam duxisses, aduersarius te prohibuerit, deinde tu interim ius aquæ ducendæ amiseris: in restitutionem hoc venire, vt tibi præstetur per hoc interdictum quod amisisti. & hoc verum puto. Si fundum ad quem aquam ducebas, vendideris & tradideris: nihilo minus interdictum tibi vtile est.

Competit hoc interdictum aduersus eū qui prohibet me aquā ducere. Et nihil interest vtrū quis dominium fundi habeat, an non. idcircoq; is tenetur interdicto. nam & si seruitus cœpit:

& sex menses: inspicitur retro. tandē dicit, Consuerus fui ducere aquam in hieme tantū: nunc prohibeor ducere. habeo hoc interdictū vtile. Sed pone q; hac ætate tantum cœpi ducere aquam, & duxi saltem. xxx. diebus: in eadem ætate me prohibes ducere. habeo vtile interdictū. Postea exponit vltima verba edicti: scilicet hæc, inter heredes & c. & dicit q; verba referuntur ad vtrumque edictum. vt hæc interdicta dētur heredibus & emptoribus & aliis successoribus, sicut & interdictum de itinere actūque priuato.

[AIT PRÆTOR: QVO EX CASTELLO.] Nunc ponitur aliud edictū, cuius sensus est: ab eo cui ius concedēdi fuit, cōcessum est mihi ex castello aquā ducere. quo minus ducam, prætor prohibet vim fieri mihi. Item si volam reficere, debebo cauere de dāno infecto. Postea loquitur Vlpia. & dicit: hoc edictū necessarium est. superiora enim habēt locū cū à capite duco aquam, hoc autē cum ex castello, id est ex receptaculo quod publicā continet aquā. si autē ex alio loco publico, puta ex riuo publico permisū est mihi ducere: habet locū hoc interdictū vtile. & à principe talia conceduntur. & quandoq; cōceditur prædiis, quādoque personis: & tūc personis extinctis extinguitur priuilegium: vt sic nec vadat ad emptorē nisi impetret, quod de facili ei cōceditur. Et est notandū q; in hoc interdicto dirimitur tota quæstio, nec aliquid referuatur ad dirimendū. nam si princeps cōcessit, quod nūc probabitur. planū est: & defendetur in ductione aquæ. aliàs, id est: si nō cōcessit princeps: tūc nō defenditur. At in superioribus circa possessionem agitur: vt si quis anno vel ætate vsus est, ille defendatur in pos. aquæ, & referuatur quæstio veræ seruitutis. Frā. Acc.

f *Ni. interdi. tibi. si quid tua interest te quondam prohibitum non fuisse. R. semel ergo interfuisse sufficit, vt supra prox. §. & infra de fur. l. inter omnes. emptori autem constat competere: vt §. eo. §. ait prætor.*

g *Vtile. i. efficax, secundum quosdam, vel ad differentiam ducti, quod competit ei qui adhuc dominus est.*

h *Vtrum quis dominus. ille. §. qui prohibet, qui agit vel cōuenitur.*

i *Habeat. scilicet fundi à quo debeat seruitus.*

j *Tenetur. §. qui prohibet, quicumque sit. Accur.*

k *Cœpit. scilicet competere alicui. Accur.*

Hic sumpta & exquifita fimilitudine d:co quod corruales siue riuales dicuntur qui cum eadem muliere cõfuetu linem habent cū qua accedunt quafi ad eūdem riuum. vide glo. in canon hor. rcdus. 31. q. 5

* aliquid.

Plin. lib. 2. nat. hi. c. 19.

Anni quandoque quatuor sunt tempora: quandoque duo.

* æquinoctij autumnals.

a *Vindicari*. confessoria, etiam si alius sit à prohibente.

b *Suum*. scilicet vsu, & etiam ius aquæ ducendæ.

c *Duplex*. vti possi. quod vere duplex est. vel verius dicitur de corruualibus, quod est duplex, cum quilibet est actor & reus. Nā quilibet asserit se quasi possidere, & alium negat: sicut in vti possi. vt. s. vti possi. l. si duo. §. j. Alij dicunt duplex: quia prohibitorium & restitutorium: vt supra eo. l. j. §. j. vel duplex, id est vtile & directum. secunda placet.

d *Per hoc interdictum*. quod est. s. e. l. in prin.

e *Cessio valet*. cum vicini hoc interest: puta ne fons eius sicceretur: vt supra de seruit. quotiens. §. j. aliter. & de dam. inf. Proculus. & l. fluminum. §. fin. aliās non valet: vt. d. l. quotiēs. & s. de pactis. l. nemo.

f *Deinde ait prætor*. secundum edictum prætoris. Accur.

g *Interdicam*. i. proponam interdictū: quod dicit vt. j. e. l. §. ait prætor.

h *Quia autem diximus*. supra. e. l. §. j. & s. duo. & s. quod autem.

i *Interdictis*. id est in propositione interdictorum distātia debet esse.

k *Quod*. id est quia.

l *Non vititur*. i. vti non potest: vel non consuevit. at in interdicto de aqua quoti. & æsti. refert se ad præsentem annum etiam hieme: quia toto anno vti potest, & consuevit. Azo. vt. s. e. l. j. §. duo.

m *Præsentem*. q. d. quia breui temporis spatio cõcludetur vsus aquæ, cum forte prima die æstatis interdicatur: vt j. §. priorem.

n *Verno*. desinenti.

o *Autumnali*. incipienti. sed in vtroque videtur contra, scilicet vernali incipienti: vt. j. px. ibi, si initio ver. æqui. & c. & dic q̄ quatuor sunt anni tēpora, hiems quæ incipit medio Nouembris, & durat tribus mensibus. finita hieme, incipit ver. & durat tantūdem simili computatione habita. postea æstas, quæ similiter computatur. postea autū. Item quandoque dicitur annus habere duo tempora, hiemem & æstatē: vt hic, senis mensibus & c. j. prox. vbi dicit, initio æquinoctij verni. & postea dicit, sequenti æstate. vnde æstatem appellat illos sex menses: qui sunt ver & æstas. & adde quod not. s. ne quid in flumine pu. l. j. §. æstatem.

p *Sex menses*. vna die minus, si bene computaueris.

q *Æquinoctij*. i. prima die verni æquinoctij iuste est finitum. secundum Azo. Vel etiam dic quod illa dies sit æstatis, vt dixi: nam habes necesse dicere quod sit in æstate.

r *Sequenti æstate*. l. sequentis anni.

s *Pridie æquinoctium*. l. vna die ante.

aduersus quemuis posse vindicari. **a** Si inter riuales, **†** id est qui per eundem riuum aquam ducunt, sit contentio de aquæ vsu, vtroque suum **b** vsu esse contendente: duplex **c** interdictum vtrique competit.

Labeo putat per hoc interdictum **d** prohiberi quem, ne quid in illo fundo faciat, fodiatur, seratur, succidatur, putetur, ædificetur, quare ex re ea aqua quam ille hoc anno per fundum tuum sine vitio duxit, inquinatur, vitietur, corrumpatur, deteriorve fiat. & similiter de æstiva aqua debere interdicti ait.

Si quis hoc cesserit, ne liceat sibi aquam quærere: ea cessio valet. **e** Deinde ait prætor, **f** Vti priore æstate aquam qua de agitur, nec vi nec clam nec precario ab illo duxisti, quo minus ita ducas, vim fieri veto. Inter heredes, emptores & bonorum possessores interdicam. **g** Hoc interdictum de aqua æstiva proponitur. Quia autem diximus **h** æstiuam aquam aliquod ***** distare ab aqua quotidiana, sciendum est etiam interdictis **i** distare: **q̄** qui de aqua quotidiana interdicit, ita interdicit: *Vti hoc anno aquam duxisti*. at qui de æstiva, sic, *vti priore æstate*. nec immeritò. Nam quia hieme non vititur, **l** referre se non ad præsentem **m** æstatem, sed ad priorem debuit. **Æ**statem incipere sic peritiores **†** tradiderunt, ab æquinoctio verno, **n** & finiri æquinoctio autumnali: **o** & ita senis mensibus æstas atque hiems diuiditur. Priorem æstatem ex comparatione duarum æstatium accipi. propter hoc si æstate interdicitur, nonnunquam annum & sex menses **p** continere. quod ita contingit, si initio verni æquinoctij **q** ducta sit aqua, & sequenti æstate **r** pridie æquinoctium **s** autumnale ***** interdicitur. & proinde si hieme interdicitur, etiam

t *In biennium*. vna die minus.

u *Vtile*. ad instar eius quod pro æstiva datur: vt. s. ea. l. §. deinde. vel dic non directum. quod pro aqua perenni datur: vt. s. ea. l. §. quod autem.

x *Qui hac æstate*. ad minus modico tempore. i. xxx. diebus: argu. s. tit. j. l. j. §. hoc interdicto.

in biennium ***** hæc res extendetur. Si quis hieme tantum aquam solitus fuit ducere, æstate non fuit solitus: vtile **u** interdictum ei competit. Qui hac æstate **x** duxit, non superiore: vtile interdictum habet. Ait prætor **y**, *Inter heredes, & emptores, & bonorum possessores interdicam*. **z** Hæc verba non solum ad æstiuam aquam, verumetiam ad quotidianam quoque referenda esse sciendum est. Nam sicuti de itinere actūque & successoribus dantur interdicta, & emptori, **a** ita hæc quoque danda prætor putauit. Ait prætor, **b** *Quo ex castello illi aquam ducere ab eo cui eius rei ius fuit, permixtum est: quo minus ita vti permixtum est, ducat, vim fieri veto. quandoque **c** de opere faciendo interdictum erit, damni infecti cauere iubebo*. Hoc interdictum necessarid propositum est. Nam quia ***** superiora interdicta ad eos pertinent, qui à capite ducunt, vel imposita seruitute, vel quia putant impositam: æquissimum visum est, ei quoque qui ex castello ducit, **d** interdictum dari: id est, ex eo receptaculo, quod aquam publicam suscipit, castellum **†** accipere, si ex castello permixtum est, dandum erit interdictum [Sed & ***** si alio ex loco **e** permixtum est: dandum erit interdictum.]

Permittitur autem aquam ex castello, vel ex riuo, vel ex quo alio loco publico ducere: idque à principe **f** conceditur. alij nulli competit **g** ius aquæ dandæ. Et datur interdum prædiis, interdum personis. Quod prædiis datur, extincta persona non extinguitur. Quod datur personis, cum personis amittitur: **h** ideoque neque ad alium dominum prædiorum, neque ad heredem, vel qualemcunque successorem transit. **i** Planè ei ad quem dominium transit, impetrabile **k** **†** est. Nam si docuerit prædiis suis aquam debitam, & si nomine

dendi, vt hic: licet habeat vetadi, vt ibi. licet H. dicat q̄ qui habet ius vetandi, habeat & concedendi: sed non sequitur. nam nuntio nouum opus ne fiat in publico: non tamen possum concedere.

h *Amittitur*. facit. s. de serui. rusti. prædio. l. pecoris. & s. cõmunij diui. arbor. §. fi. & j. de iure im. l. j. & j. de reg. iur. l. priuilegia.

i *Transit*. prædij cui debebatur seruitus aquæ ducendæ concessa personæ.

k *Impetrabile*. id est facile potest impetrari: & debet ei facile concedi. & est simile hoc inuestituræ feudorum: mortuo enim valsallo facile potest impetrare heres masculus inuestituram: quia

y *Ait prætor*. supra eo. §. deinde.

z *Interdicam*. i. interdictum reddā. & erit duplex hoc casu: vt no. s. de interdi. l. ij. in prin.

a *Et emptori*. vt & s. ti. j. l. apparet. §. hoc interdictum. & arg. infra de fonte. l. j. in fi. & j. de riuuis. l. Seruius. §. iisdē. & sic videntur in rem scripta. nā dantur in quelibet prohibentem: vt & supra ea. l. §. cõpetit. & dantur etiā emptorib⁹, licet non sint successores iuris: quod in aliis actionibus nō est: vt. j. arbo. fur. cæ. l. fin. nec in aliis interdictis quadoque: vt. s. de noui ope. nun. l. non solū. §. morte. sed in quorū legatorū est simile: vt. s. quorū lega. l. j. in locum.

b *Ait prætor*. tertium interdictum. & dicit, quo ex & c. i. ex quo castello & c.

c *Quandoque*. que, pro &: & sic sunt duæ partes. & facit. s. cõmunia prædio. l. ij. aliās est quadoque: & tunc sensus est planus.

d *Ex castello ducit*. non iure verè debetæ seruitutis: nec quod credat seruitutem sibi debitā ab aliquo priuato.

e *Sed & si alio ex loco*. pub. vt seq. §. pmittitur.

f *A principe*. vt & s. de aqua plu. arcend. l. si in publico. §. sine permis. su. & s. de serui. l. seruitutes ij. §. publico. & de fer. ru. prædi. l. imperatores. & est necessaria concessio quado aqua est in publico vsu: vt. s. de flumi. l. quo minus.

g *Nulli competit*. imò & senatui: vt. s. de flumi. l. quo minus. quæ est cõtra. Solu. quod dicitur nulli alij cõpetit, nō de principe, sed de eo cui permisit loquitur. & ita nullū est contrariū. vel nulli alij q̄ principi vel senatui. Vel dicas senatū non habere ius cõcedendi, vt hic: licet habeat vetadi, vt ibi. licet H. dicat q̄ qui habet ius vetandi, habeat & concedendi: sed non sequitur. nam nuntio nouum opus ne fiat in publico: non tamen possum concedere.

h *Amittitur*. facit. s. de serui. rusti. prædio. l. pecoris. & s. cõmunij diui. arbor. §. fi. & j. de iure im. l. j. & j. de reg. iur. l. priuilegia.

i *Transit*. prædij cui debebatur seruitus aquæ ducendæ concessa personæ.

k *Impetrabile*. id est facile potest impetrari: & debet ei facile concedi. & est simile hoc inuestituræ feudorum: mortuo enim valsallo facile potest impetrare heres masculus inuestituram: quia

* Flo. Namque sup.

† Ita enim castellum ac. * Includa hæc nō sunt in Pand. Flo.

† Illustris doct. Fran. Areti. in. l. apud Iulianū §. constat. in 2. co. de leg. i. reputat istum tex. cū sua gl. sing. ad hoc propositū quod beneficium consuetum concedi à principe dicitur impetrabile. i. de facili posse impetrari. Bolo.

debet ei dari: & debet iurare: & econtra quandoque est difficilis impetratio: vt abolitio accusacionis: vt supra de bo. lib. l. qui cū. §. sed si minor.

a *Nomine eius.* personaliter ei concessa seruitute.

b *Aqua.* dicunt quidam impetrari ad cautelam. nam & sine impetratione competit. quod nō placet: quia. §. proxi. dicit, amittitur. saltem enim exceptione repellendus erat: vt §. de serui. rusti. prædio. l. prætoris. Accur.

c *Nec est hoc beneficium.* imò debiti solutio, priuilegij scilicet cōcessio: vt supra de donat. hoc iure. §. pe. & de adimen. lega. l. rem legatam. & de lega. ij. l. vnum ex. §. si de Falci.

d *Interdicto.* scilicet de ex castello aqua ducenda. Accur.

e *Adsignationis.* id est iuris assignati, vel non assignati aquæ ducendæ. nam finitur in hoc interdicto quæstio proprietatis, id est debeat seruitus vel non: quod non est in superioribus: scilicet de aqua quoti. & æsti. immo referuatur postea: & sic obtinet hic causam proprietatis: vt supra de interdict. l. ij. §. quædam. cum ergo hoc interdicto ago, dico me habere ius ducendi: quia concessit qui potest: sed non sic in superioribus: sed sufficit duxisse probare: vt supra ead. l. §. hæc interdicta. & infra titu. j. l. j. §. hoc interdictum.

f *Causam.* proprietatis postea agitandam. sed quidam dicunt, id est seruitutem. nam licet hoc interdictum competat, non tamen proprie dicitur seruitus. prima placet.

g *Adsignatum.* à principe.

S *I diurnarum.*] CASVS. Concessum est mihi vt aquam accipiā de dietantum, vel de nocte tantum, seruabitur forma concessionis. Fran.

h *Quam qua.* aliàs quanquam: id est quamuis. aliàs quàm qua. & tunc plana est, & facit. §. quemadmo. ser. amit. si communem. §. j. & de seruitu. l. iij. §. modum. & l. via. §. j. Accur.

H *oc iure.*] CASVS. Aqua potest duci causa irrigandi agrum. Item causa pecoris, vt sic non sit necesse pecora ire ad aquam castelli. Item simili de causa potest concedi aqua. Secundo dicit: ex concessione principis ducebam aquam ex flumine: bene possum: dum tamen non noceam per hoc vicinis, etiam his qui sunt vltra flumen, si flumen erat strictum. Tertio dicit: concessum est mihi vt ducam aquam ex flumine publico. si flumen recedat alibi, & sic mutet subito alueum, concessio est extincta. secus si paulatim mutet alueum. Sed quid si pars fluminis separauit se ab alueo communi, & iuit per aliam partem, relictis prædiis in medio inter se & antiquum alueum? certe nunquam possum ire ad partem illam fluminis causa ducendi de aqua illa. & redditur ratio in littera. [A QVA QVÆ IN RIVO.] Ducere sum solitus certam aquam per riuum tuum. nunc aqua surgit in riuo, & sic plus aquæ nunc per riuum tuum venit ad me. non prohibeor per hoc ducere. Secundo dicit: duxi aquam tãto tempore cuius non extat memoria: amodo iure mihi debetur. Tertio dicit: qui habet ius aquæ quotidianæ ducendæ per riuum tuum, potest ibi in riuo facere fistulas, vel aliquid aliud simile: dum tamen per hoc non noceat tibi, nec illis qui ius habent ducendi aquam per prædictum riuum. Quarto dicit: habeo ius ducendi aquam per riuum tuum. supra riuum vis facere pontem, vt supra eum ducas aliam aquam. bene potes: dum tamen hoc

eius^a fluxisse, à quo dominium ad se transit: indubitatè impetrat ius aquæ^b ducendæ. Nec est hoc beneficium^c sed iniuria, si quis fortè non impetrauerit. Meminisse autem debemus, in hoc interdicto^d totam quæstionem finiri adsignationis. **e** Non enim præparat hoc interdictum causam, **f** vt superiora interdicta: nec ad possessionem temporariam pertinet: sed aut habet ius adsignatum^e sibi: aut non habet: & interdictum totum finitur.

II. POMPONIVS libro trigensimosecundo ad Sabinum.

S *I diurnarum aut nocturnarū* horarum aqueductum habeā: non possum alia hora ducere, quàm qua^b ius habeam ducēdi.

III. IDEM libro trigensimoquarto ad Sabinum.

H *oc iure vtimur, vt etiam* non ad irrigandum, **i** sed pecoris causa vel amoenitatis aqua duci possit. Ex flumine aquam ducere plures possunt: **k** ita tamen, vt vicinis non noceant: **l** vel si angustus amnis sit, etiam ei qui in alia ripa sit. **m**

D *ividitur in tres partes. Primò loquitur quando flumen mutauit alueum repēte, nullo loco priuato dimisso in medio. Secūdo, quā-*

mihi non noceat. Fran.

i *Ad irrigandum.* scilicet agrum: vt. §. l. j. §. illud. Accur.

k *Possunt.* vt. §. de flumi. l. quo minus.

l *Non noceant.* aliàs deest non: sed est subaudiendum. & facit supra de seruitut. rusticorum prædio. l. imperatores. & supra ne

do mutauit alueū paulatim. Tertio, quando mutauit loco priuato dimisso in medio. & habet iste totus. §. duas lectu. Primò quando quis ducebat aquam iure sibi cōcesso à principe, vel ab alio habente ius cōcedendi. Alia lectura est, quando quis ducit aquam à flumine per fundum alienum iure seruitutis. Bar.

Si aquam ex flumine publico duxeris, **n** & flumen recesserit: non potes subsequi flumen, quia ei loco^o seruitus imposita non sit: quamuis is locus^p meus sit. Sed si alluione^q paulatim accesserit^r fundo tuo: subsequi potes, quia locus^f totus fluminis seruiat ductioni. **s** Sed si circumfluere^u ceperit mutato alueo, non potes: quia medius locus non seruiat, interruptaque^x sit seruitus. Aqua quæ in riuo nascitur: **y** tacite lucrifit ab eo qui ducit. **z** Ductus[†] aquæ, cuius origo memoriam^a excessit, iure constituti loco habetur. Is qui aquæ quotidianæ ius habet, vel fistulam in riuo ponere, vel aliud quodlibet^b facere potest: dummodo ne fundum domino, aut aquagiū riuualibus^c deterius faciat. Si aqua^d ducatur: supra eam alia aqua per pon-

quir. re. do. l. ergo. §. alluio. & est hic argu. contra eos qui petunt aquaticum vbicunq; mittuntur molendina.

f *Locus.* supple factus per alluionem fluminis.

s *Ductioni.* id est non impedit seruitutem: licet secus esset si esset alienus locus medius: vt. §. de serui. rusti. prædi. l. qui sella. §. fin. & commu. prædi. l. in tradendis. Accur.

u *Circumfluere.* prædium quod est trans flumen. vel id est quod est iuxta muratum alueum, fluit vndique. nam & si prædiū meū sit proximum veteri alueo, vel vni brachio fluminis, non tamen habeo seruitutem in remoto brachio fluminis: quia loc^o medius impedit: vt dicta. l. qui sella. §. fi.

x *Interrupta.* Sed de æquitate videtur restituenda, vt debeatur ex nouo vel nouis alueis: vt arg. supra de serui. vrba. prædio. l. seruitutes. §. si sublatum. sed forte aliud est quando debetur ex flumi. publi. seruitus: aliud quādo ex agro priuato alicuius. Sed quid si ad antiquum alueum redit? Respon. potest dici restaurari. nec etiam dicit quod fuerit amissa, sed interrupta: vt. §. commu. prædio. l. in tradendis. in fi. & de serui. rusti. prædi. l. tria.

y *In riuo nascitur.* per quem iure aquam duco.

z *Qui ducit.* Videbatur posse prohiberi ducere: vt. §. l. j. §. item quæritur. sed tamen aliud est. Accur.

a *Memoriam.* l. hominū qui nūc viuunt. ad quod facit. §. de aqua plu. arcen. l. j. in fin. sed videtur non tantum expectari, sed decem annos sufficere: vt C. de serui. & aqua. l. ij. Solu. hic ignorante domino fuit ducta, ibi sciēte. vel solue vt ibi. Accur.

b *Quodlibet.* nō tamē lapidē sternere: nisi hoc nominatim in aqua cōcedenda actū sit vt etiam per lapidem aquam ducere liceret: vt §. de aqua plu. arcen. si prius. §. placuit. contra. Azo.

c *Riuualibus.* id est corruualibus, qui aquam per eundem riuum iure ducunt. vel dic riuualibus, id est deriuationibus faciat domino deterius aquagiū. ad quod facit. §. de serui. rusti. prædi. l. Quintus. & §. tit. j. l. apparet. & §. commu. prædi. l. refectionis.

d *Si aqua.* facit. §. de aqua plu. arcen. l. supra. Accur.

quid in flumi. publi. l. j. §. si quis ex riuo.

m *Sit.* nocere non debet, nedum proximis vicinis ex eadem parte. Accur.

n *Duxeris.* ad prædium tuum proximum flumini. Azo. principe permittente: vt supra. l. j. §. penult. vel secundum H. dic, duxeris per meum fundum, qui erat inter tuum & flumen.

o *Ei loco.* id est nouo alueo fluminis, propter quem alueum aliud videtur flumen.

p *Locus.* id est alueus vetus, sit meus, id est tuus iure vicinatis: vt institu. de re. diui. §. insulam. secundum Azo. & sic est hic mutatio personatum. sic & Co. de in ius vocan. l. si. vel secundum H. meus propriè ponitur, iure scilicet vicinatis: vt dixi. Accursius.

q *Si alluione.* pone quod ducis aquam ex flumine quod est iuxta tuum prædium, nullo alio prædio medio.

r *Accesserit.* aliquid de terra: & sic paulatim recedit flumen à prædio tuo. & sic refert, subito an pedetèrim mutet alueum: vt. §. de accurate not. per nostrū tex. f. ipsam consuetudinem ius inducere, & priuilegiū: & illud iuri præiudicat. vide gl. in. c. sup quibusdam. §. i. extra de ver. signi.

† Subaudi. Iure. adsignationis.

* Subaudi. tantū. Vide Ant. August. lib. emend. 2. ca. 1.

† De isto text. vide gl. in. c. r. §. statuit & decreuit. in verb. priuilegio. de cau. in pragm. sanc. vbi istū tex. ad hoc allegat, q̄ consuetudo & priuilegium æquiparantur. addo q̄ illud est accurate not. per nostrū tex. f. ipsam consuetudinem ius inducere, & priuilegiū: & illud iuri præiudicat. vide gl. in. c. sup quibusdam. §. i. extra de ver. signi.

L *Vcio Titio.] CASVS.* Dicitur quod pluribus possum concedere & actu. & si discordent inter se quibus temporibus vtatur vnus, & quibus alter: agent inter se communi diui. Fran.

a *Duceret.* per aqueductum etiam meum.

b *Respondit.* Respondet primæ quæstioni. Accursius.

c *Potest.* vt & s. communia prædi. l. qui per certum.

d *Cedetur.* imò contra: vt C. de serui. & aqua. l. aquam. quæ est contra. Sol. sine iniuria primorum potest: vt hic, & s. de serui. rusti. prædi. l. ij. §. aqueductus. aliàs nō, nisi consentiant: vt in contrario: vt s. de aqua plu. arcē. l. in cōcedēdo.

e *Sed si.* nunc respond. secundæ. Accur.

f *Cessa est.* simul, vel separatim.

g *Vtile iudicium.* s. cōmu. diui. vt præfara iura mensura vel tēporibus diuidantur: v. s. cōmuni diui. l. arbor. §. fi. & j. l. proxi. Accur.

h *Placuit.* vt s. de vsuf. l. si vsusfructus legatus. j. §. sed si inter. & s. cōmuni diui. l. communi diuidendo. §. si duo.

C *Vm constat.] CASVS.*

Ius aquæ ducendæ potest diuidi & certis temporibus, & certis mensuris. hinc est quod si concessi ius ducendi aquam duobus, puta Titio & Sempronio: vni in æstate, puta Titio: alij continue, puta Sempronio: sic diuidetur, vt dimidia æstate ducat Titius: Sēpronius alia dimidia æstate ducat, & tota hieme. Secūda parte dicitur: duo ducebant aquam per eundem riuum diuersis horis: puta vnus à mane vsque ad nonam: alius postea. si isti mutauerunt horas: & quilibet tēpore alterius duxit: bene retinet hoc ius aquæ ducendæ. Fran.

i *Cum constat.* potest continuari cum præcedenti. l. & erit. §. potest etiam eodem & c. vel cum seq. litera: & non erit ibi. §.

k *Separatim.* puta vnus ad horam tertiam: alius postea: nec ex tempore, vel ad tempus, sed sub modo dicitur constitui: vt. s. de ser. l. iij. §. fin. & l. v. §. j.

l *Inter se.* aliàs interim: & aliàs interea: & aliàs inter se.

m *Amplius.* aliàs amplius: & aliàs ampliori.

n *Seruitutibus.* scilicet amittendis, id est ad serui. amit. quod quātum sit, not. C. de seruitu. l. sicut. Accur.

o *Amisissent.* imò videtur amisisse: vt. s. quæ ad. ser. amit. si cōmunē. §. j. quæ est cōtra. Sol. hic volūrate domini sic permutauerūt. vel hic per talē mutationē non nocēt domino: sed ibi sic. vel hic duo, ibi vnus: & hic duæ seruitutes: ibi vna. vnde hic quilibet per alium vtitur. perinde ergo est ac si per se: vt. s. quæ ad. seruit. amit. l. vsu. & facit. s. de aqua plu. arcen. l. si prius. Accur.

D *E interdico.] CASVS.* Siue aqua quā duco, duci nō possit nisi æstate sui natura: siue omni tēpore possit duci: ducat tamē

estate tātū, quā expedit agro meo tātū hoc tēpore: æstiuā dicit. F.

p *Proprium.* quod est. s. eo. l. j. §. deinde.

q *Vtendi.* accipe. æstiuo dumtaxat, quia in constit. dictum est, in æstate ducatur tantum.

r *Duas res.* supple scilicet naturam & c. Accur.

sus esset: num ius vtendi amisissent. **o** Negauit amisisse.

VI. NERATIUS libro tertio Membranarum.

D E interdico de aqua æstiuā, item quotidiana quærentes, primum constituendum existimabamus, quæ esset aqua æstiuā, de qua proprium **p** interdico ad prioris æstatis tempus relatum reddi solet: hoc est: æstiuā aqua vt trūm ne ex iure æstiuo dumtaxat tempore vtendi **q** diceretur: an ex mente propositōque ducentis, quod *** æstate** eam ducendi consilium haberet: an ex natura ipsius aquæ, quod æstate tātū duci potest: an ex vtilitate locorum in quæ duceretur. Placebat igitur, aquam ob has duas res, **r** naturam suam, vtilitatēque locorum in quæ deducitur, propriè appellari: **q** ita vt siue eius natura erit, vt nisi æstate duci non possit, etiam si hieme quoque desideraretur: siue omni tempore anni duci eam ipsius natura permitteret: si vtilitas **†** personis in quam ducitur, æstate dumtaxat vsū eius exigeret, æstiuā rectè diceretur.

VII. PAVLVS libro quinto Sententiarum.

S I de via, **†** itinere, actu, aquæ ductu agatur, huiusmodi cautio præstanda est: quamdiu quis **u** de iure suo, **x** doceat, non se impediturum agentem, & aquam ducentem, & iter facientem. Quod si neget ius esse aduersario agendi, aquæ ducendæ: cauere sine præiudicio amittendæ seruitutis debet, donec quæstio finietur, non se vsurum.

Ille qui habet ius ducendi aquā, potest ducere per quamcunque partem vult ab initio: sed postea non potest mutare. Bar.

tutem asserit, cum non possideat: quia non est vsus hoc anno secundum naturam interdico de quo agit, sine præiudicio & c. ad quod est. s. de iudi. l. ij. §. in omnibus. vel dic secūdo in prima parte quod egit possessorio, & obtinuit: dum cauet dominus vincēti in interdico: & secundum hoc dic præstanda est, scilicet postea in causa proprietatis: vt agatur supple, & obtineat actor, secundum H. vel dic secundum P. primus casus in negatoria, secundus in confessoria ponitur: & vtroque casu cauet qui agit, alteri parti quæ possidet. Alij quod prima pars loquitur quando aduersarius est in possessione: vnde cauet actor quod non impedit donec quæstio finiat. Secunda, quando non possidet aduersarius, & tunc actor cauet se non vsurum donec quæstio finiat. & facit s. de no. ope. nun. si prius. & s. de vsuf. l. cuiuscunque. Accur.

Vt per fundum.] CASVS. Habeo ius ducendi aquam per riuū cui fundi. possunt in eo riuo facere fistulas, & omne quod volo, dum ex hoc non lædatur dominus fundi. Fran.

Appellari. scilicet æstiuā. sed certe & ex proposito vtentis: vt. s. eo. l. j. §. duo autem.

S I de via. Agit Titius interdico de itinere actūque priua. vel illo de aqua quoti. & æsti. **p** retinenda quasi possessione seruitutis, cauebit domino vtēti sua libertate, q̄ eū non impedit donec ipse actor obtineat. ad quod est. s. titu. j. l. ij. §. hoc autem. verfi. qui enim ibi, tantisper & c. In secūdo agit dominus in possessione libertatis existens negatoria: & hic cauebit *** quæ.** qui sibi asserit seruitutem: & ita primo casu ponit possessorium, secundo petitorium intentatur: & secundum hoc expone literam: & dic, agat, scilicet interdico. & quod dicit, præstanda est & c. subaudi, scilicet ab actore.

u *Quis.* s. actor. Accur.

x *De iure suo.* i. de possessione sui iuris: vel etiā de iure quandoque: vt in secūdo capite interdico de itinere actūque priua. & interdico aquæ ex castello ducendæ: vt. s. de itinere actūque pri. l. ij. §. hoc autem. & de aqua quoti. & æsti. l. j. §. penult. & quod dicit, agentem & c. sub. id est actu vtentem dominū, non vt seruitute: quia res sua & c. vt. s. si vsuf. pe. l. vt frui. in prin. ibi, nec enim. & quod dicit, quod si neget & c. subaudi, negatoria agat dominus in possessione libertatis existens. nam huiusmodi actiones etiam possidenti dantur: vt supra si serui. vin. l. & si forte. §. sciendum. Et quod dicit, debet & c. subaudias, qui sibi scilicet seruitutem asserit, cum non possideat: quia non est vsus hoc anno secundum naturam interdico de quo agit, sine præiudicio & c. ad quod est. s. de iudi. l. ij. §. in omnibus. vel dic secūdo in prima parte quod egit possessorio, & obtinuit: dum cauet dominus vincēti in interdico: & secundum hoc dic præstanda est, scilicet postea in causa proprietatis: vt agatur supple, & obtineat actor, secundum H. vel dic secundum P. primus casus in negatoria, secundus in confessoria ponitur: & vtroque casu cauet qui agit, alteri parti quæ possidet. Alij quod prima pars loquitur quando aduersarius est in possessione: vnde cauet actor quod non impedit donec quæstio finiat. Secunda, quando non possidet aduersarius, & tunc actor cauet se non vsurum donec quæstio finiat. & facit s. de no. ope. nun. si prius. & s. de vsuf. l. cuiuscunque. Accur.

† Locorū in quæ duc.

† Cōcor. gl. in cap. i. §. si quis de mā. fo. in v. sed an cōcessio aquæ in tit. de contro. inuesti. in li. feud. no. Ce. po. in trac. de serui. vt. cap. 31.

- a Iter.id est riuus per quem duceret aquam.Accur.
- b Quacunq. aliàs quacunq.,scilicet parte.aliàs quodcunq.
- c Aqueductu. mutado p locu seruiete ab eo loco vbi primo fuerat:vt. s. de serui.l. si cui.& facit. s. e. l. hoc iure. §. j. & §. is qui. Acc.
- d Inteuertat. Nam quædam tacite in sermone. excipiuntur

DE RIVIS.

Paru prodesset ius aqua de qua. s. dixi: nisi liceret purgare riuu. ideo de hoc dicit: vt. j. l. si. §. i. & j. l. i. §. i.

vt de itinere & actu & mista ex utroq. via reficienda propositu est interdictu prohibitoriu supra statim post interdictu de retinendo vsu itinervis actusq. ita post interdictu de retinendo vsu aqua. subicitur aliud de reficiendo riuo. per que aqua dicitur. quod tam in hoc distat ab illo de reficiendo itinere actuq. quia in illo de iure queritur eudi agedi. in hoc non queritur de iure aqua ducenda. propterea quod celeritate maiore desiderat refectio riuoru qua itineru. Quod si aqua publica ducatur ex castello. de reficiendo simile interdictu dari prætor satis demonstrat tit. superiore. cu dato interdicto de aqua castellaria. subicit. quadoque de opere faciendo interdictu erit. dani infecti caneri iubebo. qua cautio exigi solet ab his omnib. qui de reficiendo vel opere faciendo. aliquo experiuntur interdicto. Cuiacius.

Retor ait.] CA SVS Si per riuum tuu. vel specu. vel septa. duxi aqua priore ætate nō vi. nō clam. nō precario: & nunc volo reficere: prætor phibet vim fieri quo minus reficiã. vel purgẽ. Postea loquitur Vlpia. & dicit quis sit riuus. & specus. & septa. & quid sit incile. & quid sit reficere & purgare: & intelligas de refectioe que fit causa aqua ducendæ. nec est vis habeã ferui. ducedi. an non. sed sufficit me fuisse vsum ductione aqua nō vi. nō clam. nō precario. [S I Q V I S T E R R E N V M.] Riuu terrestre volo facere lapideu. nō possu. idẽ si per aliu locu quam per consuetu volo ducere aqua: nō possum. idẽ si riuu vellem deprimere. vel extollere. vel dilatare. vel apertum cooperire. vel econtra: non possum. & hoc dixit Ofilius. Vlpianus autem prædicta confirmat. excepto eo qui aperit riuum prius coopertum. vel econtra. nam hoc potest facere. nisi dominus fundi ex hoc lædatur: vt quia oues suas erat consuetus mandare ad bibendum in isto riuo: nunc non posset si cooperiretur. idem si simile damnum habeat dominus. & hoc etiam dixit Labeo: & etiam Pomponio non placet. quia per hoc dominus soli perdat. & expone hanc litteram vt in glo. Seruius autem dixit nō posse me aperire coopertum riuum. & econtra. si maiorem vtilitatem dominus ostēdat. nisi causa aqua conseruandæ. ne defluat vltra riuum. faciã. & hoc dictum Seruii confirmat Vlpia. & h. d. hic. §. cū. l. seq. & prin. seq.

- e Riuos. hoc exponitur statim. Accur.
- f Vti. id est sicut. Accur.
- g Hoc interdictu. & facit. s. cōmu. præd. l. refectiois. in prin. & §. j.

VIII. SCÆVOLA libro singulari de av.

Cvi per fundum iter aqua debetur: quacunq. vult in eo riuum faciat licet: dum ne aqueductum interuertat. d

DE RIVIS.

TITVLVS XXI.

Diuiditur in quatuor partes. Primò ponitur edictum. Secundò commendatio edicti. Tertio explanatio ipsius edicti. Quarto apantur quæstiones ad ipsum edictum. secunda ibi. hoc interdictu. tertia ibi. ait ergo prætor. quarta ibi. hoc interdictum competit. vide bene text.

I. VLP IANVS libro septuagesimo ad Edictum.

Prætor ait: Riuos. specus. septa reficere. purgare aqua ducendæ causa. quo minus liceat illi. dum ne aliter aqua ducat quam vi priore ætate non vi non clam non precario a te duxit. vim fieri veto. Hoc interdictum vtilissimū est. Nam nisi permittatur alicui reficere. alia ratione vsu incommodabitur.

Ait ergo prætor. h Riuum. specus. i Riuus est locus per longitudinem depressus. quo aqua decurrat: cui nomē est ἀπό τοῦ ρῆν. † Specus autem locus est. ex quo despicitur: k inde spectacula sunt dicta. Septa sunt. quæ ad incile l opponuntur aqua deriuandæ compellendæve ex flumine causa: siue ea lignea sunt. siue lapidea. siue qualibet alia materia sint ad continendam transmittendamque aquam excogitata. m

Incile est autem locus depressus ad latus fluminis: ex eo dictus. quod incidatur. Inciditur

h Ait ergo prætor. quia vilissimum: ergo proponendum. Azo.

i Specus. indeclinabile nomē. imò inuenio specum: vt. j. eo. Seruius. in prin. & est specus locus altus supra terram ædificatus. ex quo ducitur aqua: vt. j. eo. Seruius. quandoq; tamen ponitur pro fossa qua recipitur & colligitur aqua: vt. s. de aqua plu. arc. l. supra. Item sic & in auditoribus ponitur quadoq; pro loco vmbroso & tenebroso solis. secundum Azo. H. dicit specus esse vt si quis faciat foueam. & sic vndique locum eminentiorem. vnde possit prospici aqua in fundo collecta: vt ponitur. d. l. supra. aliàs pro subterraneo meatu: vt. j. l. Seruius. in prin. & §. j.

Spec° varia significat.

enim vel lapis vel terra. vnde primum aqua ex flumine agi possit. Sed & fossa & putei hoc interdicto continentur. Deinde ait prætor: reficere. purgare. Reficere est. quod corruptum est in pristinum statum restaurare. Verbo reficiendi. tegere. p substruere. q sarcire. r ædificare. f item aduehere. t adportareque ea quæ ad eandem rem opus essent. continentur. Purgandi verbum plerique quidem putant ad eum riuum pertinere. qui integer est: & palam est. & ad eum pertinere. qui refectioe indiget. x Plerumque enim & refectioe & purgatione indigent.

Aqua. inquit. y ducendæ causa. Merito hoc additur. vt ei demum permittatur & reficere & purgare riuum. qui aqua ducendæ causa id fecit. Hoc interdictum competit etiam ei qui ius aqua ducendæ non habet: z si modo aut priore ætate. aut eodem anno aquam duxerit: cum sufficiat non vi. non clam. non precario duxisse. Si quis terrenum riuum signinum. a id est lapideum. facere velit. videri eum non recte hoc interdicto vti. Non enim reficit qui hoc facit: & ita Ofilio videtur. Proinde & si per alium locum b velit ducere: impune prohibetur. sed & si eundem riuum deprimat. vel adtollet. c aut dilatet. vel extendat. vel operiat apertum. vel contra. d Ego cæteros e quidem impune f prohiberi puto: at enim eum qui operiat apertum. vel contra. eum non puto prohibendum: nisi si quam maiorem vtilitatem suam aduersarius g ostendat.

II. PAVLVS libro sexagesimo sexto ad Edictum.

tus vt aqua non vegetur. si autem fundum riuui velit de terreno lapideum facere. non potest: vt hic. Accur. b Alium locum. id est si alium locum non feruientem velit reficere. vel per alium locum non feruientem ducat aquam: bene poterit prohiberi. c Vel adtollet. id est exaltet. d Vel contra. repete. impune prohibetur. & facit. j. titu. iij. l. iij. §. pe. sed contra. s. communia præd. l. refectiois. §. j. ibi. depressurum vel alleuaturum &c. Solu. ibi magnam vtilitatem consequatur si deprimebat riuum. vel alleuabat. hic non. vel sol. vt ibi. & facit. s. ne quid in lo. publi. l. ij. §. restituas. & s. ne quid in flum. publi. l. j. §. quod autem ait. Accur. e Cæteros. qui dilatant. vel extendunt. & omnes prædictos præter operientem vel aperientem. f Impune. id est sine pœna. g Aduersarium. id est dominus soli: & per cōsequēs si fiat dānū. sed secūdu Azo. hæc ratio non valet: vt. j. l. proxi. sed certe imò contra.

† Limitabis hanc. l. per text in. l. i. in prin. & l. i. sūt qui putat. s. ne quid in fl. pu. f. nisi cū vicinorū iniuria ducatur.

* vsui.

† id est à fluendo. vide Alciat. lib. prætor. z. hoc ipso tit.

† Iste est text. melior de iure ad hoc propositu. l. vt sciamus quid sit face re vel reficere. ad quod vide Bald. in l. si vt proponis. z. C. de nup. Bolog.

* Signinum opus conficitur fractis testis cōmissis addita calce. Plin. li. 35. nat. hist. c. 12.

contra, si bene intelligatur ibi sententia Pomponij, secundum Azo.

Labeo. *Terrenum*. & sic coopertum.

Quod scilicet quod debeat aliquo modo fieri deterior conditio domini hoc ait Pomponius. sibi non placere. & sic consonat Pomponius cum Labeone: quia si fieret deterior conditio domini, non de iure fieret: sed occasione qua-

dam iniusta, vel assumpta iniusta occasione ex causa seruitutis: & ideo non est permittendum fieri, nisi ab initio, &c. ut subiicit, secundum Azo. & H. vel nisi sit maior utilitas eius cui debetur seruitus, quam damnum domini. arg. §. l. proximi in fi. vel secundum alios dic, quod. f. ut non possit cooperire apertum, & e contra. & secundum hoc Pomponius videtur contradicere Labeoni. q. d. bene poterit riuum apertum cooperire: quod intelligunt si maiorem utilitatem consequatur inde, quam in commodum inferatur domino: ut §. l. proximi in fi. & sic non contradicit, cum alio casu loquatur. sed Pomponius intellexit Labeonem simpliciter dixisse. & sic reprehendebat eum in casu quem ponit Pomponius. scilicet quando utilitatem magnam habet cui seruitus debetur. & secundum hoc exponit sequentia sic: quia, &c. q. d. non est bona ratio Labeonis: quia id commodum quod auferatur domino, magis auferatur ex occasione scilicet extrinseca, hoc est partem per quam fuit seruitus constituta: quam iure, id est occasione damni dati in fundo, pro quo damno ageretur: hic autem non agitur. & secundum hoc dic iure, scilicet quod proditum est cuique damnum suae rei emendari. vel dic secundum intellectum M. quia id commodum quod auferatur domino, magis occasione seruitutis impositae contingit, quam ex iure, id est seruitute tali, ut non liceat ei domino in suo pecus ad aquam appellere. haec enim seruitus non valeret, nisi interesset vicinorum: ut supra de seruitu. l. quotiens. vel dic secundum eundem, quia domino daretur occasio infestandi eum cui seruitus debetur, ex qualibet etiam leui causa, si nullo modo debet dominus damnificari.

Actum. facit supra de serui. rusti. praec. cum essent. §. fi.

Seruius. Hoc principium continuatur cum casu praecedenti. [SERVIUS.] Si riuum terrestrem volo lapideum facere, quia aqua non continebat prius: bene possum. & e contra possum facere: dum tamen hoc sit necessarium riuum refectio. Item nouum canalem vel fistulam possum in riuo ponere, si hoc non nocet domino fundi. Item si aqua ex pluribus locis veniens in riuum latum colligatur, & inde per plures riuos ducatur: si volo illum locum reficere, audior. Vltimo dicit: hoc interdictum competit volenti reficere riuum per quem ducit aquam, siue in priuato solo sit, siue in publ. Item siue ducatur aqua frigida, siue calida. item ad cuniculos pertinet. & quid sit, dic ut in gl. & iisdem personis datur, & contra eos quibus dantur superiora interdicta in titulo superiori posita. [SICUTIS RIVVM.] Reficienti riuum non potest nunciari nouum opus: sed contra eum potest agi in rem negatoria, per quam negetur ius ei non esse. Item reficiens riuum tenetur de damno infecto cauere. Vltimo dicit: cum vellem reficere riuum, prohibebas me portare calcem, & lapides & similia quae portabam causa reficienti riuum. competit mihi hoc interdictum. Fran.

Scribit. sententiam Labeonis male dicentis sequens, secundum quosdam: imò non sequens, secundum Azo. quia Labeo bene dixit, & Pomponius. secum consonauit. unde cum Seruius statim corrigatur, non fuit secutus bene dicentem.

Axit, & Pomponius. secum consonauit. unde cum Seruius statim corrigatur, non fuit secutus bene dicentem.

C Per specum. hic accipitur pro subterraneo meatu. aliam accipitur. §. l. j. §. specus. secundum H. vel dic locum altum, opertum tamen.

F Ducatur. & ideo est prohibendum, si maiorem utilitatem suam ostendat dominus soli. & secundum hoc non corrigitur Seruius. vel dic secundum Azo. Seruius loqui simpliciter: & sic corrigitur vel determinatur.

Labeo non posse ait ex aperto riuo terrenum fieri: quia commodum domino soli auferretur appellendi pecus, vel hauriendi aquam. quod sibi non placere Pomponius ait: quia id domino magis ex occasione, quam ex iure contingere: nisi si ab initio id imponenda seruitute actum esset.

III. VLP IANVS libro septuagesimo ad Edictum.

Seruius autem scribit, aliter duci aquam quam antea per specum ducta est, si nunc per apertum ducatur. Nam si operis aliquid faciat quis quo magis aquam conferuet, vel contineat: non impunè prohiberi. Ego & in specu contra: si non maior utilitas versetur aduersarij. Seruius & Labeo scribunt, si riuum qui ab initio terrenus fuit, qui aquam non continebat, cementicium velit facere: audiendum esse. Sed & si eum riuum qui structilis fuit, postea terrenum faciat, aut partem riuum: aequè non esse prohibendum. Mihi videtur vergens & necessaria refectio esse admittenda. Si quis nouum canalem, vel fistulas in riuo velit collocare, cum id nunquam habuerit: utile ei hoc interdictum futurum Labeo ait. Nos & hic opinamur utilitatem eius qui ducit, sine incommoditate eius cuius ager est, spectandam. Si aqua in vnum lacum conducatur, & inde per plu-

res ductus ducatur: hoc interdictum utile erit volenti reficere ipsum lacum. Hoc interdictum ad omnes riuos pertinet, siue in publico, siue in priuato sint constituti. Sed & si calidæ aquae riuus sit: de hoc reficiendo competit interdictum. Aristo & de cuniculo restituendo, per quem vapor trahitur in balneariis vaporibus, putat utilem actionem competere: & erit dicendum, utile interdictum ex hac causa competere. Iisdem autem personis, & in eisdem interdictum hoc datur, quibus & in quas & de aqua interdicta redduntur, quae supra sunt enumerata. Si quis riuum reficienti, opus nouum nunciaret: bellè dictum est, posse contemni operis noui nunciationem. Cum enim praetor ei vim fieri vetet: absurdum est per operis noui nunciationem eum impediri. Planè per in rem actionem dicendum est posse aduersus eum vindicari, ius ei non esse. dubium non est. De damno quoque infecto cauere eum debere, minime dubitari oportet.

Si quis eum exportare, vehere quae refectio necessaria sunt, prohibeat: hoc interdictum ei competere Ofilius putat. quod est verum.

III. VENULEIUS libro primo Interdictorum.

Deriuus reficientis ita interdicetur, ut non quaeratur, an

supra eo. l. j. §. proinde. versi. ego ceteros. si vero subeat damnum: tunc si maius est commodum uteris, permittitur: aliam non: ut supra eo. l. j. in fi. & haec secundum Labeonem & Pomponium intelliguntur. Opus autem quod sit causa conferuendi aquam, vel retinendi, necessario forte, sine praedicta distinctione potest fieri: ut supra proximi. respon. nam & si, &c. infra eo. proximi. §. Accursius.

M Cementicium. id est murum de lapidibus ad latus riuum, ut aquam contineat. Accursius.

N Audiendum. contra. §. eo. l. j. §. sed si quis. Sol. ut ibi. Accur.

O Structilis. id est arte hominis & manibus factus. Accur.

P Utile. nam directum datur quando iam habuit. Accur.

Q Ei hoc interdictum. non solum in aliis casibus: ut §. eo. l. j. in fi. & l. ij. & iij. in principio.

R Incommoditate. facit. §. titu. j. hoc iure. §. is qui. & supra de itinere. actumque priuati. l. iij. in fine. Accursius.

F Calida aqua. Ad quod §. de aqua quoti. & aestiua. l. j. §. idem Labeo.

T De cuniculo. per quem aqua calida ubi posuit immittitur: vel in quo congeritur, ut inde ducatur. Accursius.

V Vapor. id est aqua calida. Accursius.

X Interdicta. quae sunt tria. de quotidiana, item aestiua, item ex castello: ut §. ritu. j. l. j. in princ. & §. deinde. & §. ait praetor. §. heredes & in heredes & emptores: ut in ea. l. §. ait praetor. Accur.

Y Posse contemni. ut & §. de no. ope. nuncia. l. de pupillo. §. si quis riuos. & infra de cloacis. l. j. §. si quis purganti. nisi causa damni infecti: ut supra de no. ope. nun. l. j. §. nunciatio. versi. quod si quis in mari. & infra proximi.

Z Vindicari. per negatoriam. Accursius.

A Exportare. dorso. Accursius.

B Vehere. plaustro vel Asino. Accursius.

C Ei competere. facit supra. l. j. §. deinde.

dominus soli. & secundum hoc non corrigitur Seruius. vel dic secundum Azo. Seruius loqui simpliciter: & sic corrigitur vel determinatur.

G Nam si. bene dico prohiberi superiori respon. nam, &c.

H Conferuet. ne defluat vel spargatur extra ripas riuum. Accur.

I Non impunè. id est non sine poena. nam tenebitur hoc interdictum: quia prohibere non debet. sed in superiori casu qui aperit vel operit, hoc non facit: & ideo prohibetur, secundum Seruium.

K Ego. puto scilicet cum Seruius sentiens & in specu, contra scilicet quam sit in superiori proximi. respon. nam si &c. & sic non corrigitur secundum H. vel secundum Azo. contra quam dixerat Seruius: & sic corrigo Seruium, hoc casu cum maior utilitas, &c. ut hic, & supra eodem. l. j. in fine.

L Aduersarij. id est domini soli. Et no. ex praedictis: quia aut est actum in imponenda seruitute, ut liceat operire apertum, vel e contra: aut ut non liceat, & hoc seruabitur: ut §. eo. l. proximi. in fi. aut nihil est actum: & tunc licebit operire apertum: & e contra: si tamè dominus soli nullum habet damnum: ut

DE *riuis.* CASVS. Qui agit hoc interdicto: sufficit quod probet se priore ætate vsum esse aqua per illum riuum non vi, non clam, non precario. & nunc prohibuit. s. seruitu. non autem requiritur habeat de hoc ius, vel non habeat: licet secus sit in interdicto de itinere reficiendo: cum hoc casu multum læderentur homines si non reficeretur riuus, nisi primo de seruitu. probaretur: cū interim homines possent perire siti. at in itinere non esset tanta læsio: maxime in ætate. Franciscus.

a Refectionem. quo casu dno probat: vt. s. de itinere. act. q. priua. l. iij. §. hoc autē. At hic vnū. s. se vsum hoc anno: vt. s. eo. l. j. in princip. & facit s. l. j. §. hoc interdictum competit. Accur.

b Difficultas. Et sic potest iri, licet cū difficultate.

c Quæ. scilicet difficultas eundi. Accur.

DE FONTE.

De ducenda dixit: nunc de haurienda aqua.

Ex seruitutibus rusticis restabat aqua hausus & pecoris ad aquam appulsus: cuius quasi possessio propriè interdicto cōseruatur & retinetur quod est in hoc titulo, cui etiam iungitur interdictum de fonte, lacu, puteo, piscina reficiendis quorum aqua recte vsi hoc anno sumus. De seruitutibus urbanis nulla sunt propria interdicta, sed est commune vti possidetis quod ad presens tempus refertur, non vt ea quæ de seruitutibus rusticis ad præteritum. & de refectioe etiam nullum, nisi quod sequitur, & nisi iter vel aqua sit seruitus urbana, potest enim esse urbana. l. iter Com. præd. l. seruitutes §. 1. De seru. urb. l. si ego. §. 1. De pub. in rem act. Cuiacius.

Rætor ait. CASVS. Ponitur edictum, cuius sensus est: Si anno hausi aquam de fonte tuo non vi, non clam, non precario: prætor prohibet mihi vim fieri quo minus hauriam, idem si ad lacum tuum, puteum, vel piscinam, consuetus sum ducere oues meas: prætor prohibet ne mihi vis fiat. postea loquitur Vlpia. & dicit: hoc interdictum datur ei qui fontana aqua vti prohibetur, nam sicut seruitus est de ducendo aquam, item de haustu aque: sic & duo interdicta reddita sunt, vnum de deducenda aqua: vt in tit. de aqua quotid. & æstiu. per totum. aliud de aqua haurienda: vt hic. nam agam hoc interdicto contra eum qui me prohibet haurire aquam, vel ducere pecus. & in viua aqua habet locum: non in cisterna. Item habet locum si prohibear ire ad haustum aquæ. & datur his personis quibus & superiora. [DE INDE AIT PRÆTOR.] Per hoc edictum quod hic ponitur, prohibetur vis fieri volenti reficere fontem, nam parum valeret, vsus fontis, nisi posset refici. & debet refici vt aquam contineat fons, non vt exeat aqua: vel ne aliter vtatur quàm priori anno sit vsus. & hoc idem (dicit) interdictum datur volenti reficere lacum, puteum, & piscinam: & eis personis dabitur quibus interdicta de aqua quotidiana & æstiu. dantur. Franciscus.

a Vti. id est sicut.

e Vsum es. scilicet cet hauriendo.

f Piscina. ad quam pecus appellitur.

g Discretæ. id est separata.

h Attinent. scilicet agentis: vt quod persona agentis probare debet in superioribus interdictis, id debeat probare agendo isto interdicto, scilicet quod vsus est putans se suo iure vti. ad quod est

aquam ducere auctori liceret. Non enim tam necessariam refectioem itinerum, quàm riuorum esse: quādo non refectis riuus omnis vsus aquæ auferretur, & homines siti necarentur. Et sanè aqua peruenire nisi refecto riuo non potest: at non refecto itinere difficultas tantum eundi agendique fieret, quæ temporibus æstiuis leuior esset.

DE FONTE.

TITVLVS XXII.

I. VLPIANVS libro septuagesimo ad Edictum.

Rætor ait: Vti de eo fonte quo de agitur, hoc anno aqua nec vi nec clam nec precario ab illo vsus es: quo minus ita vtaris, vim fieri veto. De lacu, puteo, piscina, item interdicam.

vbi eadem ratio, ibi est idem ius. Bartolus.

Hoc interdictum proponitur ei qui fontana aqua vti prohibetur. Seruitutes enim nō tantum aquæ ducendæ esse solent: verum etiam hauriendæ. Et sicut discretæ sunt seruitutes ductus aquæ, & haustus aque: ita interdicta separatim redduntur. Hoc autem interdictum locum habet, si quis vti prohibeatur aqua: hoc est, siue haurire prohibeatur: siue etiā pecus ad aquam appellere. Et eadē sunt hic dicenda, quæ ad personam attinent, quæcunque in superioribus inter-

supra de aqua quotid. & æsti. l. j. §. Aristo.

i Vti. id est sicut accursus.

k Hoc interdictum eandē. vbi eadem ratio, vel vtilitas, ibi idem ius: vt hic, & supra ad. l. Aquil. l. illud. & institu. de legi. patro. tu. §. j. & supra de ritu. nup. l. libertum. §. j. & infra de verbo. oblig. l. à Titio.

& C. de lib. præte. l. j. Item facit supra titu. j. l. finali.

l Nisi enim. audi viuam rationem quare hoc edictum est factum: & sic vbi ratio locum habet: & lex siue responsio. ad quod facit quod notauit. s. de legi. & senatuscon. l. non omnium. Quandoque tamen generalior est responsio quàm ratio: quia ratio restringit superius dictum: vt. s. de ac. poss. l. si is qui. & de calu. hæc actio. in prin. Accur.

m Non permitatur. ei scilicet qui habet ius hauriendi ex fonte. & aliis, cui. Accursus.

n Omnibus. vt emptoribus, heredibus, & similibus: vt. s. de aqua quotid. & æsti. l. j. §. ait prætor inter.

DE CLOACIS.

Et ista vt riuus indigent purgatione: vt fætor cesset riuus, & comoditas veniat.

Ius cloacæ immittendæ est seruitus. l. 8. De seruitu. & urbana. si ex adibus in ades pertineat. Gaius in institutionibus. Prædiorum, inquit, urbanorum iura sunt & stillicidia, fenestræ, cloacæ, non inficior quin possit esse rustica, sed hoc interdictum est de urbana, non ad remediandam possessionem, qua de re prætor interdiceret designatur. l. 1. Vti possid. Sed quod maxime pertinet ad publicam salutem securitatemque, ad reficiendas &

purgandas cloacas, in quo proprium hoc est, vt detur etiam ei qui ab aduersario vitiose possidet, cum tamen superiora omnia non dentur nisi ei qui ab aduersario recte possidet. est autem prohibitorium, & de cloacæ priuata. Sed additur aliud prohibitorium & restitutorium de publica. Ne quid fiat in cloacæ publica, & si quid in ea re factum erit quo vsus eius deterior sit, fiat, vt restituatur. Cuiacius.

Rætor ait. CASVS. Ponitur edictum, cuius sensus est. Si volo reficere vel purgare cloacam, quæ ex adibus meis ad tuas pertinet ædes: prætor prohibet mihi fieri vim. Item de damno infecto cauere debeo, si operis vitio daretur damnum. Postea loquitur Vlpia. & dicit: duo interdicta sunt circa cloacam: vnum prohibitorium: & hoc est primum. aliud restitutorium, de quo habes infra eod. §. deinde. Tertio dicit: Bene fecit prætor quod voluit posse purgari & refici cloacas: cum ad tutelam hominum hoc spectet. Et habet locum hoc interdictum in priuatis cloacis: non in publicis. Postea dicit quid sit cloaca. Item hoc primum interdictum est prohibitorium. Item appellatione cloacæ continentur tubus, & fossa aliqua stricta, vt sunt Florentiæ. item fistulæ. Item non est vis, siue vi, siue clam, siue precario vtetur cloacæ: quia semper datur mihi hoc interdictum vt reficiam siue purgem. & est hoc ratione publicæ vtilitatis. Item quod dictum est in edicto, ex adibus meis: intelligas pro omni edificio. item & si ab area mea in tuam arcam. idem si ex domo in agrum. idem si priuatam cloacam in publicam immittere volo. Item facere possum priuatam cloacam, quæ vadit in publicam. Postea exponit verba prætoris quæ dicunt, in ades tuas pertinet siue dirigitur. hoc est: siue extenditur in ades tuas: siue sint ades tuæ vicinæ meæ siue remotæ, possum etiam parietem

tem domus tuæ aperire vt reficiam vel purgem cloacam : & de- beo postea restituere, nec potest mihi nouum opus nuntiari. [DE INDE .] Nunc ponitur aliud edictum , quo dicitur si ali- quid est factum in publicam cloacam , siue immisum , quo vsus eius deterior fit: prætor iubet id destrui. Item prætor prohibet ne aliquid fiat vel immit-

† In hūc tit. Alexā. ab A- lex. lib. 3. Ge- nia, di. ca. 14.

DE CLOACIS. †

TITVLVS XXIII.

I. V L P I A N V S libro se- ptuagesimo primo ad Edictum.



Prætor ait: Quo minus illi cloacam quæ ex ædibus eius in tuas pertinet, qua de agitur, purgare reficere

liceat, vim fieri veto. Damni infecti, quod operis vitio factum sit, cauere iubebo. Sub titulo duo interdicta prætor subiecit: vnum prohibitorium, alterum restitutorium: & primum prohibitorium. Curauit autem prætor per hæc interdicta, vt cloacæ & purgentur & reficiantur: quorum vtrumque & ad salubritatem ciuitatum, & ad tutelam pertinet. Nam & cælum pestiles & ruinas minantur immunditiæ cloacarum, item si non reficiantur. d

Hoc autem interdictum propositum est de cloacis priuatis. Publicæ enim cloacæ publicam curam merentur. Cloaca autem est locus cauus per quem colluuiæ quædam fluat.

Hoc interdictum, quod primum proponitur, prohibitorium est: quo prohibetur vicinus vim facere quo minus cloaca purgetur & reficiatur.

Cloacæ appellatione & tubus & fistula continetur. Quia autem cloacarum refectio & purgatio ad publicam vtilitatem spectare videtur, idcirco placuit non esse in interdicto addendum, quod non vi, non clam, non precario ab illo vsus es: vt etiam si quis talem vsum habuerit, tamen non prohibeatur volens cloacam reficere vel purgare.

Deinde ait prætor, quæ ex ædibus eius in tuas pertinet. Ædes hic accipere debes pro omni ædificio, hoc est, ex ædificio eius in tuum ædificium. Hoc amplius Labeo putabat hoc interdicto locum esse & si area ab vtralibet parte ædium sit, & si forte (inquit) cloaca ducta sit ex vrbano ædificio in proximum agrum.

Idem Labeo, etiam eum qui priuatam cloacam in publicam immittere velit, tuendum ne ei

si maior. & C. de libe. causa. l. iij. & s. de publi. l. Papinianus. & s. de pecu. l. si quis seruum. & s. de relig. at si quis. §. idem Labeo. & s. manda. l. Quintus. Sed arg. contra. s. de fideicommiss. lib. l. cum vero. & j. tit. j. l. iij. & C. de rei vin. l. si fundum.

i Institueram. id est inceperam.

vis fiat. Sed & si quis velit talem cloacam facere, vt exitum habeat in publicam cloacam, non esse eum impediendum Pomponius scribit.

Quod ait prætor: pertinet, hoc significat, quod ex ædibus eius in tuas pertinet: hoc est derigitur, extenditur, peruenit. Et tam ad proximum vicinum hoc interdictum pertinet, quàm aduersus vltiores, per quorum ædes cloaca currit. Vnde Fauius Mela scribit, competere hoc interdictum vt in vicini ædes veniat, & rescindat pauimenta purgandæ cloacæ gratia. Verendum tamen esse Pomponius scribit, ne eo casu damni infecti stipulatio committatur.

Sed hæc stipulatio non committitur, si paratus sit restaurare id quod ex necessitate reficiendæ cloacæ causa resciderat.

Si quis purganti mihi cloacam vel reficienti, opus nouum nuntiauerit: rectissimè dicitur, contempta nuntiatione me posse reficere id quod institueram. i Sed & damni infecti cautionem pollicetur, k si quid operis vitio factum sit. Nam sicuti reficere cloacas & purgare permittendum fuit: ita dicendum ne damnum ædibus alienis detur.

Deinde ait prætor: Quod in cloaca publica factum siue ea immisum habes, quo vsus eius deterior sit, fiat, restituas. m Item ne quid fiat, immittatur ve, interdicam. Hoc interdictum ad publicas cloacas pertinet, ne quid ad cloacam o immittas: néve facias quo vsus [eius] deterior sit, néve fiat.

II. V E N V L E I V S libro primo Interdictorum.

Quæquam de reficienda cloaca, p non etiam de noua facienda hoc interdicto q comprehendatur: r tamen æque interdicendum f Labeo ait, ne facienti cloacam vis fiat: quia eadem vtilitas sit. Præto- rem enim t sic interdixisse, u ne vis fieret quo minus cloacam x in publico facere liceret. idque Ofilio & Trebatio placuisse. Ipse dicendum ait, vt t ne factam cloacam purgare & restituere permittendum sit per interdictum: y nouam z verò facere is demum concedere debeat, cui viarum publicarum cura sit. a

k Pollicetur, aliàs, pollicetur nisi paratus sit restituere quod. & aliàs pollicetur si quid. & secundum primam dic cautionem, id est actionem quæ oritur ex cautione quæ interposita est causa damni infecti, pollicetur nisi &c. Secundum aliam sic: quia vult prætor vt debeat cauere de damno infecto, quod operis vitio factum sit: id est, cum opus destructum propter purgationem & refectiorem cloacæ restituitur: de damno infecto cauendum est, vel dic secundum eandem literam: si, id est quauis paratus sit restituere quod operis vitio factum est: tamè dani infecti cautionem pollicetur, id est actionem quæ oritur ex cautione quæ causa dani infecti interposita fuit si quod aliud est damnum &c.

l Deinde ait prætor. hoc est restitutorium: vt. s. §. j. m Restituas. i. destruas. n Itè ne quid. ecce tertium prohibitorium. o Cloacam, aliàs publicam cloacam.

p Quæquam. Cloaca, s. priuata.

q Interdicto. quod est. s. eo. l. j. in prin.

r Comprehendatur. quatum ad verba.

s Interdicendum. quo ad sententiã &c. Accur. t Præto- rem enim. argu. de publica ad priuatã: quod etiam interdictum de publica non habemus quo ad verba.

u Interdixisse. ait Labeo.

x Cloacam. priuatam.

y Per interdictum. vt. s. l. j. in prin. idè de publica: vt. §. deinde. Accur.

z Nouam. s. priuatã. & idem de publica.

a Cura sit. vt ædiles: vt s. de via publi. l. ædiles. qui ex prætoribus erant: vt inst. de iure natura. §. prætorium. nõ ergo corã omni præto- re poterat agi vt liceret facere nouam cloacã vel priuatã: sed tantum coram eo qui curã viarum habebat, cum multi essent prætores: vt. s. de ori. iur. l. ij. §. cūque consules. vsq; ad. §. iuris ciuili. vel verius primo petit licentiã faciendi ab ædilibus: qua habita agitur coram quolibet magistratu.

† dirigitur.

pestilens.

† Pl. refectio.

Tubus quid sit.

huic

† vt factam

QVOD VI AVT CLAM.

Si pericra interdita respiciunt si duru tempus: hoc prateritu. vel dixit supra separatim de vi tam praterita, ut in vnde vi interdito: quam presentu, ut in vii possi. nu c de quoda mixto. s. tam pro vi quam pro eo quod clam factu est: quod pro praterito & presentu datur: vt. j. eod. is qui. s. quod aut prator. Et not. quod quidam dicunt esse duo interdita: vnum quod vi, quando vi est factu. aliud quod cla: quando clam. quod Ioan. no approbat. qualitercumq; enim sit factu, agitur quod vi aut cla. facit. j. eod. is qui in puteu. s. hoc interditu. Item de vi tractatur vsque ad. s. cla. in. l. 3. postea de clam vsque ad. s. hac verba. in. l. 5. & ibi exponit quod factum est.

Vitiose possidet qui ab adversario vi aut cla aut precario possidet. qua ex causa adversario tenetur interdito vnde vi vel de clade destina possessione vel quod precario, possessionis recuperada causa. Sed huius generis interdita hoc titu. non proponuntur. nam restitutoriu interditu hoc quod vi aut clam no est de possessione sed de opere facto vi aut clam. Clam facit qui no denuntiauit se facturum. Vi autem cui denuntiatum est ne faceret. qua de causa cocurrit etiam hoc interditu cu interdito de noui ope. nuntia. inter qua tamen hac intercedit differentia. quod hoc latius pertineat quam illud De operis noui nuntiatione. nam & possessori hoc datur & no possessori. illud no possessori & de arbore succisa. vel de fracto furculo. non etiam illud. Vtrumque tamen datur siue opus durauerit siue non. in id quod interest. l. 4. s. vlt. De aqua plu. arc. l. 20. s. siue vacuus de ope. no. nunt. Et adnotandum hoc etiam dari si quid & vi & cla factum sit. quasi disunctio scilicet in hoc interdito siue titulo vim etiam coniunctionis in se contineat. Cuiacius.

Rator ait.] CASVS. Quod vi aut clam feci, non vt ius permittit in re de qua nunc agitur, prator iubet me hoc opus destruere. Vlpianus postea loquitur, & dicit: hoc interditi restitutoriu est, & per hoc occurritur calliditati edificantium vi aut clam. & siue in alieno fundo edificem vi aut cla, siue in meo, ab alio tam possesso: teneor hoc interdito: nec possum obicere quod in meo fundo feci, cu cum no possideam. & ad sola edificia qua fiunt vi aut clam in solo, habet locu hoc interditu. Postea exponit quis dicatur vi edificare. & certe ille qui edificare prohibitus edificat: vel qui contra nuntiatione per lapillum factam edificat: vel qui contra testationem, id est denuntiationem coram testibus factam edificat: item qui curauit, id est procurauit ne prohiberetur, sciens se debere prohiberi: tenetur hoc interdito. sed si prohibitus destitit tunc edificare: & alia die edificat: videtur vi facere. Sed pone quod cum edificabas in fundo siue solo a me possesso, ego infirmitate ductus, vel nolens te offendere, vel amicum tuum qui & meus erat amicus, no prohibui: non videris vi edificare. sed si cum vellem venire ad prohibendum te, aliquis mihi in via restiterit cum armis ne venirem, & non veni: & hoc factum est te ignorante: non videris vi edificare, cum factum alterius tibi ignoranti non debeat nocere. h. d. cum. l. sequenti.

- a Vi. compulsua: vt. s. quod met. cau. l. metum. s. j. vel ea qua consensu caruit: vt. j. ea. l. s. quid sit vi. & s. sed & Aristo.
- b Clam. expone vt. j. eo. l. iij. s. fi.
- c Factum est. non vt ius permittit: quia forte ab alio possidente: & supple, in ea re qua &c. Et not. quod non dicit in priuato: quia & in publico locum habet: vt infra. l. iij. s. plane. & l. vi facit. s. fina.
- d Experiundi potestas. ex hoc patet quod vtilis est: vt. j. de diuer. & tepo. praefcri. l. j. quod accipe ad sui principium: sed ad cursum continuus est: vt. s. de aqua plu. ar. l. Atteius. in prin. Accur.
- e Restituas. id est destruas, & in pristinum statum ponas. quod dic vt. j. de verbo. signifi. l. cum prator. & fa. s. communi diuid. l. communi diuidundo. j. s. Iulianus. Accur.

QVOD VI AVT CLAM. TITVLVS XXIIII.

1. VLPIANVS libro septuagenesimo primo ad Edictum.

Rator ait: Quod vi aut clam factu est: qua de re agitur, id cu experiendi potestas d est, restituas. c

Hoc interditu restitutoriu est: & per hoc occursum est calliditati eorum qui vi aut clam quaedam moliantur. f Iubentur enim ea restituere. g Et parui refert, vtrum ius habuerit faciendi h an non. Siue enim ius habuit, i siue non: tamen tenetur interdito, propter quod k vi aut clam fecit. Tueri enim ius suum debuit, non iniuriam comminisci.

Nulla paratur defensio ei qui contra iuris dispositionem molitur. hoc dicit.

Denique est quaesitum, an hoc interdito vtenti, exceptionem possit l obicere: Quod no iure meo m receperim. * Et magis est ne possit.

- f Moliantur. id est edificant.
- g Restituere. sed & vt i possid. interditu locum habet: vt supra vt i possi. si duo. s. si vicinus. sed hoc expedit potius, secundum quosdam.
- h Faciendi. in illa re. Azo.

Nam aduersus vim, vel quod clam factu est, nulla iusta o exceptione se tueri potest. Hoc interditu ad ea sola opera pertinet, quaecuq; in solo p vi aut cla fiut. q

Hic incipit exponere verba edicti.

Quid sit vi factum, vel clam factum, videamus. Vi factum videri Quintus Mucius scripsit, si quis contra quam r prohiberetur, fecerit. & mihi videtur plena esse Q. Mucij definitio. f Sed & si quis iactu vel t minimi lapilli prohibitus facere, perseuerauit u facere: hunc quoque vi fecisse videri Pedius & Pomponius scribunt. eoque iure vtimur. Sed & si contra testatione x denuntiationemque fecerit: idem esse y Cascellius & Trebatius putant. quod verum est. z Sed & Aristo t ait eum quoque vi facere, qui cum sciret se prohibendum, * per vim molitus est ne prohiberi possit. a Item

tali: alia tamen quatuor possunt opponi: vt infra eo. l. prohibere. s. sed si permiserit. & l. si alius. s. bellissime. & s. est & alia. & l. semper. s. hoc interditu. facit supra ad exhiben. l. iij. s. ibidem.

- p In solo. vel in re coerente solo. Ioann. vt infra. l. si alius. s. notauimus. & dic solo vel eius qui edificat: vel eius cui nocetur: vel etiam tertij: vt. s. de aqua plu. arcend. l. si colonus. & l. quantum. s. idem.
- q Fiunt. alia fiunt: & alia fuerint, scilicet facta.
- r Contra quam. id est contra prohibitionem quam facit aduersarius. ad quod est infra, sed & si quis. & infra de regu. iur. l. quo tutela. s. vi factum. & supra quod met. cau. l. metum. iij. s. idem ait & si forte. & infra eod. l. vi. & s. de noui ope. nunt. l. prator. s. nonnulli. Sed contra. s. de itine. acti que priua. l. iij. in princip. Solu. vt ibi. Vel secundo hic expone contra quam &c. id est fecit vt non prohiberetur, nuntiatio puta aliquid triste prohibere volenti. ad quod est supra ad Silla. l. iij. s. subuenitur. & infra eo. s. sed & Aristo. & j. eo. l. vi facit. & supra de eo per quem factum erit. l. j. s. j.
- f Definitio. id est assignatio: nec est vera definitio. est ergo plana vt pro omnibus his operibus habeat locum interditu vt restituantur opus, exceptis illis casibus vbi impune cotemnitur nuntiatio: vt. s. de no. ope. nu. l. de pupillo. s. si quis riuos. & s. de riuis. l. Seruius. s. fi. & s. titu. j. l. j. s. si quis purganti. & exceptis illis casibus vbi competit exceptio contra hoc interditu: vt not. s. ea. l. s. denique.
- t Vel. pro saltem.
- u Perseuerauit. non praestita satisfatione de opere demoliendo. & facit. s. de operis noui nunt. l. de pupillo. s. meminisse. & si ser. vin. l. & si forte. s. ij.
- x Contra testationem. id est nuntiationem coram testibus factam, denunciatio quandoque sine testibus fit.
- y Idem esse. vt faciat vi.
- z Verum est. vt faciat vi.
- a Possit. quia ergo per eum factum est ne prohibeatur: debet pro eo haberi ac si prohibitus esset: vt & j. de regu. iur. l. ad ea qua. s. semper. & l. in iure ciuili. & s. vt in posses. lega. l. is cui. s. si ex duobus. & s. de no. ope. nuntia. l. prator. s. si quis paratus. & s. quib. ex cau. in pos. ea. l. ij. s. hac verba. in fi. & s. quoru legat. l. fina. in fin. & s. de ripa mu. l. j. in princ. & s. quibus modis pignus vel hypo. sol. l. item liberatur. s. si quis paratus. & s. de legat. ij. l. Titia. ij. s. Seia. & argu. s. de inofficio. testamen. l. nihil. ij. respon. & de iureiuran. l. si non fuerit. & de euctio. l. si ideo. s. fina. & s. si quis cau.

a] Ista glo. est singu. ad hoc qd regula illa que habet, dolo facis: quia petis q restitutus es no habet. lo cu in posses. solius. quod verum intellige, nisi inq continenti possit probari: quia in eis etiam admittitur. Bolog.

† Iste tex. est sing. ad hoc quod ille dicitur interpellatus q facit vt no interpellatur. pro quo facit text. in l. si ideo. s. de euct. text. in l. si eu qui in iuriam. s. si quis cau. Bolog. * Flo prohibere. p prohiberi. c. p. i.

* fecerim.

quis cau. l. ij. §. fi. & s. ne vis fiat ei qui in poss. l. fi. in prin.

a In presentiarum. id est in presenti. Accursius. b Fecisse. vt. j. l. iij. §. illud. c Iusta causa. postea: vt rescripto principis: vel si satisfecerit: vt j. l. iij. §. si quis paratus Accursius.

d Impeditur: ad quod est. j. de fur. l. pen.

e Te. facientem opus non vi non clam.

f Magni faciebat. id est te valde diligebat.

g Non videbitur. id est non videris tu.

h Meo. quia ex parte mea nullus dolus fuit.

i Ne in aliena. Facit supra de arbit. l. ne in potestate. & infra de reg. iur. l. non debet. ij. & s. ne quid in loco publi. l. ij. §. ite Nerua. & s. de nego. gest. l. soluendo. Sed argum. contra. j. quarum rerum actio. l. j. §. exceptiones. Accursius.

p Prohibere. In hac. l. cōtinuatur id quod dictū est supra in fi. proxim. casus præceden. Et dicit: Siue egomet prohibeam, siue per seruū meum, siue per procuratorem, siue per similem personam, idē est: nec obstat quod per liberam personam mihi quæritur. nam prohibitio facit te vi facere: imō & cum clam ædificas, ex tuo facto teneris: & sufficit quod semel prohibearis pro toto tempore vt totū ædificium postea factum debeas destruere: nisi postea tibi permissem ædificare, vel procurator meus permisisset. sed si in loco publico prohibitus ædificē, teneor hoc interdīto: nec prodest permissio præsidis, nisi lex municipalis hoc facere, id est posse permittere præsidis permisisset. permissio autē principis, vel eius cui hoc permisit princeps, scilicet posse permittere in loco publico ædificare, bene tenet. Item si prohibitus ædificare satisfacit, satis sit. nā non videtur vi facere. Item si esset prohibitus quis ædificare à vicinis, quia timeret de dam. infe. & de hoc satisfacit: satis sit. [CLAM F A C E R E.] Nunc exponit verbum, clam. & ille clam dicitur ædificare, qui celat aduersarium opus quod facit: quē, si sciret, credit quod ei cōtrouersiam moueret coram iudice, vel de facto saltem sine iudicio: & de hoc timet, vel timere debuit. item si non credat, credere non debebat. Item clam dicitur facere, qui dixit aduersario de opere quod erat facturū, alia tamen forma quā fecit. de quo da exemplū vt in glos. vel qui tarde dixit. & h. d. hic §. & l. seq. & prin. seq. Fran.

k Prohibuerit. vel cum mandato: vt. s. de procur. l. procurator. iij. vel etiam sine mandato: vt arg. s. de peti. hered. l. item veniunt. §. petitam. vers. à quo. Accursius.

l Moueat. quis prohibuerit, nec etiam e contra quis prohibeatur, dominus, an eius ministri: vt. s. de no. ope. nuntia. l. de pupillo. §. seruo. & §. nuntiationem.

m Non solet. vt supra de constitu. pe. l. & licet. & facit. s. de vsur. l. ff. Nouum.

Labeo dicit, si quem facientē prohibuero, isque destiterit in presentiarum, a rursusque postea facere cœperit: vi eum videri fecisse: b nisi permissu meo facere cœperit, vel qua alia iusta causa c accedente.

Amitia nolētis prohibere quē opus facere, excusat à pœna huius interdīti.

Si quis tamen imbecillitate impeditur, d vel etiam ne offenderet vel te, e vel eum qui te magni faciebat, f ideo non venerit ad prohibendum: non videbitur aduersarius vi fecisse. & ita Labeo scribit,

Vis facta aduersario meo per alium, mihi non debet imputari, si non consentio violentiam inferenti.

Idem ait, & si te volentē ad prohibendum venire, deterruerit aliquis, armis fortē, sine vllō dolo malo meo, h ac propter hoc non veneris: nō videri me vim fecisse:

II. VENVLEIVS libro secundo Interdictorum.

Ne in aliena i potestate [sit] conditionem meā nihil delinquentis deteriore facere.

III. VLPPIANVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

Prohibere autem non vtique per semetipsum necesse est: sed & si quis per seruū suū vel procuratorem prohibuerit, k rectē videtur prohibuisse. Idem etiam si mercenarius meus prohibuerit. Nec quem moueat, l quod per liberam personā actio acquiri non solet. m nam prohibitio hæc demonstrat vi te facere. Quid mirum, cum & si clam n feceris, habeam actionem? Ergo factio magis tuo delinquentis, quā alic-

fi quis solutioni. §. fina. & supra de ope. noui nuntia. l. si procurator. & supra de bo. aucto. iu. possi. l. cum vnus. in prin. & j. cod. l. interdīctum.

n Et si clam. ita q̄ nec per se, nec per alium prohibuit dominus.

o Faciendam. vt locus sit illi interdīcto.

no, acquiritur mihi actio. Illud sciendum est, non omnibus momentis vim esse faciendam: o sed semel inter initia facta persecutat. p

Qui permittit opus fieri: si interdīctū proponat, patitur exceptionem conuentionis.

Sed si permiserit: q aduersus eum qui vtatur interdīcto, exceptio r erit necessaria. Non tantum autem si ego permiserō, sed & si procurator meus, vel tutor f qui tutelam administrat, t vel curator pupilli, furiosi, siue adulescentis: dicendum erit exceptioni locum fore. u

Officiarius publicus non potest ultra permittere quā sibi cōcessum sit à lege vel consuetudine.

Planē t si præses, vel curator reipublicæ permiserit in publico facere, Nerua scribit exceptionem locum non habere: quia etsi ei locorum (inquit) publicorum procuratio data est, cōcessio x tamen data y non est. Hoc ita verum est, si non lex municipalis z curator reipublicæ amplius concedat.

Quando quis iuris defensiones proponere paratus est: videtur cessare clandestina aut violenta monitio.

Sed & si à principe, vel ab eo cui princeps hoc ius concedendi dederit, a idem erit probandum. b

Si quis paratus sit se iudicio defendere aduersus eos qui interdīcendū c putant ne opus fiat: an videatur desinere vi facere? Et magis est vt desinat: si modò satis offerat, & defendere paratus est si quis agat. & ita Sabinus scribit. d Sed & si quis dāni infecti parat⁹ sit cauere, cū propter hoc tātū esset prohi-

D x Concessio. id est remissio.

y Data. etiam de rigore. ad quod est. s. de transac. l. cum hi. §. si prætor. & s. de iureiur. l. eum qui. §. in popularibus. & C. de transac. l. præses. & s. de dona. l. filius. & supra de pact. l. contra. §. si filius. & C. de pac. l. filius. & supra ad Maced. l. si filius. in prin. & s. de rebus eorum. l. magis. §. non passim. Et no. ex præsentī & superiorī responsō quod maiorem potestatem habet priuatus administrator, quā publicus.

z Municipalis. sic ergo consuetudo specialis derogat a legi specialī: vt hic, & C. de emanci. libe. l. j. & s. communia prædio. l. venditor. §. si constat. & s. quod cuiusque vniuersi. l. item. §. j. item fa. j. eo. l. aut qui. §. idem ait.

a Dederit. prædicta concessio fuerit data, supple.

b Probandum. exceptioni locum fore.

c Interdicendū. i. denuntiandū, vt statim subiicit, ne opus fiat & c.

d Scribit. facit. s. de ope. no. nun. l. prætor. §. si quis paratus. & l. stipulatio. §. j. & quorū legato. l. ij. §. j. & j. de fideiuf. l. si dubitetur. in prin. & s. de vsur. l. si is qui. §. si seruus. Accursius.

p Perseuerat. hoc inter easdem personas: sc̄us in diuersis: vt infra eo. l. vi facit. §. tandiu. & facit. s. eo. l. j. §. idem Labeo. & argu. j. de fur. l. quāuis. & s. quod met. cau. l. videamus. Sed cōtra. j. cod. l. is qui. §. interdīctum. Solu. ibi facta fuit remissio: hic non. Item fa. s. de lega. ij. l. Titia Seio. ij. §. vsuras. & s. vt in poss. lega. l. si is à quo. §. fina. Sed argu. contra. j. de verb. signifi. l. vinaria vasa. Item contra. s. de itine. actūque priuato. l. ij. in prin. Solu. vt ibi. Item contra. s. de vsur. l. mōra. ibi, cū sit omīssa & c. magis concordat. Item argum. contra. s. de acquir. re. domi. l. qui bona. §. j.

q Sed si permiserit. post prohibitionem. & hic puncta.

r Exceptio. scilicet conuentionis: vt & j. tit. j. l. j. & s. de pact. l. iurifigen. §. penul. & s. de operis noui nuntia. l. j. §. ite quæritur. & s. quib. mo. pignus vel hypoth. sol. l. si consensit.

s Vel tutor. quia hi loco dōminorum habentur: vt infra de fur. l. interdū. ij. §. qui tutelam. & argu. infra de iniur. l. sed & si vnus. §. j. Accursius.

t Administrat. ad differentiam eius qui contutori administrationem celsit: vel qui ad instruendum datus est: vt. j. de solu. l. quod si forte. §. j. Accursius.

u Locum fore. i. conuentionis de rigore. Sed an minor poterit restitutionem implorare? videtur quod sic: vt. s. de mino. l. ait prætor.

† Itē §. est valde singu. secundum Bart. ad hoc quod in mā dato generaliter factio repub. nō venit alienatio rerū suarum. Bolog.

a] Cōsuetudo specialis legi derogat Quod limitabis, si est rationalis & legitima: vt per c. fi. extra de præser. & in l. receptiā. s. de constit. pec. & cū hoc restric. amplia. vt pcedat in lege tam scripto q̄ ciuili: vt no. glo in c. r. de cogn. spi. & in c. i. cum glo. de cog. seu.

a Desinere. sublata causa tollitur prohibitio: vt. §. proxi. §.
b Denuntiauit. hic continua. l. aut qui. §. co.
c Timuit. id est si credidit eum moturum sibi controuersiam: & ita frequenter timuit: inde est quod clam fecit: aut saltem debuit credere, & ita consequenter timere.

d Controuersiam. de iure & in iure moueri.

e Prohibitum. de facto & sine iudice: vt differat à precedenti casu. sic supra quod met. cau. l. isti quidem. & facit supra ad legem Aquil. ob id. & l. idem iuris. & infra. l. proxi. & supra ad Macedon. l. Iulianus. & supra p. emp. l. qui fundum. §. seruus meus. & supra de contrah. emp. l. ea quæ. §. j. & infra de regu. iur. l. quo tutela. §. vi facit. & §. si cer. peta.

† Fl. animo. Flor. intel. legerit.

l. quod te. & deposi. l. quod feru. & §. de fur. l. qui re. & §. de acquir. posses. l. clam.

f Eruius etiam. idem quod superiori. §. sed addit, quia &c. ad quod facit supra de noxa. l. nō solum. & supra de peti. heredi. l. si à domino vel à patre. §. si prædo. & supra de iuris & facti igno. l. nec supina. & concordantię superioris. §.

A Ut qui. CASVS in prin. continuatur præcedenti casui. [S1 QVI S.] Nūc dicit quod qui denuntiat se opus

† Bart. hic dicit quod iste text. deberet scribi literis aureis, ad hoc propositum, q̄ ubi aliquis citatur ad aliquē actū: si ille actus aliter agitur vel in qualitate, vel in substantia quam fuerit dictum in citatione: non valet, & censetur factus parte non citata. Bolo.

facturum, & facit, non semper non clam dicitur facere: quia si denuntiat in quo loco vult ædificare: & dies & hora in qua denuntiat, scribatur: & opus quod dicit se facturum: bene sit. si autem hoc non facit vt dictum est, clam dicitur ædificare. & siue denuntietur aduersario, siue procuratori eius. siue amicis, siue domui eius, siue fœminæ in domo aduersarij existentis: satis sit. Item satis est non habere animum celandi. Item si ædificare volo in publico, sufficit quod denuntiem procuratori reipublicæ. Item si ædifico in solo quod credo tuum, cum sit Titij, & animo celandi te: certe clam dicor ædificare quo ad Titium. Idem si ædificem animo celandi seruum tuum, vel procuratorem tuum, satis sit vt tibi domino cōpetat hoc interdictum. Vltimo dicit: nuntiaui tibi quod opus vellem facere. tu nuntiaui mihi ne facerem. si amodo faciam, teneor hoc interdicto. vi enim videor fecisse. [HÆC VERBA.] Nunc exponit verba posita in edicto hoc, scilicet factum est. & Mucius prædicta verba sic intelligit: quod tu fecisti, aut aliquis tuorum fecit, vel aliquis alius tuo iussu. Labeo etiam extendit ad heredes prædictorum. vt omnes teneantur hoc interdicto. Item si tutor vel curator vel procurator municipum vel syndicus ædificet vi vel clam nomine pupilli vel ciuitatis: & si multi sint ædificantes, tenentur ipsi ædificantes hoc interdicto. Vel aliter potes intelligere hunc punctum vt in glos. quæ incipit, scilicet ædificantes &c. in fine gloss. Si autem seruus meus ædificauit vi vel clam: si meo nomine vel suo ædificauit, teneor hoc interdicto. si autem nomine extranei, puta Titij cum quo tunc stabat, si ædificat vi vel clam, vel eius iussu, tunc ipse Titius tenetur, non ego. Sed pone quod iussu tutoris, vel curatoris, vel procuratoris, vel duumvirium factus est opus vi vel clam: & hoc opus iusserunt fieri nomine pupilli, vel adulti, vel ciuitatis: tenetur hoc interdicto pupillus & adultus & ciuitas: & dicitur teneri & iubēs, scilicet ipse tutor, & similes. Si autem mandauit Titio vt quoddam opus iuberet alicui facere, & iussit: & ille fecit vi vel clam opus: tenetur hoc interdicto qui fecit, non Titius: & ego teneor. nam cum verba edicti sunt generalia: scilicet factum est: non solum qui fecit tenetur hoc interdicto, sed & qui fieri iussit. Franciscus. [AUT QUI ALITER.] Qui clam ædificat, & dominum non certificat: facit clam. Aut si dominum certificat, sed

bitus, vel quia nō defendebat, vel damni infecti nō repromittebat: consequens est dicere, desinere eum vi facere.

Exponit verbum clam, positum in edicto, textus planus est.

Clam facere videri Cassius scribit eum qui celauit aduersarium, neque ei denuntiauit: b si modò timuit c eius controuersiam, d aut debuit timere. Item Aristo putat eum quoque clam facere, qui celandi animum + habet eum quem prohibetur se intellexit: * & id existimat, aut existimare debet, se prohibitum eiri.

III. VENVLEIUS libro secundo Interdictorum.

S Eruius etiam f eum clam facere, qui existimare debeat sibi controuersiam futuram: quia non opinionem cuius & resupinā existimationem esse oporteat: ne melioris conditionis sint stulti quàm periti.

V. VLPIANVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

A Ut qui aliter + fecit quàm denuntiauit: vel qui dece-

alio modo post modum facit, similiter facit clam. dixit enim, non faciam ibi nisi murum terreum. de quo dominus non curauit, sed postea facit de lapidibus: quem dominus sciens non permisisset. & quod subiicit, vel qui de. &c. idem dicit, sed clarius. vel supra in qualitate: hic in substantia operis decipit eum ad quem pertinet non fieri, id est cuius interest non fieri: vt quia dixit se facturum foueam, & fecit murum. Sed oppo. videtur quod iste faciat vi, non clam. nam facit ne prohibeatur: vt supra. l. j. §. sed & Aristo. Respō. supra sciui quid faciebat: sed impeditus prohibere nō poteram: hic ignorabam. nam credebam quod aliud faceret: & sic facit clam. & facit. §. proxi. §.

* denuntiat. † Fl. Vbire

pro facit eo, ad quem pertinuit non facere: vel consulto tum denuntiat aduersario, cum eum scit non posse b prohibere: vel tam sero pronūtiat, i * vt obuiare + prohibiturus priusquam fiat, nō possit. & hæc ita Labeonem probare Aristo ait. Si quis se denuntiauerit opus facturum: non semper non videtur k clam fecisse, si post denuntiationem fecerit. debet enim (& ita Labeo l) & diem m & horam n denuntiatione complecti, & vbi, & quod opus futurum sit: neque perfusorie, o * aut obscure dicere, aut denuntiare: neque tam arrare aduersarium, vt intra diem occurrere p ad prohibendum non possit. q Et si fortè non sit cui denuntietur, r neque dolo malo factum sit ne sit: amicis denique aut procuratori, aut ad domum s denuntiandum est. Sed & Seruius t rectè ait sufficere fœminæ u viro notum facere opus se facturum, x vel denique sciente y eo facere: quāquam etiam illud sufficiat, celandi animum non habere. z Itē ait, si quis in publico municipij

net non fieri, id est cuius interest non fieri: vt quia dixit se facturum foueam, & fecit murum. Sed oppo. videtur quod iste faciat vi, non clam. nam facit ne prohibeatur: vt supra. l. j. §. sed & Aristo. Respō. supra sciui quid faciebat: sed impeditus prohibere nō poteram: hic ignorabam. nam credebam quod aliud faceret: & sic facit clam. & facit. §. proxi. §.

g Consulto. id est ex consilio.

h Non posse. id est tunc cum scit eum non posse loqui.

* perfunctorie.

i Pronuntiat. Sed nonne incontinenti cum certificatur, potest prohibere? Quidam dicunt quod non: sed ad locum debeat ire: vt argu. supra de ope. noui nuntia. l. de pupillo. §. nuntiationem. quod non placet quo ad hoc interdictum: vt infra ea. l. §. si quis cum. Dic ergo hic, non possit commode. quia voluit vocare testes, & interim ille recedit: vt argumen. supra de vsuris. l. sciendum. Vel erat dominus absens cum dixit familiæ domini: vt. §. §. & si forte. Vel dic quod volebat nuntiare in re presenti. hoc quidem propter tarditatem nuntiationis non potest.

dum. Vel erat dominus absens cum dixit familiæ domini: vt. §. §. & si forte. Vel dic quod volebat nuntiare in re presenti. hoc quidem propter tarditatem nuntiationis non potest.

k Non videtur. istud non, est additum. Irn. sed sine eo stare possit.

l Labeo. subaudi, ait. aliàs est in textu.

m Diem. scilicet facti operis.

n Et horam. in hoc arg. contra. §. de accu. l. libellorum. circa princip. sed in alio casu est. Item in eo quod subiicit. quod onus &c. est argum. contra. §. de operis noui nun. l. j. §. potest autem. sed ibi in nuntiante ad prohibendum, hic in ædificante nuntiante, id est certificante dominum. Item quod subiicit, neque perfusorie &c. facit. §. de interroga. act. l. de ætate. §. nihil. & de contrahen. empt. l. ea quæ. in fine.

o Perfusorie. id est obscure: a vt & subiicit. vel dic, id est deceptitiè.

p Occurrere. ad locum operis, cum ibi velit nuntiare. potest tamē & ibidem: vt modo dixi.

q Non possit. si ergo à prædictis non cauet: clam facit.

r Denuntietur. ab ædificante: vt patet ex prædictis & inferioribus.

s Ad domum. Argum. quod si venditor sit absens sine dolo, nec sciat emptor vbi sit: saltem amicis aut procuratori aut ad domum est denuntiandum, vt possit de euiet. agere. ad quæ facit. C. de anna. excep. l. pe. & §. de dam. infec. l. iij. §. prætor. & §. de libe. agno. l. j. in princip.

t Sed & seruius. Aliquis volebat ædificium facere cuius nomine poterat mulier agere quod vi aut clam. certe si vir certificetur, sufficit, quasi sit procurator vxoris: vt & C. de procurato. l. ij. & l. maritus. Vel quasi ipsa sciat quod ipse scir. argu. C. de episc. aud. l. si legibus. & secundum hoc dictio fœminæ, est genitiuus: viro, id est marito, est datiuus. Non autem econtra esset idem: vt infra de iniur. l. ij.

u Fœmina. cuius interest ne opus fiat.

x Facturum. aliquem puta.

y Sciente eo. vt. §. de appel. l. cum quidam.

z Celandi animum non habere. quamuis non denuntietur.

a] Quid proprie significet vox perfusorie: pulchrè Budæ in l. emptorem. §. de act. emp.

Sufficere

a Sufficere ei. edificare volenti.

b Curatori. scilicet illi cui lex municipalis dedit potestatem hanc vt posset concedere hominibus edificare in publico loco: vt. s. co. l. prohibere. §. illud.

c Interdictum. idem in damno: vt. s. ad leg. Aquil. l. scientiam. §. fed & si defendendi. Et in iniuria: vt. j. de iniur. l. eum qui. §. si iniuria. & furto: vt. C. vnde vi. l. cum querebatur. in fi. & facit supra de negot. gestis. l. item si cum putauit. sed argumen. contra. s. quibus ex causis in poss. ea. l. Fulcinus. §. quod si aduersus. & s. solu. matrim. l. etiam. §. licet.

d Nefaceret. fuit ergo factum in absentia opus: quod sufficit ad hoc interdictum: sed non sic ad illud de operis noui nuntia. vt supra de ope. no. nuntia. l. de pupillo. §. ij.

e Ita esse. scilicet accipienda.

f Quod tu. fecisti.

g Plures. quam dixerit Mucius.

h Heredes eorum. Hi tenentur ad patientiam tantum: vt. s. de ope. no. nunt. l. pen. secus si ipse tutor non fecisset, sed iussisset fieri: tunc enim non teneretur tutor, sed is cuius nomine iussit: vt. s. proxi. §. secundum quosdam.

i Alieno nomine. scilicet edificantes: vt & s. de aqua plu. arcen. l. quamquam. §. si. sed aduersus dominum ad patientiam. j. eod. l. is qui. §. si tutoris. vel dic defendentes: sed dominus edificauit.

k Interdici posse. id est, interdictum proponi posse. Accursius.

l Non ob id. id est, hoc ipso. Ioan.

m Meo nomine. id est, dominico.

n Suo. id est, peculiari. Ioan.

o Non tecum. directo, sed noxali. Ioan. vt infra eod. l. si alius. in principio.

p Mecum. me habente ratum: vt. j. eo. denique. §. si colonus.

q Eo. iubente scilicet tantum, vt statim dices.

r Sed cuius. repete, sed cum eo cuius & c.

f Procurator. qui iussit. §. generalis. nam hic dominus non mandauit. Sed inferiori responso, & si tibi & c. mandauit dominus. At hic ratum habuit: alius non tenetur: vt. j. l. denique. §. si colonus.

t Eius nomine. in minore accipe, si locupletior est: non alius. nisi ad patientiam: sed tutor tenetur: vt. j. eo. l. is qui. §. si tutoris.

u Cum eo. subaudi, tantum qui & c. Vel dic, tenetur, cum suo nomine iusserit opus fieri: vt. j. l. proxi. non cum eo iubente nomine domini: vt hic. Vel hic mandatum est vt iuberet. i. vt opus faceret, ipse autem alium facere iussit. & secundum hoc non sunt contra. quæ signabo, quæ sunt. j. proxi. respon. Primam hic approbabo, cum dicam hoc dominum non mandasse.

x Non tecum. j. l. proxi. contra. Solu. quidam dicunt hanc per illam corrigi. alij non tecum, scilicet directo: sed vt litem: vt. j. eod. l. is qui. §. si tutoris. Vel dic, refert vtrum iubeam te facere, an iubeam te iubere facere. si enim te iubeam facere, & tu alium iusseris, & ille fecerit: tenetur qui fecit, & ego: teneris & tu, quia videris fecisse. & hoc casu loquitur. j. l. proxi. si ego. Si autem iussi te iubere facere, & tu alium iusseris, & ille fecerit: tenetur qui fecerit: teneor & ego: tu vero non teneris: quia non videris fecisse, cum ff. Nouum.

non fueris iussus facere. & si hic loquitur. & secundum hæc non sunt contraria supra ad legem Aquil. l. liber homo. & de iurisd. om. iudi. l. si quis id. §. penultim. & infra de iniur. l. non solum. §. si mandato. & l. sed si vnus. §. si iussu. quæ & superiori responso sunt contra. nisi quia ibi diximus non intercessisse mandatum domini. Item facit ad hoc responsum. s. ne vis fiat ei qui in possessio. miss. l. j. §. si domini. & supra de vi & vi armata. l. j. §. deiecit. & infra arbo. furt. c. l. furrim. §. siue autem. & infra de regul. iur. l. is damnum. Itæ facit supra de aqua plu. arcen. l. si colonus. Accursius.

Nam si tuum seruum mercenarium habuero: quidquid ab eo factum fuerit meo nomine, ob id non tecum, sed mecum, cuius iussu aut nomine id opus à seruo tuo factum fuerit, agendum erit hoc interdicto. Similiter quod iussu cuius factum erit: ob id non cum eo, sed cuius nomine iusserit, hæc actio est. Nam si procurator, tutor, curator, duumvir municipij, quod eius nomine ageret cuius negotium procuraret, fieri iusserit: ob id agendum erit cum eo cuius nomine factum quid erit: non cum eo qui ita iusserit. & si tibi mandauero vt opus fieri iuberet, & in ea re mihi parueris: mecum, inquit, non tecum, erit actio. Et cum interdicitum sic sit scriptum, *Quod vi aut clam factum est*: non ita, *Quod vi aut clam fecisti*: latius porrigi quam ad has personas quas supra numerauimus, Labeo putat. & hoc iure vtimur, vt siue ego fecissem, siue fieri iussi: interdicitum quod vi aut clam teneor.

VI. PAVLVS libro sexagesimo septimo ad Edictum.

S I ego tibi mandauero opus nouum facere, tu alij: non potest videri meo iussu factum. teneberis ergo tu, & ille. An & ego teneor, videamus. Et magis est & me, qui initium rei præstitim, teneri. Sed vno ex his satisfaciēte cæteri liberantur.

c Liberantur. ergo dolus aliorum remanet impunitus. & fa. s. quod metus causa. l. quod diximus. in principi. Accursius.

S I alius. CASVS. Debebam seruitutem itineris per fundum meum tibi. aliquis me inuito in hoc fundo edificauit, ita quod iter tuum impeditur. teneor tibi hoc interdicto in hoc vt præstem tibi patientiam destruendi hoc opus. Si autem seruus meus hoc opus fecit: si quidem mea voluntate, teneor destruere meis expensis. si sine mea voluntate fecit: teneor tantum patientiam præstare: & seruum pro noxa dare. Sed si seruum vendidi, præstabo patientiam destruendi: & emptor vel impensas præstabit in destruendo opere: vel seruum dabit pro noxa. Sed si me volente fecit opus, licet eum postea vendam, teneor præstare impensam & patientiam. & si hoc præstem. liberatur emptor. Idem si emptor præstet. nam ego liberor. sed si emptor dedit seruum pro noxa: non liberor, quin teneor hoc interdicto. Vltimo dicit: qui post prohibitionem facit opus, tenetur & hoc interdicto: item interdicto de operis noui nuntiatione, nisi remiserim nuntiationem. nam tunc non tenetur. & qui post prohibitionem facit: siue facta remissione, siue non, non dicitur clam facere: cum non possit dici celatus qui iam prohibuerat. [BELLIS-SIME.] Agens hoc interdicto potest quandoque repelli ope exceptionis: vt si opus fecisti vi aut clam: quod opus dat mihi damnum, & ego destruo illud opus vi aut clam: si tu agas hoc interdicto, quod destruxi opus vi aut clam: ego excipiam, quia tu illud opus feceras vi vel clam. & hoc est verum, si enorme damnum ex hoc opere habebam, alius non debui destruere.

AA ij

† Deest in vulgat. edit. perperam nec videtur in Accur. libro defuisse. An. to. Aug. li. i. ca. 3.

* Bal. in. l. v. nica. §. ne au. tē. verfic. extra quarto, mandauit Titio. istū text. singu. exclamat, & mēti tenendū ad hoc quod si quis mandauit tibi vt committeres homicidium, & tu mandata postea mandasti alteri idē homicidium, & perpetratum fuit istud vltimū, quis teneatur: an primus mandans, an secundus, an verò ipse solus homicida: & dicit quod omnes tenentur, per istū text. Bolog. t. ci.

Ponitur alia exceptio quæ huic interdicto obuiat: vt si vicini ædem destruxi causa extinguendi incendij: & propter hoc agatur contra me hoc interdicto, vel Aquil. nam si magistratus destruxit, & iure non tenetur. si autem ego priuatus destruxi: tunc aut habebam iustum timorem, vt quia prope domum destructam vertat ignis, & non teneor. aliàs teneor hoc interdicto ad simplum, id est ad interesse. Idem est dicendum si Aquil. agatur. si autem destruxi domum vicini nullo orto incendio, licet postea oriatur ibi prope, bene teneor. & redditur ratio. [NOTA VIMVS.] Hæc verba edicti quamuis late pateant, vt ex supradictis patet: scias tamen hoc edictum locum habere in opere quod in solo tantum fit. Qui ergo colligit fructus fundi mei: non tenetur hoc interdicto. qui autem incidit arbores fundi mei, vel salicium, vel arundinem, vel vites vineæ meæ: tenetur hoc interdicto. non autem ille qui colligit fructus. nam tenetur furti.

[SI QVIS ACERVVM.] Dic casum vt in gloss. Subsequenter dicit: fecisti fossam in silua publica. bos meus in eam incidit, & læsus est. teneris hoc interdicto. Item qui destruxit summitatem domus meæ, licet non vsque ad solum: tenetur hoc interdicto. & dat exempla in tegula remota. Item si ramum de arbore incidit. Et est hoc verum de tegula, si erat supra domum, & inde sit remota. si autem, nondum erat supra domum posita, & aliquis ea remouerit: non tenetur hoc interdicto. Pro fera autem domus, vel pro clauis, vel pro cancello sublato, non datur hoc interdictum. Si autem statuam affixam domui, vel simile quid quis remoueat, hoc interdicto tenetur. Item qui arauit vi vel clam in agro alterius, vel fossam fecit: hoc interdicto tenetur. Qui autem aceruum lignorum existentem in agro Titij remouit extra agrum portando ligna: hoc interdicto non tenetur, cum per hoc non lædat fundum, nec aceruus cohærebat solo. & hoc dicit hic. §. cum tribus legibus sequentibus. Franciscus.

- a** Inuito. id est in meum præiudicium: puta seruitutis alij debita. Accursius.
b Præstem. vt opus tollatur: vt & infra eodem. l. semper. in principio.
c Impensa. cum præcessit vel secuta est domini voluntas.
d Patientiam. cum eo inuito factum est. Accursius.
e Noxæ. ad hoc supra de petit. heredi. l. illud. §. finali. & infra eodem. l. nam & si seruus. & l. denique. §. finali. & supra de dolo. l. & eleganter. §. si quadrupes. & de noxa. l. electio. Sed contra supra de aqua pluuiæ arcenda. l. si tertius. §. Celsus. Solut. vt ibi. Accursius.
f Interdiceretur. id est interdicto ageretur.
g Præstare. scilicet venditorem.
h Aut. Neratius.
i Emptor. dum viuuit seruus.
k Dominoque. scilicet quondam venditore.
l Non restitueret. quod est quando voluit dominus.
m Liberari. vt & infra si fa. fur. fe. di. l. quotiens. in princi. & argu.

VII. VLP IANVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

SI alius fecerit me inuito: ^a tenebor ad hoc vt patientiam præstem. ^b Neratius quoque scribit, cum cuius seruus vi aut clam fecit: aut sua impensa ^c ex hoc interdicto opus restituere debere: aut patientiam ^d restituendi præstare, & seruum noxæ ^e dedere. Planè si mortuo alienatoris seruo interdiceretur, ^f patientiam dumtaxat præstare ^g debere ait: ^h ita vt & emptor ⁱ eo interdicto possit conueniri, vt impensam præstet, aut noxam det: dominoque ^k operis sua impensa restituente, aut damnato quia non restitueret, ^l emptorem liberari. ^m Eadem ⁿ & si contra dominus serui ^o vel opus restituisset, vel litis æstimatione damnatus esset. ^p Quod si tantum noxæ dedisset, ^q aduersus dominum operis ^r vtiliter interdicti.

Ait Iulianus, qui ante remissionem ^s nuntiationis, ^t contra quam prohibitus fuerit, opus fecerit: duobus interdictis tenebitur: vno, quod ex operis noui nuntiatione competit: altero quod vi aut clam. ^u Remissione autem facta ^x intellegendus non erit vi aut clam facere: quamuis prohibeatur. ^y Licere enim debet ædificare ei qui satisfecerit: cum possessor hoc ipso ^z constituatur:

infra eodem. l. semper. §. fina.

n Eadem. scilicet dicenda sint. Accursius.

o serui. scilicet emptor.

p Effet. quia venditor liberabitur.

q Dedisset. scilicet emptor seruum. Accursius.

clàmque facere ^a nec ante remissionem nec postea existimandus est: cum is qui opus nouum nuntiat, non possit videri celatus, ^b & præoccupatus, ^c antequam controuersiam faceret. ^d Bellissimè apud Iulianum quæritur, an hæc exceptio noceat in hoc interdicto, *Quod non tu vi ^e aut clam feceris?* vtputa vtor aduersus te interdicto quod vi aut clam: an possis obiicere mihi eandem exceptionem, *Quod non tu vi ^f aut clam fecisti?* Et ait Iulianus, æquissimum esse hanc exceptionem dari. ^g Nam ^h si tu (inquit) ædificaueris vi aut clam: ego idem demolitus fuero vi aut clam: & vtaris aduersus me interdicto: hanc exceptionem profuturam. ⁱ quod non aliter procedere debet, nisi ex magna ^k & satis necessaria causa: alioquin ^l hæc omnia officio iudicis ^m celebrari oportet.

Domus vicini potest impune destrui timore ignis, si ignis vsque illuc peruenit. si autem non peruenit vsque illuc, tenetur destruens.

Est & alia exceptio, de qua Celsus dubitat an sit obiicienda: vtputa si incendij ⁿ arcedi causa vicini ædes intercidi, & quod vi aut clam mecum agatur, aut damni iniuria. Gallus enim dubitat an effici ^t oporteret, *Quod incendij defendendi*

b Celatus facta remissione.

c Præoccupatus. prohibitione, cum animum celandi cum non habuit.

d Faceret. domino fundi. nam ad hoc vt non videatur ædificans clam ædificare, debet dicere domino fundi: notum sit tibi quod ego volo ædificare in tali loco: & in tali die & hora incipiam. & quædam alia debet dicere: vt habes supra eodem. l. aut qui. §. j. Accursius.

e Quod non tu vi. verba exceptionis, recte ageres pro eo opere &c.

f Quod non tu vi. verba exceptionis, & expone vt modò.

g Dari. hoc verum est in hoc interdicto. secus in interdicto vnde vi: vt & C. ad legem Iuliam de vi. l. si quis. quæ est contra. tunc enim amittit ius suum. secundum B. vt. C. vnde vi. l. si quis in tantam. nisi incontinenti faceret: vt supra de vi & vi arma. l. qui possessionem. Accursius.

h Nam. quod dixit in genere: nunc ponit in specie.

i Profuturam. facit. §. ne quid in loco publi. l. ij. §. idem ait. & supra de dol. l. si duo & infra de regu. iur. l. cum par. §. illi. & C. de libe. cau. l. si filium. & supra ne quis eum qui in ius voca. l. ij. & de eo per quem fa. erit. l. penul. & l. fin. §. fin. & §. de compen. l. si ambo. Accursius.

k Ex magna. puta si iudicis non habuit copiam, cuius auctoritate opus destrueretur. arg. C. de decur. l. generali. lib. x. & §. que in frau. credi. l. ait prætor. §. si debitorem. Vel si enorme damnum patitur. & secundum hoc loquitur. j. eo. l. si. §. si ad ianuam.

l Alioquin. id est si iusta causa non intercedit.

m Iudicis. q. d. non auctoritate destruentis.

n Incendij. verba exceptionis.

r Aduersus dominum operis. id est venditorem cuius voluntate factum est.

s Ante remissionem. id est, ante satisfactionem præstitam: quæ pro remissione est. Vel dic etiam proprie. nam duobus modis fit remissio: scilicet conuentione, & iure, id est præstita satisfactione.

t Nuntiationis. post prohibitionem factæ.

u Quod vi aut clam. vt & §. de ope. noui nunt. l. prætor. §. nonnulli. & l. j. §. j. nec superfluit alterum: vt in. d. l. j. §. j. not.

x Facta. quod fit conuentione, vel præstita satisfactione.

y Prohibeatur. scilicet iterum.

z Hoc ipso. quod satisfecit. & dic possessor, scilicet iuris: secundum quosdã: cuius causa fit nuntiatio: vt supra de ope. noui nunt. l. de pupillo. §. sextus. versic. imposititiam. sed certè imò & soli: quia & naturalem causam habet quandoque nuntiatio: vt ibidem. & hoc quando voce tantum: vt & supra de oper. no. nunt. l. j. §. in operis. & supra si fer. vindi. l. & si forte. §. j. secus si iactu lapilli: vt ea. l. de pupillo. §. meminisse. Accursius.

a Facere. quamuis prohibeatur. s. nunc.

Remissio duobus modis fit.

† In archet. Flo. est excipi. teste Tau. rel.

a *Fecisset.* aliàs ipse teneretur: vt. §. ad. l. Aquil. l. quemadmò- dum. §. magistratus. que est contra. nisi sit summus: vt. §. de iniur. l. nec magistratibus.

b *Concedendum.* vt scilicet habeat exceptionem.

c *Æstimandam.* contra priuatum, id est quod solum interest: vt arg. supra de vi & vi arma. l. si vi me. & §. eod. l. is qui in puteum. §. si fundus.

d *Si peruenisset.* ad domum destructam. & facit supra ad Velleianũ. l. aliquando. §. fin. & §. de incen. rui. nau. l. iiii. & §. ad. l. Rhod. de iac. l. fin. §. si ea. & §. ad Turpil. l. in senatus. §. si propter. & supra loca. l. si prius.

e *Videtur.* si ille qui destruxit ædes.

f *Incendio.* id est nulla occasione incendij habita, cum nullum incendiũ esset inde, sed quia volebat dare damnum vicino.

g *Id feceris.* i. destruxisti ædes vicini.

h *Ortum fuerit.* propter quod si ædes nõ essent destructe antea, iste posset nõ de iure destruere.

i *Non idem erit.* vt scilicet seruetur prædicta distinctio. Sed contra supra ad legem Aquil. l. si quis fumo. §. quod dicitur. vbi indistinctè dicit eum non teneri damni iniur. Solut. ibi iustus metus est: hic non: vt ibi not. Vel secundum P. ibi penalem denegat: hic simplicem concedit.

k *Status.* vt si tunc imminet metus iam orto incendio. & facit supra de testamen. l. ad testiũ. §. j. & §. qui & qui. l. Julianus. & infra de verborum obligationib. l. si filius. & de stipu. seruo. l. vsusfructus. Accursius.

l *Notauimus.* supra eo. l. j. §. hoc interdictum ad ea.

m *Pateant.* vt. §. eo. l. j. in prin. & l. aut qui. §. si in fine.

n *Tangit.* id est colligit.

o *Interdicto.* & tamen pro interesse fructuum datur: vt. §. eod. l. quanquam. Sed argu. contra. §. de rei vin. l. fructus pendentes. & facit. §. arbo. fur. cæsa. l. ij.

p *Manus infert.* incidendo arbores, vel arborum ramos. & facit §. de testamen. l. ad testium. in fi. & §. eo. l. si immaturam. & l. nam & si ramos. & l. si. §. pen. Accursius.

q *Fructum.* maturum, aliàs Aquil. tenetur, & hoc interdicto: vt supra ad leg. Aquil. l. si seruus seruum. §. si oliuam. & infra eo. l. si immaturam.

r *Circa arbores.* contra. §. de noui ope. nunt. l. j. §. hoc autem. Solut. hic loquitur de interdicto quod vi aut clam, quod latius patet quàm edictum no. ope. nun. de quo tractatur ibi. Accursius.

s *Si quis aceruum stercoris.* Titius in suo agro pinguedinis iuxta agrũ vicini aceruum stercoris causa vitadæ pinguedinis fecit, quæ nec sibi nec vicino expediebat: & sic transit in vicini prædium. agit ff. Nouum.

causa factum non sit? Seruius autem ait, si id magistratus fecisset, dandam esse: priuato non esse idem concedendum. **b** Si tamen quid vi aut clam factum sit, neque ignis vsque eo peruenisset, simpli litem æstimandam. **c** si peruenisset, **d** absolui eum oportere. Idem ait esse, si damni iniuria actum foret, quoniam nullam iniuriam aut daninum dare videtur æquè perituris edibus. Quod si nullo incendio **f** id feceris, **g** deinde postea incendiũ ortum **h** fuerit: non idem erit **i** dicendum: quia non ex postfacto, sed ex præsententi statu **k** damnum factum sit, necne, æstimari oportere Labeo ait.

Dixit supra expositionem quod vi aut clam: item & factum, quoad personam facientis. nunc exponit quo ad locum in quo debet esse factum, vsque ad. l. is qui in puteum. §. quod ait prætor. Bartolus.

Notauimus **l** supra quod quauis verba interdicti late pateat: **m** tamen ad ea sola opera pertinere interdictum placere, quæcumque fiant in solo. Eum enim qui fructum tangit, **n** non teneri interdicto **o** quod vi aut clam. nullum enim opus in solo facit. at qui arbores succidit, vtique tenebitur: & qui harundinem, & qui salictum. terræ enim, & quodammodo solo ipsi corrumpendo manus infert. **p** Idem & in vineis succisis. Cæterum qui fructum **q** aufert: furti debet conueniri. Itaque si quid operis in solo fiat: interdictum locum habet. In solo fieri accipimus, & si quid circa arbores **r** fiat, non si quid circa fructũ arborum. Si quis aceruum stercoris **s** circa agrum pinguem diecerit: cum eo quod vi aut clam factum est agi potest: & hoc ve-

vicinus hoc interdicto. Cæterum si sibi nocet, & vicino prodest, non agit vicinus: vt hic. & infra eod. l. si immaturam. Idam si sibi expediebat, sed non vicino: & tunc dic causa pinguedinis inferenda in vicini prædium. vel dic quia sibi expedit: & ponedo in suo; nocet in alieno: permittitur quidem fauore agriculturæ. arg. §. de aqua plu. arcen. l. j. §. de eo. Alij dicunt quod posuit in quodã loco iuxta agrum vicini, vt per eum veniens pinguedo deflueret ad suum. Accursius.

rum est, quia solo vitium **t** adhibendum sit. Planè si quid agri colendi **u** causa factum sit: interdictum quod vi aut clam locum non habet, si melior causa facta sit agri, **x** quamuis prohibitus **y** quis vi vel clam fecerit. Præterea si fossam feceris in silua publica, & bos meus in eam inciderit: agere possum hoc interdicto, **z** quia in publico factum est. Si quis ædificium demolitus fuerit, quamuis non vsque ad solũ: quin interdicto teneatur, dubitari desinit. Proinde & si tegulas de ædificio sustulerit, magis est vt interdicto teneatur.

VIII. VENVLEIVS libro secundo Interdictorum.

NAm origo huius rei **a** à solo **b** proficiscitur. Cæterum per se tegulæ non possidentur, **c** sed cum vniuersitate ædificij. nec ad rem pertinet, adfixæ **d** sunt, an tantum positæ:

IX. VLPPIANVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

NAm & si ramos **e** quis de arboribus abstulerit, adhuc interdictum hoc admittimus. hæc ita, si de ædificio tegulas **f** sustulerit. Cæterum si non de ædificio, sed seorsum positas: cessat hoc interdictum. Si tamen sera vel clauis, vel specularium, **g** vel cancellus **h** sit ablatus: quod vi aut clam agi nõ poterit. Sed si quis aliquid ædibus adfixum **i** auulserit, **x** statuat forte, vel quid aliud: quod vi aut clam interdicto tenebitur.

Si quis vi aut clam agrum inarauerit, **k** **†** vel fossam fecerit: hoc interdicto tenebitur. **l** & si aceruum **m** succenderit vel disperferit, sic vt non ad vsum **n** agri conuertat, interdicto locus non erit:

X. VENVLEIVS libro secundo Interdictorum.

& vulgo dicuntur merli. sed non ita hic accipitur: sed pro ostio ex diuersis lignis fenestrato facto: vt & accipitur supra de leg. j. l. cætera. §. fina.

i *Adfixum.* quia tunc partes domus sunt: vt. §. de fun. instru. l. quæsitum. §. Papinianus lib. vij. sed in statua secus videtur: vt. §. de sepul. vio. l. ij. quæ est contra. Sol. religionis fauore & pro statua non affixa dabitur interdictum quod vi aut clam: vt ibi. & §. l. is qui. §. j. & facit. §. de priui. credi. Aufidius.

k *Inarauerit.* prædium vicini, quo facto deterior fit ager.

l *Tenebitur.* vt. §. eo. l. si vitam. §. j.

m *Aceruum.* lignorum, vel alterius materiæ.

n *Vt non ad vsum.* scilicet prauum, id est si aceruum extra fundũ si per deiciam disperserit ipsum, hic non corrumpit solũ: sed si per ipsum solum, locum haberet interdictum: vt supra eod. l. si alius. §. si quis aceruum.

aqua plu. arcen. l. j. §. de eo. Alij dicunt quod posuit in quodã loco iuxta agrum vicini, vt per eum veniens pinguedo deflueret ad suum. Accursius.

t *Solo vitium.* contra infra eo. l. fina. §. si stercus. sed ibi tantum transibat cum eo, non proiiciebat: aliàs teneretur, vt hic.

u *Agri colendi.* scilicet sui, cui non expediebat pinguedo. Francisc. Accursius.

x *Agri. vicini:* vt infra eo. l. si immaturam. ij. respon. Vel dic, etiam sui, argu. supra de aqua pluuiæ arcenda. l. j. §. de eo.

y *Quamuis prohibitus.* facit infra de re mili. l. iij. §. in bello qui rem. Accursius.

z *Hoc interdicto.* sed & leg. Aquil. si nõ est prohibitus, vel si nesciuit: vt supra ad legem Aquil. l. qui foueas. & l. quemadmodũ. in princip. l.

a *Am origo.* Rei. i. ædificij vnde regula tollitur.

b *A solo.* vbi fundatur. Azo.

c *Non possidentur.* vt supra de acquiren. possess. l. qui vniuersas. & supra de vsucap. l. eum qui. & facit. §. de tig. iniun. l. j. Accur.

d *Affixæ sint.* clauis, vel calce forte. Accur.

e *Am & si ramos.* quod & supra proxime dictum est. Accursius.

f *Tegulas.* fixas vel positas in ædificio.

g *Specularium.* non affixum, aliàs speculum. & facit infra de furt. l. si cretæ. Accur.

h *Cancellus.* Cælli dicitur immunitates murorum, secundum Ildo.

* Flor. euel. l. erit.

† Sic rectè. nam id solo cæteret. factum in archetyp. tamè erat, intraverit, vt ait Taurell. qui ita mutauit.

Casum ponit.

Quia aceruus. Non cohaeret. i. non est affixus solo. Sed contra. s. communia praedi. l. pen. Sol. hic dicit aceruum lataminis vel lignorum non aedificatum: ibi aceruum lapidum aedificatum. & verum est, vel nullo modo est contra.

Is qui in puteum. CASVS. In puteum quem habebas in agro tuo, inieci aliquid, per quod aqua est corrupta. teneor hoc interdicto. & redditur ratio in litera: sicut si aliquid aliud opus fecissem in tuo puteo siue aqua. Secundo dicit: statuam in loco publico posuisti: eam remoueri. teneor hoc interdicto tibi: & furti actione teneor ciuitati. Si tamen per se cadat statua: & statuam supra sepulchrum tuorum fecisti ponere causa ornandi sepulchri: & ego remoueo: teneor tibi hoc interdicto. Idem si ostium sepulchri tui auellam siue remoueam. Idem si radices vinearum abstuli. nam teneor hoc interdicto. [QVOD AIT PRATOR.] Nunc quaedam verba edicti suprapositi declarat: haec scilicet, quod vi aut clam factum est. nam ad quod tempus referantur, dubitabatur, scilicet utrum ad praesens tempus quo agitur: an ad praeteritum: & certe si factum opus durat: praesens tempus quo agitur, spectatur, si autem desit opus factum

durare, ut quia opus quod fecisti, ego destruxi meis expensis, agere possum postea hoc interdicto, & venient expensae quas feci, ut eas mihi emendes. Item damni emendatio si quod ob illud opus habui. Ultimo dicit: hoc interdictum habet locum in opere quod est factum vi tantum, vel clam tantum. Item si pars operis facta est vi: & alia pars clam sit facta. & ponitur exemplum in litera. [SI TUTORIS.] Seruus pupilli vel adulti fecit opus vi vel clam, iussu tutoris vel curatoris: tenetur ipse tutor vel curator vtili actione in factum: vel vtili hoc interdicto: & pupillus & adultus tenentur praestare patientiam destruendi operis: & hoc delictum non sequitur seruum. hinc est quod si manumittatur seruus praedictus: non tenebitur, cum iuste obtemperauerit in hoc tutori vel curatori. & non bonam regulam in fi. §. [SI POSTEA QVAM.] In meo fundo fecisti opus vi vel clam, & sic habeo hoc interdictum contra te. dicitur quod licet vendam postea istum fundum, durat mihi hoc interdictum: & quicquid ob hoc consequar, non reddam emptori: cum opus fuerit factum ante venditionem. & si antequam tradam, opus in eo sit factum: competit mihi hoc interdictum. & quicquid ob hoc fuero consecutus: reddam emptori. & non bonam regulam in fin. §. Sed pone quod vendidi fundum tibi pro. x. hoc pacto ut si alius offerat plus, sit inemptus: & tradidi. postea aliquis in eo fundo fecit opus vi vel clam. dicitur quod tibi competit hoc interdictum. & si alius offerat plus pro isto fundo, inemptus sit: cogeri mihi cedere interdictum istud: sicut fructus fundi medio tempore perceptos. Postea dicit: qui vult aedificare in fundo, non debet semper denunciare possessori ut euitet hoc interdictum. pone enim quod vendidi fundum tibi: & tradidi tibi precario. qui vult aedificare in eo, sufficit quod tibi denuntiet. cum ergo non possidenti denuntietur (aliis teneatur ei hoc interdicto) ergo fundo vendito sub pacto additionis in diem, & tradito, competit ei hoc interdictum pro opere si quod in eo fiet. si autem nondum sit traditus, licet precarij rogatio interuenit: hoc interdictum venditori competit pro opere si quod fiat vi vel clam. si autem precario sit in possess. fundi, vel ex causa conduct. & opus aliquod aliquis in eo fundo faciat vi vel clam: ei competit hoc interdictum. nam & colono non datur. si

Quia aceruus solo non cohaeret, sed terra sustinetur: aedificia autem solo cohaerent.

XI. VLPPIANVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

Is qui in puteum vicini aliquid effuderit, ut hoc facto aquam corrumpere: ait Labeo interdicto quod vi aut clam eum teneri: portio enim agri videtur aqua viva. quemadmodum si quid operis in aqua fecisset. Quasi-tum est, si statuam in municipio ex loco publico quis sustulerit vel vi vel clam, an hoc interdicto teneatur. Et extat Cassij sententia, eum cuius statua in loco publico in municipio posita sit, quod vi aut clam agere posse: quia interfuerit eius eam non tolli: Municipales autem etiam furti acturos: quia res eorum sit. quasi publicata. si tamen deciderit, ipsi eam detrahent. & haec sententia vera est. Si quis de monumento statuam sustulerit: an ei ad quem ius sepulchri pertineret, agere permittitur? Et placet & in his interdicto locum

autem vendito fundo sub pacto additionis in diem, allata fuit melior conditio, & sic possess. translata ad venditorem: si amodo opus fiat vi vel clam, hoc interdictum competit venditori. Sed pone quod vendidi tibi fundum pro. x. hoc pacto, ut si tibi displiceat, sit inemptus, & incipis hunc fundum possidere: si amodo aliquis in eo fundo faciat opus vi vel clam, tibi competit hoc interdictum. Item si dixissem, si displiceat Titio extraneo: sit inemptus. Item si dixissem, si nauis venerit ex Asia: competit tibi hoc interdictum. Item si sub pacto legis commissoriae vendidi. quod exemplum habes in glos. Ultimo dicit: qui opus facit in fundo alieno vi vel clam: tenetur hoc interdicto domino fundi, & omnibus aliis quorum interest opus non esse factum: ut fructuario & colono. hinc est quod si arbores fundi mei incidisti: teneris mihi hoc interdicto, & etiam ei qui habet vsumfructum in fundo isto. Item Aquil. competit. Item si egomet incidi: teneor fructuario hoc interdicto, & Aquil. vtili. & h. d. hic. §. cum. l. sequen. & princi. sequen. Franciscus.

Exponit respectu personarum, & postea respectu loci in quo fit: nunc exponit respectu temporis in quo factum est, vel durat factum. Bartolus.

Quod ait praetor, Quod vi aut clam factum est, ad quod tempus referatur, videamus: utrum ad praeteritum, an ad praesens. quae species apud Iulianum exposita est. Ait enim in hoc interdicto praesentis temporis significationem accipi debere. Si tamen (inquit) ex opere damnatum datum fuerit: aut dominus, aut is cuius fundo nocitum erit, sua impensa id sustulerit: vtilius probari quod Iulianus tentat, ut & damnatum sarciatur, & impendia restituantur.

Hic exponit significationem istius verbi, aut, Bar.

d Sustulerit. id est remouerit. Accursius.

e Statua. scilicet quando in honorem eius posita est: non causa ornandi municipij: est ergo ciuium: vt. s. de acqui. re. do. l. statuas. & s. de priui. credi. l. Aufidius.

f Eorum sit. vere. vel dic secundum quosdam, non vere, sed quasi: vt. d. l. statuas.

g Detrahent. & non tenebuntur interdicto ei qui posuit. Franciscus Accursius.

h Vera est. de his statuis varia iura sunt. dic ergo quia aut in honorem ponentis, aut ciuitatis sunt posita. si ciuitatis: dominium est ciuitatis. sed quia ponentis interest: & ipse quod vi aut clam habebit. Si in honorem ponentis, ciuium non est, sed ponentis: vendere tamen vel auellere non potest, sed ipsis datur defensio, & aduersus possidentes actio. sed ille forte agat qui posuit: vt supra de priui. credi. l. Aufidius. & de acquiren. re. domi. l. statuas. Accursius.

i Statuam. sepulchri causa appositam.

k Ornandi. alias ornandi: & alias ordinandi.

l Ostium. sepulchri causa appositum.

m Auellat. alias euellat: alias appellat: & alias appulerit.

n Effringat. forte rem aperit. & facit. j. de sepul. vio. l. ij. & s. proxi. §. & l. nam & si. §. ij. Accursius.

o Ridicas. alias radices: alias ridicas.

p Hoc interdicto. nec minus lege Aquil.

q Quod ait praetor. s. eo. l. j. in princip.

r Ad praeteritum. si factum est, nec durat.

s Ad praesens. quando durat.

t Debere. scilicet si factum durat.

u Si tamen. licet ad praesens tempus referatur: tamen & c.

x Ex opere. scilicet quod est factum vi aut clam.

y Sustulerit. id est destruxerit. sed si qui fecit, destruxit, tenetur ad damna praeterita: licet nunc non sit vi aut clam factum: vt. j. c. l. competit. §. fina.

z Vtilius. quam contrarium.

a Sarciatur. per vtile interdictum quod vi aut clam. ad vtrunque ergo tempus refertur, & praesens & praeteritum.

Et clam.

† Radices sunt pali aut pedamenta vinearum. Alc. lib. 2. par. ca. 27.

a Et clam. & ita ordina, vt quid fiat partim vi, & partim clam in eodem opere.

b Prohiberem. contra. s. eo. l. prohibere. §. illud. sed hic interuenit remissio, & ideo non perseverauit prohibitio. Accursius.

c Sufficiat. siue ergo vi tantum, siue clam tantum, siue vi & clam, locum habet hoc interdictum. & sic tunc ponitur aut, pro &: vt C. de verbo. sign. l. cum quidam.

d Factum sit. siue vi siue clam: à seruo pupilli.

e Non teneri. contra. s. quod iussu. l. j. §. fi. & l. ij. & de tribu. l. iij. §. j. sed ibi in contractu iussit: hic in delicto iussit tutor vel curator. & adde quod de hoc not. s. de pecu. l. summa. §. dolo. & s. ne vis fiat ei qui in pos. l. j. & in hoc edicto. & supra de act. empti. l. Iulianus. §. idē Iulianus. & facit supra de tabu. exhib. l. penulti. & de dolo. l. sed si ex dolo. in princi. & infra de except. do. l. apud Celsum. §. si quis nō tutor. Accursius.

f Actio. in factum.

g Vitale interdictum. directum enim interdictum intenditur contra ipsum pupillum vel furiosum cuius nomine iussio facta est. argu. s. eodem. l. aut. §. fin.

h Ad noxam. vt si manumittatur, non sequatur caput. Accursius.

i Ignoscitur. vt & infra de actio. & oblig. l. seruus. & de regu. iur. l. ad ea. & infra de iniur. l. sed si vnus. §. si iussu. in fine. & supra de noxa. l. ij. §. j. & infra ad legem Cornel. de fal. l. diuus. §. item senatus. & infra de regulis iur. l. is damnus.

k Vice dominorum. quales sunt tutores vel curatores. vt. s. pro emp. l. qui fundum. §. si tutor. Accursius.

l Fundus. in quo aliquid vi aut clam factum est.

m Nihilominus. i. non ideo minus.

n Nec finiri venditione. sic in act. arb. fur. ca. vt infra arb. fur. ca. l. fina. & interdicto de aqua quotid. & aesti. vt supra de aqua quoti. & aesti. l. j. §. si fundum. itē sic supra finium reg. l. iudicium.

o Ex eo opere. id est eius operis nomine exacto. ad quod facit. s. de peti. hered. l. at vbi. Accursius.

p Distraxerit. ad quod facit. s. de contrahen. empt. l. fundi. & de ser. expor. l. si venditor. in fi.

q Nondum traditio. sic ergo traditione facta agit emptor etiam pro opere ante traditionem factam. Et sic not. quod hoc interdictum sicut act. aqua plu. arcen. datur etiam successor in rem: vt supra de aqua plu. arcen. l. si tertius. §. si quis prius. Argu. contra. supra de eden. l. quaedam. §. is autem. hoc tamen plus est in actio. aqua plu. arcen. quia ea agit pro opere ante venditionem factam: vt ibi: quod hic non est. & supra prox. & per hoc quidam ff. Nouum.

Interdictum complectitur id quodcumque aut vi aut clam factum est. Sed interdictum euenit, vt quid & vi & clam fiat partim & partim in eodem opere: vt puta cum prohiberem, fundamenta posuisti. postea cum conuenissem ne reliquum opus fieret, absente & ignorante me reliquum opus perfecisti. vel contra fundamenta clā iecisti: deinde cætera prohibente me ædificasti. Hoc iure utimur, vt etsi vi & clam factum sit, interdictum hoc sufficiat.

Si tutor vel curator aliquid vi vel clam fecerit: non tenetur pupillus vel furiosus de dolo ipso, sed tantum ad patientiam tollendi operis.

Si tutoris iussu aut curatoris factum sit: cum placeat (quod Cassius probat) ex dolo tutoris vel curatoris pupillum vel furiosum non teneri, eueniet vt in ipsum tutorem curatoremque aut vtilis actio competat, aut etiam vitale interdictum. Certè ad patientiam tollendi operis utique tenebuntur pupillus & furiosus, & ad noxam. an ignoscitur seruo qui obtemperauit tutori aut curatoris? Nam ad quædam quæ non habent atrocitatem facinoris vel sceleris, ignoscitur seruis, si vel dominis, vel his qui vice dominorum sunt, obtemperauerint. Quod & in hoc casu admittendum est.

Expositis verbis edicti, iurisconsultus incipit dicere cui competat hoc interdictum, vsque ad l. denique. §. si colonus. ibi tractat contra quem competat, vsque ad finē l. competit. abinde vsque ad finē, tractat quasdam quæstiones ordinarias permixtim. Bart.

Si posteaquam vi aut clam factum est, venierit fundus: an venditor nihilominus hoc interdicto experiri possit, videamus. Et

signant eam contrariam. & est ratio, quia ibi ad destructionem operis ex quo damnum timetur in futurum: hic pro damno præterito: vt & s. ea. l. §. quod ait. & facit in eo. titu. de aqua plu. arc. l. post venditionem.

Tenebitur. ad id quod consecutus est, vel ad actio. cedendam: vt & s. de contrahē. emp. l. quod sæpe. §. si res. & j. de fur. l. cum qui. in princi. Sed contra. s. de heredi. vendi. l. veditor ex hereditate. in fi. Soli: vt ibi dixi in solutione contrarij dictæ. l. etiam qui.

Pertinere. post venditionem contingens: vt & s. de peri. & commo. rei vendi. l. id quod. in prin. & j. §. Aristo.

Si fundus. in quo aliquid vi aut clam factum fuerit.

Interfuit. vel quia sua fit res, vel quia in ea habebat ius, vel quia possideat vel teneat quoquo modo: vt & infra. §. Aristo. & §. fina. & l. quamquam. vel etiam non possideat, vel teneat quandoque: vt. j. eo. l. denique. §. si ex sociis. & l. competit. in prin. Accursius.

Transferatur. id est antequam conditio melior fuerit allata: qua interueniente res venditori restituitur: vt. s. de in diem addi. l. vbi. §. idem Iulianus. & §. melior autem. versi. idem ait.

Si quid tunc. scilicet quando venditio non est resoluta.

Fuerit. s. postea.

Ipsē. s. emptor.

Vtile. i. efficax.

Habebit. quia eius interest, vel quia possidet.

Denuntiandum. ab eo qui vult ædificare.

Morari. scilicet venditore, & non contradicente: vt. C. de acqui. pos. l. minus. aliàs prædo sum: vt. s. de acqui. pos. l. si ex stipulatione. vel dic morabar: quia iueram causa vendendi: nō autem possidebam bona vel mala fide adhuc. Tu dic verius quod non tradidit quo ad proprietatem: tradidit tamen precario. & quod dicit morari. s. precario. pro hoc. j. eo. §. ibi, nam & statim & c.

Mibi. scilicet tantum.

Denuntiauerit. se opus facturum: quod dic vt supra eod. l. aut qui. si quis.

Ergo. quia & non possidenti datur: ergo & c. vel dic: quia tradita possessione datur emptori, ergo hoc modo tradita competit.

In diem. id est venditionem factam sub hoc pacto.

Traditus. aliàs traditus sit: & aliàs non sit, scilicet libere & absolute: sed vt tantum in possessione esset. secus si nullo modo: vt j. ibi, nam & statim & c. & dicit secundo emptori plus offerenti, vel melius priori cui sub dicto pacto fuit vendita. Accursius.

Traditio. ad transferendum dominium, nec precarij rogatio.

Rogatio. non tamen traditio. Accursius.

Ergo. quia & non possidenti datur: ergo & c. vel dic: quia tradita possessione datur emptori, ergo hoc modo tradita competit.

In diem. id est venditionem factam sub hoc pacto.

Traditus. aliàs traditus sit: & aliàs non sit, scilicet libere & absolute: sed vt tantum in possessione esset. secus si nullo modo: vt j. ibi, nam & statim & c. & dicit secundo emptori plus offerenti, vel melius priori cui sub dicto pacto fuit vendita. Accursius.

Traditio. ad transferendum dominium, nec precarij rogatio.

Rogatio. non tamen traditio. Accursius.

a Ad emptorem. vt institu. de empt. & vendi. §. cum autem. & §. proximi. §. & §. si postea.

b Competere. emptori. venditori enim competit, sed tamen venditor cogitur cedere interdictionem emptori: vt. §. si postea. in fin.

c Ne. id est an.

d Possit. quasi dicat. potest: vt in princip. istius §. Aristo. & in versu. si verò.

e Allata est. possessio. ne ex toto ablata prior emptori. Accursius.

f Tempore. aliàs eo opere. Accursius.

g Quæstio est. & soluta: vt supra. §. proximi. Accursius.

h Facilius. quàm superiori casu. Accursius.

i In possessione. qualiter qualiter: vt supra. §. proximo.

k In alterius. vt si placuerit alteri socio meo.

l Euenisset. vt si nauis ex Asia venerit.

m Commissoria. vt si pretium nõ soluatur intra certum tempus, res sit inempta. Accursius.

n Prædij. facit supra si ser. vind. l. & si forte. §. sciendum.

o Quamquam. Admittantur. §. eod. l. si alius. §. notauius. contra. Solu. hic loquitur cum quid circa solum factum est, & læditur dominus in fructibus & aliis: ibi verò cū fructus tantummodo tanguntur. & facit supra ad. l. Aquil. l. si seruus seruū. §. inquit lex. & §. eod. l. competit. in principi. & §. l. proximi. §. si fundus.

D Enique.] Principiū huius legis continuatur cum sine casus præcedentis. [LABEO SCRIBIT.] Fecisti opus in fundo patris mei me prohibente. tu videris fecisse perinde ac si pater meus prohibuisset: & sic patri meo & mihi interdictionem hoc competit. quod expone vt in glos. Secundo dicit: in fundo peculiari mei filij non castrensis peculiij, vel quasi, fecisti opus clam propter me filium: non competit interdictionem quod clam factum est, cum celatio quo ad me filium pro non facta habeatur. Tertio dicit: vnus ex sociis arbores fundi communis incidit. tenetur hoc interdictione socio suo, cum eius intersit. hinc est quod si animo donandi concessi tibi incidere arbores fundi mei: & antequam incideres, alius incidit: habes hoc interdictionem contra incidentem. Item si ex causa emptionis, vel ex alio contractu cesseram tibi incidere. Item & heredi datur hoc interdictionem pro opere facto in fundo hereditario, etiam ante aditam hereditatem. nec obstat quod nemo erat dominus fundi tempore operis. Et pro opere facto in sepulchro, quod tamen nullius est, competit hoc interdictionem ei ad quem ius sepulchri spectat. plus etiam dicit, scilicet quod hereditas iacens, locum domini obtinet. [S1 COLONVS.] Colonus meus fecit opus vi, vel clam. si quidem me vel ratum habente, vel volente, teneor hoc interdictione: sicut & si procurator meus fecisset me volente, vel ratum habente. hinc est, si colonus meus arborem de qua erat controuersia inter me & vicinum, incidit: si quidem me iubente, teneor hoc interdictione ad patientiam & impensam: & etiam colonus ad prædicta tenetur. si autem me non iubente fecit: teneor patientiam præstare. colonus autem ad vtrumque tenetur, scilicet ad impensam & ad pa-

tientiam. Idem est in seruo. nam si seruus meus fecit opus me ignorante, & eum seruum vendidi, teneor ad patientiam tantum. emptor autem tenetur vel ad impensas, vel dare seruum proximo. imò ipse seruus factus liber tenebitur. & vt breuiter dicam, possessor loci in quo factum est opus vi vel clam eo ignorante vel inuito: tenetur hoc interdictione vt patientiam præstet. Sed pone quod locum tibi agrum vt vites ibi ponas, siue plantas: & tu lapides de hoc agro remouisti, & in prædium vicini posuisti me ignorante: teneor ad patientiam tantum, scilicet vt patiar reponi lapides in isto fundo, vel vt cedam actio. si quam ob hoc habeo contra illum colonum. colonus autem tenetur etiam ad impensas. & hoc dicit hic. §. cum. l. sequen. & princ. seq. Fran.

XII. VLVPIANVS libro secundo Interdictorum.

Q Vanquam autem colonus & fructuarius fructuum nomine in hoc interdictionem admittantur, tamen & domino id competit, si quid præterea eius intersit.

XIII. VLVPIANVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

D Enique si arbores in fundo cuius vsusfructus ad Titium pertinet, ab extraneo vel à proprietario succisæ fuerint: Titius & lege Aquilia, & interdictione quod vi aut clam cum vtroque eorum rectè experietur. Labeo scribit, si filio prohibente opus factum sit: & te habere interdictionem, ac si te prohibente opus factum est: & filium tuum nihilo minus. Idem ait, aduersus filium familias in re peculiari neminem clam videri fecisse. Namque si scit eum filium familias esse: non videtur eius celandi gratia fecisse, quem certus est nullam secum actionem habere. Si ex sociis communis fundi vnus arbores succiderit, socius cum eo hoc interdictione experiri potest: cum ei competat cuius interest. Vnde apud Seruium amplius relatum est, si mihi concesseris vt ex fundo tuo arbores cedam, deinde eas alius vi aut clam ceciderit, mihi hoc interdictionem competere: quia ego sim cuius interest. quod facilius erit admittendum, si à te emi, vel ex aliquo contractu

nõ potuit, etiam patre absente: sed ex ea parte quod vi, habet locum: & datur patri & filio: vt. §. proximi. Accur.

y Secum. facit. §. de pecu. l. eo tempore. in princip. & §. iud. sol. l. vir bonus. sed certè imò habet hoc interdictionem locum etiam iure veteri: vt infra de actio. & obliga. l. filiusfamil. quæ est contra. Solut. hic de directo, ibi de vtili. vel hic nullum habet, secundum Labeonem: secus secundum quosdam alios. vel nesciebat filiumfamil. qui opus fecerit. vnde non eum, sed patrem celare voluit. argu. §. eod. l. aut qui. §. si quis dum. vel non habet vt possit exercere contra patris voluntatem: habet tamen sibi quæsitam quam exercebit patre consentiente, vel absente, vel etiam præsentem, & vili: vt. §. de iniur. l. sed si vnus. §. filiofam. vel in contrario habet ex ea parte quod vi, non ex ea quod clam: vt hic. vel habet ad exercendum in absentia patris. patri tamen quæsitam est hoc casu: vt. §. de iudi. l. si longius. §. j.

z Potest. etiam communi diui. vt supra communi diui. l. & si non omnes. §. venit. idè ergo si aliud opus. & facit infra de fur. l. si socius. & §. eod. l. si alius. §. notauius. sed edictum de ope. no. nun. locum non habet: vt supra de ope. no. nun. l. j. §. hoc interdictionem. quæ est contra.

a Concesseris. aliàs consenseris: & aliàs concesseris: scilicet causa donationis.

b Ex aliquo contractu. alio quàm dona. de quo primo dixit: & tamen non possidebam. nec enim dominus erā adhuc: vt. §. de dona. l. qui saxum.

tentur hoc interdictione vt patientiam præstet. Sed pone quod locum tibi agrum vt vites ibi ponas, siue plantas: & tu lapides de hoc agro remouisti, & in prædium vicini posuisti me ignorante: teneor ad patientiam tantum, scilicet vt patiar reponi lapides in isto fundo, vel vt cedam actio. si quam ob hoc habeo contra illum colonum. colonus autem tenetur etiam ad impensas. & hoc dicit hic. §. cum. l. sequen. & princ. seq. Fran.

p Ex lege Aquilia. vtili: vt supra ad. l. Aquil. l. item Mela. §. si. & argu. infra arbo. fur. c. a. l. j. Accursius.

q Interdictio. vtili. nam & vnde vi habet vtili: vt supra de vi & vi arma. l. iij. §. vnde vi. & facit infra de fur. l. inter. §. ij. & iij. & supra quibus modis vsusfructus amittit. l. sed interdictionem.

r Si filio tuo. aliàs non est in textu vox, tuo.

f Factum sit. & sic ab aliquo extraneo.

t Nihilo minus. Sed nõ quid patre præsentem? Respond. non, sed absente: vt supra de iudi. l. si longius. & infra de iniur. l. sed si vnus. §. filiofamilias.

u In re peculiari. non castrensi, vel quasi, sed alia.

x Videri. ergo interdictione isto ex ea parte quod clam, filius agere

- a** *Eius*. nomine sabaudi, scilicet operis.
b *Non scierit*. faciens opus clam vel etiam vi ab aliquo prohibitus. & facit. j. tit. ij. l. quæsitum. §. quod à Titio.
c *Eo tempore*. quod faciebat opus. & facit supra de re. diui. l. j. & §. ad leg. Aquil. l. ob id. Accursius.
d *Possim*. scilicet ego ad quem ius sepulchri pertinet: vt. §. e. l. is qui in puteum. §. si quis de monumento. & j. de sepul. vio. l. ij.
e *Hæreditas*. vt & §. de vsuca. l. heres & hæreditas. & C. de posi. l. cū hæreditas. Accursius.
f *Teneri me*. sed & colonus tenebitur: vt. j. proxi. §.
g *Habero*. aliàs habuero, quod quasi mea fecerim quæ procurator & c. id est fecisse intelligendus sum. aliàs est cæcellatum, mea fecerim, & in idem recidit. & facit. §. eod. aut qui. §. similiter. & quod ibi no. & j. proxi. §.
h *Domini*. qui ius imperandi non habuit. aliàs solus iubens: vt in argu. contra supra ad leg. Aquil. l. liber homo in prin.
i *Patientiam*. scilicet tantum.
k *Quam patientiam*. nouum opus tolli: vt & supra de aqua plu. ar. cen. l. quanquam. §. idem Iulianus. & l. si colonus. & supra ne quid in lo. pu. l. ij. §. restituas. & de alien. iudi. mu. cau. fac. l. iij. §. item.

Am & si seruus.
IN Dedat. vt. §. de aqua plu. ar. l. si tertius. §. Celsus. contra. solu. vt nor. §. l. si alius. in prin. Accursius.

Semper. CASVS. Hoc princ. huius. l. vsque ad. §. si in sepulchro. vide in fin. casus præceden. quia ibi continuatur. **S I N S E P U L C H R O.** Si iussu meo terram posuisti in sepulchro alteri: teneor hoc interdicto. si autem iussu plurium hoc fecisti: potest etiam cū vno agi in solidum & cum singulis agi, pro partibus tamen. si autem quilibet per se proposuerat iubere, tandem iusserunt per vnum fieri: singuli tenentur in solidum: & vno solente non liberantur. possunt etiam conueniri actione sepulchri violati. [HOC INTERDICTVM.] Hoc interdictum datur in Heredes in id quod ad eos peruenit: & intra annum datur à tempore operis completi, siue à tempore quo desit laborari: & hic annus currit scienti opus factura, non ignoranti licet opus sit factum. & dat exempla qualiter potest ignorari opus factum. [IN HOC INTERDICTO.] Qui agit hoc interdicto contra facientem opus: consequitur operis destructione vltra omne interesse quod habuit occasione operis facti: vt agēs hoc interdicto restituatur in pristinum statum. vnde si seruitus

vel vsusfruct. fundi est amissus per hoc opus: emendari debet interesse, vel per iurandum actoris, vel iudicis officio taxatione facienda. Postea dicit: qui poterat destruere opus quod fecerat vi vel clam, per quod ledor ego vsusfructuarius, vt quia possideat agrum in quo erat factum opus: si desinat possidere dolo vel culpa, adhuc tenetur, perinde ac si posset destruere. Vltimo dicit: si aliqua actione agit & consequitur interesse suum occasione facti operis, hoc interdictum amodo non habebit: vt puta si egit ex locato, vel profocio, contra conductorem vel socium qui fecit opus in fundo conducto vel comuni, per quod opus deterioratur est ager. Fran. Accur.

XIIII. IULIANVS libro sexagesimo octavo Digestorum.

Nam & si seruus meus ignorante me opus fecerit, eumque vendidero, vel manumifero: mecum in hoc solum agi poterit, vt patiar opus tolli: cum emptore autem serui, vt aut noxæ dedat: aut impensam quæ in restitutione facta fuerit, præstet. sed & cum ipso manumisso recte agi poterit.

XV. VLP IANVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

Semper aduersus possessorem operis hoc interdictum competit: idcircoque si quilibet incio vel etiam inuito me opus in fundo meo fecerit, interdicto locus erit.

Locator non tenetur de eo quod conductor vi vel clam fecit, nisi ad solam patientiam operis restituendi.

Is cui fundum pastinandum locaueras, lapides sustulit, & in vicini proiecit prædium. Ait Labeo, te quod vi aut clam non teneri: nisi id iussu tuo factum sit. Ego puto conductorem teneri: locatorem autem non aliàs nisi aut patientiam præstare possit: aut aliquam actionem habeat, quam præstet: cæterum teneri non oportere. Si in sepulchro alieno terra congesta fuerit iussu meo, agendum esse quod vi aut clam mecum, Labeo scribit: & si communi consilio plurium id factum sit, licere vel cum vno, vel cum singulis experiri. Opus enim quod à pluribus pro indiuiso factum est, singulos in solidum obligare. Si tamen proprio quis eorum consilio hoc fecerit: cum omnibus esse agendum, scilicet in solidum. Itaque alter conuentus alterum non liberabit: quin immo perceptio ab altero superiore etenim casu alterius conuentio alterum liberat. Præ-

do proprio consilio fecerunt. Sed aliud in superiori casu. vel dic in superiori casu sola conuentione alios liberari: secundo, sola perceptione: vt arg. supra de his qui deie. vel effu. l. perceptione. & facit. §. quod fal. tu. au. l. nouissimè. §. si. & l. seq. & §. de pecu. l. si ex duobus. §. fed & si. versi. sed licet. & §. quod me. cau. l. si cum perceptione. §. fin. & l. seq. & de vi & vi. ar. l. j. §. quotiens. & de tu. & ra. dist. l. si ex duobus. & de leg. j. l. si ex toto. §. j. & C. de cōdic. fur. l. j. Accursius.

a Superiore etenim casu, quando communi consilio, quod est quando curauerunt vt per vnum facerent, vel etiam nullus eorum si-

pastinari quid, M. Columella lib. 4. rei rust. ca. 28.

m *Locus erit*. vt præstet patientiam: vt. j. l. competit. §. in summa. & §. eo. l. denique. in fine. & facit ad hoc quod inuitus per alium obligetur: vt. §. de pecu. l. si quis seruum. §. etiam.

n *Pastinandum*. i. vt nouas vites poneret.

o *Locatorem*. non iubentem: nec ratum habentem.

p *Possit*. vt tunc ad patientiam.

q *Præstet*. id est cedat. & forte locati: vel forte ad pœnam quæ promiserat mihi si tale opus faceret: cum forte ad similem vim teneatur vicino.

r *Non oportere*. scilicet sic vt suis sumptibus in ducat lapides in fundum suum.

f *Mecum*. facit. §. eo. l. is qui in puteum. §. si quis de monumento.

r *Cum singulis*. separatim: quia plura sunt delicta.

u *Obligare*. vt possim aliquem eorum in solidum conuenire: vt. j. de fur. l. vulgaris. §. si duo. sed cū omnes conuenio, cum singulis experiri pro partibus videor. ad quæ facit. j. de verbo. obli. l. in executione. §. ij.

x *Itaque*. quia vnus est delictum à pluribus commissum: itaque & c.

y *Non liberabit*. eo casu, cum proprio consilio quisque hoc facit.

z *Ab altero*. scilicet non liberabit hoc casu quæ sunt plura furta: & vt pluribus fur tis ego sum obligatus. Bo. og.

Gracisim^o non pro no tantum. Ant Aug. lib. 2. cap. 1.

Pastinari quid, M. Columella lib. 4. rei rust. ca. 28.

Iste §. est sing. secūdu Bar. hic ad hoc, quod licet pro vno furto à tota familia meorum seruorum commisso sim obligatus tantum pro vno furto vt pro vno delinquente: tamē hoc est verū quādo communitate & consilio furtum factū est. Secus autē si quilibet de familia motu proprio furtum fecerit: quia tūc sunt plura furta: & vt pluribus fur tis ego sum obligatus. Bo. og.

ne aliis fecisset, sed proprio consilio dicuntur facere, quādo omnes fecerunt, & quilibet per se facere proponebat. ad quod est. §. de iuris. om. iud. l. si familia.

a Sepulchri quoque violati. & criminaliter & ciuiler per actionem in factum quæ datur in. c. aureis: vt. §. de sepul. vio. l. prætor. j. respon. & §. j.

b Peruenit. vt argu. supra de calumn. l. in heredem.

c Non competit. vt & supra de aqua plu. arcen. l. Atreius. & supra eo. l. j. j. respon.

d Sapius agi. id est sæpe posse agiprius quā fieret: quod incongruum esset vt ageretur antequam opus fieret. Accursius.

e Non adiretur. ab illo cuius erat. Accursius.

f In abdito. id est in absconso.

g Quod factum est. facit infra proxi. §. & C. de excu. tuto. l. quinquaginta. & supra de ædil. edic. l. quod si nolit. §. si quid ita. & supra quando act. de pecu. est anna. l. j. §. annus. & C. qui admit. ad bo. pos. l. quicunque. & supra de calum. l. annus.

h Absuisset. per annū.

i Eum. vt & §. prox. §. & supra de bon. poss. secundum tab. l. qui ex liberis. §. j. & C. de restit. mili. l. j. & ij. & de temp. in integ. resti. l. j. secus autem in eo qui necessaria causa tantum abfuit: vt. §. de mi. l. Papinianus lib. ij. respon. ait exili. Accur.

k Factū esse. facit quod notauit. §. ne quid in loco publi. l. ij. §. hoc interdictum. & §. interdictum hoc.

l Restitutionē. i. destructionem.

m Non nunquam. sed multotiens. Accursius.

n Intereat. fa. ad hoc infra de verbo. sig. l. cū prætor. & supra de v. fur. l. videamus. ij. §. in interdicto. & §. eod. l. si opus. §. fi. & supra quod me. cau. l. si cum exceptione. §. j. & l. metum. ij. §. ex hoc. versi. sed si vsusfru. & §. de vi & vi ar. l. si plures. ff. deiectū. Accursius.

o Diruisse. aliās diruisse: & aliās deseruisse.

p Iurauerit. arg. quod actor non habeat necesse probare interesse suum quod petit: sed tantum sacramento habet illud declarare. ad quod facit. C. vnde vi. l. si quando. & hoc accipe quando pro dolo. secus si pro culpa: quia tunc legitimum est probandum: vt in sti. de verb. obli. §. fin. & facit ad hoc iuramentum infra de fur. l. in actione. §. de veste. & supra de in litem iur. l. j. & supra de rei vind. l. qui restituere. & l. quod si possessor. & supra de peti. here. l. sed & si lege. §. proinde. versi. hæc verba. &

terea sepulchri quoque violati agi potest. Hoc interdictum in heredem cæterosque successores datur in id quod ad eos peruenit: & post annum non competit. Annus autem cedere incipit ex quo id opus factum perfectum est: aut fieri desiit, licet perfectum non sit. alioquin si à principio operis cœpti annum quis numeret, necesse est cum his qui opus tardissime facerent, sapius agi. Sed si is sit locus, in quo opus factum est, qui facile non adiretur, vt puta in sepulchro vi aut clam factum est, vel in abdito alio loco, sed & si sub terra fieret opus, vel sub aqua vel cloaca aliquid factum sit: etiam post annum causa cognita competit interdictum de eo quod factum est. nam causa cognita annuam exceptionem remittendam, hoc est magna & iusta causa ignorantie interueniente.

Licet interdictum istud sit anuale, sicut alia interdicta prætorica, tamen non currit ei qui reipublicæ causa abest, sed reuersus habet annum integrum, & ponit simile in minore.

Si quis reipublicæ causa abfuisse, deinde reuersus interdicto quod vi aut clam uti vellet: verius est non excludi annum, sed reuersum annum habere. Nam & si minor viginti quinque annis reipublicæ causa abesse cœpisset, deinde maior effectus sit dum abest reipublicæ causa: futurum, vt ex quo redit, annus ei computetur, non ex quo impleuit vicensimum quintum annum. & ita diuus Pius & deinceps omnes principes rescripserunt. Hoc interdicto tanti lis æstimatur, quanti actoris interest id opus factum esse. Officio autem iudicis ita oportere fieri restitutionem iudicandum est, vt in omni causa eadem conditio sit actoris, quæ futura esset si id opus de quo actum est, neque vi, neque clam factum esset. ergo nonnunquam etiam domini ratio habenda est: vt puta

supra ne quid in loco publi. l. ij. §. hoc interdictum. & infra de reg. iur. l. qui dolo.

q Culpam quoque. immo & si sine dolo & culpa amiserit possessionem, tamen ad interesse damnandus est: vt supra de vi & vi arma. l. si vi me. ij.

si propter hoc opus quod factum est, seruitutes amittantur, aut vsusfructus intereat. quod non tantum tunc eueniet, cum quis opus ædificauerit, verum etiam si diruisse opus proponatur, & deteriorem conditionem fecisse vel seruitutum, vel vsusfructus, vel ipsius proprietatis. sed quod interfuit: aut per iusiurandum quod in litem actor iurauerit: aut si iurare non possit, iudicis officio æstimandum est.

Qui dolo facit quo minus possit: censetur tamen posse.

Eum autem qui dolo malo fecerit quo minus possit restituere: perinde habendum ac si posset. Culpam quoque in hoc interdicto venire, erit probandum: quæ tamen arbitrio iudicis æstimanda erit.

Qui alia actione consequitur interesse, hoc interdictum non habet.

Quia autem hoc interdictum id quod interest continet: si quis alia actione fuerit consecutus id quod interfuit opus non esse factum: consequens erit dicere, ex interdicto nihil eum consequi oportere.

XVI. PAVLVS libro sexagesimo septimo ad Edictum.

Competit hoc interdictum etiam his qui non possident, si modò eorum interest. Si quis vi aut clam arbores non frugiferas cæciderit, veluti cupressos: domino dumtaxat competit interdictum. Sed si amœnitas quædam ex huiusmodi arboribus præstetur: potest dici & fructuarij interesse propter voluptatem & gestationem: & esse huic interdicto locum.

Hic §. ponit tres casus, quos poteris perpendere ex textus elegantiâ, punctua bene, & clara erit litera.

In summa, qui vi aut clam fecit, si possidet, patientiam & impensam tollendi operis: qui fecit, nec possidet, impensam: qui possidet, nec fecit patientiam tantum debet.

XVII. IDEM libro sexagesimo nono ad Edictum.

versi. & aliàs.

z Gestationem. i. spationem.

a Interdicto locum. vt & §. e. l. denique. in principio.

b Nec possidet. nec dolo fecit quo minus possideat: vt supra eod. l. proxi. §. pen. & facit supra de aqua plu. arcen. l. sed venditor. & supra quod metus cau. l. si cum ex. §. sed & si culpa. & supra de a-

r Quæ tamen. i. cuius culpa interest. Accursius.

i Iudicis. s. ciuiler, si actor non possit vel nolit iurare in litem. argu. §. eod. §. in hoc interdicto. in fin.

c Erit. vt argu. supra man. l. si procuratorem §. mādati. & §. de sol. l. quotiens.

Competit.] CASVS.

Hoc interdictum datur etiam non possidenti, si modò eius interfuit: & da exempla vt supra eod. l. quanquam & l. denique. §. si ex sociis. Secundo dicit: qui incidit arbores fundi non producentes fructus, vt cypressum: tenetur hoc interdicto domino fundi, non fructuario: nisi fructuarius habebat ex his amœnitate. Tertio dicit: qui fecit opus vi vel clam: si illud opus possidet tenetur ad patientiam & impensam. si non possidet, ad impensam tantum. sed ille qui possidet, & non fecit, patientiam tantum debet præstare. Quarto dicit: qui fecit opus in meo fundo, inquilino meo prohibente: habeo hoc interdictum.

Quinto dicit: qui siluam meam immaturam incidit, hoc interdicto tenetur, secus si maturam. Sexto dicit: si cum vellem facere opus in tuo, feci quod tunc temporis potestas te vocaret in ias, vt sic interim possem facere: clam videor facere: & sic hoc interdictum competit contra me. Vltimo dicit: filius locauit fundum Titio. venit quidam, & incidit arbores fundi. tenetur hoc interdicto illi filio. & h. d. hec. l. cū duabus. ll. seq. Francisc.

u Qui non possidet. vt & supra. eo. l. quaquā. & l. denique. §. si ex sociis. Accursius.

x Non frugiferas. i. non producentes fructus.

y Amœnitas. quia multum redolent. Sed arg. cōtra. §. si quid in frau. patro. l. j. §. sed si rem.

a] Quid sit gestatio, pulchrè Bud §. de serui. resti. prædi. l. qui sella. lie.

lie. iudi. l. iij. §. item.

Interdictum. Per quemuis. scilicet prohibentem: vt supra eodem l. prohibere.

Si immaturam. Præstabit. fa. supra ad legem Aquiliam. l. si seruus seruum. §. si oliuam. & §. idem & in silua. & §. si faliçtū.

& infra de verb. sign. l. siluam. & supra eodem l. si alius. §. si quis. in fin.

Opus. facit supra. e. l. §. quid sit vi. & §. sed & Aristo.

Interdictum. vel dic quod filius erat colonus, vel dic quod competit filio si succedatur colono filij: vt supra eodem. l. quanquā. & facit infra de act. & obli. l. filiusfami. Sed contra supra eodem. l. denique. §. j. Solu. hic celare filium voluit: ibi non. vel hic loquitur de re quæ spectabat ad damnum filij: supra de re patris. vel hic ex ea parte quod vi: non ex ea quod clam: vt ibi.

*succis.

Vi facit.] CASVS.

Vi dicitur facere opus, qui prohibitus facit: vel qui dolo fecit quo minus prohiberetur: vt pronuntiando aduersario aliquid triste: vel claudendo ostiū aduersarij, ita quod aduersarius non potuit exire ad prohibendum. Secundo dicit: qualitercunque quis sit prohibitus opus facere, vel per verba, vel per lapilli iactum: vi dicitur facere, & eousque donec res in eodem statu durat, id est donec aduersarius in ædificando cōsentiatur. heres autē prohibitus si in ædificando procedat, ignorans de prohibitione facta defuncto: non tenetur hoc interdicto. De opere autem quod fit in nauis, vel alia re mobili: licet fiat vi vel clam, cessat hoc interdictū. si autem fiat in solo siue in publico, siue in priuato, vel religioso, vel sacro, & fiat vi aut clam, habet locum hoc interdictum. Franciscus.

In vulg. vim facit. perperam.

Periculo puta. aliquid triste nunciatur: vt arg. §. de eo per quem fac. erit. l. j. §. ij. & facit. §. e. l. si immaturam. §. penul. Accursius.

Lactantis. vt. §. e. l. j. §. sed & si quis.

Definit. quia nō est res in eodem statu: immo mutatur. Accursius.

Non incidere. nam & in hoc casu videtur res mutata. Sed contra §. de ope. no. nun. l. pe. Sol. non tenetur hic vt præstet impensas: tenetur tamen ad patientiam, vt ibi. Itē contra. §. de ope. no. nun. l. non solum. §. si. Sol. ibi sciuit, vel scire potuit, hic ignorauit. vel aliud est in hoc interdicto: aliud in ope. no. nun. Item contra. §. de ope. no. nun. l. si. Sed aliud in hoc quā in illo interdicto. Vel dic vt no. supra de alic. iudi. l. iij. §. opus. Accursius.

Non continetur. vt supra eodem. l. si alius. §. notauimus. & arg. §. de vi & vi arm. l. j. §. illud. & §. plane. & §. si quis de naue. & supra l. j. §. hoc interdictum.

Sive in priuato. vt in demnis actor omnino seruetur: cum verbū restituas, hæc omnia comprehendat quæ actoris intersunt tempore contestatæ litis: vt. §. de vsur. l. videamus. ij. §. in Fauiana. & facit supra de serui. l. fin. & §. ne quid in loco pub. l. ij. in princ. & supra de ope. no. nun. l. j. §. siue autem. & supra. eo. l. prohibere. §.

plane. Sed arg. contra. §. de aqua plu. ar. l. si in publico. & est ratio vt ibidem. Accursius.

Si opus.] CASVS. Dic casum principij huius. l. vt in glo. domini mei Accursij. [S I V S S E R O.] Iussi seruo meo vt faciat opus. opinio mihi erat non suspicans

dentem, fecerit: dicendum esse Pomponius ait, non incidere h eum in interdictum. Quod in naue fit, vel in alia qualibet re vel amplissima, mobili tamen: non continetur i hoc interdicto. Siue in priuato, k siue in publico opus fiat, siue in loco sacro, siue in religioso: interdictum competit.

XXI. POMPONIVS libro vicen-
simonono ad Sabinum.

Si opus quod quis iussus est a iudice qui ex hoc interdicto sumptus m esset, restituere, alius quis vi aut clam sustulisset: n nihilominus ille idem omnimodo iubetur opus restituere. o

Si dominus iubet opus fieri bona fide, non putans se ab aliquo prohibendum: licet seruus qui facit, timet prohiberi: tamen non tenetur dominus hoc interdicto.

Si iussero seruum meum opus facere: cum quātum ad me p pertinet, in clandestini suspicionem non veniret, seruus autem meus putauerit, si rescisset aduersarius prohibitorium eum: q an teneat? Et non puto, r cum mea persona sit intuenda. f In opere nouo, tam soli quā cœli t mensura facienda est. Si quis propter opus factū ius aliquod u prædij amisit: id restitui ex hoc interdicto x debet.

XXII. VENULEIVS libro secun-
do Interdictorum.

Si vitem meam ex fundo meo in fundum tuum deprehenderit, y eaque in fundo tuo coaluerit: vtile est z interdictum quod vi aut clam intra annum. sed si

lum liberum esse debet: vt supra de serui. l. fin. & infra. l. proximi. §. pen. Vel cœli. i. aeris: quia forte aerem corrumpit apponēdo stercus, vel cloacam aperuit. arg. §. de cloacis. l. j. §. j.

u ius aliquod. forte seruitutem.

x Ex hoc interdicto. vt & §. eo. l. semper. §. in hoc. Accursius.

Si vitem.] CASVS. Vitem fundi mei traxisti in tuum fundum: & coaluit in fundo tuo. i. imposuit radices. habeo hoc interdictum vtile contra te vsque ad annum, vt vitis in meum fundū reductatur: ultra non: immo radices quæ erant in fundo meo, cedunt tibi. Si arui in fundo tuo per vim, vel clam: teneor hoc interdicto, sicut & si fossam in eo fecissem. & no. bona verba hic in fine. Tertio dicit: tabulam ad meum ostium fixisti. ego eam remouui antequam tibi denuntiarem. si tu agas ob hoc contra me: habeo hoc interdictum contra te: in quo condemnaberis, nisi me facias absolui. vel habeo exceptionem contra te, quia vi vel clam fixeras. Quarto dicit: si stercus per tuum fundum portauisti te inuito: non ob hoc teneor interdicto. & adducit similia. Quinto dicit: si protectum domus meæ vel stillicidium extendi vi vel clam supra sepulchrū alicuius: teneor hoc interdicto. & no. bona verba hic in fine. §. Sexto dicit: si denuntiaui tibi quod tale opus volebam facere, & statim facio: non videor clam facere: & sic cessat hoc interdictum. secus si ex interuallo opus postea feci. Fran.

y Depresseris. id est detraxeris vi aut clam.

z Vitile est. mihi vt vitis in meum agrum reductatur.

de aliquo quod aliquis si sciret, prohiberet. seruus autē suspicabatur se prohiberi ab aduersario si rescisset. fecit opus. mea opinio inspicitur, nō serui, & sic cessat hoc interdictum. Secundo dicit: siue fiat opus vi vel clam in solo meo: siue §. meā domū habeo hoc interdictū. Tertio si propter opus factū vi vel clam amissū feruit, hoc damnum veniet in hoc interdicto vt emendetur. Franc.

Si opus. Titium conueni hoc interdicto quasi opus fecisset in meo: cū Seius fecisset. & dānatus est Titius. sententia præiudicat veritati, & sic Titius destruet. vel potest dici: tenetur idē ille, scilicet qui fecit: scilicet Seius. nam non liberatur alter, scilicet Seius, per hoc quod condemnatur Titius, nisi satisfactum esset: vt supra eod. l. semper. §. fina.

m sumptus. id est assumptus, vel acceptus.

n sustulisset. id est in altum exaltasset in veritate.

o Restituere. si adhuc superest. Accursius.

p Ad me. i. ad meam opinionem.

q Eum. scilicet aduersarium serui.

r Et non puto. me teneat. Accursius.

f Intuenda. vt. §. de litigio. l. ij. in fin. sed nomine serui teneor: vt. §. e. l. nā & si seruus. Accur.

t Tam soli quā cœli. quia cœlū quod supra ædes meas est, vsque ad cœ-

*depreffe-
ris.

a Remanere, scilicet ad hoc ut vitis de fundo tuo reducat in meum: sed bene dabitur actio in factum ad æstimationem vitis perpetuo, ut credo, ar. s. de rei vin. l. in rem. j. §. item quæcumque. & facit. j. arbo. fur. ca. l. si plures. §. j. & supra de rei vind. l. idem Pomponius. §. de arbore.

b Tuas fieri. l. omnino: ut pro eis non tenearis.

c Quia his, quæ in agro tuo coaluerunt.

d Arauerit, aliàs arauerit: & aliàs exara uerit.

e Ex qualitate, id est nõ debemus inspicere in hoc interdicto quale sit opus quod vi aut clam fit, utrum sit formatum ut est domus: an informe, ut arare: sed illud solum quod fit in solo. arg. s. de ope. no. nun. l. stipulatio. §. opus.

f Refixero. i. remouero. Accursius.

g Aut excep. hoc intelligendum quando ego refixi tabulas primò positas ex magna & necessaria causa: ut arg. supra eo. l. si alius. §. bellissime. Vel dic verius quòd hic dicitur exceptione mihi dandam indistincte: intelligatur siue ex necessaria causa refixi tabulas siue non, quod enim fixum est in ianua mea à me possessa, possum auctoritate mea demoliri. arg. supra ad leg. Aquil. quemadmodum. §. j. Quod autem legitur supra eod. l. si alius. §. bellissime: intelligendum est quando ædificauit aliquis clam in suo, non in meo. & facit. s. de eo per quem fa. erit. l. j. §. si reus. & supra ne quid in lo. pu. l. ij. §. idem ait. & supra solu. mat. l. viro. & supra de dam. infe. l. qui bona. §. si quis quia. & supra ne quis eum qui in ius vocan. l. ij. & supra quod me. cau. sed & partus. §. quæri. Accursius.

h Profuturam, hanc. f. & facit. C. quando lice. vni. l. j. Sed arg. contra. C. ne quis in sua cau. ius. l. j.

i Speciem aliàs faciem: & aliàs speciem.

k Egerit. i. auem portauerit.

l Teneatur, quod etiam non debet. Sed contra supra eod. l. si alius §. si quis aceruum. Sol. ut ibi. Sed iniuriarum tenetur, & ire non licet: ut. C. de ferui. l. per agrum. & infra de iniur. l. iniuriarum. j. §. quis me. Accursius.

m Supra id caelum, ad hoc. s. de fer. l. fi. & supra. l. proximi. §. pe. & facit. s. eo. l. si alius. §. notauiimus.

n Possit, ut &. j. de sepul. vio. l. iij. §. sepulchri. & facit. s. uti poss. l. si duo. §. item videamus.

o Denuntiauerat, palam, non clam & obscure: ut. s. eo. in princi.

DE REMISSIONIBVS.

Dixit supra de ope. no. nunt. nunc de remissione. Vel dic: quia nuntiatio parit interdictum quod vi aut clam, & remissio tollit: ut supra titu. x. l. si alius §. x. ideo post præcedentem titu. merito hunc ponit.

Interdictum quod vi aut clam vel de operis noui nuntiatione nõ tenetur qui opus fecit post nuntiationem, si remissionem nuntiationis à prætoris impetrauerit, quomodo ut cui nuntiatum est nouum opus post satisfactionem de opere restituendo datur interdictum prohibitorium, Ne ei vis fiat adificati. l. 20. §. Deinde De op. no. nunt. ita post remissionem hoc titulo ei dabatur interdictum ad simile. Remissio est abolitio nuntiationis operis noui à prætoris facta. Cu.

A It prætor.] CASVS. Ponitur edictum, cuius sensus est: Qui habet ius prohibendi ne eo inuito fiat opus: si nuntiat ne fiat, tenet. & si postea remittatur, tenet remissio, & in opere potest procedi. Postea loquitur Vlpi. & dicit: Apparet per verba edi-

cti tenere remissionem cum nuntiatio tenuit. remissio autem fit vel per communem voluntatem utriusque, vel satisfacta. præstita. & si post satisfacta fiat remissio, superflue fit. Itē is potest nuntiare, qui est dominus fundi in quo fiebat opus: vel qui habet ibi seruitutem, vel usufructum, potest etiā fructuarius vindicare seruitutem. Item remissio facta à fructuario, tenet. fructuarius autem non potest nuntiare domino proprietatis ædificanti: sed si ex illo opere habeat fructuarius damnū, habet confessionariam. Item qui habet seruitutem urbanam in dotem, potest nuntiare, si in ea sit ab aliquo extraneo opus. Itē qui habet fundum obligatum in quo sit opus, potest renuntiare: itē remittere potest. Fran. Acc.

P Quod ius sit, siue propter seruitutem, vel propter proprietatem, vel publicam causam & sic perpetuo, siue non perpetuo, sed eatenus donec satisfidetur: quod ius habent omnes post denuntiationem de calūnia iurantes. argu. C. ad leg. lul. repe. l. fin. & sic non est contra. s. de ope. no. nun. l. j. in prin. vbi plene dixi.

Quæ incontinētī fiunt postquā aduersarius est certificatus, videtur bona fide fieri.

Si is qui denuntiauerit se opus facturum, cōfestim opus fecerit: clam fecisse non intellegitur. nā si post tempus, videbitur clam fecisse.

DE REMISSIONIBVS.

TITVLVS XXV.

I. VLPIANVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

A It prætor: Quod ius sit illi prohibere ne se inuito fiat, in eo nuntiatio teneat. ceterum nuntiationem missam facio. Sub hoc titulo remissiones proponuntur: & verba prætoris ostendunt remissionem ibi demum factam, vbi nuntiatio nõ tenet. & nuntiationem ibi demum voluisse prætorē tenere, vbi ius est nuntiationi prohibere ne se inuito fiat. Ceterum siue satisfactio interueniat, siue nõ: remissio facta hoc tantum remittit, in quo nõ tenuit nuntiationem. Plane si satisfactum est, exinde remissio facta est non est necessaria remissio. Ius habet opus nouum nuntiandi, qui aut dominium aut seruitutem habet. Item Iuliano placet, fructuario vindicandarum ser-

r Remissiones, faciendæ ei cui nuntiatum est. & sunt tres: vna ex cōuentione alia à iure: quādo scilicet tenuit nuntiationem: & tertia, quia non tenet: quia potest sperni. nā tunc lex habet pro remissa. Accursius.

f Factam valere. i. effectum habere vbi nuntiationem tenet. si autem nõ tenet, nõ est necessaria remissio: scilicet cum postea appareat illū qui nuntiauit, non habere ius nuntiandi: & sic potest legi sine nõ. vel dic vbi non tenet, quia potest sperni: non est remissio necessaria. & sic sine non, aliàs est non tenet: & tunc dic, ibi est facta remissio, scilicet à iure sine vlla satisfactio, vbi nuntiationem non tenet: quia potest sperni. Item est contra. s. de ope. no. nun. l. j. in prin. Sol. ut ibi plene dixi.

t Tenere, scilicet cum effectu.

u Prohibere, quod est ut. s. dixi, vel perpetuo propter seruitutem, veluti ne altius tollat: vel ad tempus, i. donec satisfidetur: quod ius habent omnes post nuntiationem de calūnia iurantes. Accursius.

x Ceterum, id est si non habent ius nuntiandi.

y Interueniat, quo casu fit remissio ipso iure.

z Facta, ex cōuentione, vel etiam à iudice vel prætoris.

a Nuntiationem, cum effectu.

b Satisfactum est, vel per nuntiatorem steterit quo minus satisfidetur, vel quia de calūnia non iurat. Accursius.

c Necessaria, quia ipso iure per satisfactioem erat facta.

d Nouum opus nuntiandi, l. perpetuo: ceterum si non sit ius prohibendi, tunc eatenus quatenus satisfidetur.

e Deminuum, tunc continet causam naturalem.

f Seruitutem, personalem: & tunc distinguitur ut dixi. s. de ope. noui nunt. l. j. §. fi. & l. seq. vel vrbicam, & non rusticam: ut. l. qui viam de noui op. nun. vel dic ut no. s. de ferui. vrb. prædi. l. inter. §. fi. & d. l. qui viam.

g Vindicandarum, f. per confessionariam, immo non: ut. s. si usufructu. l. j. in prin. Sol. ut ibi. Accursius.

Iunge. l. i. s. oper. no. nunc & de varieta te scripturae Vide ibi & hic Accursius.

nuntiatione remissa faciet. Vide Ant Aug li. emend. l. ca. 3 & Dua. l. dif. ca. 16.

a Agere potest. fructuarius.

b Aedificare. ergo qui non habet ius prohibendi, non habet ius remittendi.

c Facto. i. opere facto à proprietario.

d Vfus fructus. scilicet per confessoriam.

e Seruitus. vrbica: vt & supra si ser. vindi. l. & si forte. §. j. Vel dic plenius vt no. §. de serui. vrb. prædio. l. inter seruitutes in glo. fi.

f Detentionem. quia petitio datur: vt supra de ser. l. ei qui. & nuntiare ei permittitur: vt. §. de no. ope. nun. l. creditōri. ergo & remittetur: vt. §. in princ. huius. l.

DE PRECARIO.

Et hoc restitutoriu est vt infra eo. l. 2. §. 1. sicut superioris quod vi aut clam: vt supra titu. l. 1. §. 1. Acc.

† Quidam emendat per ritionem ar. l. ei. §. de fer. uit.

Hoc interdictum, Quod precario cōcessit, appellatur. l. illud. §. pen. De per. hered. precariu interdictu. l. 15. & 19. & est restitutoriu vt q scilicet L. Titius precario cōcessit, id illi restituas, siue res id sit siue possessio rei aut iuris alicuius. Secūdum formulā hoc titulo propositā interdictum Quod precario habes appellabitur. & receptū est hodie cōcurrere cū eo actionem præscriptis verbis, quæ tamen ex bono & æquo datur potius quā ex negotio cōtracto, quia donationi magis accedit quā commodato, & propter adfinitatē cōmodati tamē inter cōtractuarius meratur l. 23. De diu. regu. iu. Caterū mali equidē definire cōcessionē rei vel possessionis quā precibus ita impetramus vt uteremur quādiu liberet cōcedēti. Vel creditū vtrū re aut iure alieno vsque dū licuerit nobis per eum qui credidit. Cui.

Precarium & commodatum differunt.

g Recarium est. Interdū stri

cte accipi-

tur: vt hic. & interdum large: vt. C. de præscript. xxx. an. l. ij. **h** Quod genus liberalitatis. ex hoc dicitur in quodā simile donationi: vt. §. eo. l. interdictum. & §. de fur. l. eum qui. §. is qui precario. quia videtur inesse in precario quædam vsus donatio: & tamen distat à donatione, eo q qui donat & c. §. ea. l. §. & distat. Itē videtur esse simile contractui quē sæpe fieri videmus: scilicet quod donat quis alicui in amicitia. potest enim reuocare quando velit. **i** Ne recipiat. vt & §. de do. l. j. in pri. & de do. cau. mo. l. senat. §. j. **k** Libuerit precarium. vt & infra. l. proximi. & l. & habet. in prin. & l. cum precario & c.

l Simile. sed non per omnia. nam differt: quia commodatū datur, ad certū vsu: vt patet per. l. illius tituli cōmodati. Nā sic dicitur, commodato scalas, vt apponas fenestris: pugillares, vt scribas: equum, vt ad villam ducas. quod nō est in precario, vt ad certum vsu concedatur. & ex hoc oritur secunda differentia: quia hoc quandocunq; reuocatur: illud expleto vsu: vt hic, & §. cōmo. in cōmodato. §. sicut. Tertio differt: quia hic de dolo & lata culpa tantum tenetur: nisi li. contesta. vt. §. eo. quæsitum. §. eum quoque. & §. si seruitute. At ibi etiam de leuissima, nisi casualiter aliud cōtingat: vt. §. commo. si vt certo. §. nunc videndum. Item secundum quosdam differunt in quarto: quia commodatum in mobilibus, precarium in immobilibus frequenter fit. vnde præsumit in dubio in re mobili commodatum, & in immobili precarium, quod non placet, cum & immobilia commodentur: vt. §. commo. l. j. §. j. & mobilia precario concedantur: vt. §. e. in rebus. in princ.

m Accipientis. vt & §. commo. l. rei. & l. seq.

A It prætor.] CASVS. Ponitur edictum cuius sensus est: Quod precario ab aliquo accepisti, siue nunc habes, siue dolo fecisti quo minus haberes: prætor ait vt restituas. Secundo loquitur Vlpia. & dicit, hoc interdictum restitutorium est, & æquitatem continet. nam æ-

quum est vt re mea vtaris donec volam, vltra non. & non solum agitur hoc edicto de reuocando precarium, sed etiā præscriptis verbis actio cōpetit. Tertio dicit: Res corporalis potest concedi precario, & incorporalis: vt si precario cōcedam tibi ire per fundū meū dat & alia exēpla. Item in re mobili cōsistit precarium. Item qui precario rem habet, dicitur possidere. Itē hoc interdicto tenetur nō qui rogauit. sed qui habuit precario re. vnde si fili⁹ meus vel seruus à te rogauit precario rem aliquā, & cōcessisti: ego dicor habere, nō ipse: & ego teneor. Itē si re meā precario mihi roganti cōcessisti, nō dicor eam precario habere cū res mea sit. Itē si re tuā habeo precario vsque ad natale: & eo veniente adhuc retineā: dicor ex nouo precario habere, etiā si nō interuenerūt rogamina pro hoc nouo precario. Si autē intra natale rogauit te vt p roges tēp, & prorogasti: idē p cariu durat, secus si finita die, id est post natale te rogauit vt eadē re cōcedas precario, & cōcessisti. nā nouū est precariū. Sed pone q ante natale factus es furiosus, vel decessisti. licet adhuc post natale teneā re: nō extēditur precariū. Itē si pcurator meus, id est nūtius siue gestor meorū negotiorū me mādante vel ratū habēte meo nomine rogauit vt tu cōcederes re precario, & cōcessisti: ego dicor habere precario. Itē qui rogauit me vt possit stare in fundo meo precario, puta ad solē nunc in hieme, & concessi nō dicitur possidere, sed ego. sic nec fructuarius nec colonus nec inquilinus dicuntur possidere, licet sint in prædio. & h. d. hæc. l. cum tribus seq. & prin. quartæ. Franciscus.

U Eluti⁹ si me precario rogaueris, vt per fundū meū ire vel agere tibi liceat: vel vt in tectū vel in arēā ædiū mearū stillicidiū, vel tignum in parietē immisum habeas.

III. GAIUS libro vicēsimocinco ad Edictum Prouinciale.

U Eluti⁹ si me precario rogaueris, vt per fundū meū ire vel agere tibi liceat: vel vt in tectū vel in arēā ædiū mearū stillicidiū, vel tignum in parietē immisum habeas.

III. VLPIANVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

In rebus⁹ etiam mobilibus precarij rogatio cōstitit. Meminisse autē nos oportet, cū qui precario habet, etiā possidere. Tenetur hoc interdicto nō utique ille qui precario rogauit, sed qui precario habet. Etenim fieri potest, vt quis nō rogauit, sed habeat precario: vt puta seruus meus rogauit: mihi adquisiit precariū: vel quis alius qui iuri meo subiectus est. Item si rem meam precario rogauero: rogauit quidem pre-

ator meus, id est nūtius siue gestor meorū negotiorū me mādante vel ratū habēte meo nomine rogauit vt tu cōcederes re precario, & cōcessisti: ego dicor habere precario. Itē qui rogauit me vt possit stare in fundo meo precario, puta ad solē nunc in hieme, & concessi nō dicitur possidere, sed ego. sic nec fructuarius nec colonus nec inquilinus dicuntur possidere, licet sint in prædio. & h. d. hæc. l. cum tribus seq. & prin. quartæ. Franciscus.

n Dolo. vel lata culpa: vt. §. eo. quæsitum. §. eum quoque.

o Competit. hoc interdictum.

p Itaque. quia est æquum, & in precarij concessione geritur negotium: itaque & c. vt ar. §. commo. l. in commodato. §. sicut.

q Verbis. contra. §. e. l. interdictum. & ibi plene dices.

r Bona fide. i. ex æquitate. Vel quia bona fides hic desideratur: vt restitatur sicut actum est: & in quolibet contractu etiam stricti iuris: & vt dolus absit. non autem dico quod sit bonæ fidei: cum tantum in duobus casibus sit bonæ fidei: vt inst. de act. §. actionū vel secundum Azo. erit hoc casu bonæ fidei: vt & in duobus aliis casibus per legem istam.

f Vel corporis. id est rei corporalis.

u Eluti. facit. §. de itine. actuque priua. l. j. §. si tibi.

x In rebus. sic in commodato: vt. §. commo. l. j.

y Possidere. de hoc dic vt. §. e. l. & habet. §. eum.

z Non utique. id est certe.

a Vel quis. siue me mādante, vel ratum habēte: vt. §. e. l. certe. §. j.

tem continet. nam æquum est vt re mea vtaris donec volam, vltra non. & non solum agitur hoc edicto de reuocando precarium, sed etiā præscriptis verbis actio cōpetit. Tertio dicit: Res corporalis potest concedi precario, & incorporalis: vt si precario cōcedam tibi ire per fundū meū dat & alia exēpla. Item in re mobili cōsistit precarium. Item qui precario rem habet, dicitur possidere. Itē hoc interdicto tenetur nō qui rogauit. sed qui habuit precario re. vnde si fili⁹ meus vel seruus à te rogauit precario rem aliquā, & cōcessisti: ego dicor habere, nō ipse: & ego teneor. Itē si re meā precario mihi roganti cōcessisti, nō dicor eam precario habere cū res mea sit. Itē si re tuā habeo precario vsque ad natale: & eo veniente adhuc retineā: dicor ex nouo precario habere, etiā si nō interuenerūt rogamina pro hoc nouo precario. Si autē intra natale rogauit te vt p roges tēp, & prorogasti: idē p cariu durat, secus si finita die, id est post natale te rogauit vt eadē re cōcedas precario, & cōcessisti. nā nouū est precariū. Sed pone q ante natale factus es furiosus, vel decessisti. licet adhuc post natale teneā re: nō extēditur precariū. Itē si pcurator meus, id est nūtius siue gestor meorū negotiorū me mādante vel ratū habēte meo nomine rogauit vt tu cōcederes re precario, & cōcessisti: ego dicor habere precario. Itē qui rogauit me vt possit stare in fundo meo precario, puta ad solē nunc in hieme, & concessi nō dicitur possidere, sed ego. sic nec fructuarius nec colonus nec inquilinus dicuntur possidere, licet sint in prædio. & h. d. hæc. l. cum tribus seq. & prin. quartæ. Franciscus.

† Conficit.

a Receptum est. vt & supra de acqui. pos. si de eo. §. si. & infra de reg. iur. neque pignus. & supra de pos. l. qui rem. hoc autem verum est, nisi respectu possess. qua aduersarius superior est: vt supra de acqui. pos. si aliquem. & infra. l. certe. in si. sic & supra de contrahen. emp. l. si in emptione. §. rei suæ.

b Res. nisi respectu pos. vt infra eodem. l. certe. §. vlti.

c Rogauit. quidam dicunt quod in hoc differt à comodato, quasi precarium non constituitur ad tempus: sed commodatum sic. sed certe & precarium: vt infra l. proxi. in fin. & hoc expone vt statim dices. Accursius.

d Possidere. scilicet de nouo, cum causa prioris sit sublata: vt. j. l. proxi. in si. & facit supra loca. l. item quæritur. §. si. & l. qui ad certum. & dic vt ibi.

e Rursus. & sic est nouum precarium.

f Concedere. hic continua legem, certe.

Ed & si manente. Nonna constituitur. facit supra de iudi. l. ij. §. sed si iudex. & de arbi. l. si cum dies. in prin. & l. Labeo. §. pe. & fin. & infra de verb. oblig. l. cum stipulatus sum mihi à Proculo.

Certe. CASVS. prin. huius. l. vsque ad. §. Iulianus ait. continuatur casu præceden. [IULIANVS AIT.] Te vi deici de fundo: & eundem à te petij. precario. dicitur quod si desino vi possidere, dicor amodo precario possidere. idem si istum fundum à te emi. nã pro emptore dicor possidere. Secundo dicit: Rem meam obligauit tibi & tradidi: eandem à te precario petij: & concessisti. dicitur quod precario dicor possidere. Tertio dicit: Rem alienam quam quis possidet, potest precario concedere, & tenet precarium, & hoc dicit hic. §. cum. l. seq. Fran.

Redintegretur. neque per expressam concessionem vel prorationem furiosi, neque per tacitam. Item non per tacitam hereditatis scilicet concessionem. sed si expresse heres concederet, esset nouum precarium omnino, non primum vere vel præsumptiue redintegratum, vel resuscitatum. ad hoc. §. loca. qui ad certum. & de acqui. pos. l. si is qui animo. Sed argu. contra. §. solat. ma. l. ij. §. voluntatem. sed ibi propter patrem. Item quid si recipit furiosus, vel heres adit, an redintegretur tacite, cum adhuc non erat reuocatum licet finitum? Quidam quod sic. sed dicunt nouum precarium: sicut si de nouo concederetur. ad quod facit. j. eod. l. quæsitum. §. quod à Titio. & quod ibi no.

Si procurator. prout dicit mandante, dic procurator, id est nuntius. in mea enim persona concepit contractum precarij. aliàs sibi, non mihi quæritur precarium: vt supra de acqui. pos. l. possessio. j. §. fin. Item prout dicit ratum habente, dic quod gestor negotiorum rogauit meo nomine: & in persona mea concepit verba contractus propter eandem rationem: vel forte ad instar possessionis quæ quæritur per tales, & hoc precarium quæritur: vt. C. per quas perso. l. j.

Moretur. forte ad solem: non vt possideat ciuilitè, vel naturaliter. & facit quod nor. j. eo. l. & habet. §. eum.

Non possident. colonus & inquilinus nullo modo etiam naturaliter: vt supra de vsucap. non solum. §. quod vulgo. licet sit arg.

Not. quod ubi agimus de acquirendo, & sic de lucro captado, in quo veritur ad miniculum acquisitionis: qui per alium facit, ipsemer pro prie facere videtur. ad hoc istu text. dicit vnicu in iure Bal. in. l. vnica. §. ne autem. in si. col. C. de cadu. tol. Bolò. addo quod istum textum post Bald dicit vnicum Iason in §. i. insti. de act. in vlti. col. in si. verfic. vbi etiã dicit eum mirabilem.

cario, sed non habeo precario, idcirco, quia receptum est, rei suæ precarium non esse. Item qui precario ad tempus rogauit: finito tempore, etiam si ad hoc temporis non rogauit, tamen precario possidere videtur. intellegitur enim dominus cum patitur eum qui precario rogauerit possidere, rursus precario concedere.

V. POMPONIUS libro vicem-simonono ad Sabinum.

Ed si manente adhuc precario tu in ulterius tempus rogasti: prorogatur precarium. nam nec mutatur causa possessionis: & non constituitur eo modo precarium, sed in longius tempus profertur. si vero præterita die rogas: propius est vt soluta iam causa precarij non redintegretur, sed noua constituitur.

VI. VLPIANVS libro septuagensimo primo ad Edictum.

Certe si interim dominus furere cœperit, vel decefferit: fieri non posse Marcellus ait, vt precarium redintegretur. & hoc verum est. Si procurator meus me mandante vel ratum habente precario rogauerit, ego precario habere proprie dicor. Is qui rogauit vt precario in fundo moretur, non possidet: sed possessio apud eum qui concessit remanet. Nam & fructuarius, inquit, & colonus & inquilinus sunt in prædio, & tamen non possi-

contra supra communi diui. l. communi diuidendo. ij. §. neque. Fructuarius autem non ciuilitè: vt hic, & §. de acquir. re. do. l. acquiritur. §. si. sed naturaliter sic, vt. §. de acquir. pos. naturaliter.

m Deiecit. de fundo.

n Rogauit. scilicet possidere.

dent. Iulianus ait eum qui vi alterum deiecit, & ab eodem precario rogauit, desinere vi possidere, & incipere precario, neque existimare, sibi ipsum causam possessionis mutare: cum voluntate eius quem deiecit, cœperit precario possidere. nam si ab eodem emisset, inciperet etiam pro emptore posse dominium capere. Quæsitum est, si quis rem suam pignori mihi dederit, & precario rogauerit: an hoc interdictum locum habeat. quæstio in eo est, vt precarium consistere rei suæ possit. Mihi videtur verius, precarium consistere in pignore: cum possessionis rogetur, non proprietatis: & est hæc sententia etiam vtilissima. quotidie enim precario rogantur creditores ab his qui pignori dederunt, & debet consistere precarium.

VII. VENVLEIVS libro tertio Interdictorum.

Ed & si eam rem cuius possessionem per interdictum vi possidetis retinere possim, quamuis futurum esset vt teneam de proprietate, precario tibi concesserim: teneberis hoc interdicto.

VIII. VLPIANVS libro septuagensimo primo ad Edictum.

Quæsitum est, si Titius me rogauerit vt re Sempronij vtatur: deinde ego Sempronium rogauero vt concederet: & ille dum mihi vult præstitum,

de precario contra scholarem qui habuit librum. sed si non cogente vel mandante meo scholari sed instigante alij scholari concessi librum, & pactum mihi fecit scholaris meus de hoc libro reddendo: tenetur scholaris meus act. præscriptis verbis, & in factum. [QUOD ATITIO.] Rem quam habui precario à defuncto: videor habere & ab herede eius, vel ab alio eius successore, etiam si ignorem quis sit heres. Secundo dicit: Concessisti mihi rem precario, & eam postea vendidisti Titio: & Titius non reuocauit eam à me: immo dimisit penes me esse aliquo tempore. videor habere precario eam à Titio: & ei competit hoc interdictum. [EVMOQVQVE.] Per verba edicti patet eum teneri hoc interdicto qui habet rem precario, & qui dolo desit habere. Quid si culpa desit habere: certe non tenetur. secus est in commodatario qui tenetur & de culpa. & quare sit secus, redditur ratio in litera. tenetur tamè precario habens, etiam de lata culpa. Secundo dicit. Per hoc interdictum petitur res precario concessa restitui in pristinam causam. & si non fiat restitutio prædicto modo: condemnatio fit in interesse, quantum interfuit agentis à tempore redditi interdicti. fructus etiam veniunt à prædicto tempore. Tertio dicit. Concessi tibi fundum precario. non fuisti vsus seruit. debita illi fundo: & sic est amissa non vtendo: an tenearis, quæritur. Et dicitur quod non, nisi fuisti in dolo vel culpa lata. de his enim tenetur tantum qui precario rem habeat. at post litem motam in hoc interdicto venit & leuis culpa & leuissima. Quarto dicit: Hoc interdictum datur post annu. & reddit ratio in litera. Quinto dicit: Hoc interdicto tenetur heres eius qui habuit rem precario: siue ad heredem veniat res precario concessa: siue dolo fecit quo minus veniret. Fran. Concesserit.

Possidere. qui dominus non erat: vt statim colligitur. res ergo vi possessæ etsi in potestatem domini non restituntur, sed in eius qui est expulsus, vsucapiuntur. secus in furto: vt. §. de vsuca. sequitur. §. q. autem. quæ est contra. & facit infra eodem. l. fin. in prin. & supra de acqui. pos. quod meo. in prin. Item facit ad rationem diuersitatis. §. de vi & vi ar. l. j. §. qui vi à me. & quod ibi not. item facit. §. commo. l. j. & §. de acquir. pos. l. iij. §. illud.

Possesse. si non esset res eius qui deiectus est: aliàs contra: vt. §. de vsuc. l. sequitur. §. lana.

Sua possit. videbatur enim quod non: vt supra eo. l. in rebus. §. ite si rem.

Possessionis. scilicet respectu. & facit supra de acqui. pos. l. qui pignoris. & C. de distra. pign. l. creditor. j. & supra de pign. act. si rem. aliena. §. fina.

Ed & si eam. vt teneam. facit supra commo. l. ita. & j. l. proxi. in si. j. respon.

Quæsitum est. CASVS. Rogatu mei scholaris concessi librura meum scholari alterius doctoris, quasi scholari meo concedes habeo mandati contra scholarem meum: & ipse habet hoc interdictum

qui.

a Concesserit, scilicet Titio. **b** Quia hac verba, quæ sunt, §. eo. l. ij. in prin. **c** Cuius res est, vt. §. l. prox. Accursius. **d** Ne habeat, ad hoc ergo vt interdicta mihi contra te dentur: oportet quod precario habeas, & à me, subaudias, vel ab alio cui successimus, vel in rem: vt. §. ea. l. §. quod à Titio. & §. illud. **e** Quia non, non enim tenetur hoc interdicto qui precario rogauit: sed qui precario habet: vt supra eodem. l. in rebus. §. j. **f** Cum non mihi, arg. qd hoc sit de substantia precarij, scilicet recipere rem ad vsum suum, precibus porrectis. & hoc innuitur ex ipsa descriptione precarij: vt supra. l. j. **g** Mandante, quodammodo. **h** Non mandatu, non mandando, non fideiubendo, sed aliter precibus rogando. l. instigando & suadendo, cū aliis facturus non erat, nam & aliis propter exhortationem quis tenetur: vt. C. ad. l. Iul. de vi priua. l. seruos. §. quod si. **i** In factum, ex hoc interdicto de precario, ex quolibet enim hæc actio datur, si alia specialiter non nominetur, vt insti. de interdi. §. fin. & secundum hoc ego à Sempronio, & tu à me habes precario: & tu mihi & ego sibi hoc interdicto teneor. quod verum est si Sempronius mihi tradidit, & ego tibi postea. si autem meo mandato tibi tradidit, tunc ego mandati teneor, & tu mihi de precario: vt supra. Vel dic, actio, in factum, id est præscrip. verb. vt superius loquitur, cum ego rogauit vel mandauit volens me obligare sibi mandati, vel etiam promisi sibi per stipulationem: quo casu ex ea possem conueniri, & ipse dedit Titio meo mandato, qui me rogauerat. Si autem non obligauit me per stipulationem, nec mandauit vel rogauit, nolens me obligare mandati, sed pactum fecit cum credebat Titio me restitutum precarium, tenebor præscrip. ver. id est actio, in factum: vt hic dicit, & ad hoc quod mando nõ animo obligandi me mandati. C. de nego. gest. si negotium, facit. §. man. l. si mandauero. §. si curator. **k** Ab herede, sed nunquid est nouum precarium quod habere videtur ab herede: credo quod sic, arg. supra. l. certe. j. raspon. supra eo. primum enim precarium finitum est morte, nam per mortem defunctus desinit velle: & precarium eatenus durat, quatenus durat voluntas concedentis. ar. §. eo. l. ait prætor. §. j. & facit. j. eod. l. cum precario. §. fina. **l** Ignoret, sic. §. quod vi aut clam. l. denique. §. quæsitum. **m** An precarium, in persona emptoris: vt sic faciat cum præ-

Precarij tēpus in volū-tate conce-dentis con-sistit.

cedentibus, & hanc bene soluit, alij dicunt, in persona venditoris: & sic dicunt quod hic non soluitur quæstio, sed soluūt quod daret. ar. infra de act. & ob. l. quæcunque, econtra videtur quod non, arg. supra de aqua plu. arcen. si tertius. §. si quis prius, esset enim iniquum eum teneri duobus, emptori, vt subiicit: & venditori: vt supra de exerc. l. ne in plures.

solum præstat is qui precario rogauit: cum totum hoc ex liberalitate p descendat eius qui precario concessit, & satis sit si dolus tantum præstetur, culpam tamen dolo proximam contineri quis merito q dixerit. Ex hoc interdicto restitui c debet in pristinam causam. Quod si non fuerit factum, condemnatio in tantum fiet, quanti interfuit actoris ei rem restitui ex eo tempore ex quo interdictum editum est. Ergo & fructus ex die interdicti editi præstabuntur. Si seruitute u vsus non fuit is qui precario rogauit, ac per hoc amissa sit: videamus an interdicto teneatur. Ego arbitror non aliàs, quàm si dolo fecerit. Et generaliter erit dicendum in restitutionem venire dolum & culpam latam x dumtaxat: cætera non venire. y Plane post interdictum editum oportebit & dolum & culpam & omnem causam z venire: Nam vbi moram quis fecit precario: omnem causam debet constituit. * Interdictum hoc & post annum a competere Labeo scribit: eoque iure vtimur. Cum enim nonnunquam in longum tempus precarium concedatur: absurdum est dicere, interdictum locum non habere post annum. Hoc interdicto heres eius b qui precario rogauit, tenetur, c quemadmodum ipse: vt siue habet, siue dolo fecit quominus haberet, vel ad se perueniret, teneatur. ex dolo autem defuncti, hætenus, quatenus ad eum peruenit. d

Precarium potest constitui inter presentes & inter absentes. Fran. Accursius.

IX. GAIUS libro vicesimo sexto ad Edictum provinciale.

Precario † possessio constiti potest vel inter presentes, vel inter absentes: veluti per-

rariis, & facit insti. de perpe. & tempo. act. §. furti. versic. absurdum enim. Accursius.

b Hoc interdicto heres eius. Sed quomodo eius heres tenetur, licet dolo fecit quominus ad se perueniret, cum ad heredem non transferat precarium: vt. j. cum precario. §. fin. quæ est contra? Respon. ipse tenetur de eo quod ad se peruenit: vnde debet teneri si dolo fecit quod ad se non perueniret, quasi hæc æquiparentur: vt supra depositi. l. j. §. an in pupillum.

c Tenetur, vt & C. eo. l. ij. licet ipsi non sit quæsitæ possessio precario: vt infra. l. cum precario. §. si. Sed contra infra de diuer. præscrip. l. cum heres. Solu. vt ibi.

d Peruenit, immo in solidum: vt. §. depositi. l. si hominem. §. datur. sed illud quando ex contractu defuncti transit ius ad heredem.

n Interdicere, interdicto proposito ab emptore.

o Dolum, vt infra de regulis iuris. l. contractus.

p Ex liberalitate, commo-datatum vero ab initio liberalitatis est, post necessitatis, vt. §. commo. l. in commodato. §. sicut autem, precarij, in omni tempore liberalitatis, in principio & in fine: vt infra eo. l. cū precario. & supra eod. l. ij. §. j.

q Merito, quæ dolo comparatur: vt supra si men. fal. mo. di. l. j. §. i. deo.

r Restitui, l. precarium: Editum est, vt & in aliis: vt & supra de interdi. l. in interdictis. in fin. & supra de vi & vi arma. l. j. §. ex die.

s Et fructus, facit infra §. prox.

t Si seruitute, debita rei concessæ precario.

x Et culpam latam, vt supra eadem. l. §. eum. Et nõ. ex his quod statim cum datur precarium, oritur actio de precario, & extunc tollitur. xxx. anno. aliud in actione tutelæ & pro socio, quæ nascuntur deum finita tutela & societate: vt. C. pro socio. l. tandiu. & supra de tute. & ra. dist. l. si tutor. §. fina. & l. sequen. & l. nisi in prin. Accursius.

y Non venire, scilicet leuem & leuissimam.

z Et omnem causam, vt & supra fini. regun. l. iij. §. post litem. & supra si certum petal. cū fundus. in prin. Accursius.

a Post annum, est & alia possessio cōstitui.

† Precaria possessio cōstitui.

quod hic non fit. & facit infra de actio. & obliga. l. ex depositi.

Precaria. Per nuntium. facit. C. si quis alteri vel sibi. l. fina. & . s. de consti. pec. l. qui autem. §. fi.

Quamvis.] CASVS. Pone quod concessi Sempronio ancillam meam precario. si postea nascatur ex ea filiolus: quæritur an ego videar illum concedere? Respõ. quod non. Franc. Acc. doctor peritissimus.

b Quamvis ancillam. vt eam precario habeat.

c Haberetur. idem in commodato: vt infra de fur. l. eum qui. §. non solû. & facit supra de positi. l. j. §. quæ depositis. & commoda. si vt certo. §. vsque adeo.

Si debitor.] CASVS.

Scholaris librû quæ obligauit, habuit precario ab vsuario. soluto postea debito finitur precarium. Franciscus. Accursius.

d Si debitor rem pignoratam. facit supra eodem. l. certe. §. fi.

e vsque eo. id est donec solueretur pecunia.

Cvm precario.] CASVS. Cõcessi tibi librum precario vsque ad natale. possum & ante natale repetere. Sequens. §. est planus. Frã. Accursius.

f In kalendas. i. vsque ad kalendas.

g Conuentionis. hoc idem. quia ad certum vsu. non est data: vt supra de positi. l. j. §. fi. & . §. est autem. alioquin nõ ageret: vt supra comoda. l. in commodato. §. sicut. quæ est contra. & C. de pac. l. si quis in conscribendo. vel aliud est ad certum tempus: vt hic. aliud conuenire de non reuocando ad certum tempus: vt ibi.

h Domino inuito. i. eo qui concessit precario, licet non sit rei dominus: vt supra eo. l. sed & si. respectu enim eius qui habet precario, dicitur dominus. Sic quandoque dicitur seruus dominus, respectu eius cui mandauit.

i Transit. vt & supra. l. quæsitum. §. j.

k Non transit. licet interdicto plerumque possit conueniri: vt supra eod. l. quæsitum. §. fina. quæ est contra: vt in societate contingit, quæ etiam ad heredem non transit, & tamen actio pro socio in heredem datur. idem in mandato: vt supra manda. l. inter causas. in princip. vel dic. non transit nisi quatenus ad eum peruenit, vel dolo fecit quo minus perueniret: vt ibi: quod fati in idem recidit. Item contra infra de actio. & obligat. l. ex promissione. & . l. ex contractibus. sed hic speciale ea ratione, quia ius tenendi vel perseuerandi ex contractu non transit ad heredem: quia conceditur amico: cum forte heres inimicus sit. sic supra de tribu. illud. §. fina. Vel hæc actio quæ datur à prætorè, non est natiua: & ideo non sequitur regulam illam. & facit supra de peti. here. l. item veniunt. §. sed non omnia. in fi. §. item facit infra de diuer. præscript. l. cum heres. Sed contra infra eodem. l. si adoptauero. Solu. vt ibi.

Si seruus.] CASVS. Seruus meus habuit rem precario à Titio me hoc mandante seruo, vel ratum habente. ego videor habere precario: & teneor hoc interdicto. si autem me ignorante habuit, & non habente ratum, teneor de peculio, vel de in rem verso. Franciscus.

l Vel ratum habueris. cum sine mandato rogauit.

epistulam, vel per nuntium.

x. POMPONIUS libro quinto ex Plautio.

Quamvis ancillam quis precario rogauerit: id actum videtur, vt etiam quod ex ancillam natum esset, in eadem causa haberetur.

xi. CELSVS libro septimo Digestorum.

Si debitor rem pignoratam precario rogauerit, soluta pecunia precarium soluitur: quippe id actum est, vt vsque eo precarium teneret.

Pactum contra substantiã contractus, est nullum. Bartolus.

xii. IDEM libro vicensimo quinto Digestorum.

Cvm precario aliquid datur, si conuenit vt in kalendas Iulias precario possideat: nunquid exceptione adiutuandus est, ne ante ei possessio auferatur? Sed nulla vis est huius conuentionis, vt rem alienam domino inuito possidere liceat.

Precarij rogatio & ad heredem eius qui concessit, transit: ad heredem autem eius qui precario rogauit, non transit: quippe ipsi dumtaxat, non etiam heredi concessa possessio est.

xiii. POMPONIUS libro trigensimo tertio ad Quintum Mucium.

Si seruus tuus tuo mandato precario rogauerit, vel ratum ha-

m Non videris tu. etiam si ratum habeas nõ tuo nomine gestum: vt supra de nego. gest. si pupilli. §. sed si ego. & facit supra de pecu. l. depositi. §. j. & de pigno. actio. l. si creditor. §. fina.

n Sed illi. concedenti. Accursius.

o Erat actio. scilicet præscript. verbis. vel dic de precario, quæ datur. §. eod. quæsitum. §. ex hoc. quæ dicitur in factum vt instit. de interdi. §. fi.

Interdictum.] CASVS. Hoc interdictum merito est inductum contra eum qui habet re precario: quia nulla actio civilis nominata competit: & reddi ratio quare hoc interdictum cõpetit. Secundo dicit Hoc interdictum nõ tenetur hospites, & qui gratis habitant, & dic de hoc vt in glossa. Tertio dicit: Etiam iura possunt concedi precario: ut tigni immittedi in meã domũ, vel in prædictum. Quarto dicit: Qui concedit re precario, & stipulat sibi reddi, nõ habet hoc interdictum. & dic ratione vt in glossa. Quinto dicit: Cõcessi tibi re precario hoc acto, vt habeas possessio. bene tenet & habes naturalem, ego civilẽ. Sexto dicit: Precariũ potest constitui in præsentia rei quæ dat præcario, & in absentia. & hoc dicit hæc. l. & seq. Franc. Accursius.

xiiii. PAVLVS libro tertio decimo ad Sabinum.

Interdictum de precariis merito introductum est: quia nulla eo nomine iuris civilis actio esset. Magis enim ad donationes, & beneficij causam, quàm ad negotij contracti spectat precarij conditio.

xv. POMPONIUS libro vicensimo nono ad Sabinum.

Et habet summam æquitatem vt eatenus quisque nostro vtatur, quatenus ei tribuere velimus. Hospites, & qui gratuitam habitationem accipiunt: non intelleguntur precario habitare. Precario habere etiam ea quæ in iure consistunt, possumus: vt immissa vel protecta.

Prouisio hominis tollit prouisionem legis. Bartolus.

Cum quis de re sibi restituenta cautum habet, precarium interdictum ei non competit.

Eum qui precario rogauerit vt sibi possidere liceat: nancisci possessionem non est dubium. An is quoque possideat qui rogatus sit, dubitatum est. Placet autem penes vtrumque esse eum

vel secundum Roge. refert concedatur precarium simpliciter: & tunc interdictum solum: vt hic. aut cum pacto reddendi quando liberit reuocare: & tunc præscript. verb. vt in contrariis. aut etiam stipulatio: & tunc sola ex stipulatu: vt infra. l. proximi. §. cum quis. Tertij distinguunt: aut precarium constituitur datione, & tunc præscript. verb. vt in contrariis: aut permissione, vt quia tu rem meam possides quam tibi precario permitto: vt hic arg. j. eo. l. vnusquisque. & . l. fin. & sic plus portat precarij rogatio, quàm precarij datio.

q Negotij contracti. l. causam. & continua. l. sequentem.

r Erat. scilicet hoc interdictum.

Et velimus. vt. ait pretor. §. j. quod nõ esset si esset donatio. Non intelleguntur. si dicas hospites, id est inquilinos: ipsi magis sunt ratione conductionis quàm precarij: siue cum domino, siue sine eo habitent. Vel si dicas quod gratis: tunc videtur eis domus commodari: vt. s. commo. l. j. §. fina. Vel si dicas hospites qui ad hospitium recipiuntur per cauponem, vel stabularium, qui nihil pro domo dant, sed pro comestibilibus, & quãdoque pro lecto: tunc magis dicitur detineri in domo, quàm ipse domum teneat vel pro conducto, vel precario.

u Protecta. ad quod facit. s. e. l. ij. §. fi. & . l. iij.

x Non competit. si ergo cauit sibi per stipulationem: quia tunc cõpetit sibi auxilium ciuile, vt insti. de act. §. de constituta. non debet petere hoc interdictum: vt. s. l. proximi. Itẽ & alia ratione: quia stipulando videtur renuntiare interdicto, arg. C. de pac. conuen. l. fina. est & tertia: quia stipulando videtur agi vt ex donatione actio non oriatur: vt infra de noua. l. cum enim.

† Ita lex facit pro quãdã glo. singu. posita in c. 2. de consuet. lib. 6. & no. ex ista. l. quod nõ valet pactum per q. immutatur natura precarij.
 * Accidit enim sæpe vt cum domos locare non potuimus, gratis eas postremis mensibus cõcedimus habitandas in eum diẽ quo migrandum est. An. to. Aug. lib. 4. cap. 14.

Seruus quãdoque dicitur dominus.

† Huc spectat parabolam parrisfamilias operarios conducentis. Matt. 20.

a *Eum hominem*. id est eius hominis possessionem.
b *Corpore*. id est naturaliter.
c *A possessione*. & sic ciuilitate. & distingue hinc: aut hoc est actum ut omnis possessio detur: ut supra eod. in rebus. §. j. & de acquir. poss. Pomponius. §. si is qui. aut ut nulla: ut. §. eo. certe. §. is qui. & de acquir. poss. l. si quis ante. §. idem Pomponius. aut ut habeat naturaliter tantum: ut hic. & hoc in dubio videtur per huc §. & in hoc & in primo casu datur interdictum uti poss. præterquam contra dominum: ut. §. eo. l. qui precario. & facit. §. cōmuni di. l. cōmuni diuidun. j. §. inter prædones. & sic est in creditore & debitore: quorum quilibet quo ad quid possidet: ut no. §. q. satisf. cog. l. sciendum. §. creditor.

* qua

† Iste text. est notandus ad hoc propositum, quod dominum & etiā possessio omnium bonorum illi qui arrogatur, in arrogante transiit sine vlla apprehensione. Bolo.

d *Quo quis*. hic dic ut. §. de precar. vel dic nō refert in præsentia rei, vel absentia: ut G. de contr. empt. l. j. & §. e. l. vnusquisque; vel dic siue in vlla, siue in vrbe. ar. §. qui satisf. cog. sciendum. §. j.

l *adoptauero*.] **CASVS.** Titius habebat rem precario ab aliquo. eū arrogauit. videor ego habere precario. Secundo dicit: Qui habet rem precario hoc acto ut habeat poss. habet interdictum uti poss. cōtra omnē qui cōtender hanc rem possidere, excepto concedente. Tertio dicit: Potest quis dare precario rem suā, licet nō possideat. Quarto dicit: duo nō possunt eandē rem habere in solidum. sic nec duo vnā rem possunt vi aut clā in solidum possidere. Quinto dicit: Seruus meus cōcessit rem precario alicui me hoc ratū habēte: ego videor cōcessisse: & mihi hoc interdictum cōpetit. Sexto dicit: Qui cōcedit rem precario: habet hoc interdictum & act. præsc. ver. & h. d. hæc. l. & tres sequ. Fran.

e *Ego quoque*. Cōtra videtur: ut. §. e. l. cū precario. in fin. & §. de diuer. præsc. l. cū heres. So. hic ea persona quæ rogauit, adhuc viuit: quod non est ibi. Vel hic tenebat adoptator patiente domino: (idem esset in herede) ibi non. arg. §. l. quæ situm. §. illud. & facit. §. de pec. l. in arrogatorem.

f *Qui precario rogauit*. ut possideat: vel saltem naturaliter: alioquin interdictum isto uti nō potest: ut. §. uti poss. si duo. §. creditores. & habes idē quod hic. §. uti poss. l. j. in fi. & l. seq.

g *Nusquisque potest*. facit. §. eo. l. fi.

h *Vo in solidum*. Neque iustæ. ciuiles iustæ, iniustæ naturales: sed quare non eōtra exponit. si iusta naturalis: iniusta ciuilis? Rñ. quia frequentius contingit ut aliquo absente, alius nanciscatur possessionē naturalē iniuste ingrediēdo fundū: quā eū existentē in fundo vi expelli: vel quod ille suspicetur se posse expelli: & sic ei auferat iniuste possessionem ciuilem: ideo melius est sic exponere. nam ad ea & c. ut. §. de leg. & sena. l. nam ad ea.

i *Dua concurrere*. in eundem hominem, & eandem rem: ut. §. de acquir. poss. l. iij. §. ex contrario. & §. cōmod. l. si vt certo. §. si duobus. Sed contra. §. uti poss. l. si duo. in princip. dic ut ibi. Item contra. §. de dam. infec. l. si finit. §. cū autem. Sol. ut ea. l. §. vbi vero.

ff. Nouum.

hominem * qui precario datus esset: penes eum qui rogasset, quia * possederat corpore: penes dominum, quia nō discesserit animo à possessione. * Quo quis * loco precario aut possideat, aut cōperit possidere: nihil refert quod ad hoc interdictum pertinet.

XVI. IDEM libro trigensimo secundo ad Sabinum.

S I adoptauero + eum qui precario rogauerit: ego quoque precario possidebo.

XVII. IDEM libro vicesimotertio ad Sabinum.

Q Vi precario fundum possidet: is interdictum uti possidetis aduersus omnes præter eum quem rogauit * uti potest.

XVIII. IULIANVS libro tertio decimo Digestorum.

V Nusquisque potest * rem suam quamuis non possideat, precario dare ei qui possideat.

XIX. IDEM libro quadragesimono Digestorum.

D Vo in solidum precario habere non magis possunt, quā duo in solidum vi possidere aut clā. Nam neque iustæ neque iniustæ possessiones duæ i cōcurrere possunt. Qui seruū meum precario rogat, * videtur à me precario habere, si hoc ratum habuero: * & ideo precario interdictum mihi tenebitur. Cū quid precario rogatum est: non solum interdictum uti possimus: sed & incerti cōdictione, id est præscriptis verbis. †

XX. VLPIANVS libro secundo Responsorum.

E A quæ distracta sunt ut precario penes emptorem essent, quoad * pretium vniuersum persolueretur: si per emptorem stetit quo minus persolueretur, vendi-

k *Rogat*. ut ei aliquid precario concedat.

l *Habuero*. imò videtur etiā me inuitū obligare de pecul. agēdo hoc interdictum: ut. §. de pecul. si quis seruū. §. etiā. Sed dic speciale in precario, quod merā liberalitatē cōtinet. & est simile donationi: ut dixim⁹. §. e. l. & seru⁹ donādo nō obligat dominū: ut. §. de pac. l. cōtra iuris. §. si filius.

torem posse consequi. *

XXI. VENVLEIVS libro quarto Actionum.

C Vm precario quis rogat ut ipsi in eo fundo morari liceat: superuacuum est adiici, ipsi, suisque. nam per ipsum suis quoque permittum uti videtur. P

XXII. IDEM libro tertio Interdictorum.

S I is qui pro possessore * possideret, precario dominum rogauerit ut sibi retinere rem liceret: vel is qui alienam rem emisset, * dominum rogauerit, apparet eos precario possidere: nec existimandos mutare sibi causam possessionis, quibus à domino concedatur precario possidere. Nam & si id quod possideas, alium precario rogaueris: videri te desinere ex prima causa possidere, & incipere ex precario * habere. & contra si possessorem precario rogauerit qui rem auocare ei posset, teneri eum precario: quoniam aliquid ad eum per hanc precarij * rogationem peruenit, id est possessio quæ aliena sit. * Si pupillus sine tutoris auctoritate precario rogauerit: Labeo ait habere eum precariam possessionem, & hoc interdictum teneri. Nam quo magis naturaliter possideretur, nullum locū esse tutoris auctoritati: recteque dici, quod precario habes: quia quod possideat, ex ea causa possideat, ex quā rogauerit: nihilque noui per prætorem constituendum, * quoniam siue habeat rem, officio iudicis teneretur: siue non habeat, non teneatur.

DE ARBORIBVS CÆDENDIS.

r *Emisset*. & sic bona fide.
f *Precario*. facit. §. de acquir. poss. l. interdum. & l. quod meo. & §. eo. l. vnusquisque.
t *Precarij*. facit C. de loca. si quis conductionis.
u *Aliena sit*. ad hoc. §. l. certe. §. fi. & l. seq.
x *Constituendū*. reddēdo in eū interdictū. nā idē esset in quolibet maiore. hic enim pupill⁹ sicut quilibet maior teneretur de dolo & lata culpa: cū sit * proximo pubertati: ut. §. cōmo. l. iij. i. prin. quæ etiā corrigit. l. j. eiusedē in fi. itē & §. de po. l. j. §. an in pupillum. & de dolo. l. hereditib⁹. §. j. Quod vero hic subiicit, siue nō habeat: supple, nec dolo vel lata culpa habere desit. Vel dic loqui in nō proximo pubertati, sed infantia: hic ergo si habet, teneretur: si nō habet, nequaquā. nam dolum vel latā culpam cōmittere non potest: ut. §. de rei vin. quod infans. & ad l. Aquil. sed & si. §. sed & si infans.

DE ARBORIBVS CÆDENDIS.

Interdictum prohibitorium quod in hoc tit. proponitur, est de arboribus vicini, per quas sit ne pradiū meū, qualiter velim possideā, cōlocandis vel sublucandis, ut dicebant veteres, ut dicunt recentes, de adimendis si ex adibus tuis in ades meas impendeant, vel coercendis si ex agro tuo in agrum meum, quo nomine etiam est actio ciuilis. Cuiacius.

B B

m *Præscriptis verbis*. hoc est contra. §. de fur. l. eū qui. §. is qui precario. & §. e. l. interdictum. & ibi plene dixi.

E *quod tibi librum*: & cōcessi tibi eū precario donec solueres pretiū. si nō soluas: possum repetere librum hoc interdictum. Secundo dicit: Cū cōcedo tibi fundū precario ut in eo moreris: superuacuum est dicere ut tuis hoc liceat. nā intelligitur. & h. d. hæc. l. & seq. Fran. Accur.
n *Quoad*. i. donec.
o *Cōsequi*. interdictum de preca. sed si soluat pretiū, deficit precariū: ut §. e. l. si debitor. & facit §. de peri. & commo. rei ven. l. serui.

P *Cum precario uti videtur*. ea ratione, quia ad certū vsū nō datur. & facit. §. de ver. ob. l. si stipularus. ij. & §. de vsu & ha. l. ij. §. j. & l. iij.

S *is qui pro possessore*.] **CASVS.** Possidebā rem tuā p prædone vel p emptore: quia eā emerā à nō domino. nūc eandē petij à te precario, & habui. dicitur q̄ tenet bene precariū. Sed pone q̄ tu dominus rei eā petisti à me precario, & cōcessi. dicitur q̄ tenet bene precariū. Vltimo dicit: Pupillus si accepit rem precario sine tutoris auctoritate, bene tenetur. nā si habet eā, iustum est q̄ reddat: vel si dolo desit habere. sec⁹ si sine dolo desit habere. nā tūc nō tenet. Frā.
q *Si is qui pro possessore*. maxime: quia idē si bona fide: ut subiicit.

Arbores cædi vetuit lex 12. tab. Plin. lib. 17. c. 1.

A *It prator.] CASVS.* Ponitur edictum, cuius sensus est: Si arbor ex ædibus tuis in meas impèdet: si volo illā arborē adimere, prator vetat mihi fieri vim. Secūdo dicit Vlpia. hoc edictū est prohibitoriū: & per hoc edictū phibetur mihi fieri vim quo minus totā arborē adimā: & à stirpe eā possū excide- re, & ligna tollere pote- ro, nisi domin⁹ eius incidat. & quod dictū est de arbore: idē dicas in vite. & nō solū mihi do- mino domus cui arbor tua nocet, hoc permit- titur, sed etiā ei qui ha- bet vsumfr. in ista mea domo. Itē si plures sunt domini domus cui no- cet arbor tua: quilibet habet hoc interdictū vt nō prohibeatur tollere arborem. Vltimo dicit: prius permittitur dño tollere arborē. & si non tollat: tūc ille cui nocet poterit tollere. [DE I N D E.] Nūc ponitur aliud edictū, cuius sensus est: Si arbor ex agro tuo in meū agrū pēder: nisi tu tollas ramos vsq; ad xv. pedes super terram: ego potero tollere. & prator phibet ne mihi vis fiat. hoc etiā dicit. l. xij. tab. & est ratio ne vm- bra ramorū meo agro noceret. Et differt hoc edictū à primo: quia p primū phibet vim fieri prator totā arborē in- cidēti: at in hoc incidēti vsq; ad xv. pedes ramos supra terrā. Vltimo di- cit: Si arbor tui fundi vento inclinata in meū fundū sit: agam ex. l. xij. tab. vt adimatur, quasi nō sit tibi ius ita habe- re. & h. d. hic. §. & lex sequ. Fran.

b *In ades.* id est in præ- dium vrbānum: quod quid sit, dic vt. j. de ver. signifi. l. vrbana.

c *Prohibitoriū est.* vt. §. de interdic. l. ij. circa princ.

d *Si arbor.* materialiter hæc verba ponuntur.

e *Et publica auctorita- te:* vt C. de pig. l. iij. Azo sed H. sua auctoritate: vt Co. de pign. act. l. pi- gnoris. & C. quando lice. vni. sine iudi. se vindi. l. liberam.

f *Continentur.* vt & j. arb. fur. cæ. l. vitem. in prin.

g *Arborem.* quoniam domum sua impensa tegere & resarcire debet: vt. §. de vsuf. ha. tenus.

h *Habeant.* s. in solidum, si seruitus debeat domui communi: vt. §. si serui. vindi. l. loci. §. si fundus. & l. & si forte. §. si ædes. Sed arg. contra. §. de dam. infect. l. ex damni. §. quotiens.

i *Non facias.* Not. de conuersione electionis: vt & Cod. de solut. l. j. & j. prox. §. & C. communia de lega. l. fina. §. j. & argu. Co. de commu. ser. ma. l. j. §. sin autem.

k *Pedes quindecim.* ergo si vltra quindecim pedes impèdat arbor tua, nō possum agere: forte quia tūc non videtur per vmbrā mihi nocere circa fructus: vt. j. prox. §. secus vero si ædificare vellē, cū omne supra id cælū meum sit: vt. §. quod vi aut clam. l. fi. §. pe. & facit C. de interdi. l. j. & §. vtj poss. l. si duo. §. item videam⁹. sed & si nolim ædificare, sed remoueri: adhuc potero: vt. d. §. itē videamus. & §. de ser. l. fi. & §. ad. l. Aquil. quemadmodum. & j. l. prox. non autem per hoc interdictum, sed per negatoriam.

TITVLVS XXVII.

I. VLPIANVS libro septuagen- simo primo ad Edictum.



A *It prator:* ^a *Quæ ar- bor ex ædibus tuis in æ- des* ^b *illius impendet: si per te stat quo minus eam adimas: tunc quo minus illi eam arborem adimere, sibi- que habere liceat, vim fieri veto.* Hoc interdictum prohibitorium est. ^c *Si arbor* ^d *ædibus alic- nis impendat: vtrum totam ar- borem iubeat prator adimi: an verò id solum quod superex- currit, quæritur.* Et Rutilius ait à stirpe excindendam. idque ple- risque videtur verius. Et nisi adimet dominus arborem: La- beo ait permitti ei ^e *cui arbor officeret, vt si vellet succideret eam, lignaque tolleret.* Arbo- ris appellatione etiam vites con- tinentur. ^f *Non solum autem domino ædium, sed etiam ei qui vsumfructum habet, competit hoc interdictum: quia & ipsius interest arborem* ^g *istam non impendēre.* Præterea probandum est, si arbor communibus ædibus impendat, singulos dominos habere hoc interdictum: & qui- dem in solidum: quia & serui- tutium vindicationem singuli habeant. ^h *Ait prator: Si per te stat quo minus eam adimas: quo mi- nus illi eam arborem adimere liceat, vim fieri veto.* Prius itaque tibi datur adimendi facultas. si tu non facias: ⁱ *tunc vicino prohi- bet vim fieri adimere volenti.*

DEINDE ait prator: *Quæ arbor ex agro tuo in agrum illius impendet: si per te stat quo minus pedes quindecim* ^k *à terra eam altius* ^l *coërceas: tunc quo minus illi ita coërtere, li-*

^l *Altius.* à terra.

A ^m *succidit.* à stipite.

n ^s *Arbor. ius ei nō esse.* hic illorū cōfunditur sentētia, qui dicunt negatoriā nō habere locū nisi remissa seruitute. H. Sed Or. respōdit nō datur hic negatoria: sed actio in factū ex. l. xij. tab. vt institut. de actio. §. ij. & facit. §. si serui. vindi. l. si cū meus. & l. si quando. & infra arb. fur. cæsa. l. si plures. §. si arbor. & §. ad leg. Aquil. quemad- modū. §. j. & §. de reli. ossa. in prin. & §. ne qd in loc. pu. l. ij. in prin.

gnaque sibi habere liceat, vim fieri veto. Quod ait prator, & lex duodecim tabularum efficere voluit: vt quindecim pedes altius rami arboris circuncidantur. & hoc idcirco effectum est, ne vm- bra arboris vicino prædio noce- ret. Differentia duorum capitum interdicti hæc est: si quidem ar- bor ædibus impendat, succidi ^m eam præcipitur. si verò agro im- pendeat: tantum vsque ad quin- decim pedes à terra coërteri.

II. POMPONIUS libro trigen- simo quarto ad Sabinum.

S *Arbor ex vicini fundo ven- to inclinata in tuum fundum sit: ex lege duodecim tabularum de adimenda ea rectè agere po- tes, ius ei non esse* ⁿ *ita arborem habere.*

DE GLANDE legenda.

TITVLVS XXVIII.

I. VLPIANVS libro septuagen- simo primo ad Edictum.



A *It prator:* ^{*} *Glandem quæ ex illius agro in tuum cadat, quo minus illi* ^o *tertio quoque* ^p *die legere, q̄ auferre* ^r *liceat, vim fieri veto.* ^f *Glandis nomine omnes fructus continentur.*

DE HOMINE LIBE- ro exhibendo.

TITVLVS XXIX.

I. VLPIANVS libro septuagen- simo primo ad Edictum.



A *It prator: Quem li- berum dolo malo re- tines, exhibeas.* Hoc interdictum ptopo- nitur tuæ dæliberta-

D *pore quo cecidit glās. & ideo ponit de tertio. vel quia collectio glādis vix durat ad tertiuū diē. nā citius colligūtur. vel quia duob⁹ vel trib⁹ diebus cōuertūtur in terrā: ita vt nulli earū nomine cō- peteret actio, cum sine dolo tuo fructus in rerum esse natura deserit: non quia interdictum tam breui sopiatur tempore. nam intra annum duraret si fructus staret: & plus: vt infra de act. & obli. l. in honorariis. sed si dolo desisset habere, tūc intra annum teneretur. & facit supra de aqua quoti. & æsti. l. j. §. item quæ situm. & §. de præscript. ver. l. qui seruandarū. §. fi. Sed quæritur, ad quid fuit introductum hoc interdictū, cum non possit intendi nisi pri- ma die, vel secūda, vel tertia: cum rei vin. habeat vsque ad trien- nium? Respon. non oneratur probatione actor id proponendo: secus in rei vindica. quia ibi non restituitur res nisi plene probāti de intentione sua: vt C. de rei vindica. l. fi. secundum Al. Vel aliter secundum Azo. necessitas imponitur ei in cuius terram cecidit, vt singulis tribus diebus semel liceat auferre: & sic habeas, quo- que: id est singula tertia die.*

^c *Continentur.* vt. j. de verb. sign. l. qui venenum. §. glandis.

DE GLANDE legenda.

Hoc quoque interdictum prohibitoriū est, ne vsu fiat legenti glandem caducam, quo nomine est etiam civilis actio, nec quidquam de pos- sessione queritur. Frontinus maluit dicere fructum quō glandem. nam ex glandis nomine omnis fructus si- gnificatur, exemplo Graco- rū qui, ἀγοδρεῦων nomine omnibus fructibus tribuūt, et ita D. Ioannē uictitasse ἀγορεῖς δεῦων Nicephorus, vt Diogenem Aelianum ἀ- νερεῖς φῦλλων. et Nicepho- ro aduentur Pataleon Dia- conus his verbis, ὁ τοῖς ἄν- μελιῶν κατὰ τὴν ἐπι- μὸν πόνους, καὶ τοῖς ἄν- βοτανῶν σωτρεφόμενος ἐν βρέφους ἀνεριμαστο. Cuiacius.

Hoc inter- dictum de- scendit ex 12. tab.

* vide Plin. lib. 16. cap. 5.



A *It prator.] CASVS.]* Glans ex arbore tui fundi cecidit in meum fundum. prator vetat tibi fieri vim quo minus eam possis colligere vsque ad tres dies. & appellatione glandis omnes fructus continentur. Fran.

o *Illi.* cauenti de dam- no infecto: vt. §. ad ex- hiben. l. Iulianus. §. ij.

p *Quoque.* non solum primo & secūdo, sed etiā tertio. & sic habeas quoque. aliās quoquo.

q *Legere.* i. colligere.

r *Auferre.* i. portare.

f *Veto.* primus & se- cundus & tertius dies computantur ab eo tē- pore quo cecidit glās. & ideo ponit de tertio. vel quia collectio glādis vix durat ad tertiuū diē. nā citius colligūtur. vel quia duob⁹ vel trib⁹ diebus cōuertūtur in terrā: ita vt nulli earū nomine cō- peteret actio, cum sine dolo tuo fructus in rerum esse natura deserit: non quia interdictum tam breui sopiatur tempore. nam intra annum duraret si fructus staret: & plus: vt infra de act. & obli. l. in honorariis. sed si dolo desisset habere, tūc intra annum teneretur. & facit supra de aqua quoti. & æsti. l. j. §. item quæ situm. & §. de præscript. ver. l. qui seruandarū. §. fi. Sed quæritur, ad quid fuit introductum hoc interdictū, cum non possit intendi nisi pri- ma die, vel secūda, vel tertia: cum rei vin. habeat vsque ad trien- nium? Respon. non oneratur probatione actor id proponendo: secus in rei vindica. quia ibi non restituitur res nisi plene probāti de intentione sua: vt C. de rei vindica. l. fi. secundum Al. Vel aliter secundum Azo. necessitas imponitur ei in cuius terram cecidit, vt singulis tribus diebus semel liceat auferre: & sic habeas, quo- que: id est singula tertia die.

Descendit hoc interdi- ctum ex 12. tab.

DE LIBERO HOMINE EXHIBENDO.

Satis iam habuimus prohibitoriorum interdictorum & exhibitorum tantum unum de tabulis exhibendis, sed huic modo additur interdictum de homine libero exhibendo, populare & penale, quod in eum datur qui supprimit liberum hominem, id est eum qui pro certo liber est, nam si de libertate agatur, cessat hoc interdictum, sed institutiones dant aliud quasi preparatorium adsertionis, sicut & ad exhibendum actionem eo nomine dari constat. l. De eo ad exhib. Cuiac.

Ait prator.] CASVS. Ponitur edictum, cuius sensus est: Si hominem liberum dolo malo retines: pretor ait ut exhibeas. Secundo loquitur Vlpian. & dicit: hoc interdictum causa tuendae libertatis est inductum. s. ne homines liberi teneantur ut serui: quod simile seruituti erat. Potest retines etiam accusari lege Fa. & vna via non tollit aliam: maxime si a diuersis intenteur. Tertio dicit: quod dictum est in edicto, liberum, intelligas siue masculinum, siue foeminam: siue puberem, siue non: siue vnum, siue plures: siue sui iuris, siue alieni: dum tamen liber sit. Quarto dicit: qui tenet filium suum quem habet in potestate, non tenetur hoc interdictum. Item qui tenet eum quem emit ab hostibus: non tenetur hoc interdictum, nisi sit solutum pretium. sed si remiserit pretium, & adhuc eum teneat: tenetur hoc interdictum. Item qui retinet filium suum emancipatum lusorem, forte ob hoc ne ad ludum vadat: non tenetur hoc interdictum. Item qui liberum suum, vel alumnium, vel noxae sibi datum adhuc impuberem tenet, quem credebat seruum: non tenetur hoc interdictum, nisi eum induxerit blanditiis ad tenendum. Item is demum hoc interdictum tenetur, qui sciens liberum hominem tenet eum, secus si ignoret eum esse liberum, vel dubitet, vel facit ei quaestionem status. nam hoc interdictum cessat. & h. d. hac l. & princ. seq. [AIT PRATOR, EXHIBEAS.] Nunc exponit Vlpian. verbum positum in edicto hoc. s. exhibeas. & dicit quid sit exhibere. Secundo dicit: hoc interdictum competit omnibus volentibus illud intentare. remouetur tamen suspecta persona si vellent intentare, cum & accusare possint, sua suorumque; iniuriam prosequendo. & si plures simul veniant ad hoc interdictum intentandum, praefertur idoneior: quod aestimatur ex coniunctione, & fide, & dignitate. & si aliquis egit hoc interdictum: alius non poterit illud interdictum intentare, nisi de praeruaricatione primi doceatur. hoc idem est in publicis iudiciis. Sed pone quod per primum iudicium conuentus soluit aestimat. litis, forte. l. aureos. adhuc hoc interdictum poterit intentari & ab eodem qui primo egit, & ab alio. Item absens in hoc interdictum condemnatur. Item si hoc interdictum conuentus non defendatur: in bona eius eundem erit. Item qui sciens liberum hominem eum tenet, licet possessus ignoret statum suum, tenetur hoc interdictum. Item qui liberum hominem credens seruum, eum emit & habet: non tenetur hoc interdictum. Item qui liberum hominem, sciens liberum, tenet: cogitur statim exhibere: nec dabitur ei dilatio intra quam exhibeat. & hoc intelligas, si erat in presenti ille possessus. Vltimo dicit: creditor volebat agere hoc interdictum ut debitor suus qui stabat celatus propter debitum, exhiberetur. dicitur quod non auditur, sed mittatur in bonis eius. & hoc dicit hic totus tit. Franc.

Lara ann. vrb. 571.

vulg. siue vnus siue plu.

tis causa: videlicet ne homines liberi retineantur a quoquam.

II. VENVLEIVS libro quarto Interdictorum.

Nihil enim multum a specie seruentium differunt quibus facultas non datur recedendi.

III. VLPPIANVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

Quod & lex Favia prospexit. neque hoc interdictum aufert legis Faviae executionem. nam & hoc interdictum agi poterit: & nihilominus accusatio legis Faviae institui. & versa vice qui egit Favia, poterit nihil ominus etiam hoc interdictum habere: praesertim cum alius interdictum, alius Faviae actionem habere possit. Haec verba, *Quem liberum*, ad omnem liberum pertinet siue pubes sit, siue impubes: siue masculus, siue foemina: siue plures: siue sui iuris sit, siue alieni. hoc enim tantum spectamus, an liber sit. Is tamen qui in potestate habet, hoc interdictum non tenebitur: quia dolo malo non videtur habere, qui suo iure utitur. Si quis eum quem ab hostibus redemit, retineat: in ea causa est, ut interdictum non teneatur. non enim dolo malo facit. Plane si offertur pretium: interdictum locum habet. Sed si eum remisit pretio non accepto: dicendum est interdictum locum fore, si postquam semel remisit, velit retine-

ij. & C. de cap. & postlim. re. l. ab hostibus. Accursius.

b Recedendi. Ista tres leges continuantur.

c *Q*uod. scilicet ut liberi exhibeantur.

d *Q*uod prospexit. ut infra ad l. Favianam. l. non statim. §. fin. & C. ad l. Favianam. l. si fratrem.

re. Si eum quis retineat filium, quem non habet in potestate: plerumque sine dolo malo facere videbitur. Pietas enim genuina efficit sine dolo malo retineri: nisi si euides dolus malus intercedat. Proinde & si liberum suum, vel alumnium, vel noxae deditum adhuc impuberem: idem erit dicendum. Et generaliter, qui iustam causam habet hominis liberi apud se retinendi: non videtur dolo malo facere. Si quis volentem retineat: non videtur dolo malo retinere. Sed quid si volentem quidem retineat, non tamen sine calliditate circumuentum, vel seductum, vel sollicitatum: neque bona vel probabili ratione hoc facit? Recte dicitur dolo malo retinere. Is qui nescit apud se esse hominem liberum, dolo malo caret: sed ubi certioratus retinet, dolo malo non caret. Plane si dubitat utrum liber an seruus sit, vel facit status controuersiam: recedendum erit ab hoc interdicto, & agenda causa libertatis. Etenim recte placuit tunc demum hoc interdictum locum habere, quoties quis pro certo liber est. **C**eterum si quaeratur de statu, non oportet praerudicium fieri alienae cognitioni. Ait prator, exhibeas. Exhibere est in publicum producere, & videndi tangendique hominis facultatem praebere. **P**roprie autem exhibere est extra secre-

a Praesertim. i. maxime, nam & idem utrumque; intentare potest: ut C. quando civilis act. l. j. & supra de ta exhib. locum. §. si quis dolo. Sed argu. contra. j. de iniur. l. quod senatus. §. fin. **f** *Alii* Favia. est enim haec actio publici iuris: ut C. ad l. Fa. l. si & l. plagij. j. **g** *Sive* foemina. ad hoc §. de nego. gest. l. iij. in prin. & de consti. pecu. l. j. §. j. Accursius.

f Alcia. l. b. 10. par. rg. c. 20. cor. adie emendandum gemina. si d alij post Accursium putant retinendam vulg. hanc & Flo. lectionem.

h *Sive* plures. singularis numerus. s. quem liberum, concipit pluraliter. sic e contra. j. vi bono. rap. l. ij. §. doli mali. vers. si. vel cuius bona.

i *Sive* alieni. non tamen detinentis: ut statim subiicit.

k *Non* tenebitur. nisi in casu: ut infra titu. j. l. j. in fin. & l. seq.

l *Ut*itur. ad hoc. j. de reg. iur. l. nullus. & j. de furt. l. cum creditor. & §. de damn. infect. l. fluminum. §. si. & l. Proculus. & j. de iniur. l. iniuriarum. j. §. is qui iure. & §. pro socio. l. merito.

m *Retineat*. ut & C. de cap. & postlim. reuer. l. si liberum.

n *Videbitur*. aleator forte erat.

Pietas duplex est.

o *Genuina*. vulgo gemina. vna est communis omnium hominum: quae vocatur officium. alia singularis. s. inter patrem & filium: quae dicitur pietas.

& sic est gemina: quia homo, & quia pater. & facit. §. de adopt. nec ei. §. eorum. & quod not. C. de nego. gest. l. officio. & pro hoc. §. de ri. nup. l. non solum. §. de vno. & etiam. §. de proba. l. Procula.

p *Retineri*. scilicet videri. Accursius.

q *Intercedat*. & probetur: ut C. de dolo. l. dolum. & supra de dolo. l. & eleganter. §. fina.

r *Deditum*. l. ei qui putabat eum seruum. cum liber sit: ut j. l. si. ij. resp. o.

f *Impuberem*. videtur enim eum tenere propter utilitatem ipsius impuberis. & subaudi, maxime impuberem: ut subiicit.

t *Dolo*. facit supra de bo. lib. l. qui cum maior. §. si patris. & infra de reg. iur. l. qui in ius. §. nemo.

u *Retineat*. ut & §. de aqua. plu. arcend. l. in diem. & §. de adil. edict. l. quaeritur. §. si venditor. & j. de iniur. l. j. §. vsque. & C. de transact. l. cum donationis. & C. ad l. Fa. de plagia. l. liberum.

x *Sollicitatum*. facit. C. de rap. vir. §. huic. & supra de seruo cor. l. j. §. j. & ij. & C. de aposta. l. eum.

y *Caret*. ad hoc. C. de incest. nup. l. qui contra. & infra de excep. do. l. ij. §. & generaliter. & supra de trib. l. illud. §. si cuius. ibi, si tamen, & c. & supra de acquir. pos. l. clam. & supra de pet. here. item veniunt. §. petitam. & l. sed & si lege. §. de eo.

z *Dubitat*. tria ergo sunt: scire, nescire, & dubitare. & sic est arg. quod aliquis potest respondere, dubito.

Scire, nescire, & dubitare, tria sunt.

a *Cognitioni*. alias cognitioni: & alias conditioni, & dic alienae, id est de libertate super qua cognosceret forte alius iudex, si nequit iste de libertate iudicare. Accursius.

b *Ait* prator. supra eo. l. j.

c *Praebere*. fa. supra de tab. exhib. l. locum. §. hoc interdictum. & supra ad exhib. l. exhibere. & infra de verbo. signifi. l. fin. & l. plus est. & supra quemadmo. testa. ape. l. ij. §. inspectio.

a Nemo enim. pro hoc facit supra ad exhib. l. si liber. & institut. de suspe. tuto. §. consequens.

b Vel calumniari. ad hoc infra de re mil. l. non omnes. §. à Barbaris. & supra de suspe. tuto. l. tutor. §. si tutor.

c solliciti. vulgo legitur, sollicitato. & inquit Accursius, detento.

d Reos facere. vt & .j. de accusa. l. j. & .ij. & .l. hos accusare. & .C. qui accusa. nō pos. l. de crimine.

e Eligendum. facit. j. de sepul. viola. l. prator. §. si plures. & .j. de pop. act. sed & si. §. in popularibus is cuius. & .j. de accusa. si plures. quid ergo si pares? Respon. locus est gratificationi. arg. s. de relig. l. fin.

f Nisi si de perfidia. expositiue, non exceptiue hic ponitur nisi, propter verbū facile. sic. s. de procura. l. nisi. & facit supra de iureiuran. l. cum. §. in popularibus.

g Amplius agi. nisi ille qui accusat loco secundo, prosequatur suam vel suorum iniuriā, & doceat se ignorasse de accusatione primi: vt. j. de accu. licui. §. iisdem. & facit. j. de prauarica. l. prauaricationis.

h Aestimationem. forte quinquaginta aure. vel quantum arbitrabitur bonus vir, arg. s. de his qui deie. vel effu. l. j. §. j. & .s. sed cum. vel quāti in litē iurauerit. ar. s. de in lit. iuran. l. in actionibus. §. plane. & .s. de rei vin. l. qui restituere. Sed nūquid de calūnia iurabitur? potest dici qd sic, quia ex quo cōceditur quod maius est: & id qd minus est, debet esse cōcessum, secundū Io.

i Sine exceptione. rei iudicata. quod est contra naturam popularium actionum: vt. j. de pop. act. l. iij. Item argu. contra infra de exce. rei iudic. si quis cum totum. §. planē. & facit supra de noxa. l. qui ex pluribus. sed hic speciale. Accursius.

k Rogandum. potest quippe absens condemnari: licet tempore sententiæ non fuerit presens: vt & .C. de adul. l. quamuis adulterij.

l perpetuum. id est sine fine: vt & .C. de prescrip. long. temp. quæ pro libertate. l. sola. & fa. s. de via pub. l. viam publicā. & est hoc contra naturam popularium actionum: vt. j. de pop. act. l. si. Acc.

m Si quis liberū. Pro seruo. vt & .s. e. l. proximi. §. si eū. ibi. p. inde. & c. Putauerint. & bene, nisi ponas eum non posse statim exhiberi: vel absentē esse: quo casu tempus dabitur. & quod subiicit, modicum tempus. scilicet. x. dierum: vt supra de constit. pecu. l. promissor. j. §. si sine. & in glos. modicum. aliās dicitur modicum quatuor mensium: vt supra de arbi. si cum diem. §. fin. & .l. sequē. aliās. xxx. dierum: vt supra de iti. actūque priua. l. j. §. ij.

n Quoniam. q. d. in pœnam præteriti facti denegatur ei dilatio.

o Ex edicto. supra quibus ex cau. in pos. ea. l. ij. & facit supra de in ius vocan. l. plerique. & .l. fatisque.

p DE LIBERIS EXHIB. ITEM DUCENDIS. Hoc interdictū nō potest per procuratores exerceri nisi nominatim mādātū sit, & pater valetudine vel alia causa impediatur: vt. s. de procura. l. Pomp. sequitur de liberis exhibendis & ducendis exhibitorium aliud simul ac prohibitorium, vt filiū vel nepotē exhibeas qui est in potestate mea etiā si bona fide eum retineas, & ne vim mihi facias quominus exhibitum eum ducere

q Rogandum. potest quippe absens condemnari: licet tempore sententiæ non fuerit presens: vt & .C. de adul. l. quamuis adulterij.

r perpetuum. id est sine fine: vt & .C. de prescrip. long. temp. quæ pro libertate. l. sola. & fa. s. de via pub. l. viam publicā. & est hoc contra naturam popularium actionum: vt. j. de pop. act. l. si. Acc.

s Si quis liberū. Pro seruo. vt & .s. e. l. proximi. §. si eū. ibi. p. inde. & c. Putauerint. & bene, nisi ponas eum non posse statim exhiberi: vel absentē esse: quo casu tempus dabitur. & quod subiicit, modicum tempus. scilicet. x. dierum: vt supra de constit. pecu. l. promissor. j. §. si sine. & in glos. modicum. aliās dicitur modicum quatuor mensium: vt supra de arbi. si cum diem. §. fin. & .l. sequē. aliās. xxx. dierum: vt supra de iti. actūque priua. l. j. §. ij.

t Quoniam. q. d. in pœnam præteriti facti denegatur ei dilatio.

u Ex edicto. supra quibus ex cau. in pos. ea. l. ij. & facit supra de in ius vocan. l. plerique. & .l. fatisque.

v DE LIBERIS EXHIB. ITEM DUCENDIS. Hoc interdictū nō potest per procuratores exerceri nisi nominatim mādātū sit, & pater valetudine vel alia causa impediatur: vt. s. de procura. l. Pomp. sequitur de liberis exhibendis & ducendis exhibitorium aliud simul ac prohibitorium, vt filiū vel nepotē exhibeas qui est in potestate mea etiā si bona fide eum retineas, & ne vim mihi facias quominus exhibitum eum ducere

w Ex iustissima. quia lactabat eum.

fo sim quo reddito, non utique statim ius ductionis est, nec, ut cetera, hoc interdictum momenti beneficiū appellari potest. nam redditur sub conditione, si in potestate, quod actorē hoc interdicto prius quam ducat implere oportet: ideoque interim sceminam & prætexitatū prator apud matrem familias deponi iubet, & ex eo apparet hoc interdictū quasi proprietatis causam continere. Vt est quasi possessio, ita quasi proprietatis. & quasi proprietatis, veluti ius patriæ potestatis. l. i. §. i. De rei vind. & ius patronatus. l. talē. §. i. De here. instit. propter quod etiā dabitur interdictū de liberto exhibendo & ducendo. l. 2. De interdi. nam & propter ius mariti est interdictū de uxore exhibenda & ducenda. l. 2. hoc rit. etiā aduersus socerū, non etiā aduersus generum De filias. exhibenda & ducenda, ne bene concordantia matrimonia turbentur iure patriæ potestatis, vt eleganter ait. l. i. & similiter Afranius Diuortio, qui tamen locus apud Nonniū nondum emendatus est.

Si quis liberum hominē ignorantē suum statū retineat: tamen si dolo malo retinet, cogitur exhibere. Trebatius quoq; ait, nō teneri eum qui liberū hominē pro seruo bona fide emerit, & retineat. Nullo tempore dolo malo retineri homo liber debet: adeo vt quidam putauerint nec modicum tempus ad eum exhibendum dandum: quoniā præteriti facti pœna præstāda est. Creditori non competit interdictum, vt debitor exhiberetur. Nec enim debitorem latitantem exhibere quisquam cogitur: sed in bona eius ex edicto prætoris iur.

DE LIBERIS EXHIBENDIS, ITEM DUCENDIS.

TITVLVS XXX.

I. VLPIANVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

It prætor: Qui quæ ve in potestate Lucij Titij est: si is eā ve apud te est, dolo ve malo tuo factum est quo minus apud te esset: ita eum eam ve exhibeas. Hoc interdictum proponitur aduersus eum quem quis exhibere desiderat eum quē in potestate sua esse dicit. & ex verbis apparet, ei cuius in potestate est, hoc interdictum competere. In hoc interdicto prætor non admittit causam cur apud eum sit is qui exhiberi debet, quemadmodū in superiore interdicto: sed omnimodo restituendum putauit, si in potestate est. Si vero mater sit, quæ retinet, apud quam interdū magis quàm apud patrem morari filium debere, ex iustissima

me. Idē si apud aliū sit filius meus, & iudicatū sit eum non esse in mea potestate. [SI QVIS FILIAM.] Pater filiā suā nuptā Titio, & cum eo existentē in bona voluntate, vult eā abducere: vel petit eam sibi exhiberi causa dissoluendi matrimonij. dicitur qd non potest. & redditur ratio in litera. secus tamē si petat eam exhiberi causa exercendæ patriæ potestatis in eam, vt causa castigandi eam ob aliquā ignominjā quā sibi ipsa dixerit. nam tūc auditur: dum tamen modicē castiget. Vltimo dicit: pater filiā suā nuptam Titio tenebat inuito Titio. poterit Titius agere interdicto de uxore exhibenda ac ducenda. & .h. d. hic. §. & .l. seq. Franc.

Ita eum. id est ita vno casu vt alio. sed quomodo exhibet, qui non habet, licet dolo habere desit: & certe non poterit: sed iurabitur in litem. & facit supra de rei vind. l. j. §. j.

Aduersus eum. scilicet detinentem.

Desiderat eum. scilicet filium.

Ex verbis. edicti.

In hoc interdicto. & superiori. scilicet de liberto ho. exhiben. nam ibi quæritur causa. scilicet volens vel inuitus: vt supra tit. j. l. iij. §. si quis volentem. quod hic non quæritur, nisi in casu: vt infra. l. si. Item ibi quæritur, dolo vel non dolo. hic autem quasi semper dolus videtur: vt. s. tit. j. l. iij. §. si quis eum. aliās, si eum quis.

Ex iustissima. quia lactabat eum.

re. Vt est quasi possessio, ita quasi proprietatis. & quasi proprietatis, veluti ius patriæ potestatis. l. i. §. i. De rei vind. & ius patronatus. l. talē. §. i. De here. instit. propter quod etiā dabitur interdictū de liberto exhibendo & ducendo. l. 2. De interdi. nam & propter ius mariti est interdictū de uxore exhibenda & ducenda. l. 2. hoc rit. etiā aduersus socerū, non etiā aduersus generum De filias. exhibenda & ducenda, ne bene concordantia matrimonia turbentur iure patriæ potestatis, vt eleganter ait. l. i. & similiter Afranius Diuortio, qui tamen locus apud Nonniū nondum emendatus est.

O dignum facinus adollescentis, optimas,

Bene conuenientes, concordēs cum viris,

Repente viduas faciat spurcicia patris? Cuiac.

[Prator.] CASVS.

Ponitur edictū, cuius sensus est: si eum qui est in potestate mea, puta filium meum, apud te habeas, vel dolo desisti habere: prætor ait vt exhibeas. Secūdo loquitur Vlpia. & dicit: hoc interdictū datur aduersus detinentē eū quem quis desiderat exhiberi. & datur ei qui eum detentū in sua potestate esse dicit. Tertio dicit: nō curatur ex qua causa sit filius meus apud alium, sed omnimodo cogitur restituere eū, ex quo est in mea potestate: nisi sit mater quæ teneat filiū meū, cum quādoq; expediat apud eam esse magis q̄ apud

me. Idē si apud aliū sit filius meus, & iudicatū sit eum non esse in mea potestate. [SI QVIS FILIAM.] Pater filiā suā nuptā Titio, & cum eo existentē in bona voluntate, vult eā abducere: vel petit eam sibi exhiberi causa dissoluendi matrimonij. dicitur qd non potest. & redditur ratio in litera. secus tamē si petat eam exhiberi causa exercendæ patriæ potestatis in eam, vt causa castigandi eam ob aliquā ignominjā quā sibi ipsa dixerit. nam tūc auditur: dum tamen modicē castiget. Vltimo dicit: pater filiā suā nuptam Titio tenebat inuito Titio. poterit Titius agere interdicto de uxore exhibenda ac ducenda. & .h. d. hic. §. & .l. seq. Franc.

Ita eum. id est ita vno casu vt alio. sed quomodo exhibet, qui non habet, licet dolo habere desit: & certe non poterit: sed iurabitur in litem. & facit supra de rei vind. l. j. §. j.

Aduersus eum. scilicet detinentem.

Desiderat eum. scilicet filium.

Ex verbis. edicti.

In hoc interdicto. & superiori. scilicet de liberto ho. exhiben. nam ibi quæritur causa. scilicet volens vel inuitus: vt supra tit. j. l. iij. §. si quis volentem. quod hic non quæritur, nisi in casu: vt infra. l. si. Item ibi quæritur, dolo vel non dolo. hic autem quasi semper dolus videtur: vt. s. tit. j. l. iij. §. si quis eum. aliās, si eum quis.

Ex iustissima. quia lactabat eum.

Decernit.

*Flo deside- ret.

* idoneior.

* postquā.